

τῷ τυφλῷ πάλιν. Σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι προφήτης ἐστίν. ¹⁸ Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι τυφλὸς ἦν, καὶ ἀνέβλεπεν, ἕως ὅτου ἐφάνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος. ¹⁹ Καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς λέγοντες· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν ἄρτι βλέπει; ²⁰ Ἀπεκρίθησαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπον· Οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη. ²¹ πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἶδαμεν· ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς

καὶ μᾶλλον εἰρηκότες, ὅτι ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς οὐ δύναται σημεῖα τοιαῦτα ποιεῖν καὶ γὰρ τὸ τῆς ἀπολογίας νῦν ἀντὶ τῆς κατηγορίας τινάσκει, μὴ εἰπόντες ὅτι τὸ σάββατον παρέλυσεν, ἀλλ' ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐκεῖνοι δὲ βουλομένοι τροποῖς διαφόροις τὸ θαῦμα συσκιάσαι καὶ ἀνελθόν, διὰ τοῦτο ἐρώτησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν ἰαθέντα καταπλάξασθαι οὐκ ἴσχυον, ἀλλ' ἐώρων μετὰ παρηγορίας τὸν ἐνεργήτην χρητίζοντα, ἀπὸ τῶν γονέων προσεδόκησαν τιρώσκειν τὸ θαῦμα. Ἐστησαν δὲ αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, ὅπως εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβάλλωσιν ὅθεν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, καὶ τοῦ θυμοῦ προσάγονσι τὴν πῆσιν, καὶ ταύτην δὲ μετὰ κακονορίας. Οὐ γὰρ εἶπον· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν ὁ ποτὲ τυφλός; ἀλλ' ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη· μονοτονίᾳ λέγοντες· ὃν ὑμεῖς ἐποίησατε τυφλόν, καὶ δίδωκατε πανταχοῦ τὸν λόγον πρὸς οὓς ἐνκαιρὸν εἰπεῖν. Ὡς μισροὶ, καὶ παμύητοι. Καὶ τίς ἂν εἴποιτο πατὴρ τοιαῦτα καταπεύσασθαι παιδός; δύο δὲ τοῦτοις εἰς ἀρνήσιν αὐτοὺς ἄγειν ἐπιχειροῦσι, τῷ τε εἰπεῖν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, καὶ τῷ εἰπεῖν πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;

Τριῶν ἐρωτήσεων πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ ποτὲ τυφλοῦ γενομένου (cod. γενομένου), εἰ υἱὸς αὐτῶν ἦν, εἰ τυφλὸς ἦν, καὶ πῶς ἀνέβλεψε; τὰς δύο μόνας ὁμολογοῦσι, τὴν δὲ τρίτην οὐ προστιθέουσιν, καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς ἀληθείας γέγονεν, ὥστε μηδένα ἄλλον, ἀλλὰ τὸν θεραπευμένον, τὸν καὶ ἀξιόπιστον ὄντα ταῦτα ὁμολογῆσαι, καθὼς καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ φησιν, αὐτὸν ἐρωτῆσατε, ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ φησὶ παιδίον, οὐδὲ ἀτελές, ἀλλ' ἱκανὸς ἑαυτῷ μαρτυρῆσαι. Λέγει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν οὐκ ἐρωτῆσαι, δι' ἣν ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο φησὶ, καὶ τὰ ἐξῆς. Αὐτὸ καὶ ἐρώτησαν αὐτὸν ἐκ δεξιῶν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἀὐτὸς δόξαν τῷ Θεῷ, τοιούτων ὁμολόγησον, ὅτι οὗτος οὐδὲν ἐργάσατο. Ὅτι δὲ λέγονσιν, ὅτι ὑμεῖς οἶδαμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ἐστὶ, πῶς οὐκ ἠλέησαν αὐτὸν ὅτε εἶπε· Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Ὅπερ δὲ εἶπεν, ὁ ποτὲ τυφλός, εἰ ἁμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι οὐδὲν φησιν ἐπὶ τούτων νῦν ἀποφαίνεσθαι, ἐκεῖνο μέντοι οἶδα σαφῶς, ὅτι ἁμαρτωλὸς ὢν οὐκ ἂν τοιαῦτα σημεῖα ἐποίησεν. Ἐπὶ οὖν ἐκεῖνοι σγκαλύνει τὸ γεγονός θαῦμα οὐκ ἴσχυσαν, πάλιν τὸν τρόπον τῆς θεραπείας περιεγράφοντες λέγοντες· Τί ἐποίησέ σοι, πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; Αὐτὸ καὶ αὐτὸς οὐκέτι λοιπὸν ἐφημέτως διαλέγεται, ἀλλ' ἐπεμβαίνει αὐτοῖς καὶ φησὶ· Εἶπον ὑμῖν ἅπασι, καὶ οὐκ ἠκούσατε, τί πάλιν θέλετε ἀκοῦναι; Ἰδοὺ πῶς ἡ ἀλήθεια δίδωσι παρηγορία εἶσθαι ἀνδρὶ ἐπαίτη πρὸς γραμματεῖς, καὶ γραμματεῖς, τοὺς τὸ πῦδος προτιμῶντας. Ὁ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ οὐ προσέχετε τοῖς λεγομένοις, οὐκ ἔτι ἐγὼ, οὐδὲ ἀποκρινοῦμαι, συνεχῶς ὑμῖν ἐροῦν οὐκ εἰκὴ, καὶ οὐχ ἐπὶ τοῦ μαθεῖν βουλομένοις ἀκοῦσαι, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἐπιθέσθαι, ὅθεν καὶ σφοδρῶς κατένευσαν αὐτῶν βουλομένων ὅπερ ἦδει πλεονάζοντες, τοῦτο φησὶν· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε μαθεῖν αὐτοῦ γενέσθαι; κομῶδον ἥρεμα, καὶ διαπαίζων αὐτοὺς, ὅπερ ἦν πρὸς πεπαρησιασμένης, καὶ ὑπεροχῆς αὐτῶν τῆς ματιᾶς.

mit tartasz a felől, ki megnyitotta szemeidet? Az pedig felele: hogy proféta. ¹⁸ Nem hitték tehát a zsidók arról, hogy vak volt és látóná lett, míg elő nem hitták annak szüleit, ki látást nyert. ¹⁹ És kérdezék őket mondván: Ez a ti fiatok, kiről azt mondjátok, hogy vakon született, hogyan lát hát most? ²⁰ Felelének szülei, és mondának: Azt tudjuk, hogy ez a mi fiunk, és hogy vakon született: ²¹ hogyan lát pedig most, nem tudjuk, vagy ki nyitotta meg szemeit, mi nem tudjuk; elég idő, őt

mondák, hogy bűnös ember ilyen csodákat nem cselekedhetik. Így tehát vád helyett most védelmet nyújtanak, nem mondván, hogy a szombatot megszegte, hanem hogy szemeidet fölnyitotta. Azok pedig különbféle módon akarván a csodát elhomályosítani vagy megszüntetni, e végre szüleit hívták. Ugyanis miután a meggyógyítottat nem bírták megijeszteni, hanem láták, hogy jötevőjét bátran dicséri, a szülőkől várták a csoda becsmérést. A középre állíták tehát őket, hogy küzdelemre vigyék; azért nagy felindulással, és boszúsággal fognak a kérdéshez, s azt ravaszul intézik. Mert nem úgy kérdezték: Ez a ti fiatok, a ki előbb vak volt? hanem így: a kiről ti mondjátok, hogy vakon született; a mi majd annyi, mintha mondanák: a kit ti költetek vaknak, és mindenütt, hol alkalom van azt elmondani, terjesztitek. O elvetemültek, sőt több mint elvetemültek: mely atyja követne ily hazugságot fiáról? Kétféleképen akarják őket tagadásra rávenni, t. i. e szavakkal: „a kiről ti mondjátok” és ezekkel; hogyan lát most?

Három kérdés intéztetvén a szülőkhez, t. i. hogy ez fiok-e; valljon vak vala-e; és hogyan nyerte vissza szemévilágát? csak kettőt vallanak meg, a harmadikat mellőzik. És az is az igazság javára történt, hogy senki más, mint a ki meggyógyítottat, és erre nézve csakugyan hiteles vala, vallaná meg ezeket. Míkép szülei is mondják: őt kérdezték, van kora, ő szóljon maga felől; hisz már nem gyermek, se nem éretlen, hanem képes magáról tanuskodni. Előadja egyszersmind az okot az evangelista, melynél fogva szülei ezeket mondák; mert, ugymond, félték, és a többi. Azért másodszor is hívták őt, és így szólíták: Adj dicséretet Istennek, azaz: valld meg, hogy Jézus mit sem cselekedett. Ha pedig állítják, miszerint ők Jézust bűnös embernek lenni tudják: miért nem vetették ezt szemére, midőn monda: Kicsoda közöltelek fedd meg engem a bűn miatt? A mit pedig az egykori vak mondott: valljon bűnös-e nem tudom, azt jelenti: Erről ugymond, most mit sem itélek; azt azonban világosan tudom, hogy bűnös ember létére efféle csodákat véghez nem vihetne. Miután tehát amazok a csodát el nem rejthették: ismét a gyógyítás módját vizsgálják, mondván: Mit cselekedett veled, mikép nyitá föl szemeidet? Azért ő is már többé nem nyilatkozik tartozkodva, hanem megtámadja őket, és így szól: Mondtam már egyszer, de hallani nem akartátok, minek akarjátok ismét hallani? Ime az igazság mily szabadszólást ad egy koldusnak az írástudók és farizeusok irányában, kik a hazugságot többrebecsülik! A mit mond, ennyit jelent: Miután szavaimra nem ügyeltek, már nem szólok, se nem felelek, mert csak ok nélkül faggattok, és nem tanulás végett akarjátok hallani, hanem hogy szavaimba köthessetek. Azért még hevesebben föl akarván őket ingerelni, a miről tudta, hogy bántja őket, azt mondá: Valljon ti is tanítványai akarok-e lenni? némileg kinevetvén és gúnyolván őket, a mi bátor lelkiületű ember tulajdona volt, s megveté azok dühösségét.

ὀφθαλμούς, ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν· αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει.
²² Ταῦτα εἰπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς ἰουδαίους· ἥδη γὰρ συννετίζοντο οἱ ἰουδαῖοι, ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται.
²³ Λὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἰπον, ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.
²⁴ Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον ὃς ἦν τυφλός, καὶ εἰπον αὐτῷ· Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλὸς ἐστίν.
²⁵ Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· Εἰ ἁμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὦν ἄρτι βλέπω.
²⁶ Εἰπον δὲ αὐτῷ πάλιν· Τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;
²⁷ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· Εἰπον ὑμῖν ἥδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκοῖεν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;
²⁸ Ἐλοιδόρησαν αὐτὸν, καὶ εἰπον· Σὺ εἰ μαθητὴς ἐκείνου· ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί.
²⁹ Ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι Μωσὴ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν.
³⁰ Ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἰδάτε πόθεν ἐστὶ, καὶ ἀνέωξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.
³¹ Οἶδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῇ ἢ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.
³² Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμούς τυφλοῦ γεγεννημένου.
³³ Εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ, οὐκ ἐδύνατο ποιεῖν οὕδέν.
³⁴ Ἀπεκρίθησαν

κérdezzétek, szóljon ő magáról.
²² Ezeket mondák szülei, mert félték a zsidóktól; ugyanis már összebeszéltek a zsidók, hogy, ha valaki őt megvallja Krisztusnak, a gyülekezetből kizárattassék.
²³ Azért mondák szülei: elég idős, őt kérdezzétek.
²⁴ Másodszor is tehát előhívták az embert, ki vak volt, és mondanak neki: Adj dicséretet Istennek; mi tudjuk, hogy ez bűnös ember.
²⁵ Amaz felele, és monda: Valljon bűnös-e, nem tudom; egyet tudok, hogy vak voltam, és most látok.
²⁶ Mondanak neki ismét: Mit cselekedett veled? hogyan nyitotta meg szemeidet?
²⁷ Felele nekik: Már mondtam nektek, de nem hallgattátok; miért akartok újra hallani? valljon ti is tanítványai akartok lenni?
²⁸ Erre megátkozták őt, és mondanak: Te vagy annak tanítványa; mi pedig Mózes tanítványai vagyunk.
²⁹ Mi tudjuk, hogy Mózesnek szólott Isten, ezt pedig nem tudjuk, honnét való.
³⁰ Felele az ember, és monda nekik: Épen az csodálatos, hogy ti nem tudjátok, honnét való, és megnyitotta szemeimet.
³¹ Tudjuk pedig, hogy a bűnöst Isten meg nem hallgatja; hanem ha valaki istenfélő, és akaratát teljesíti, azt meghallgatja.
³² Soha nem volt hallani, hogy valaki a született vaknak szemeit megnyitotta.
³³ Ha ez nem Istentől való: nem tehetett volna semmit.
³⁴ Felel-

²⁷ Τὸ δὲ εἰπεῖν· Μὴ καὶ ὑμεῖς δεικνύοντες ἐσὶν ἑαυτὸν μαθητὴν ὄντα αὐτοῦ. Ἐκείνοι δὲ λοιδοροῦντες αὐτὸν εἰπον· Σὺ εἰ μαθητὴς ἐκείνου, ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί. Φαίνονται δὲ καὶ ἐν τούτῳ ψευδομενοί· εἰ γὰρ ὑπῆρχον τοῦ Μωσέως, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἂν ἐγέροντο, καθὼς αὐτὸς ἔλεγε αὐτοῖς· Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστενετε ἂν ἐμοί.

³⁴ Ἐν ἁμαρτίας οὐ γεννήθη. Τοῦτο δὲ εἰπον τὴν τιφλωσιν αὐτοῦ ὀνειδίζοντες ἀπειδῶς, ὥσαντι εἰπον· ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐν ἁμαρτίας εἰ σὺ παραδελούντες, ὅτι διὰ τοῦτο γέγονε τυφλός, ὅπερ λόγον οὐκ εἶχε, διὸ καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ κήρυκα τῆς ἀληθείας γενόμενον· ὅθεν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐμφαίνει, ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, ὥστε αὐτῷ συντελεῖν, καὶ καθάπερ τις ἀγωνοθέτης ἀθλητὴν καμῶντα πολλὰ καὶ στεφανωθέντα, δέχεται αὐτὸν καὶ φησὶ· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ;

Τίνος δὲ ἔκεκεν μετὰ τὸσαύτην ἀντίρρησην τὴν πρὸς ἰουδαίους καὶ μετὰ τὸσαύτα ῥήματα ἐρωτᾷ, εἰ πιστεύει; οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλὰ βουλόμενος ἑαυτὸν γνωρίσαι, καὶ δεικνύς, ὅτι πολλοῦ τιμᾶται τὴν αὐτοῦ πίστιν, καὶ ἐπειδὴ οὐδέπω αὐτὸν ἦδει τυφλὸς ὢν, καὶ μετὰ τὴν ἴασιν δὲ ὑπὸ τῶν κνῶν ἐκείνων περιεκόμμενος πρὸς τὸν ἐνεργήτην ἐλθεῖν οὐκ ἠδυνήθη, διὰ τοῦτο φησιν ἐκεῖνος· Καὶ τίς ἐστι Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; Τὸ δὲ, τίς ἐστι Κύριε, ποθοῦσης καὶ σφόδρα ἐπιζητούσης ψυχῆς ῥῆμα τυχάνει. Λοιὰ καὶ αὐτὸς μέσως πῶς καὶ ὑποσταλμένως· οὐ γὰρ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι, ἀλλὰ, καὶ ὥρακαας αὐτόν φησι, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σου ἐκεῖνος ἐστίν· ὅθεν καὶ ἐκεῖνος, οὐ μόνον ῥήματι ἔφη ὅτι πιστεύω Κύριε, ἀλλὰ καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, προσθεὶς καὶ τὸ ἔργον, διὰ τούτου τὴν πολλὴν ἐγνωμοσύνην δεικνύς.

²⁷ Ama kérdés: Valljon ti is... azt mutatja, miszerint ő maga Jézus tanítványai közül való. Azok pedig szidalmazván őt, felelének: Te vagy annak tanítványa, mi pedig Mózes tanítványai vagyunk. Kiticszik egyszersmind, hogy itt is hazudnak; mert ha Mózesé volnának, Krisztusé is lennének, mikép az Ur monda nekik: Ha hinnétek Mózesnek, úgy nekem is hinnétek.

³⁴ Vétkekben születél. Ezen szavakkal vakságát vetették embertelenül szemére, mintha mondanák: kis korodtól fogva bűnökkel vagy terhelve, a mivel jelenték, hogy azért lett vak, holott ez oktalanság. Azután ki is tiltották őt a templomból az igazság hirdetőjét. Az evangelista tehát megjegyzi, miszerint feléje jött Jézus, hogy vele találkozzék, és mint egy pályabíró a küzdött és megkoszorúzott hőst fogadja, és így szólítja: Te hiszel az Isten fiába?

Miért kérdezi Jézus a volt vaktól, ki oly bátran versengett a zsidókkal, és oly sokat mondott, valljon hisz-e? Nem mintha nem tudná, hanem mert magát meg akarta ismertetni, és azt nyilatkoztatni, hogy hitét nagyra becsüli. Minthogy tehát mint vak Jezust soha nem látta, a felgyógyulás után pedig ama kutyáktól elhurcoltatván, jötevőjéhez nem mehetett, azért kérdi: Ki az Uram, hogy higye bennem? Ezen szavak: Ki az Uram? kíváncsi és nagyon sovár léleknek szavait jelentik. Azért Jézus is némi tartzkodással és gyengén válaszol. Mert nem mondá: Én vagyok, hanem: Láttad is őt, ugymond, és a ki beszél veled, az az. Innét a volt vak is nem egyedül szóval mondá: hiszek Uram! hanem imádá is őt, ténylet csatolván hozzá, s úgy sok jó indulatot tanusítván.

καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.
³⁵ Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω καὶ εὐρών αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ;
³⁶ Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε· καὶ τίς ἐστι Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;
³⁷ Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνος ἐστίν.
³⁸ Ὁ δὲ ἔφη· Πιστεύω Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.
³⁹ Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.
⁴⁰ Καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ· Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;
⁴¹ Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἶχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε, ὅτι βλέπομεν· ἢ οὐν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

vén mondának neki: Bűnökben születettlég egészen, és te tanítasz minket? És kiveték őt.
³⁵ Jezus hallá, hogy őt kiveték, és találkozáván vele, monda neki: Hiszesz te Isten fiában?
³⁶ Felele amaz, és monda: És ki az Uram, hogy higyeek benne?
³⁷ Jezus pedig monda neki: Láttad is őt, és a ki veled beszél, az az.
³⁸ Az pedig így szóla: Hiszek Uram, és imádá őt.
³⁹ Erre Jezus monda neki: Én ítélre jöttem e világra, hogy a kik nem látnak, lássanak, és a kik látnak, vakok legyenek.
⁴⁰ És a farizeusok közöl hallották ezeket a vele levők, és így szólíták meg: Valljon mi is vakok vagyunk?
⁴¹ Mondá nekik Jezus: Ha vakok volnátok, nem volna bűnökötök; most pedig mondjátok, hogy láttok, bűnökötök tehát fönmarad.

CAPUT X.

Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτῃς ἐστί καὶ ληστής.

Bizony bizony mondom nektek: A ki nem megy az ajtón a juhok aklába, hanem másunnan hág be: az orzó és lator.

³⁹) Τίτος ἔνεκεν εἶπεν ὁ Κύριος· Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, καὶ τὰ ἐξῆς; ὅπως καὶ τὸν ποτὲ τυφλὸν σφοδρότερον περὶ τὴν πίστιν ἐργάσεται, καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἐντρέψει φαρισαίους. Τὸ δὲ εἰς κρίμα εἰς μεῖζονα κόλασιν σημαίνει. Αὐτοὶ δὲ ἐνταῦθα λέγει ἀναβλέψεις, καὶ δύο τυφλόθητας, τὴν τε αἰσθητήν, τὴν τε νοητήν· ὅθεν πρὸς τὰ αἰσθητὰ μόνα κεκνηότες οἱ φαρισαῖοι λέγουσιν αὐτῷ· Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν; ταύτην καὶ μόνον ἐπασχυνόμενοι τὴν αἰσθητὴν πηρώσω. Αὐτοὶ δὲ δεῖξαι αὐτοῖς βουλόμενος, ὅτι βέλτιον τυφλοὺς εἶναι, ἢ βλέποντας ἀπιστεῖν, φησὶ· Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἶχετε ἁμαρτίαν, περικύπτων καὶ ἐνταῦθα τὰ ἀνθρώπινα φρονήματα, καὶ εἰς ἐννοίαν ἄγων μεγάλην καὶ θαναταστήν· ὅτι γὰρ λέγετε, φησιν, ὅτι βλέπετε, αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν μένουσι, διότι οὐ βλέπετε τοῖς νοητοῖς ὁφθαλμοῖς, πρὸς τὸ πιστεῦσαι μοι.

¹) Τί σημαίων εἰπεν ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, καὶ τὰ ἐξῆς. Τοὺς πρὸ αὐτοῦ πλάνους καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν αἰνιττόμενος, τὸν τε ἀντίχριστον, καὶ τοὺς ψευδοχριστοὺς, τὸν τε Θεοδῶν καὶ τὸν Ἰουδαν, καὶ εἰ τινες ἔτεροι οὗτοι γενόμενοι. Θύραν δὲ τὰς γραφὰς ἐκάλεσεν, αὐταὶ γὰρ ἡμᾶς προσάγουσι τῷ Θεῷ, καὶ τὴν θεογνωσίαν ἀνοίγουσιν, αὐταὶ πρόβατα ποιοῦσιν, αὐταὶ φυλάττουσι, καὶ οὐκ ἀφίστι τοὺς λόκους εἰσελθεῖν. Καθάπερ γὰρ τις θύρα ἀσφαλὴς, οὕτως ἀποκλείει τοὺς αἰρετικούς τὴν εἰσοδόν, ἐν ἀσφαλείᾳ ποιοῦσα ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐῴσα πλανᾶσθαι, διὰ ταύτης καὶ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς οὐ ποιμένας γινώσκωμεν. Ὁ γὰρ μὴ ταῖς γραφαῖς χρώμενος, ἀλλὰ καὶ ἀναβαίνων ἄλλοθεν, τοντεύει, ἐτέραν τὴν μὴ νομιμωμένην τέμνον ὁδόν, οὕτως κλέπτῃς ἐστί. Αὐτὸν τοῦτον δὲ καὶ τοὺς γραμματεῖς ἠνέκατο, ὅτι ἐδίδασκον ἐντάλματα, διδασκαλίας ἀνθρώπων, καὶ τὸν νόμον παρεβίβουν. Καλῶς δὲ εἶπεν, ἀναβαίνων, ὅπερ ἐστὶ κλέπτων θρηγνὸν ἐπερηδήσαι βουλομένων, ἐπιμένειν δὲ τῇ μεταφορᾷ ὥστε ἐμφαντικώτερον ποιῆσαι τὸν λόγον φησὶ.

³⁹) Miért monda az Ur: Én ítélre jöttem stb. hogy mind a volt vakot a hitben jobban megszilárdítsa, mind annak követőit — a farizeusokat — megrémítse. „Ítéltre“ azt jelenti: nagyobb büntetésre. Egyébiránt itt kétféle látásról és vakságról beszél, érzéki- és szellemiről. A farizeusok egyedül az érzékiek után kapkodván így szólnak hozzá: Valljon mi is vakok vagyunk? mert csak ezt az érzéki vakságot szégyelték. Jezus pedig meg akarván nekik mutatni, miszerint jobb vaknak lenni, mint látva nem hinni, így szól: Ha vakok volnátok, úgy nem volna bűnökötök; itt is lerontván az emberi érzületet és magasztosb csodálatos gondolatra ébresztvén őket: de mivel azt tartjátok, hogy láttok: bűneitek fönmaradnak; mert nem néztek szellemi szemekkel, hogy nekem higyeetek.

¹) Minő értelemben mondá: A ki nem megy be az ajtón és a többi. Az előtte volt, és utánna jövődó ámitókra célzott, az antikrisztusra, és hamis krisztusokra, Theudás- és Judásra, és ha még más ilyenek voltak. Ajtónak a szentiratokat nevezte, mert ezek vezetnek bennünket Istenhez, és megszerzik az Isten ismeretét; ezek képeznek juhokat, ezek őrzik őket, és a farkasokat nem engedik bemenni; valamint egy biztos ajtó, úgy elzárja (a szentírás) az eretnekektől a bemenetet, biztosságba helyez minket, és nem enged tévelyegni, az által ismerjük meg a pásztrokat. Mert a ki az iratokkal nem él, hanem másunnan lép föl, az az más nem kiszabott utat nyit, az tolvaj. Ez által egyszersmind az írástudókra célzott, mert parancsolatokat tanítottak, melyek emberek tanítmányai, a törvényt pedig általhaghták. Jól mondá: a ki föllép, mert ez a tolvaj szokása, átmászni a falon. Egyébiránt a képletben maradván, hogy az ígét nyomatékossabbá tegye, így szól:

²Ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμὴν ἐστὶ τῶν προβάτων. ³Τούτω ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει· καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα, καὶ ἐξάγει αὐτά. ⁴Καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἐμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται· καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ· ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ. ⁵Ἄλλοτριῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν. ⁶Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν, τίνα ἦν ἃ ἐλάλει αὐτοῖς. ⁷Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. ⁸Πάντες ὅσοι ἤλθον κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. ⁹Εγὼ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται· καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν εὕρήσει. ¹⁰Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ· ἐγὼ ἤλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσι. ¹¹Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν

²A ki pedig az ajtón megy be, az pásztor a juhoknak. ³Ennek az ajtónálló ajtót nyit, és a juhok hallgatnak szavára; és tulajdon juhait nevéknél hívja, és kivezeti azokat. ⁴S midőn tulajdon juhait kibocsátja, előttök jár, és a juhok követik őt, mert ismerik szavát. ⁵Idegent pedig nem követnek, hanem futnak tőle, mert nem ismerik az idegenek szavát. ⁶Ezt a hasonlatot monda nekik Jezus; azok pedig nem értették mifélekéleg legyenek, a miket szólott nekik. ⁷Ismét tehát monda nekik Jezus: Bizony bizony mondom nektek: Én vagyok a juhok ajtaja. ⁸Mindnyájan, a kik jöttek, orzók és rablók, de nem hallgattak rájuk a juhok. ⁹Én vagyok az ajtó. Ha valaki én általam megy be, üdvözül, bejár és kijár, és legelőt talál. ¹⁰Az orzó nem jó, hanem hogy lopjon, és öljon és elveszítsen; én azért jöttem, hogy életök legyen, és bővebben legyen. ¹¹Én vagyok a jó pásztor; a jó pásztor lelkét adja a juho-

²) Ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, οὗτός ἐστι ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων, καὶ τὰ ἐξῆς. Οὐδὲν δὲ κωλύει θυρωρὸν ἐνταῦθα νοῦν τὸν Μωσέα· ἐκεῖνος γὰρ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὁ ἐμπιστευθεὶς ἦν. Εἰ δὲ προῦν θύραν ἑατὸν ὁ Χριστὸς εἶναι λέγει, οὐ γὰρ θορυβεῖσθαι· καὶ γὰρ ποιμένα ἑατὸν λέγει καὶ πρόβατον, καὶ διαφόρως τὰς οικονομίας ἀνακηρύττει τὰς ἑαυτοῦ.

Τίος ἐκεῖνος ἐπὶ τῶν προβάτων τούτων ὁπισθεν αὐτῶν ἀκολουθοῦντων τῶν ποιμένων ἐπὶ τῶν νοσίων φησιν, ἐμπροσθεν αὐτὸν πορεύεσθαι τὸν ποιμένα; δεῖξαι θέλων, ὅτι πάντας ὁδηγῶν πρὸς τὴν ἀληθειᾶν ἀπειναντῶς ἐκείνοις ποιεῖ ὥσπερ οὖν καὶ ὅτε τὰ πρόβατα ἐπεμπε, οὐκ ἔξω τῶν λύκων ἐμπε· πολλὴ γὰρ αὕτη παραδοξότερα ἢ ποιμαντικὴ τῆς παρ' ἡμῶν. Ἐξάγει δὲ αὐτὰ ἐκ μέσου δηλονότι τῶν ἀπίστων, ὥσπερ καὶ τὸν τυγλὸν ἐξήγαγε, καλέσας ἐκ μέσου τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ τῆς φωνῆς καὶ ἐπῆλθον. Τὸ δὲ εἰπεῖν ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσι, καὶ τὰ ἐξῆς, ἐδήλωσεν, ὅτι οἱ βεβαίως εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες τοῖς μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἀπαντᾶν ψευδοχρίστοις, οὐ μὴ πισθῶσι.

⁷) Εγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων, πάντες. Οὐ περὶ τῶν προφητῶν ἐνταῦθα λέγει, καθὼς οἱ αἰρετικοὶ φασιν· ἐκεῖνος γὰρ ἤκουσεν καὶ δι' ἐκείνων ἐπίστευσαν, ὅσοι ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ περὶ Θεοῦ, καὶ Ἰουδα λέγει, καὶ τῶν ἄλλων στασιαστῶν. Ἄλλως δὲ καὶ τὸ οὐκ ἤκουσαν τὰ πρόβατα, ἐπαινῶν εἶπεν. Οὐδαμοῦ δὲ φαίνεται ἐπαινῶν τοὺς παρακούσαντας προφητῶν, ἀλλὰ καὶ τοναντίον κακίζων καὶ διαβάλλον σφόδρως, ὅθεν δῆλον, ὅτι τοῦτο οὐ περὶ ἐκείνων φησι.

⁹) Τὸ δὲ, δι' ἐμοῦ τίς εἰσέλθῃ; τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ ἐστὶ καὶ αἰδεία. Νομὴν δὲ ἡ τροφὴν ἐνταῦθα λέγει, ἢ ἐξουσίαν, καὶ κυριότητα. τούτῃσιν, ἐνδον μένει, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐξοθήσεται. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τῷ Θεῷ, καὶ τῷ Ἰουδᾷ καὶ τοῖς λοιποῖς στασιασταῖς πισθόντες ἐσφάγησαν, καὶ ἀπώλοντο, διὰ τοῦτο ἐπῆγαγε λέγων· Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται. Ἐκείνους δὲ τοὺς ὁμοίους αὐτῶν κλέπτας καλεῖ. Εγὼ ἤλθον φησιν, ἵνα ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσι. Τί δὲ ζωὴς περισσόν; ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἴτα λοιπὸν ἀπέρχεται καὶ περὶ τοῦ πάθους διαλέγεσθαι, καὶ φησὶν·

¹¹) Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Δεικνὺς καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι οὐκ ἔκων, ἀλλ' ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται·

²) A ki pedig az ajtón megy be, az a juhok pásztor, s ugy tovább. Mi sem ellenzi itt az ajtóór alatt Moyzest érteni: ugyanis arra bizattak Isten igéi. Ha pedig azelőtt Krisztus önmagát mondta ajtónak: nem kell megzavarodni; hisz pásztornak és juhok is mondta magát, s különféleképp adja elő viszonyait.

Miért mondja e szellemi juhokról, hogy a pásztor előttök jár, holott a pásztorok a juhokat követni szokták? Meg akarta mutatni, hogy mindenkit az igazságra vezet, nem úgy mint amazok; valamint mikor a juhokat küldé, nem küldé oda, hol farkasok nincsenek; mert az ő legeltetése sokkal csodálatosabb a miénknél. Kivezeti továbbá őket t. i. a hitetlenek közül, mikép a vakot is kivezeté, elhíván őt a hitetlen zsidók köréből; s hallotta szavát, és megismeré. Ama szavakkal továbbá: az idegent pedig nem követik és a többi, jelenté, miszerint a kik erősen hisznek benne, az ezután jöendő és tévutra vezető álkrisztusoknak meg nem hódolnak.

⁷) Én vagyok a juhok ajtaja. Mind, stb. Nem a profétákról szól itt, mikép az eretnekek mondják; hisz azokra hallgattak, és azok által hittek mind valahányan a Krisztusba hittek, hanem Theudásról, Judásról, és más lázadókról. Különben is azt, hogy nem hallgattak rájuk a juhok, dicsérőleg emlité. Már pedig sehol nem látjuk őt dicsérni azokat kik a profétákra nem hallgattak, sőt ellenkezőleg rosálja és nagyon kárhozhatja; miből világos, hogy ezt nem a profétákról mondá.

⁹) Ama mondat: ha valaki általam megy be, annyit jelent: biztosságban lesz, és békében. Legelőnek itt vagy az ételt nevezi, vagy a hatalmat és uralkodást, az az benmarad és senki őt nem zaklatja. Miután pedig azok, kik Theudás- Judás- és más pártütőknek szót fogadtak, megöltek és elvesztek, azért folytatja mondván: A tolvaj nem jó. Orzóknak a hozzájuk hasonlókat bélyegzi. Én, ngymond, azért jöttem, hogy életök legyen, és több mint életök. Mi több az életnél? A mennyország. Azután ujbol szenvedését kezd emlegetni, és így szól:

¹¹) Én vagyok a jó pásztor. Evvel is azt bizonyítja, miszerint nem akaratlanul, hanem önkényt viseli a szen-

ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων.¹² Ὁ μισθωτὸς δὲ, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὐ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει.¹³ Ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτὸς ἐστὶ, καὶ οὐ μέλλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.¹⁴ Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν.¹⁵ Καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ, καὶ γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.¹⁶ Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· καὶ αὐτὰ με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἰς ποιμὴν.¹⁷ Διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν.¹⁸ Οὐδεὶς αἶρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.¹⁹ Σχίσμα οἶν πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ

ποιεῖται δὲ καὶ τοῦ μισθωτοῦ τὴν διαφορὰν λέγων, ὅτι θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει, καὶ τὰ ἐξῆς, ὅπερ οἱ προειρημένοι Θεοδᾶς, καὶ Ἰουδᾶς καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς πεποιήκασιν· αὐτοὶ γὰρ τουναντίον. Ἡνῖκα γὰρ συνεληφθῇ γῆσιν, ἀφετε τοὺς ὑπάγειν, ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπόλειτο. Ἔστι δὲ ἐταῦθα καὶ τοιοῦτον λόγον ὑποπτεῖσαι· οὐ λύκος δὲ ἐστὶ μόνον οὗτος, ἀλλὰ καὶ λέων. Ὁ γὰρ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, γῆσιν, ὡς λέων περιέρχεται ὠρούμενος. Οὗτος καὶ ὄφις, καὶ δράκων, καὶ σκορπιός ἐστὶ· πατεῖτε γὰρ γῆσιν ἐπὶ τῷ ὄφει, καὶ σκορπίων. Εἰπὼν δὲ, ὅτι γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν, καὶ ἐν τούτῳ τὴν διαφορὰν τοῦ μισθωτοῦ πρὸς τὸν ποιμένα εἰδείξεν· ὁ μὲν γὰρ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν πανταχοῦ σκοπεῖ, τῶν προβάτων ἀμελῶν, οὗτος δὲ πανταχοῦ τὴν τῶν προβάτων ζητεῖ παρατρέχων τὴν ἐκείνου. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐκείνους τίθησιν ἐν τάξει τῶν πολλῶν, ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι ὡς ἀνθρώπων οὕτως ἐρίωσκεν, ἐπήγαγε λέγων· καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γινώσκω τὸν πατέρα· οὕτως ἀκριβῶς αὐτὸν ἐπίσταμαί γῆσιν, ὡς αὐτὸς ἐμὲ. Συνεχῶς δὲ λέγει τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων, δηλῶν, ὅτι οὐκ ἐστὶ πλάνος. Τὸ μὲν γὰρ λέγειν, ὅτι φῶς εἰμι καὶ ζωὴ, εἰδοὶ εἶναι τύφον παρὰ τοῖς ἀνόητοις· τὸ δὲ λέγειν, ὅτι ἀποθανεῖν βούλομαι, οὐδεμίαν βλακείαν εἶχεν οὐδὲ φθόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὴν εἰδείξεν τὸ ὅλημα κηδεμονίας, εἶγε ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἐβούλετο ἐκείνους ἐπιδοῦναι. Εἰπὼν δὲ, ὅτι καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω περὶ τῶν ἐθνῶν λέγει. Τὸ δὲ εἰπεῖν, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης, τὴν διαφορὰν τοῦ τόπου μόνον ἐμφανίζει. Ἀλλοὶ δὲ τὸ κακεῖνα με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς, ἃ σκορπισμένα ὑπὲρ πολλοῦ ποιμένα μὴ ἔχοντα, καὶ ὅτι γενήσεται μία ποίμνη εἰς ποιμὴν· ἀμφότερα συνάπτεσθαι μέλλοντα.

¹⁷) Διὰ τοῦτο με ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτον ἐστὶ. Εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τοῦτο γοῦν ἐπειθὲ με ἀγαπᾷ ἡμᾶς τὸ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς διὰ τοῦτο ἐμὲ ἀγαπᾶσθαι παρ' αὐτοῦ ἐπειδὴ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθήσκω. Τὴν τοῦτον τοῦ ὅληματος ταπεινότητα γένοιτο ἄν; Τὸ δὲ οὐδεὶς αἶρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, τοιοῦτον ἐστὶν, ὅτι μὴ βουλομένη ἐμῶν, ἀνόητος ἡμῶν ἐστὶν ἡ σπουδή. Περὶ ποίας δὲ ἐντολῆς λέγει, ὅτι ταύτην ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατρὸς μου; τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ κόσμου.

κέρτ; ¹²ellenben a béres, és a ki nem pásztor, kinek a juhok nem tulajdona, látván az érkező farkast, elhagyja a juhokat és elfut; s a farkas ragadja és elszéleszti a juhokat; ¹³a béres pedig fut, mert béres, és nincs gondja a juhokra. ¹⁴Én vagyok a jó pásztor, és ismerem enyéimet, s engem ismernek enyéim. ¹⁵Valamint ismer engem az atya, én is ismerem az atyát, és lelkemet adom juhaimért. ¹⁶Egyéb juhaim is vannak, melyek nem ez akolból valók, azokat is ide kell vezetnem, és hallgatni fogják szavamat, és egy akol lesz és egy pásztor. ¹⁷Azért szeret engem az atya, mert én lelkemet odaadom, hogy ismét vissza vegyem azt. ¹⁸Senki nem veszi el azt tőlem, hanem én magamtól adom azt; hatalmam van azt általadni, és hatalmam van azt ismét visszavenni. Ezt a parancsolatot vettem az atyámtól. ¹⁹Szakadás lőn azért a zsidók kö-

vedést. Azonfölül a béres és pásztor közt különbséget tesz, mondván: hogy látja a farkast jőni, s otthagyja a juhokat, és elfut stb. a mit az előbb mondottak, Theudás, Judás, s hozzájuk hasonlók tettek; ő pedig ellenkezőleg. Ugyanis mikor elfogatott monda: hagyjátok ezeket elmenni, hogy beteljesedjék az írás, miszerint senki közülük el nem vészett. Lehet azonban itt szellemi farkast is gyanítanunk; ez pedig nem egyedül farkas, hanem oroszlány is. A ti ellenségetek, ugymond, az ördög, mint az ordító oroszlány körüljár. Ugyan az kigyó is, sárkány, és skorpio. Ama szavaiban: ismerem enyéimet, és ismernek enyéim, szintén a béres és pásztor közti különbséget mutatta ki. Amaz t. i. mindenütt csak a maga javát és szabadulását tekint, s a juhokat elhanyagolja: ez pedig a juhokét keresi melőzven a magáét. Minthogy gyakran magát másokkal hasonlítja össze, nehogy valaki azt vélje, mintha mint ember ismerné úgy övét, hozzáveti mondván: Valamint az atya ismer engem, én is ismerem az atyát: oly tökéletesen ismerem, ugymond, őt, mint ő engem. Gyakran mondja továbbá, lelkemet adom juhaimért, mi azt jelenti, hogy nem csábító. Tudniillik ama mondata, miszerint ő világosság és élet, a tudatlanoknál holmi fölfuvalkodásnak látszhatnék: hanem midőn azt mondja, hogy meg akar halni, abban semmi irigylendő kérdés nincs, sőt inkább e mondat nagy gondviselést tanusít, főleg, a mennyire a megkövetőért is magát föl akarja ajánlani. Azt hogy más juhai is vannak, a pogányokról állítja; a mit pedig hozzá tesz: melyek nem ez akolból valók, az csak a hely különbségét jelenti. Azokat is, ugymond, ide kell vezetnem és a többi, t. i. a szétszórtakat, melyeknek nincs pásztoruk; azután egy akol lesz és egy pásztor, mert mind a két nép egybeolvad.

¹⁷) Azért szeret engem az atya. A mit mond, ilyen értelmű. Ha semmi más, ez csakugyan rábirt engem, hogy titeket szeresselek, mert annyira szeret titeket az atya, hogy azért én is szerettetem általa mivelhogy értetek meghalok. Mi lehet e mondatnál alázatosabb? „Senki nem veszi el azt tőlem” annyit, mint: ha én nem akarom, haszon-talan a ti törekvésetek. Miféle parancsolatról mondja, hogy azt az atyától vette? a halálról, melyet a világot szerzen-dendő vala.

τοὺς λόγους τούτους. ²⁰ Ἐλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν Δαιμόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε; ²¹ Ἄλλοι ἔλεγον· Ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου· μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν; ²² Ἐγένετο δὲ τὰ ἑκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ χειμὼν ἦν. ²³ Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶντος. ²⁴ Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἔλεγον αὐτῷ· Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ὑμῶν αἰρεῖς; εἰ σὺ εἰ ὁ Χριστὸς, εἰπὲ ἡμῖν παρρησίᾳ. ²⁵ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. ²⁶ Ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε, οὐ γὰρ ἔστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς εἶπον ὑμῖν. ²⁷ Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ γινώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκο-

ζῶντι ἐν ἐκείνῳ ἡμέρᾳ. ²⁰ és sokan közölük mondanak: Ördöge van, és tébolyog, minek hallgatjátok őt? ²¹ Mások mondanak: Ezen szavak nem ördögösé: valljon az ördög megnyithatja-e a vakok szemét? ²² Lőn pedig Jeruzsálemben a templomszentelés ünnepe, és tél volt, ²³ s Jezus a templomban járdalt, Salamon tornáczában. ²⁴ Körülvették tehát őt a zsidók, és mondanak neki: Meddig tartod függőben lelkünket? ha te vagy a Krisztus, mondd ki nekünk nyíltan. ²⁵ Felele nekik Jezus: Mondtam nektek, de nem hiszitek; a tények, melyeket véghez viszek atyám nevében, azok tanúságot tesznek felőlem; ²⁶ de ti nem hisztek, mert nem vagytok az én juhaimból, mikép mondtam nektek. ²⁷ Az én juhaim sza-

²⁰) Δαιμόνιον δὲ αὐτὸν ἔχειν ἔλεγον, ἐπειδὴ μεῖζονα ἢ κατὰ ἀνθρώπον ἦν τὰ λεγόμενα, καὶ οὐ τῆς κοινῆς συνήθειας, ἀπερ ἀκούοντες ἄλλων θαυμάζειν αὐτὸν ἐχρῆν, καὶ οὐ γὰρ δαιμονιζόμενα καλεῖν.

²²) Ἐγένετο δὲ τὰ ἑκαίνια. Ἐκαίνια δὲ ἡ τὴν πρώτην φησὶν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐπετέλεσε τὰ ἑκαίνια ὁ Σολομῶν, ἡ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ ναὸς ὠκοδομήθη ὑπὸ Ζοροβάβελ ἐπανελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐν Περσίδι αἰχμαλωσίας, ἡ ἐπειδὴ κατέπεσε πολλοῖς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἡ πόλις, ὅστρον δὲ καὶ ὑπὸ Ἀντιόχου πᾶσαν ἐρημωθῆναι συνέβη· εἴτα ὑπὸ τῶν Μακκαβαίων πάλιν ἡ πόλις ἀπέκαθε τὸ οἰκεῖον σχῆμα, καὶ καθ' ἣν ἀνέστη πάλιν ἡμέραν, ταύτην ἐκάστον ἔτους ἐορτάζοντες ἑκαίνια τῶν Ἱεροσολύμων ἐκάλεον τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ ἦλθεν καὶ Ἰησοῦς οὐ συνειροτάσων, ἀλλὰ διδάσκων· λοιπὸν γὰρ τῇ Ἰουδαίᾳ συνεχωρίαζεν, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἦν ἐπὶ θυραῖς.

²⁴) Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν. Οὐ τοῦ μαθεῖν ἔνεκα, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ἐγκαλεσάμενοι πάλιν λαβὴν εὐρωσιν· εἰδὼς δὲ αὐτὸς τὰ αὐτῶν ἀπορήματα, οὐκ ἐλέγχει, ἀλλὰ ταῦτα φησὶ πρὸς αὐτοὺς, πολλάκις τῆς διὰ τῶν ῥημάτων τῆς διὰ τῶν ἔργων σαφεστεῖραν ἀφῆκα φωνήν, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε, οἳ οὐκ ἔστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν.

²⁷) Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ. Τὸ ἀκοῦειν ὧδε τὸ πείθεσθαι τοῖς λεγομένοις δηλοῖ. Τὴν δὲ ἀκολουθήσιν φησὶ τὴν διὰ πράξεως μὴ μίμησιν ζωὴν δὲ λέγει διδοῖναι, ἣν καὶ αἰώνιον φησὶ τὸ ἐν εὐθυμῳ διαγεῖν καὶ μακαριότητι διηγεῖσθαι. Τὸ δὲ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτο δηλοῖ, ὅτι οὐχ ὑποκείμενοι βασάνοις ἀπαύστοις· χεῖρα δὲ αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν φησὶ, ἥς οἱ δέεις δύνανται τοὺς ἐπομένους αὐτῷ ἀφαιρεῖσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὡς φῶσει Θεὸς δίδωσιν αὐτοῖς ἀφ' ἑαυτοῦ, πλὴν καὶ ὡς ἀνθρώπος λέγεται λαμβάνειν. Οὐ τοῦτο δὲ φησὶ, ὅτι διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Πατρὸς οὐδεὶς ἀρπάξει αὐτὰ, ὡς αὐτοῦ μὴ ἱκανοῦ ὄντος πρὸς φυλάκας, ἀλλὰ τοῦτο φησιν, ἵνα μὴ ἀντίθεον αὐτὸν εἰπωσιν. Προεῖπε γὰρ, ὅτι οὐδεὶς ἀρπάξει αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου, δεικνύς μίαν οὖσαν ταύτην τὴν χεῖρα, ποτὲ μὲν αὐτοῦ, ποτὲ δὲ τοῦ πατρὸς εἶναι φησιν αὐτήν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ πατρὸς δεξιὰ. Εἴτα μὴ διὰ τούτων τῶν ῥημάτων ἐλάττωνα εἶναι νομίσαι τίς τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν, ἐπήγαγεν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν, κατὰ τὴν δύναμιν δηλονότι, ἣν καὶ χεῖρα φησὶ. Διαπνέεται δὲ τὴν αἰτίαν ὅτιον ἔνεκα τῶν πολλῶν, καὶ καλῶν ἔργων, ὧν ἔδειξεν αὐτοῖς ἐκ τοῦ πατρὸς λιθάσει. Εἰ γὰρ μὴ ἐποίησα ἔργα τὰ δεικνύοντά με Θεόν· εἰκότως ἠγανακτεῖτε φησὶν· οὐκ αὐτοῦ δὲ μόνον τὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς φησὶ, ἐπειδὴ ὁ πατὴρ δι' υἱοῦ πάντα ποιεῖ ἐν πνεύματι ἀγίῳ.

²⁰) Ördögöt tulajdonítottak neki, mert a mondtak nagyobbak valának, hogysem emberre illenének, vagy a közönséges életre; melyek hallására inkább csodálni kell vala őt; nem pedig ördögösnek nevezni.

²²) A templomszentelés napja lőn. Ἐκαίνια szóval vagy az első ünnepet jelenti, melyben Salamon bevégző a templomszentelést, vagy a napot, mikor a templom Zorobabel által építettett, a perzsiai fogságból való visszatérés után; vagy mert sokszor lerontatott az ellenségtől a város, Antiochusz alatt pedig elpusztult. Azután a Makkabeusok alatt a város visszanyeré saját alakját, és a napot, melyen újra helyreállott minden évben megünnepelték, s ezt Jeruzsalem ünnepének monák. Erre jött Jezus is, nem hogy velők együtt ünnepeljen, hanem hogy tanítson; ezáltal ugyanis Judeában járt, mert szenvedése már közel volt.

²⁴) Körülvették tehát őt. Nem tanulás végett, hanem hogy vádolására alkalmat találjanak. Ő pedig tudván titkos szándokaikat, nem feddi őket, hanem ezeket mondja nekik: Sokszor nyilatkoztam a szavaknál világosabb tények által: de nem hittetek, mert nem vagytok az én juhaimból.

²⁷) Az én juhaim. Hallani itt annyit tesz, mint szót fogadni. A követés alatt pedig érti, a gyakorlat általi utánzást. Életet adok ugymond, melyet örökkévalónak nevez, az az: örömben és boldogságban lesznek örökké. „Nem vesznek el soha” jelenti, hogy nem vettetnek végtelen kinokra. Keze alatt érti erejét és hatalmát, melyből követőit senki ki nem ragadhatja. Jóllehet pedig, isteni természeténél fogva ő azt (az életet) magától adja nekik: mindazáltal mint ember ugyanazt venni mondatik (az atyától.) Nem azt állítja továbbá, hogy az atya hatalma miatt senki azokat ki nem ragadhatja, mintha ő elégtelen volna megőrzésükre: hanem azért nyilatkozik úgy, hogy ne mondhasák őt ellenkezni Istennel. Hisz előrebocsátá: senki ki nem ragadja azokat kezemből, jelentvén, hogy egy ez a kéz, melyet néha magának mond, néha pedig atyjának. Mert ő az atyának jobb keze. Azután, hogy valaki e szavak miatt ne gondolja a fiút kisebbnek lenni az atyánál hozzáadá: Én és az atya egy vagyunk; tudniillik, hatalomra nézve, melyet kéznek is nevez. Kérdezi továbbá, mi oknál fogva akarják őt oly sok és jó cselekvények után, melyeket az atya akaratából előtők véghez vitt, megkövezni? Ha, ugymond, nem cselekedtem volna tényeket, melyek engem Istennek bizonyítanak, méltán boszorkodnátok. Nem szól pedig egyedül az ő műveiről, hanem az atyáéről is, mert az atya mindent a fiu által művel a szentlélekben.

λουθοῦσι μοι. ²⁸ Καὶ γὰρ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αἰτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἀρπάσει αὐτὰ τις ἐκ τῆς χειρὸς μου. ²⁹ Ὁ πατήρ μου ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστὶ καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάξαι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς μου. ³⁰ Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑσμεν. ³¹ Ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. ³² Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς μου· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργων λιθάσέτε με; ³³ Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν. ³⁴ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν· ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε; ³⁵ Εἰ ἐκείνους εἶπε Θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή· ³⁶ ὃν ὁ πατήρ ἡγάσσε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι; ³⁷ Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· ³⁸ Εἰ δὲ ποιῶ, κἀν ἑμοὶ μὴ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε· ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐν ἑμοὶ ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ. ³⁹ Ἐξήτουν οὖν πάλιν αὐτόν πιάσαι καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν. ⁴⁰ Καὶ ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. ⁴¹ Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν καὶ ἔλεγον, ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθὴ ἦν. ⁴² Καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

vamat hallgatják, s én ismerem őket, s követnek engem. ²⁸ És én örök életet adok nekik, úgy hogy el nem vesznek soha, és nem ragadja ki azokat senki kezemből. ²⁹ Atyám, ki nekem adta, mindennél nagyobb, és senki ki nem ragadhatja atyám kezéből. ³⁰ Én és az atya egy vagyunk. ³¹ A zsidók erre ismét követeket hoztak, hogy megkövezzék őt. ³² Felele nekik Jezus: Sok jótetteket közöltem veletek atyámtól, melyikért akartok azok közül megkövezni? ³³ Felelének neki a zsidók mondván: Jótettért nem kövezünk meg, hanem a káromlásért, mivel ember létedre magadat Istennek viseled. ³⁴ Jezus felele nekik: Nemde irva vagyon törvényekben: Én mondtam, hogy istenek vagytok? ³⁵ Ha azokat isteneknek mondtotta, kikhez Isten szózata intéztetett, és az föl nem bontathatik: ³⁶ kit az maga megszentelt, és a világra küldött, ti azt mondjátok, káromkodol, mert azt mondtam, Isten fia vagyok? ³⁷ Ha nem cselekszem atyám tetteit, ne higyetek nekem: ³⁸ ha pedig cselekszem, s ha nekem nem hisztek, higyetek a tényeknek, hogy megismerjétek, és higyétek, miszerint az atya bennem van, és én ő benne. ³⁹ Igyekeztek azért ismét őt megfogni: de kiment kezeik közül, ⁴⁰ és elment ismét Jordánon túl, azon helyre, hol János először keresztele, és ott maradt. ⁴¹ Azonban sokan jövének hozzá, és mondanak: hogy János ugyan semmi csodat nem cselekedett, mind az pedig, a mit János erről mondott, igaz lőn. ⁴² És sokan hittek ott benne,

CAPUT XI.

Ἦν δὲ τις ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. ² Ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον

Volt pedig egy Lázár nevű beteg Bethániából, Mária és Mártha nővérek falujából való. ² Mária ugyanaz, ki az Urat kenettel

¹) Ἦν δὲ τις ἀσθενῶν Λάζαρος. Οὐχ ἀπλῶς φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ ὄνομα τοῦ ἀσθενέως, καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ διιστάς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου Λαζάρου, τοῦ ἐν τῷ πνύκτι τοῦ πλουσίου ἐρριμμένου. Ὡς προμεμαθηκότας δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν περὶ τῆς ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω γυναικὸς ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς φησὶν· Ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω, καὶ τὰ ἐξῆς, προληπτικῶς οὖν ταῦτα εἰρησθαι φαιμέν, ἐν γὰρ τοῖς ἐξῆς οὕτως γέγραπται· Ἦ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν μύρου, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπισημαίνεται οὖν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι αὕτη ἡ Μαρία ἦν ἡ τὸν Κύριον ἀλείψασα μύρω. Οὐ καταφρονοῦσαι δὲ πέμπουσιν πρὸς αὐτὸν αἱ γυναῖκες, ὅτι αὐταὶ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἵεται, ἀλλ' ὅτι σφόδρα ἐθάρρουν αὐτῷ· πολλὴν γὰρ πρὸς αὐτὸν εἶχον οἰκείωσιν, διό καὶ

¹) Volt egy Lázár nevű beteg. Nem ok nélkül jegyzi föl az evangelista a beteg nevét, és nővéreit: hanem hogy megkülönböztesse őt más Lázártól, ki a gazdagnak tornácában feküdt. Ez az evangelista továbbá úgy szól, mint a ki fölteszi a többi evangelistákból ismeretesnek lenni az aszonyt, ki az Urat kenettel megkenete, mondván: Mária pedig az volt, ki az Urat megkenete, és a többi. Ezeket tehát megelőzőleg mondottaknak állítjuk, mert a következőkben így van megírva: Mária tehát vevén egy litra kenetet, és a többi. Jelenti az evangelista, hogy ez a Mária volt, a ki az Urat kenettel megkené. Nem megvetésből küldenek követet hozzá az asszonyok, s nem maguk mennek: hanem mert nagyon biztak benne; ugyanis igen bizalmasan társalognak vele, azért mondák:

μύρω, καὶ ἐκμάζασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς· ἥς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει. ³ Ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτὸν λέγουσαι· Κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ. ⁴ Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἀὐτὴ ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς. ⁵ Ἥγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον. ⁶ Ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπω δύο ἡμέρας. ⁷ Ἐπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς· Ἀγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν. ⁸ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· Ῥαββί, νῦν ἐξήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ; ⁹ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Οὐχὶ δώδεκα ὥραι εἰσὶ τῆς ἡμέρας; ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει. ¹⁰ Ἐάν δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπτει· ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. ¹¹ Ταῦτα

φασιν· Ὁν φιλεῖς, ἀσθενεῖ, εἰς οἶκτον ἐπισπᾶσαι αὐτὸν βουλόμεναι. Ἦτοι τῷ πένθει κατεχόμεναι τοῦ ἀδελφοῦ πέμπομεν πρὸς αὐτὸν, οὐκ αὐταὶ ἀπέρχονται, θέουσαι αὐτὸν ἐγγὺς αὐτῶν ἔχειν, πιστεύουσαι, ὅτι εἰ φανεῖται μόνον, ἀπαλλάσσεται τῆς νόσου ὁ κείμενος· πολλῆς γὰρ πίστεως ἀπόδειξιν ἔχει τὸ, ἴδε ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ, οὕτω γὰρ ἡδυσαν πολλὴν τῷ Κυρίῳ περιεῖναι δύνανται, ὥς καὶ θανάμψαι, ὅτι καθύπερθε ἀσθένεια ἀνδρὸς φιλουμένου παρ' αὐτοῦ. Τί οὖν ὁ σωτήρ; Ἐπειδὴ ἡμέλλει ἐκεῖ ἡμέρας δύο μένειν, τέως αὐτοῦς ἀποπέμπεται, τοῦτο εἰπὼν· ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτῇ οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς· οὐ γὰρ τοσαύτης ἢ δόξης καὶ θαύματος τὸ ἐγείραι τὸν Λάζαρον ἐκ τῆς νόσου, ὅσον τὸ ἀναστήσαι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Αὐτὸ καὶ εἶπεν αὐτὸν ἀποθνήσκον. Οὐ θανατοῦν δὲ εἰ τοῦ Λαζάρου τελευτήσαντος οὐ πρὸς θάνατον εἶναι ὁ Κύριος τὴν ἀσθένειαν φησιν· οὐ γὰρ ἦν αὐτῷ θάνατος (cod. θαύματος) μέλλοντι μετὰ βραχὺ πάντως αὐτὸν ἀνίσταν.

⁶) Αὐτὸ δὲ ἡμέρας μένει, ἐν ᾧ ἦν τόπω ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, καὶ τότε ἀπέρχεται ἐπισκεψόμενος τὰς περὶ Μάρθαν. Καὶ πρὸ τῶν δύο ἡλθον οἱ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ τὴν νόσον, ὅτε καὶ ἐτελεύτησεν, καὶ μετὰ τὴν τρίτην παραγίνεται, ἵνα μὴ τις ἔξη λέγειν, ὅτι οὕτω τελευτήσαντα αὐτὸν ἀνέστησεν, ἢ ὅτι κάρως ἦν, ἢ καταφορά ἢ ἔκλυσις, καὶ οὐκ ἦν θάνατος· διὰ τοῦτο γὰρ τοσοῦτον ἔμεινεν, ὥς μὴ εἰπεῖν τινὰς, ὅτι ζῇ. Εἶτα οὐκ ἐνθέως ἐμφανίζει τοῖς μαθηταῖς, ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἐργεῖται, ὥστε ἀναστήσαι τὸν τεθνηκότα, ἀλλ' οὕτω φησιν, ὥς ἂν εἴποι τις, εἰ καὶ μέλλον· ἡμῖν ἐπιτίθεσθαι οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ἡμεῖς πάλιν ἀπελθόμεν ἐκεῖ· εἰ γὰρ καὶ εὐλαβεῖσθε, μὴ πληῖξίς με τῶν λίθων, καὶ ἀποκτείνῃ· ἀλλ' ἴστε, ὅτι τῆς ἡμέρας εἰς δώδεκα διαιρομένης ὥρας τὸν μὴ ἐν σκότῳ καὶ ἀγνοίᾳ, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ, καὶ φωτὶ περιπατοῦντα, μὴ δὲ τὸ ἐλάχιστον πεσόμενον, ἔλαττον δὲ τοῦ καταλευσθῆναι τὸ προσκοῖναι λίθῳ τὸν πόδα. Εἰ δὲ ὁ ἐν τῇ ἡμέρᾳ περιπατῶν οὐκ ἂν προσκόψαιεν αἱ βλέποντες τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου, πῶς ἡμεῖς περὶ ἐμοῦ, μὴ καταλευσθῶ, εὐλαβεῖσθε, ὅς φῶς εἰμὶ τοῦ κόσμου παντός; Εἰ δὲ περὶ τοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός διαλέγεται, πῶς καὶ ἡ τοῦ ἡμέρας δώδεκα ὥρῳ ἔστι, ζητητέον. Ἀλλὰ φανερὸν ἔθος ἐστὶν Ἰωάννη ἀπὸ αἰσθητῶν μὲν ἀρκεσθαι πολλάκις, ἐπιφέρειν δὲ νοητά, ὥσπερ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν γεννητῆς τυφλοῦ πεποιμένου.

¹¹) Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοιμήται. Τὴν αἰτίαν τῆς ἐκείσε ἀφίξεως ἀναγκαῖον εἶναι δεῖναι. Κεκοιμήται

megkente, és lábait hajával letörle, kinek testvére Lázár betegeskedék. ³ A nővérek tehát hozzá küldöttek, mondván: Uram, ime, a kit szeretsz, beteg. ⁴ Jezus ezt hallván, monda: Ez a betegség nem válik halálra, hanem Isten dicsőségére, hogy Isten dicsőíttessék általa. ⁵ Jezus pedig szereté Mártáát, és annak nővérét Máriát, és Lázárt. ⁶ A mint tehát hallotta, hogy beteg, akkor ugyan ott helyben maradt két napig, ⁷ azután monda tanítványainak: Menjünk ismét Judeába. ⁸ A tanítványok mondanak neki: Mester, most akartak a zsidók megkövezni, és ismét oda mégy? ⁹ Felele Jezus: Nemde tizenkettő a nap órája? ha valaki nappal jár, nem botlik meg, mert e világ világosságát látja: ¹⁰ de ha valaki éjszaka jár, megbotlik, mert világosság nincs benne. ¹¹ Ezt mondta, és azután így szóla nekik: Lázár ba-

A kit szeretsz, betegeskedik, sajnálkozásra akarván őt birni. Vagy a testvérük miatti gyásztól levén tartoztatva, küldöttek hozzá, s nem mentek maguk, azt akarván, hogy közel legyen hozzájuk, mert hitték, miszerint, ha csak megjelenik is, a fekvő beteg megszabadul bajától. Hisz nagy hitnek tausa az a mondat: Ime, a kit szeretsz, beteg; t. i. oly nagy hatalmat tulajdonítottak neki, hogy csodálkoztak is, mikép jöhetett betegség az általa szeretett férfira. Mit felel tehát az Üdvözítő? Minthogy két napig még ott vala maradandó, egyelőre elbocsátja őket ezt mondván: Ez a betegség nem halálos, hanem hogy az Isten fia dicsőíttessék általa. Nem vala t. i. oly dicső dolog, Lázárt helyreállítani betegségéből, mint föltámasztani halottaiból. Azért is engedé meghalnia. Nem kell pedig csodálni, ha midőn a Lázár már halálra vált, az Ur mégis a betegséget nem halálosnak mondja, mert nem volt az halál annak, ki rövid idő múlva a holtat föl fogta támasztani.

⁶) Két napig marad a helyen hol volt, midőn ezeket hallaná Jezus, és akkor indul Mártá családjának látogatására. Két nappal előbb jöttek, a kik a betegségről tudósították, midőn már halálra vált, és harmadnap után érkezik, hogy ne mondhasa valaki, mintha azt támasztotta volna föl, a ki még nem halt meg, vagy hogy mély álmom eszméletlenség és ájulás lepte meg, nem pedig halál. Ép azért maradt oly sokáig, hogy némelyek ne mondhasák őt élni. Azután nem értesíté tanítványait mindjárt, miszerint e végre jó, hogy fölélessze, hanem úgy szól, mintha mondaná: habár a zsidók incselkednek ellenünk, de mi ismét menjünk oda. Mert ha engem feltetek, hogy valaki meg ne kövessen, vagy meg ne öljön: de tudjátok meg, miszerint a nap tizenkét órára levén fölösztva az, a ki nem sötétben, tudatlanságban, hanem nappal és világnál jár, legkevesbé sem botlik meg; kevesebb pedig a kőbebotlás, mint a megköveztetés. Ha pedig a nappal járó meg nem botlik, mivelhogy e világ világosságát látja: mikép feltettek ti engem a megköveztetéstől, ki az egész világ fényje vagyok? Ha pedig a szellemi nappalról és éjjelről szól: vizsgálunk kell, mikép lehet a szellemi napnak tizenkét órája. Azonban szokása Jánosnak sokszor az érzékiaktól (láthatóktól) kezdeni, s azután szellemiekre áttérni, mikép ezt a samariai asszonynál, és a vakon születettnél cselekedte.

¹¹) Lázár barátunk alszik. Szükségesnek bizonyítja az odamenetelt. Alszik, ugymond, Lázár, s én megyek,

δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε. ¹⁹ Καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν, ἵνα παραμυθήσονται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν. ²⁰ Ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι Ἰησοῦς ἐρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο. ²¹ Εἶπεν οὖν ἡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν· Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει· ²² Ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι ὁ Θεός. ²³ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. ²⁴ Λέγει αὐτῇ Μάρθα· Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ²⁵ Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καὶ ἀποθάνῃ, ζήσεται. ²⁶ Καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα, πιστεύεις τοῦτο; ²⁷ Λέγει αὐτῷ· Ναὶ Κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. ²⁸ Καὶ ταῦτα εἰπούσα ἀπήλθε, καὶ ἐφώ-

futamatnyi távolságra. ¹⁹ És a zsidók közül sokan jöttek Mártha és Máriához, hogy testvérjök miatt vigasztalják őket. ²⁰ A mint tehát hallotta Mártha, hogy Jezus jő, eléje ment. Mária pedig a házban maradt. ²¹ Monda tehát Mártha Jezusnak: Uram, ha itt voltál volna, testvérem nem halt volna meg; ²² de tudom most is, bármit kívánsz Istentől, megadja neked Isten. ²³ Monda neki Jezus: Föltámad testvéred. ²⁴ Tudom, ugymond Mártha, hogy föltámad a föltámadáskor az utolsó napon. ²⁵ Jezus pedig monda neki: Én vagyok a föltámadás, és az élet; a ki hisz bennem, ha meghal is élni fog: ²⁶ és minden, a ki él és hisz bennem, soha meg nem hal. Hiszed-e ezt? ²⁷ Felele neki: Igen, Uram, én hiszem, hogy te vagy a Krisztus, az Isten fia, ki e világra jő. ²⁸ És ezeket mondván, elment, és elhitta Mária nővérét, csendesen mondván: Itt a Mester,

παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀκούσασα γὰρ Μάρθα ἐξίστα οὐκ ἀνακοινωσάμενη τί πρὸς τὴν ἀδελφὴν διὰ τοὺς παρόντας Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴν εἰς ἐλπίδας χορηγᾷς ἤγαγεν, τότε ἀπεισι, καὶ καλεῖ (cod. λαλεῖ) τὴν Μαρίαν. Ὡς ἀτελὴς δὲ οὖσα ἡ Μάρθα, τὸ· Εἰ ἦς ὧδε, φησὶ, μὴ ἐννοοῦσα, ὅτι ὡς Θεὸς ἦν πανταχού. Τοῦτο δὲ ἐλεγει, νομίζονσα, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἡδυνάτὸ τι ποιῆσαι, ὡς τοῦ καιροῦ παρελθόντος· ὅτι γὰρ οὐκ ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός αὐτῆς παρόντος τοῦ Κυρίου, λέγει πιστῶς, καὶ τότε μὴ παντελῶς ἀπειλίσαι τὴν ἀνάστασιν τοῦ κειμένου τετραταίου, πίστει εὐχόμενον ἢ οὐκ ὀργῶς δὲ τὸ τοιοῦτο πιστεύσασα μικρὸν ὕστερον φαίνεται, εἰ γὰρ ὡς ἀνθρώπου θανύματος τινί, καὶ δι' αἰσθητὰ πολλὰ δυνάμειν διελέγετο, τὴν τελείαν περὶ αὐτοῦ γνώσιν ὡς Θεῷ τῶς ἡγήσει.

²³ Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. Οὐκ εἶπεν, ἐγὼ ἀναστήσω αὐτόν, ἀλλὰ, ἀναστήσεται, μέσον ποιῶν τὸν λόγον καὶ ἀόριστον τὴν ἐπαγγελίαν διὰ τὸ ἀκινόδοξον· Μὴ προσθῆς γὰρ, ὅτι νῦν ἀναστήσεται· διὰ τοῦτο φησὶ ἡ Μάρθα· Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Δι' αἰσθητέρον αὐτοῦ δεῖκναι τὴν ἐξουσίαν, καὶ φησὶ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις, καὶ ἡ ζωὴ. Τοῦτο δὲ εἰπὼν ἀναιρεῖ τὸ, ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν δώσει σοι. Τὸ δὲ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ φησὶ, δεῖκνός ἐστι οἱ μὴ ὑποστάτες τὸν κοινὸν τοῦτον θάνατον αὐτῆς ἐρεθίζονται· πᾶς δὲ ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν οὐδαμῶς τὸν τῆς ψυχῆς θάνατον ὑπομένει· καὶ ὅτι καὶ οὗτος ἀνάστας, καὶ πάλιν ἀποθάνῃ, οὐδὲν πῆσεται, τυνέσθιν, οὐτε οὗτος τέθνηκεν, οὔτε ὑμεῖς τεθνήξεσθε; τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως ἔχονσαι. Ὁ γὰρ ζῶν μετὰ τῆς εἰς ἐμὲ πίστεως οὐδέπω ἀποθνήσκει· ἐπειτα καὶ ἀποθνήσκει δόξῃ, οὐ νεκρός ἐστιν, ἀλλὰ ζῶν διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, μεθ' ἧς δέχεται τοῦ τῆς φύσεως ὅρον τὴν τελειήν. Τί οὖν ἡ Μάρθα; πληροῦσα τὴν ἀπόφασιν τοῦ σωτήρος λέγει· τὸ Ναὶ Κύριε, οὐ μόνον τοῦτο ὃ σὺ λέγεις πιστεύω, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, (cod. τοῦ) σὺ εἶναι τὸν Χριστόν, καὶ ὅτι υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. Ὁ Χριστὸς δὲ φησὶ μετὰ τοῦ ἀρθρον, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐνα, καὶ ἐξαίρετον ὁμολογήσασα νὸν καὶ Χριστόν.

²⁸ Καὶ ταῦτα εἰπούσα. Ἀπήλθεν, καὶ ἐφώνησεν Μαρίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λέθρα εἰπούσα. Ἀποποι γὰρ ὡθήθη μὴ ἐλθεῖν καὶ αὐτὴν, καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. Ἡ δὲ εὐθὺς ἀκούσασα ἔδραμεν πρὸς ἀπα-

miatt. Miután pedig jó reményt keltett benne Jezus, akkor megy és hija Máriát. De mivel tökéletlen vala Mártha, így szól: Ha ugymond, itt lettél volna: meg nem gondolván, miszerint mint Isten mindenütt jelen vala. Ezt pedig azon véleményben mondá, mintha nem birna többé rajta segíteni minthogy az idő már lejárt. Azt ugyan, hogy az Ur jelenlétében nem halt volna meg testvére, hívőleg mondja, mert a negynapos halottnak föltámadásáról a reményt végkép le nem tenni, hiten épült kérelem vala: mindazáltal kevéssel utóbb ebben is gyenge hitűnek tünt ki, mert most is úgy beszél vele, mint valami jeles ugyan, és erényénél fogva sokat véghez viheto emberrel: de tökéletes ismeretével, mint Istennek, jelenleg sem birt.

²³ Föltámad testvéred. Nem mondá: én feltámasztom őt, hanem: föltámad, közép kifejezést használván és határozatlanul igérvén, mert a hű dicsovágtyól tisztá vala; nem is tévé hozzá: most fog föltámadni. Azért Mártha így szól: Tudom, hogy föltámad a végnapon. E miatt nyilvánosabban megmutatja neki hatalmát, mondván: En vagyok a föltámadás, és az élet, mely szavaival lerontja azt: bármit kérsz Istentől, megadja neked. Ama szavakkal: Valaki él és hisz bennem, meg nem fog halni, jelenti miszerint azok, a kik ezt a közös halált szenvedik, ismét föltámadnak: valaki pedig él és hisz benne, a lelki halálnak soha nem lesz alávetve; azután hogy a föltámadandó Lázár is, habár ismét meghal, semmit nem fog szenvedni; az az: se ez meg nem halt, se ti meg nem haltok, kik a föltámadás reményét bírjátok. Mert a ki a bennem való hittel él, soha meg nem hal; mert ha látszik is meghalni, nem halt meg, hanem él, amaz ígért miatt, melylyel fogadja a természet szerinti halált. Mit mond tehát Mártha? befejezván az Űdvözítő mondatát: Igen, Uram, nem csak azt hiszem, a mit mondasz, hanem azt is, hogy te Krisztus vagy és Isten fia, a ki e világra jő. Krisztusnak határozó szöcskával mondja, és Isten fiának, mert egy kitűnő fiut és Krisztust vall.

²⁸ És ezeket mondván. Elment, elhíva nővérét Máriát, titkon szólítván meg őt. Mert helytelennek vélte, ha nem jő ő is, és hallja: Föltámad testvéred. Az pedig tüstént ezt hallván, eléje sietett: s

νησε Μαρίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, λάθρα εἰποῦσα· Ὁ διδάσκαλος πάρεστι, καὶ φωνεῖ σε. ²⁹ Ἐκείνη ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται ταχὺ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν. ³⁰ Οὕτω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην· ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὑπῆντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. ³¹ Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ἰδόντες τὴν Μαρίαν ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ λέγοντες, ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ. ³² Ἡ οὖν Μαρία ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ Ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτόν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας λέγουσα αὐτῷ· Κύριε, εἰ ἦς ὦδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός. ³³ Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίονσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτὸν, ³⁴ καὶ εἶπε· Πού τεθεύκατε αὐτόν, λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. ³⁵ Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς. ³⁶ Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Ἰδε, πῶς ἐφίλει αὐτόν. ³⁷ Τινὲς δὲ ἐξ

τησιν αὐτοῦ. Τοσοῦτον δὲ ἔδραμεν, ὥστε ἐκεῖ αὐτὸν φθάσαι, ὅπου ὑπῆντησεν αὐτὸν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Μάρθα. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι κατ' οἰκονομίαν οἱ τότε παρόντες καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, δοκοῦντες, ὅτι ὑπάρχει ἵνα κλαύσῃ εἰς τὸ μνημεῖον, ἠκολούθησαν αὐτῇ, ἵνα καὶ ἄκοντες μαρτυρήσωσι τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως. Ὡς οὖν ἦλθε, θῆσιν, ἡ Μαρία, ὅπου ἦν ὁ Ἰησοῦς, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας τὰ αὐτῇ λέγουσα τῇ ἀδελφῇ. ἀδελφικὸν καὶ τὸ φρόνημα ἔχουσα, καὶ συνδραμοῦσα αὐτῇ εἰς τὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν. ³⁵ Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς. Συγκάτεισι, καὶ συγκυβαίνει ἡμῖν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπορριπνόν, καὶ δακρύει, καὶ συγγεῖται, οὐ γὰρ ἀρνείται τὴν πρὸς ἀνθρώπους ὁμοίωσιν, οὐδὲ ἐνδείκνυται πανταχοῦ τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων συμπάθειαν δὲ τὴν πρὸς τοὺς πενθοῦντας ἐπιδείκνυσαι τὸ δακρύνει, καὶ τύπον, καὶ διδασκαλίαν· μέτρα ὁρίζων μέχρι πόσου ἐπιτάζειν δεῖ τοῖς κειμένοις τὸ δάκρυον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ Θεὸς μόνον κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπος ἦν ὁ Χριστὸς, πάσχει μετὰ τῶν ἄλλων τὸ ἀνθρώπινον ἀργυμέννης δὲ πῶς ἐν τῷ κινεῖσθαι τῆς λύπης, καὶ νενοστής (cod. νέον οὐστής) πρὸς τὸ δάκρυον τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκός, οὐκ ἀφίησιν αὐτὴν τοῦτο παθεῖν ἐκλύτως, καθάπερ ἔθος ἡμῖν ἐμβριμῆται δὲ τῷ πνεύματι, τούτῳ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιπλήττει τρόπον τινα τῇ ἰδίᾳ σαρκί. Ἡ δὲ τὸ ἐπίταγμα οὐκ ἐνεγκοῦσα τρέμει τε, καὶ θυρόβον πλάττειται σχῆμα, τὰ ὑπὲρ φύσιν ἰδίαν διδασκομένη φρονεῖν. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἐτάραξεν ἑαυτὸν. Ἄλλος δὲ τὴν ἐμβολίμωσιν οργῆς ἀποδείξιν ἔφη, καὶ διὰ τῆς ἐμβριμώσεως φησι τὴν οργὴν ἐπιδειξασθαι τὸν κύριον, δεικνύς διὰ τούτου, ὅτι πόρρωθεν οἶδεν, ὡς καὶ τοσοῦτον θεασάμενοι θαῦμα ἀπιστήσουσιν Ἰουδαῖοι. Διὸ φησί· καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν. Ἐρωτᾷ δὲ οὐχ ὡς ἀγνοῶν ὁ πάντα εἰδὼς ὡς Θεός, διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ταπεινὸν ἐπιπερῆν ἐν αὐτῷ Θεὸς τε καὶ ἀνθρώπος· Εἰκότως οὖν ἀναμίσγει τῷ θεοπροπέτῳ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἄπεισι μὲν τερατονεύσαντες ὡς Θεός, λαλεῖ δὲ ὡς ἀνθρώπος· ἵνα προφάσει τοῦ ἐπιδείξαι τὸν τόπον πολλοὺς ποιῆσιν συμβαδίζοντας, καὶ ἔλθωσι καὶ ἴδωσι τὸ σημεῖον. Περισπουδῶστας δὲ φησιν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἀληθῶς τὴν φύσιν ἡμῶν προσελάβετο. Ἐδαίμαζον δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ὁρώντες αὐτὸν δακρύνοντα. Εἶτα πάλιν ἐπιτιμᾷ τὸ πάθει ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, δεικνύς τὸ ἀνθρώπινον ἦτοι, ἀγριώτερον τῇ λύπῃ ἐπιτιμᾷ, ἢ θεοπροπέως κατὰ τοῦ θανάτου ἔλθειν προτρέπεται ἑαυτόν, διὰ τοῦ κινήματος καὶ τοῦ σχήμα-

ἐς τέged hí. ²⁹ Az, a mint hallá, hamar fölkelt, és hozzá jött. ³⁰ Jezus azonban még nem érkezett a faluba, hanem még a helyen vala, hova eléje ment Mártha. ³¹ A zsidók tehát, kik vele valának a házban, és vigasztalák őt, látván Máriát rögtön fölkelni és kimenni, követék őt mondván: a sirhoz megy, hogy keseregjen. ³² Mária tehát, midőn elért oda, hol Jezus vala, meglátván őt, lábaihoz borult, és monda neki: Uram, ha itt voltál volna, nem halt volna meg testvérem. ³³ Jezus tehát, a mint őt, és a vele jött zsidókat sírni látá, fölindult lelkében, megháborodék, ³⁴ és kérdé: Hová tettétek őt? Felelének neki: Jer, Uram, és lásd. ³⁵ Jezus könyezett. ³⁶ Mondának tehát a zsidók: Ime, mennyire szerette őt. ³⁷ Némelyek pedig közölük mondanak: Nem birta-e ez, ki a vakon születettnek szemeit megnyitá, megtenni, hogy

anynyira sietett, hogy ott előzé meg Jezust, hol nő vére Mártha találkozott vele. A zsidók pedig, kik alkalmilag akkor ott voltak, és vigasztalák őt, azt vélvén, hogy sírni megy a sirbolthoz, követék őt; akaratlanul tanúi levén a föltámadás csodájának. A mint tehát, ugymond, oda ért Mária, hol Jezus vala: lábaihoz borult ugyanazt mondván, a mit Mártha, mert ő is testvéri érzelmű, és a hit vallomásaiban vele egyetértő vala.

³⁵ Könyezett Jezus. Leereszkedik és leszáll hozzánk, emberi természetét nyilatkoztatván ki; könyez, és megháborodik, mert nem tagadja meg az emberekkel való hasonlatosságát, se nem cselekszik mindenütt olyanokat, melyek az ember természetén vagy erején túl vannak; sőt szenvedő részvétet mutat könyezésével a gyászolók iránt; egyszersmind példát ad, és tanít, meghatározván a mértéket mennyire illik a halottak, vagy mennyire szenvedők felett könyeket hullatni. Minthogy t. i. természeténél fogva nem csak Isten, hanem ember is vala a Krisztus, egybekkel együtt szenvedti az emberi indulatot. De mivel szomorúság kezdett benne gerjedni, és szent teste őt könyezésre indítá: nem engedé a testnek, ebben módfölött legyőzetni a mi szokásunk szerint, fölháborodik pedig lelkében; azaz a Szentlélek erejével némi képen kényszeríté saját testét. Ez azonban a parancsolatot el nem viselvén reszkedt, és a megháborodás színét ábrázolá, mivelhogy saját természetén fölül tanítottott érezni. Ezt jelenti, hogy megháborodott. Más azonban a megháborodást harag jeléül értelmezi, és azt állítja, miszerint a megháborodás által megbizonyítá, hogy előre tudja a zsidóknak hitetlenségét, habár ily nagy csodát voltak szemlélendők. Azért fölháborodék ugymond. Kérdést tesz továbbá, nem tudatlanságból, mint Isten mindeneket tudván, hanem az emberi természet szerénysége miatt, minthogy benne Isten és ember volt. Helyesen vegyíti tehát az istenit emberivel, és odamegy ugyan csodákat teendő mint Isten, de úgy beszél mint ember, hogy a hely megmutatásának színe alatt sok kisértőt szerezzen, kik velejővén lássák a csodát. Szándékosan mondja pedig az evangélista, hogy könyezett Jezus, megmutatandó, miszerint valóban fölvette a mi természetünket. A zsidók azonban csodálkoztak, látván őt könyezni. Azután ismét ellentáll az indulatnak, fölháborodván önmagában, miáltal emberi természetét tanusítá; vagy a szomorúságot keményebben visszanyomja; vagy, Istenhez illőleg, önmagát a halál ellen menni ösztönözi,

αὐτῶν εἶπον· Οὐκ ἡδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ; ³⁸ Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον· ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. ³⁹ Λέγει ὁ Ἰησοῦς· Ἀρατε τὸν λίθον. Λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφή τοῦ τεθνηκότος Μάρθα· Κύριε, ἥδη ὄζει· τεταρταίος γὰρ ἐστι. ⁴⁰ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ εἰπὸν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὅψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ; ⁴¹ Ἦσαν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνηκώς κείμενος· ὁ δὲ Ἰη-

τος τῆς σαρκὸς τὸ κεκρυμμένον φρόνημα τῆς θεότητος σημαίνει.

³⁹) Λέγει ὁ Ἰησοῦς, ἄρατε τὸν λίθον. Οὐκ ἀπὸν ἐκάλεσεν καὶ παρέστησεν αὐτὸν ζῶντα, οὐδὲ τοῦ λίθου ἐπικείμενον ἐποίησεν αὐτὸν ἀναστῆναι, ἢ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν λίθον αὐτὸς ἀπεκύλισεν, ἢ καὶ τὸν λίθον αὐτὸν ἀπὸ κίνησιν τῆ φωνῆ, διδάσκων, ὅτι οὐ δεῖ θανατοῦργεῖν ἐν τοῖς μὴ ἀναγκαίοις, ἀλλ' αὐτοῖς ἐπιτρέπει τοῦτο ποιεῖν, ἵν' αὐτοὺς μαρτυρᾷς ποιῆση τοῦ θαύματος, καὶ ἵνα μὴ εἰπώσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτὸς, καὶ ἵνα διὰ δυσωδίας πεισθῶσιν ὅτι καὶ ἐτεθνήκει καὶ ὄζει. Οὕτως μὲν γὰρ εἰ πεποιήκειν, φάντασμα ἂν ἐνόμισαν τὸ γινόμενον, ἢ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου ἐγγέροθαι. Νῦν δὲ τὸ παραγενέσθαι εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν λίθον ἄραι, ἱκανὰ ἐπιστοιμαῖαι τοὺς ἀπιστοῦντας μαρτυρᾷς γινόμενος τοῦ σημείου· Τί οὖν ἡ Μάρθα; διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ θανάτου πάλιν ἀπιστεῖ, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἤδη μαρτυρεῖται· ἦτοι τοῦτο εἶπεν, ὡς τιμῶσα αὐτὸν πρὸς τὸ μὴ ἀηδισθῆναι ἐκ τῆς δυσωδίας. Τί οὖν ὁ σωτήρ; ἀναμνησθεὶς ὡς διελήθη πρὸς αὐτὴν σχεδὸν ἐπιτιμῶν ὡς ἀνημπούνησεν, καὶ φησὶ· Οὐκ εἶπον σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὅψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ; Καὶ τοῖς μὲν μαθηταῖς φησιν, ἵνα δοξασθῇ ἐν αὐτῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐνταῦθα δὲ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ πατρὸς φησὶν. Ἡ γὰρ ἀσθένεια τῶν ἀκούοντων τῆς διαφωρᾶς τῶν λεγόμενων αἰτία· ἢ ὅτι τοῦ πατρὸς ἡ δόξα τοῦ υἱοῦ ἐστὶ, καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ δόξα τοῦ πατρὸς ἐστὶ, μίας δὲ οὕσης δόξης πατρὸς καὶ υἱοῦ, τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ δόξα.

⁴¹) Συνεχῶς δὲ ἐπὶ τὸν πατέρα πάντα ἀνατίθησι διὰ τὸ ἀξιοπιστον, οὐ παρὰ τὴν οἰκίαν ἐντέλειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀκούοντων διάνοιαν· τὸν μὲν γὰρ πατέρα ἤδεσαν, αὐτὸν δὲ νῦν οὐκ ἤδεσαν, καὶ ὥστε μὴ λογισθῆναι αὐτὸν ἀγένητον. Τὸ εὐχαριστῶ σοι φησὶ, δεικνύς, ὅτι οὐ δεῖται εὐχῆς, ἦτοι αἰτήσεως, ἀλλ' ὡς μίας γνώμης οὕσης πατρὸς καὶ υἱοῦ. Προστίθεται δὲ καὶ αἰτία τῆς εὐχῆς εἰπὼν, ὅτι διὰ τὸν περισσῶτα ὄχλον τοῦτο ποιεῖ, ἵνα πιστεῦσῶσι, καὶ ὅτι σὺ με ὑπέσπειρας, τοντεύεις, ἵνα μὴ ἀντίθεόν με νομίσῃς, τὸ γὰρ ἡκουσᾷς μου ἐπὶ φίλων λέγεται, καὶ ὁμοτιμῶν. Τὸ δὲ ἐγὼ δὲ ἤδην, ὅτι πάντοτε μου ἀκούεις φησὶ, τοντεύει πρὸς τὸ γενέσθαι μου τὸ θέλημα οὐ δέομαι εὐχῆς, μία γὰρ ἡμῶν ἡ βούλησις· ἀλλ' ἵνα εἰδῇεν οἱ παρεστηκότες ἅπαντες ὅτι πατὴρ ἐστὶ μοι, καὶ παρὰ πατρὸς ἀπέσταλμαι, καὶ μὴ τὴν ἐξουσίαν τῆς θείας ἐνεργείας ὁρῶντες ἐμὲ τὴν ἀρχὴν εἶναι νομίσῃς, καὶ εἰπῶσιν εἶναι με ἀντίθεον, ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλθόντα καὶ λαλοῦντα. Εἶτα τὸ τῆς εὐχῆς σχῆμα πληρώσας διὰ τῶν πραγμάτων τὴν ἐξουσίαν ἐνδείκνυται, καὶ ὡς ζῶντι τῷ νεκρῷ διαλέγεται, καὶ αὐθεντικῶς ἐπιτάττει ἐκ τῶν τοῦ αἵδου μυθῶν ἐπαρῆκειν, ὃ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπέδειξεν. Ἐβόα δὲ μεγάλη τῇ φωνῇ, ὥστε τοῖς παροῦσιν ἐνδειξασθαι, ὅτι πόρρωθεν οὐσαν ἐκάλει τὴν ψυχὴν, καὶ οὐκ ἐν τῷ σώματι κείμενην τῷ νεκρῷ. Τὸ δὲ ὀνομαστὶ κληθῆναι τὸν Ἀλέξανδρον φίλος ἦν σύμβολον. Τὸ δὲ δεῦρο ἔξω, σύμφωνον τῷ προειρημένῳ ἐπ' αὐτοῦ, ὅτι ἔρχεται ὦρα, καὶ νῦν ἐστὶν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσωσιν. Ἐξηλθεν οὖν ὁ Ἀλέξανδρος συμπιεθ-

ez se haljon meg? ³⁸ Jezus tehát ismét föلدulván magában a sirbolthoz jó, mely barlang vala, és kő vala hozzá hengerítve. ³⁹ Monda Jezus: Mozdítsátok el a követ. Mártha a halottnak nővére monda neki: Uram, már szagos, mert négynapos. ⁴⁰ Monda neki Jezus: Nem mondtam-e neked, hogy ha hiszel, meglátod Isten dicsőségét? ⁴¹ Elmozdították tehát a követ onnét, hol a halott feküdt. Jezus pedig fölemelé szemeit, és monda: Atyám,

s az indulat, és a test külszine által az istenség titkos érzelmét jelenti.

³⁹) Monda Jezus: mozdítsátok el a követ. Nem távollétében hívta ki sirjából, s támasztá őt életre, se a kőnek elhengerítése után nem parancsolá neki fölelevenedni, se a követ ő maga elnem hengeríté, vagy pedig csupa szavával el nem távolítá, tanulságul, miszerint nem kell csodát művelni a szükségtelemekben: hanem azoknak hagyja ezt cselekedni, hogy őket a csoda tanuivá tegye, s hogy ne mondják, nem az az; de a rossz szag által meggyőződjenek arról, hogy meghalt, és bűdös. Ha t. i. amugy cselekedett volna, ábrándnak tartották volna a jelenetet, vagy hogy helyette mást támasztott föl. Most pedig a helyen való megjelenés, és a kő elhengerítése eléggé elnémitotta a hitetlenséket, mert a csodának tanúi voltak. Mit mond ezekre Mártha? A csoda nagyszerűsége miatt ismét veszti hitét, és a testnek bűzét tanusítja. Vagy azért monda ezt, mert Jezus iránti tiszteltetből nem akarta, hogy a rossz szag miatt kellemetlenséget érezzék. Mit mond rá az Űdvözítő? Emlékezteti azokra, miket mondott neki, mintegy megfeddvén feledékenységét, és így szól: Nemde mondtam neked, ha hiszel, látni fogod Isten dicsőségét? A tanítványoknak előbb ugy monda: hogy általa dicsőíttessék az Isten fia; jelenleg pedig Isten dicsőségét az atyáról érti. T. i. a hallgatók gyengesége a mondottak különbözőségének oka. Vagy, mivel az atya dicsősége a fiué, és a fiu dicsősége az atyáé; egy levén tehát az atya és fiu dicsősége, Istené a dicsőség.

⁴¹) Gyakran az atyának tulajdonit mindent a hitelesség végett, nem saját csekélységéből, hanem a hallgatók véleményéből; mert az atyát ugyan ismerték, de őt mint fiút nem ismerték; nehogy őt nem születettnek tartsák. Hálát adok neked, ugymond, jelentvén, hogy nem szükség kérnie, vagy kívánnia, mert egy az atyának és fiuak akarata. Hozzá teszi egyszersmind a könyörgés okát mondván, miszerint a körülálló népsereg miatt cselekszi ezt, hogy higgyék, miszerint te küldöttél engem, az az hogy ne gondoljanak engem ellenkezni Istennel; mert az: meghallgattál engem, a jó barátok és egyenlők közt mondatik. Ama szavak pedig: én tudtam, hogy mindig meghallgatsz, annyit jelentenek: akaratom véghezvitelére nem szükség imádkoznom, mert egy a mi akaratom: hanem hogy a körülálló mind tudják, miszerint ő atyám, és az atyától küldtettem, és hogy isteni munkálkodásom hatalmát látván ne gondoljanak engem kezdetnek vagy Istennel ellenkezőnek lenni, mintha magamtól jönnék és beszélnek. Azután az imát befejezván tények által mutatja ki hatalmát, és a halottal mint élővel beszél, és önhatalmából parancsol neki a holtak mély helyéből visszatérni, a mit tényekkel valóított is. Nagyszóval kiált továbbá, a jelenlevőknek értésükre adandó, miszerint a távol levő lelket hívja, mely nincs a holt testben. Nevénél hívni Lázárt, a barátság jele. Az pedig: jőj ki, megegyez avval, a mit előbb mondtam, hogy t. i. eljő az óra és most van, mikor a halottak hallani fogják az Isten fia szavát, és a kik hallják, élni fognak. Kijött tehát Lázár megkötözve ken-

σοὺς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. ⁴² Ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτε μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστώτα εἶπον, ἵνα πιστεῦσωσιν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας. ⁴³ Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνὴ μεγάλη ἐκραύγασε, Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. ⁴⁴ Καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκώς, δεδεμένος τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν. ⁴⁵ Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες πρὸς τὸν Μαρίαν, καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. ⁴⁶ Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. ⁴⁷ Συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι συνέθριον καὶ ἔλεγον· Τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ. ⁴⁸ Ἐὰν ἀφώμεν αὐτὸν οὕτως, πάντες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος. ⁴⁹ Εἷς δὲ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς οὐκ οἰδατε

μέρος κειρίαις, ἵνα μὴ δόξη φάντασμα· τοῦ γὰρ ἀναστῆσαι τὸ οὗτω ἐξελεῖν οὐκ ἐλαττόν ἐστι θάνατος, διὰ τοῦτο καὶ αὐτοῖς ἐπιτρέπει λύσαι, ὅπως ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὰ δεσμὰ περιελόντες, καὶ ἀφάμενοι, καὶ πλησίον γενόμενοι ἴδωσιν, ὅτι οὕτως ἐκεῖνός ἐστι, μηδὲ μίαν ἔχοντες τοῦ γεγονότος ἀπιστίας ὑπόθεσιν, ἵνα καὶ πρὸς τοὺς ἀπόντας αὐτοῖ μάστιγες καταστήσωσιν.

⁴⁶ Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον. Ἐκ τούτων δὴλόν ἐστιν, ὅτι οὐ πάντες οἱ περὶ τὴν Μαρίαν ἰουδαῖοι ἐθεάσαντο τὴν ἀνάστασιν Λαζάρου, ἀλλὰ τινὲς ἐξ αὐτῶν, οἱ καὶ ἐπίστευσαν εἰς Χριστὸν· οἱ δὲ λοιποὶ ἀκούσαντες ὑπὸ τῶν τεθεσμένων ταῦτα ἀπῆλθον πρὸς τοὺς φαρισαίους, διερεθίζοντες αὐτοὺς κατ' αὐτοῦ, ὡς ἀνόσιόν τι τετολημκότα. Αἰετῶν γὰρ ὡς τὸν τεθεσμένον ἀνασκάναι ἐπιτάξαντα. Εἶτα φησιν, ὅτι συνήχθη συνέθριον κατ' αὐτοῦ καὶ διελογίζοντο λέγοντες· Ἐὰν ἐάσωμεν αὐτὸν ζῆσαι, πάντες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα δὲ εἰ καὶ βασκαίνοντες ἔλεγον, ἀλλ' ἐξέβη καὶ μὴ προσδοκῶντων αὐτῶν ὅτε αὐτὸν ἐσταύρωσαν.

⁴⁹ Ἀναισχυντότερος δὲ ὢν ὁ Καϊάφας τῶν λοιπῶν ἅπερ ἐκείνοι ἀμφέβαλλον, καὶ ἐν τάξει βουλῆς προετίθεσαν, οὗτος μετὰ ἱταμότητος ἀνέβησεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁλως ἤξιωτο τῆς ἱερωσύνης, καλεῖτο ἀνάξιος ὢν, προεφῆτευσεν, οὐκ εἰδὼς ἃ ἔλεγεν. Καὶ τινὲς μὲν μὴ ἀπὸ πνεύματος ἀγίου οἰοῦνται τοῦτο εἰρηκεῖναι, ἀλλ' ὑπὸ δαιμόνων ἐνεργείας, ἥτοι κατὰ τινὰ συντηρίαν τῷ γενησομένῳ σὺνδρομον προειρήκει λόγον· συγχωρηθὲν αὐτῷ τοῦτο, καθότι ἦν ἀρχιερεὺς. Προεφῆτεσε δὲ, ὅτι πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἡ διασκορπισθεῖσα ὑπὸ τοῦ σατανᾶ ἡμελλον διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς μίαν αἵλιν συναχθῆναι. Τέκνα δὲ αὐτοῦς καλεῖ τῷ τρόπῳ δημιουργικῷ, ἥτοι καθὸ γέγοναμεν ἐξ ἀρχῆς κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἀρχὴν λαόντες τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· ἥτοι τέκνα Θεοῦ διεσκορπισμένα τὰ ἔθνη φησιν. Ἀρχιερεὺς δὲ φησι τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου τὸν Καϊάφην μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο διέφθαρτο. Οὐκίτι γὰρ τὸν χρόνον ἅπαντα τῆς ζωῆς ἱερᾶντο, ἀλλ' ἐνιαυτὸν μόνον, ἐξ οὗ γεγόνασιν ὠνηταὶ αἱ ἀρχαί· οὕτε γὰρ κατὰ γένος, ἀλλ' οἷς ἐβούλοντο οἱ Ῥωμαῖοι ἐδίδουν αὐτὴν διαδεχόμενοι αὐτοὺς, ὅτε ἡθελον. Ἐπειδὴ τὰς χεῖρας ἦσαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, τὸ τηρικῆναι αὐτοὺς ἐγκατέλειπεν· ἀναχωρεῖ δὲ πρὸς κατάκλισιν αὐτῶν οὐ δουλῶν, ἀλλ' ἀναμένων τὸν ἐπιτήδειον τοῦ πάθους και-

hálát adok neked, hogy meghallgattál engem. ⁴² Ἐν ugyan tudtam, hogy mindig meghallgatsz, de a körülálló nép miatt, mondtam, hogy higgyék, hogy te küldöttél engem. ⁴³ És ezeket elmondván, nagy szóval kiálta: Lázár, jőj ki. ⁴⁴ És kijött a ki halva volt, kezei és lábai pólyákkal levén bekötve, arca pedig kendővel. Monda nekik Jezus: Oldjátok föl, és hagyjátok elmenni. ⁴⁵ Sokan tehát a zsidók közül, kik Máriához jöttek, és látták a miket cselekedett Jezus, hittek benne. ⁴⁶ Némelyek pedig közülük elmentek a farizeusokhoz, és elbeszélétek nekik, a miket cselekedett Jezus. ⁴⁷ A főpapok tehát és a farizeusok tanácsot gyűjtöttek egybe, és mondanak: Mit tegyünk, minthogy ez az ember sok csodát visz véghez? ⁴⁸ Ha így hagyjuk őt, mindnyájan hisznek majd benne, és eljönnek a Romajak, és lerontják helyünket, és nemzetünket. ⁴⁹ Erre egy közülük, Kajfás nevezetű, azon évnek főpapja levén, monda nekik: Ti

dökkal, hogy ne véljék ábrándnak; hisz így kijőni nem kisebb csoda volt a föltámadásnál. Azért nekik hagyja a feloldást, hogy tulajdon kezeikkel a kötelékeket megoldván és illetvén, közelről lássák, mikép valóban az, s ne legyen semmi alapjuk a történt dolog el nem hitelére, hanem inkább a távollevőknél is tanúkul szolgáljanak.

⁴⁶ Némelyek közülük azonban elmentek. Ebből világos, mikép nem mindnyájan, kik Márhánál voltak, látták Lázár föltámadását, hanem csak némelyek, kik hittek is Krisztusban: mások pedig hallván ezeket a szemtanuktól, elmentek a farizeusokhoz fölgerendők őket ellene, mint-ha valami szentségtelent mert volna elkövetni. Avval rágalmazták t. i. mintha az eltemetett testet fölösatta volna. Azután mond az evangelista, egybegyűlt a tanács ellene, és tanakodának mondván: Ha engedjük őt élni, mindnyájan hisznek benne, és a többi. Jóllehet ezt irigységből mondák, de várakozásuk ellenére is megtörtént, miután őt megfeszítették.

⁴⁹ Kajfás egyebeknél szemtelenebb levén, a mit amazok kételkedve és tanakodva adtak elő, az vakmerőn kiálta. Miután pedig főpapi hivatalra jutott, noha érdeme nélkül, jövendölt, nem tudván mit mond. Ezt némelyek nem a szentlélektől mondva vélik, hanem ördögi tényezésből, vagy hogy némi véletlen eseményből a jövendölés megegyezett a teendővel, a mi neki megengedett, mert főpap vala. Jövendölé pedig, hogy az egész emberiség, mely a sátán által szétszórtatott, a Krisztus által egy akolba fog egyesített. Fiuknak nevezi az alkotó te-kintetéből, vagy a mennyire kezdetben a teremő ké-pére lettünk alkotva, uralkodást nyervén a föld fö-lött. Vagy Isten elszórt fiainak a pogányokat hívja. Kaj-fást továbbá azon év főpapjának nevezi, mert egyeb-ekkel együtt ez is megbomlott; t. i. nem egész élet-hosszáig viselték a főpapságot, hanem csak egy évig, mióta a főnökségek megvásárolhatók lettek. Ugyanis nem nemzetség, hanem tetszésök szerint adták a romajak a főpapságot, elvévén azt a mikor akarták. Miután kezeiket Krisztusra vetették, akkor elhagyá őket. Visz-szavonul Krisztus kárhozatukra, nem mintha félne, hanem bejárja a szenvedésnek alkalmas idejét. Elment

οὐδέν. ⁵⁰ Οὐδὲ διαλογίζεσθε ὅτι συμφέρεи ἡμῖν, ἵνα εἰς ἀνθρώπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. ⁵¹ Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφίτευσεν, ὅτι ἐμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ⁵² καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν. ⁵³ Ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλευσάντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν. ⁵⁴ Ἰησοῦς οὖν οὐκέτι παρηγοία περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν κακεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ⁵⁵ Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱερουσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς. ⁵⁶ Ἐξήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἑστηκότες· Τί δοκεῖ υἱὸν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν; ⁵⁷ Δεδώκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ἐντολήν, ἵνα ἐάν τις γινῶ πού ἐστι, μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

CAPUT XII.

Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. ² Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖ-

ρόν. Ἀπῆλθε δὲ εἰς τὴν ἑρμὸν Ἐφραθὰ, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἀνθρωπίνως ἑαυτὸν διασῶν, καὶ τῆς ἐκείνων φειδόμενος ἀπολείας, καὶ βολόμενος ἀποστρέφειν ἡμᾶς, ἀπὸ τοῦ ἀλογώτερον καὶ θερμότερον ἐπιπεδᾶν τοῖς κινδύνους, μὴδ' ἂν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὦσιν, ἀλλὰ καταλαμβανόμενος μὲν ἵστασθαι, μέλλοντας δὲ ἀναδύσθαι διὰ τὸ τῆς ἐκβάσεως ἄδελον.

⁵⁵) Ἐγγὺς δὲ ἦν φησι τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ οἱ συνιόντες, καὶ οἱ ἀγνίζόμενοι (cod. ἀγνωρίζοντες) κατὰ τὸ ἱερὸν διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ Χριστοῦ, διαμφισβητοῦντες, πότερον (cod. πρότερον) ἐλεύσεται τιμὴ τῆς ἑορτῆς, ἢ ὑπερθήσεται τὴν παρουσίαν φηλαττόμενος τοὺς ἐπιβουλεύοντας. Οὐ γὰρ ἀνάγκη ὥς ἐπὶ τῆς σκηνοπηγίας πάντας συνδραμεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐν γὰρ τῷ τοῦ πάσχα καιρῷ σφάζεσθαι τὸν ἄμνον ἀφῆκεν ὁ νόμος ἀνεγκλήτως ἐν ἰδίᾳς ἐκάστῳ πόλει τε, καὶ οἴκοις· οἱ μὲν τοι ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ταύτας δεδώκεισαν ἐντολάς, ὥστε εἴ τις δυνήσκει μαθεῖν ὅπου ποτε ἐστι, γνώριμον αὐτοῖς καταστήσκειν.

¹) Πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα. Συνήθεια ἦν τοῖς Ἰουδαίοις πρὸ τοῦ ληφθῆναι τὸν ἄμνον προσηγοριάζειν. Ἀπὸ καὶ ὁ Κύριος ἀκολουθῶν τῷ εἶναι τῆς ἑορτῆς ἐποίησε τοῦτο, καὶ καταφρονησας τῶν Ἰουδαίων, δεικνύς τε τὸ ἐκούσιον τοῦ πάθους τῷ σαββάτῳ τῷ πρὸ τῆς ἡσυχίας τοῦ πάσχα παραγίνεται εἰς Βηθανίαν, καὶ ὑποδέχεται αὐτὸν Λάζαρος, καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ δεξιούμενοι αὐτόν. Προσηγομένως μὲν ὡς εἰσεβείας διδάσκων, καὶ ὡς φίλοι, καὶ φιλοῦμενοι παρ' αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ καὶ ὡς ἀναστήσαντα αὐτόν ἐκ νεκρῶν. Ὡς ἀποθανυμένων δὲ ὁ εὐαγγελιστής,

mit sem tudtok; ⁵⁰ se nem gondoljátok meg, hogy hasznos nekünk, hogy egy ember haljon meg a népért, és ne vesszen el az egész nemzet. ⁵¹ Ezt pedig nem magától mondá, hanem azon évnék főpapja levén, jövendőt mondott, miszerint Jezus meg fogott halni, a nemzetért; ⁵² sőt nem a nemzetért egyedül: hanem hogy az elszórt istenfiat is egybegyűjtse. ⁵³ Az nap óta tehát elhatározá, megölni őt. ⁵⁴ Azért Jezus már nem járt nyilván a zsidóknál, hanem elment a pusztaság melletti vidékre azon városba, mely Efremnek mondatik, s ott tartzkodék tanítványaival együtt. ⁵⁵ Közel vala pedig a zsidók husvétje, s fölmentek sokan Jeruzsalembe ama vidékről husvét előtt, hogy magukat megszenteljék. ⁵⁶ Keresték tehát Jezust, és szólának maguk közt a templomban állók: Mit vélték, valljon nem jött el az ünnepre? ⁵⁷ A főpapok pedig és a farizeusok parancsot adtak, hogy ha valaki tudja, jelentse, hogy megfogják őt.

Jezus tehát hat nappal husvét előtt Bethániába jött, hol Lázár meghalt vala, kit Jezus föltámasztott halottaiból. ² Ott neki vacsorát

tehat Efrata nevű pusztára, s ott tartzkodék tanítványaival, önmagát emberileg megmentvén, és azokat is a veszedelmestől megkímélvén, minket pedig el akarván fordítani a veszedelmek oktalán, és vakbuzgó keresésétől, habár az igazságért lenne is; hanem ha bekeveredünk, álljuk ki, a jövőket pedig kerüljük, mert a kimenetel bizonytalan.

⁵⁵) Közel vala pedig, ugymond, a zsidók husvétje, és a kik megszentelés végett sereglettek a templomba, maguk közt értekeztek Krisztusról, kételkedvén, valljon az ünnep szentsége tekintetéből eljő-e, vagy talán jelenlétét elvonja, ovakodván az incselkedőktől. Mert nem tartoztak, mikép a sátorok ünnepén, mindnyájan összegyűlni Jeruzsalembe, minthogy a husvét idején a törvény megengedte a bárányt megölni kinekinek városában és házában. A főpapok azonban és a farizeusok azt a parancsolatot adták ki, hogy, ha valaki megtudhatja, hol van (a Krisztus), őket tudósítsa felőle.

¹) Hat nappal a husvét előtt. Szokásuk volt a zsidóknak, mielőtt a bárányt kifognák, vendégeskedni. Azért az Ur is az ünnep szokását követvén, ugyan azt cselekedte, és nem törődvén a zsidókkal, egyszersmind pedig megmutatván, hogy szabad akaratból fog szenvedni, a husvét bűjtje előtti szombaton Bethániába jő, hol Lázár és nővérei, kik barátjai valának, s általa is szeretettettek, fogadják, üdvözölvén őt, főleg ugyan mint az erényesség tanítóját, azután mint a halottak föltámasztóját. Az evangelista, mintha csodálkoznék, és jelenteni akarná, hogy Lázár nem halt meg mindjárt föltámadása után, hanem életben maradt

προν ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει· ὁ δὲ Λάζαρος εἰς ἡν τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ. ³ Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξίν αὐτῆς· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὁσμῆς τοῦ μύρου. ⁴ Λέγει οὖν εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι· ⁵ Διὰ τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; ⁶ Εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν. ⁷ Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· Ἀφες αὐτῇν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἔνταφισμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. ⁸ Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. ⁹ Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστι· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ'

κészítették, és Mártha szolgált, Lázár pedig egy volt a vele letelepedettek közül. ³ Mária tehát vehén egy font drága valódi nard kenetet, megkenté Jezus lábait, és letörle hajával, s a ház megtelt a kenet illatával. ⁴ Monda tehát egy a tanítványok közül, az iskarióti Judás, ki őt elárulni fogta: ⁵ Miért nem adott el e kenet háromszáz tizesen, és osztatott ki a szegények között? ⁶ Ezt pedig nem azért monda, mintha a szegényekre gondja volt volna: hanem mivel lopni szokott, és az erszény nála levén, azt, mi abba adatott, ő hordozá. ⁷ Jezus tehát monda: Hadd őt, temetésem napjára tartotta fen azt. ⁸ Szegények mindig vannak veletek, én pedig nem mindig leszek nálatok. ⁹ Megtudta tehát nagy sereg a zsidók-ból, hogy ott van, s eljöttek nem egyedül Je-

καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ εὐθὺς ἀναστὰς τέθηκεν, ἀλλ' ἐπέζησε καὶ ἔμεινεν ἐσθίων, καὶ πίνων, ἐπήγαγεν· ὁ δὲ Λάζαρος εἰς ἡν τῶν ἀνακειμένων σὺν τῷ Ἰησοῦ. Τοῦ τοίνυν προβάτου τῆ δεκάτης τοῦ μηνὸς λαμβανόμενον, καὶ διατηρούμενον μέχρι τῆς ἰδ', πρὸ ἑξ ἡμερῶν, τουτέστι τῇ ἐννάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ πρώτου μηνός, τὴν πρὸ τῆς τοῦ προβάτου εἰσκομιδῆς, αἵτε δὲ τῆς προσδοκωμένης, καὶ ἐπὶ θύραις οὐσης, παραδεχόμενοι τὴν ἀρχὴν, πλέον τί τῆς συνήθους τροφῆς ἐλάβαντο, βραχύναν ὥσπερ ἐπιτελοῦντες πανήγυριν. Ὁσπερ οὖν οἱ Ἰουδαῖοι ποιεῖν ἐπετήθεον, καὶ ὁ Κύριος πληρῶσαι τὸν νόμον ἐπειγόμενος σύσσιτος τοῖς συνήθεσι γίνεται. ³ Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν ἰστίον, ὅτι ἀπὸ ἐξοδικῶς ὁ Ματθαῖος διηγήσατο, οὔτε τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς εἰπὼν, οὔτε τὸν αἰτιασάμενον αὐτὴν Ἰούδα, ἀπλουτέρον τῇ διηγῆσει χρῆσάμενος, ταῦτα ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς ἐξεκάλυψε, τότε ὄνομα τῆς γυναικὸς φανερώσας, καὶ τοῦ προβάτου τὸν τρόπον ἐξελέγξας. Κακείνος μὲν ὡς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ μύρον ἐξέχεεν, οὗτος δὲ ὅτι τοὺς πόδας ἤλειψε, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξίν· ὡς δὴλον εἶναι ἐνθένθεν, ὅτι ἀμφοτέρω μὲν ἤλειψε, καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας· ταῖς δὲ θριξίν ἐξέμαξεν, ἵνα ἔχῃν δοκῇ αὐτὸν καὶ ἀπόστα· ἀλλ' ὁ μὲν μόνην ἔφη τὴν κεφαλὴν ἀπειρογότερον, ὁ δὲ τοὺς πόδας, τὸ παραλειπόμενον ἐκείνου εἰπὼν, ὁ μᾶλλον καὶ πολλὴν εἶχε τὴν ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπης. Φασὶ δὲ τινες καὶ διαφόρους εἶναι τὰς γυναῖκας, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν εἶναι παρὰ τε Ματθαίω, καὶ Μάρκῳ, καὶ Λουκᾷ, καὶ Ἰωάννῃ.

⁴ Λέγει οὖν εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν. Μερμερεῖται ὁ Ἰούδας, ὅτι μύρον προσήνεγκεν ἡ γυνὴ καὶ οὐκ ἀργύριον, ἀγνοῶν τοῦ πραττομένου τὴν οἰκονομίαν. Διαγελῶν τοίνυν ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν αὐτοῦ ὑπόκρισιν, τὴν αἰτίαν ταύτης τῆς φωνῆς ἐξεκάλυψε. Φησὶ γάρ· Εἶπεν δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν καὶ τὰ ἐξῆς. Οὐχ ὡς πιστοτέρω δὲ τῶν ἄλλων τὴν διακονίαν ταύτην ἐνεχείρουν, ἀλλ' ἐκκῶσαι θέλων πᾶσαν πρόφασιν τῆς αὐτοῦ φιλοχρηματίας· καὶ γὰρ ἱκανὴν εἶχεν ἐκ τοῦ γλωσσόκομου τῆς ἐπιθυμίας παραμυθίαν. Οὐ γὰρ εἶχεν εἰπεῖν, ὅτι διὰ χρημάτων ἔρωτα τοῦτο ἐποίησε. Τί οὖν ὁ σωτήρ; ἐπιραπολογεῖται τῆς γυναικὸς, ἵνα μὴ δόξῃ προτιμᾶν ἑαυτὸν τῶν πτωχῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ μύρου δαπάνη οὐ διὰ τρυφῆν, ἀλλὰ διὰ χρῆσιν μυστικὴν ἐγένετο, ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῆς Μαρίας, καὶ φησὶν· Ἀφες αὐτῇν· ἐπειδὴ γὰρ ὅτι μέλλω τελευτᾶν οὐ δύναται τοῦτο ποιῆσαι, οὐ γὰρ ἔξει καιρὸν, ἀφες νῦν ποιῆσαι αὐτό· τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτον ἐστίν· Ἐν ὅσῳ εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, οὐ δεῖ καταλιπεῖν

s evett ivott: hozzátesszi: Lázár pedig egy vala azok közül, kik Jezussal letelepedtek. Miután tehát a bárány a hónap tizedik napján kifogatott, és tizennegyedikig tartatott, hat nappal előbb, vagyis az első hónap kilencedik napján, a bárány bevitele előtt, már az ünnep várásában és közel-létében megtevén a kezdetet, a szokott étkekből valamivel többet élveztek mintegy rövid vendégséget ünne-pelve. Valamint tehát a zsidók cselekedni szoktak, az Ur is a törvényt betölteni sietvén kedveseinek vendégtár-suk lett.

³) Mária tehát vehén egy font (kenőcsöt). Tudnivaló, hogy a mit Máté csak mellékesen beszélt el, a dolog rövid s egyszerű előadásában se a nő nevét föl nem jegyezve, se az azt korholó Judást nem nevezve: azt a jelen evangalista fölfűdőző, mind az asszony nevét nyilvánítván, mind az árulónak erkölcsét kimutatván. Máté ugyan úgy ír, misze-rint a kenetet fejére önté: János pedig, hogy annak lábait kené meg, és hajával letörle, miből tehát világos, hogy mind a kettőt megkenté, a főt tudnillik, és a lábakat, hajával pedig törölgeté, hogy távollétekor is mintegy bírja őt: azon-ban Máté csak a főt emlité, mert kevesebb tüzetességgel ír: János pedig a lábakat, melyeket amaz elmellőzött, ho-lott e tényből a Krisztus iránti szeretet sokkal inkább kitűnt. Némelyek szerint különfélek voltak ezen asszo-nyok, s nem ugyanaz Máténál, Márknál, Lukácsnál és Já-nosnál.

⁴) Egy a tanítványok közül monda. Boszonkodik Judás, hogy kenetet hozott az asszony s nem pénzt, mert nem érté a cselekedet czélját s jelentőségét. Az evangelista tehát megróván az ő képmutatását, lelep-lező e szavainak okát, így irván: Ezt pedig mondotta, nem mintha a szegényekre gondja volt volna, hanem mivel tolvaj vala, s a többi. Nem azért bizta azon-ban rá e szolgálatot, mintha a többenél hiebb lett volna: hanem minden ürügyet el akarván tőle vágni a pénzvággyra, mert így elég módja volt az erszény-ből vágyát kielégíteni; miután nem mondhatta, hogy ezt a pénz szeretetéből cselekedte. Mit mond tehát az Üdvözítő? Az asszonyt védelmezi, hogy ne láttassék önmagát a szegények elé tenni. Minthogy pedig a ke-net nem kéjlegéssből, hanem titkos használatból öntetett ki, pártfogolja Máriát, és mond: Hagyd őt; mert mi-után halálom után nem cselekedheti ezt, nem levén majd alkalmá: hagyd cselekedje ezt most; hisz szegé-nyek mindig lesznek veletek, én pedig nem leszek ná-latok mindig. A mit mond, efféle értelmű: Mig a

ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.
¹⁰ Ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν· ¹¹ ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.
¹² Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἐορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἐρχεται Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, ¹³ ἔλαβον τὰ βαιὰ τῶν φοινίκων, καὶ ἐξήλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ καὶ ἔκραζον· Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.
¹⁴ Εὐρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ, καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον· ¹⁵ Μὴ φοβοῦ θυγάτηρ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἐρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.
¹⁶ Ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.
¹⁷ Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ,

με, καὶ ἀσχολεῖσθαι περὶ διαδόσεις, ἀλλ' ὅταν ἀναληφθῶ ἀπ' ἡμῶν, τότε πάντα τὰ παραπίπτοντα μετὰ ἀδείας εἰς τοὺς πτωχοὺς διαπανάσεται. Τὰχα δὲ δῆπου ἀκούσεσθαι τι καινὸν παρὰ Λαζάρου προσδοκῶντες οἱ ὄχλοι ἦγον, ὅθεν οἱ ἀρχιερεῖς θαυμάζοντο, ὅτι μάλιστα τὸ πλῆθος πρὸς τὴν θεωρίαν ἐβέλκεται ἢ τοῦ Λαζάρου ἐπιθυμία, ἐβουλεύοντο καὶ αὐτὸν συναποκτείνειν τῷ Χριστῷ τὸν Λάζαρον, ὁρῶντες, ὅτι οὐ μένει μόνος ἵστατο τῆς θέας τοῦ Λαζάρου τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἐκείνον ὁρῶντες δι' ἐκείνου τῇ πίστει προσήγοντο τοῦ Χριστοῦ, ὅθεν καὶ ὁ Κύριος οἰκονομικῶς ἐμμενεν ἐκεῖ, ἵνα εἰς ἐπιθυμίαν ἐπισπάσῃται πολλοὺς τοὺς θέλειν αὐτὸν ἰδεῖν.

¹²) Τῇ ἐπαύριον. Ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ὅτι ἐρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, ἐξήλθον εἰς ἵππῃσιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον· Ὡσαννά ἀντὶ τοῦ σώσον δή. Τοῦτο δὲ ποιεῖν αὐτοὺς ἠγάπησεν τοῦ ἐπὶ Λαζάρου θαύμα, ἥτοι ὡς νεκρὸν τὸν θάνατον· ἔθος γάρ ἐστι τοῖς πολλοῖς τοὺς νικηκότας βραβεῖσι ἀμείβεσθαι· ταύτην τοὶ φοιτῆσι τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ δορυφοροῦντες, καὶ βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ ἐρχόμενον αὐτὸν ἐνθυμῶντες ἔλεγον· Ὡσαννά, ἀντὶ τοῦ σώσον δή, ὁ δὲ καὶ τοσαύτης αὐτῷ τιμῆς παρὰ τοῦ δήμου γενομένης εἰς τὸ μετριοτάτον σχηματίζεται· καὶ γὰρ ἡ ἐπὶ τοῦ ὀναρίου καθέδρα αὐτόθεν ἔχει τὸ μέτρον, καὶ ἐντελής, ὅπερ σύμβολόν ἐστι τοῦ μίπου καθαροῦ τότε λαοῦ. Τὸ δὲ μὴ φοβοῦ φησιν, ἐπεὶ πάντες αὐτῶν οἱ βασιλεῖς ὡς ἐπίπαν ἀδικοὶ τινες ἦσαν καὶ πλειονέκται. Θάρρει τοίνυν φησι Σιών καὶ μὴ φοβοῦ ὡς οὐ τοιοῦτος, ἀλλὰ πρῶτος καὶ ἐπικεῖς ἐστὶ ὁ βασιλεὺς σου· οὐ γὰρ στρατόπεδα ἐπισυρόμενος εἰσῆλθεν, ἀλλ' ὄνον ἔχων μόνον· Ταῦτα δὲ οἰκονομικῶς οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν ὁρῶντες τὸ πάθος· ὅτε δὲ ἐδοξάσθη διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως, τότε διὰ τοῦ πνεύματος πάντα ἔγνωσαν.

¹⁷) Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος. Ἕλληνες τινες ὁρῶντες τὰς παρὰ ἰουδαίους γενομένας θυσίας ὡς καὶ παρ' αὐτοῖς, καὶ ὅτι ἵνα Θεὸν ἔσβουν ὡς καὶ οἱ περὶ Πλάτωνα, συνῆσαν συνεορτάζοντες τοῖς ἰουδαίοις ὡς συμφωνοῦσιν αὐτοῖς περὶ τούτου, τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν ἔθνων ἀγιστάμενοι. Ἐπεὶ δὲ ἀνῆλθον τῷ Θεῷ προσκυνήσαντες εἰς Ἱεροσόλυμα, διὰ τὸ καὶ τὸν ναὸν αὐτῶν σεπτὸν εἶναι καὶ τῆς ἐορτῆς καθόσον οἷον τε μετέδωκεν, προσήλθον Φίλιππος ὡς Γαλιλαῖος ὄντι, καὶ παρεκάλων αὐτῷ θέλοντες τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν· ὁ δὲ παρεκάλει τὸν Ἀνδρέαν ἅτε πρὸ αὐτοῦ ὄντι, καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτῷ κοινοῦται. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως αὐτὸς αὐθεντεῖ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ κοινοῦσάμενος τὸ διδασκάλῳ ἀναφέρει ταῦτα, ἀμφότεροι γὰρ εἶπον τῷ Χριστῷ.

zusert, hanem, hogy Lázárt is lássák, kit föltámasztott halottaiból. ¹⁰ Tanácskoztak pedig a főpapok, hogy Lázárt is megöljék; ¹¹ mert miatta sokan elmentek, és hittek Jezusba. ¹² A következő napon sokan a seregből, mely az ünnepnapra jött, meghallván, hogy Jezus Jeruzsalembe jő, ¹³ pálmafa-ágakat vevének, s eléje menének, és kiáltának: Hoszanna, áldott a ki az Ur nevében jő, Izrael királya. ¹⁴ Jezus pedig egy szamár-vegmét találván, rá ült, mikép írva vagyon: ¹⁵ Ne félj Szion lánya, imhol jő a te királyod, szamár-vegmén ülvén. ¹⁶ Ezeket nem értették előbb tanítványai, hanem mikor megdicsőítettett Jezus, akkor emlékeztek, hogy ezek fölöle meg voltak írva, s ezeket cselekedték neki. ¹⁷ A sereg tehát, mely vele volt, mikor Lázárt kihivta a sir-

világon vagyok, nem illik engem elhagyni, és osztogatással foglalkozni: hanem majd ha fölmegegyek tőletek, akkor minden értéket bizton költsetek a szegényekre. Egyszersmind holmi utat kívánt hallani a népsereg Lázárról; azért a főpapok látván, hogy a sokaság leginkább Lázár látásának kíváncsiságától indítottak: Krisztussal együtt Lázárt is meg akarák ölni; miután látták, miszerint Lázár látásánál a sokaság nem állapodik meg, hanem annak szemléléséből a Krisztus hitére vezetettnek. Azért az Ur is czélszerűleg maradt ott, kíváncsiságot ébresztendő sokban annak látására.

¹²) Másnap. Midőn hallák a seregek Jezus érkezését Jeruzsalembe, kimentek eléje, és kiáltának: Hoszanna, e helyett üdvözlégy. Ennek cselekvésére őket Lázár csodája bírta, vagy is, hogy legyőzte a halált; mert szokása a népnek koszorúkkal földiszíteni a győzőket. Efféle pálmákkal tüntetvén ki tehát bejöveteletét, mint Izraelnek jövő királyát hirdeté mondván: Hoszanna, e helyett: üdvözlégy. Ő azonban jóllehet ily nagy tiszteletben részesült a néptől, a legszerényebb alakban lép föl. Mert a szamáron való ülés már magában szerénységet és csekélységet jelent, a mi különben jelképe volt az akkor még nem tiszta pogánynépnek. Ne félj, ugymond, mert minden királyaik többnyire igazságtalannak valának és fősvények. Bizzál tehát, ugymond, Sion és ne félj; mert nem olyan, hanem szelíd és szerény lesz királyod; hisz nem hadsereggel vonul be, hanem csak számárral. Ezeknek jelentését pedig e tanítványok nem tudták; hogy meg ne botránkozzanak, ha majd a szenvedést látják; de miután megdicsőítettett a keresztes és föltámadás által, akkor a Szentlélek által mindent megtudtak.

¹⁷) Tanusítá tehát a sereg. Némely pogányok látván a zsidóknál történő áldozatokat úgy mint náluk, s hogy egy Istent imádnak úgy mint Plátó tanítványai, együtt ott voltak, ünnepet tartandók a zsidókkal, kik ebben velök egyeztek, a többi pogány nemzetektől pedig elváltak. Miután tehát fölmentek Isten imáadására Jeruzsalembe, résztint a templom fensége miatt, résztint az ünnepben, a mennyire lehetett, résztvevők: megszólalták Fülöpöt, mint Galileából valót, s kérék őt, látni akarván Jezust. Az pedig Andrásához megy mint előttevalóhoz, és a dolgot közli vele. De ez sem jár el a dologban maga, hanem tanítvány társával közösen jelenti ezeket a mesternek, mert mind a ketten szóltak a Krisztusnak.

ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ¹⁸ Διὰ τοῦτο καὶ ὑπῆν-
τησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσαν τοῦτο αὐτὸν πε-
ποιηκέναι τὸ σημεῖον. ¹⁹ Οἱ οὖν φαρισαῖοι εἶπον
πρὸς ἑαυτούς· Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν·
ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν. ²⁰ Ἦσαν δέ
τινες ἑλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνή-
σωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. ²¹ Οὗτοι οὖν προσήλθον Φι-
λίπῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώ-
των αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν
ιδεῖν. ²² Ἐρχεται Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ·
καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰη-
σοῦ. ²³ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων·
Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που. ²⁴ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος
τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος
μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει. ²⁵ Ὁ
φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ
μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς
ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. ²⁶ Ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ

²³ Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα. Ὡραν καλεῖ τὸν παρόντα και-
ρὸν, καθ' ὃν μέλλει νεκρῶσαι τὸν θάνατον διὰ τοῦ ἰδίου
θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως. Δόξαν γὰρ τὸν σταυρὸν,
καὶ τὴν ἀνάστασιν καλεῖ· τότε γὰρ ἐδοξάσθη ὑπὸ τῶν
ἀνθρώπων ὡς Θεός, εἰ καὶ ὑπ' ἀγγέλων αἰεὶ ἐδοξά-
ζετο. Ἐπεὶ δὲ ἐμελλεν τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τὰ ἔθνη πέμ-
πειν μετὰ τὸν σταυρὸν, ὁρᾷ δὲ αὐτοὺς προσηδῶντας,
(φησὶ) τὴν καιρὸς ἐστὶ λοιπὸν ἐπὶ τὸ πάθος ἐλθεῖν·
οὐ πρότερον γὰρ αὐτοὺς εἴασεν, ἕως αὐτὸν ἐσταύρωσαν,
ἵνα ἡ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. Ἦτοι τοῦτο φησὶν· εἰ καὶ
ὡς ἀνθρώπος ὑμῖν ἐράνην, ἀλλὰ τὴν καιρὸς ἐπίδοξόν
με γενέσθαι, καὶ ὡς Θεὸν ἐπὶ πάντων προσκυνεῖσθαι,
καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ σίτῳ τοῦτο γίνεται. Μᾶλλον φέρεῖ
καρπὸν ὅταν ἀποθάνῃ. Εἰ δὲ ἐν τοῖς σπέρμασι τούτοις,
πολλῶ μᾶλλον ἐμοὶ ὅταν γὰρ παθῶν ἀποθάνω, ἀνί-
σταμαι μετὰ πλείονος δόξης, μέλλουσι γὰρ τότε πάν-
τες εἰς ἐμὲ πιστεῖν ὡς Θεῷ, (αἱ. Θεὸν) καὶ τὸ κήρυγ-
μα αἰξήσει τὸ ἐμὸν εἰς πάντα τὰ ἔθνη. Εἰ γὰρ μὴ
ἠθέλησεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἰδίου ἀξιώματος παρακαταβῆναι,
μόνος ἔμενεν ἐν τῇ ἰδίᾳ δόξῃ· τὴν δὲ ἀποθανόντων πάντας
ὠφέλησεν συναναστήσας ἑαυτῷ.

²⁵ Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν. Τὸ κέρδος τὸ ἐκ τοῦ πά-
θους φανερώσας προτρέπει καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευ-
κότας, ὁμοίως αὐτῷ τοῦ θανάτου καταφρονεῖν. Λοκοῦσι
γὰρ μισεῖν τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, οἱ ἐκδιδόντες αὐτοὺς εἰς τὸ
παθεῖν· Ὁ γὰρ θηλήσας ἐνθάδε πρὸς ὀλίγον φείσασθαι
τῆς ψυχῆς, ὀλεσθρον αὐτῇ πρὸς τὸ μέλλον προξενεῖ· ὁ δὲ
γε ἀφειδήσας αὐτῆς ἐν τῷ παρόντι, καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ
τούτῳ καταφρονήσας ζωῆς τὴν ἀφθαρτον αὐτῇ καὶ αἰδιον
ἐν τῷ μέλλοντι περιποιεῖται.

²⁶ Τὸ δὲ ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τίς, τοῦτο ἐστίν· ὁ θε-
λων ἐμοὶ ἀκολουθεῖν, τὴν ἰσὴν ἐντολίαν ὀφείλει ἔχειν, καὶ
διὰ πόνων καὶ αἰματίας ὁδεῖν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τῷ ἀκο-
λουθεῖν αὐτῷ, ἵνα εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐμὶ, κατατήσῃ,
καὶ θείας ἀξιώσῃ δόξης. Οὐ γὰρ τόπον ἐνθάδε φησι,
ἀλλὰ τρόπον ἐνάρετον, ἐν οἷς δύνατον ἀνθρώπῳ ἀκολου-
θεῖν Θεῷ· προτρέπει τοίνυν τοὺς μαθητὰς κατ' ἴχρως αὐ-
τοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐνθέου πολιτείας ἀκολουθεῖν, καὶ
αὐτῷ ἐπαγγέλλεται αὐτοῖς τὴν κατ' οὐρανὸν οἰκίαν.
Ὅπου γὰρ φησιν ἐγὼ ἐμὶ, ἐκὶ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἐ-
σται. Εἰτα διακνῶς ὅτι καὶ ὁ πατὴρ ρηαίρει, τοὶ ἀκολουθοῦ-
σιν αὐτῷ, ἐπήγαγεν· καὶ ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐ-
τὸν ὁ πατήρ.

ból, s halottaiból föltámasztotta, tanusita fe-
lőle. ¹⁸ Azért is jött eléje a sereg, mert hal-
lották, hogy e csodat cselekedte. ¹⁹ A fari-
zeusok tehát mondanak egymáshoz: Látjátok,
sem mire sem mentek, ime a világ utána in-
dult. ²⁰ Voltak pedig némely pogányok azok
között, kik fölmentek, hogy (Istent) imádja-
nak az ünnepen. ²¹ Ezek Fülöphöz mentek, ki
Galileának Betsaida helységéből származott,
és kérék őt, mondván: Uram, Jezust akarjuk
látani. ²² Fülöp megy, és jelenti Andrásnak,
és ismét András és Fülöp megmondják Jezus-
nak. ²³ Jezus pedig felele nekik, mondván:
Eljött az óra, hogy megdicsőíttessék az ember
fia. ²⁴ Bizony bizony mondom nektek, hacsak
a földbe esett gabonaszem meg nem hal: egye-
dül marad; ha pedig meghal, sok gyümölcsöt
terem. ²⁵ A ki szereti lelkét, elveszti azt, s
a ki gyűlöli lelkét e világon, az örök életre
tartja fen azt. ²⁶ Ha valaki nekem szolgál,

²³ Eljött az óra. Órának a jelen időt hívja, melyben
a halált saját halála, és föltámadása által megrontandó
vala. Dicsőséggnek ugyanis a keresztest, és a föltámadást
nevezi; mert akkor dicsőítették az emberek által mint Is-
ten, ki különben az angyalok által mindig dicsőítették. Mivel
pedig tanítványait a kereszt-szenvedés után a pogányok-
hoz fogta küldeni, s ezeket késznek látta: itt van már,
ugymond, az idő, a szenvedésre menni. Tudnillik előbb nem
bocsátá el őket, míg őt a zsidók meg nem feszítették, hogy ez
nekik tanúságul szolgáljon. Vagy ezt mondja: habár ember-
nek látszottam nektek, de most itt az idő, hogy dicsőséges
legyek, és mint Isten mindenek által imádtassam, miután a
gabonában is ugyan ez történik, mely t. i. ha elhal, még in-
kább terem. Ha tehát a magban ez történik: mennyivel in-
kább rajtam, a ki midőn szenvedésem után meghalok, na-
gyobb dicsőséggel támadok fel, minthogy akkor mindnyájan
hinni fognak bennem mint Istenben, és az én tanításom ki-
terjed minden nemzetekre. Ellenben, ha Isten fia nem akart
volna saját méltóságából leszállani, egyedül saját dicsősé-
gében maradt volna; most pedig meghalván mindeneknek
hasznára vált, föltámasztván mindnyájokat magával.

²⁵ A ki szereti lelkét. Szenvedésének hasznát nyil-
vánítván buzdítja a benne hívőket is, hogy a halált, ha-
sonlag ő hozzá megvessék. Mert lelküket (életüket) gyűlö-
lni látszanak, a kik magukat szenvedésre adják. A ki te-
hát itt kevés időre kimélni akarja életét, a jövőre veszélyt
szerez neki; a ki pedig a jelen időben nem kiméli, és az
életet e világban megveti, örök és romlatlan életet szerez a
jövőben.

²⁶ „Ha valaki nekem szolgál“ annyit tesz: A
ki engem követni akar, hasonló elszánással kell bir-
nia, azután a szenvedés és megvetés pályáján járnia;
mert ez az: követni őt, hogy oda, hol én vagyok, jut-
hasson, és isteni dicsőségre méltónak találtsassék. Hisz
nem helyről szól itt, hanem erényes életrendről, mely
által az ember Istent követheti. Szerkenti tehát tanít-
ványait, az ő erényének és istenes életének nyomdokain
járni, s igéri nekik innentul a mennyi lakást. Ahol,
ugymond, én vagyok, ott lesz az én szolgálom is. Azután
jelenti akarván, hogy az atya is örül az őt követő-
kön, hozzáveti: És ha valaki nekem szolgál: megjutal-
mazza őt az Atya.

τίς, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ. ²⁷ Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρχεται, καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἤλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην. ²⁸ Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα· ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω. ²⁹ Ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας, ἔλεγε βροντὴν γεγενῆσθαι· Ἄλλοι ἔλεγον, ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. ³⁰ Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· Οὐ δὲ ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. ³¹ Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. ³² Καγὼ, ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. ³³ Τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων, ποίωι

κὼσσης ἐμεν; s a hol én vagyok, ott lesz az én szolgám is; és ha valaki nekem szolgál: annak atyám tiszteletet szerez. ²⁷ Most lelkem megháborodo.t. És mit mondjak? Atyám, ments meg engem ettől az órától; de azért jöttem ez órára. ²⁸ Atyám, dicsőítsd meg a te nevedet. Erre szózat jött az égből: Megdicsőitettem, és ismét megdicsőitem. ²⁹ Az ott álló sereg tehát, mely ezt hallá, azt mondá, hogy menydörgés lőn. Mások mondanak: Az angyal szólott neki, ³⁰ Felele Jezus, és monda: Nem én érettem jött e szózat, hanem ti értetek. ³¹ Most ítélet van e világ fölött: most e világ fejedelme kivettetik. ³² És én, ha fölmagasztaltatom a földtől, mindent magamhoz vonok. ³³ Ezt pedig mondá

²⁷) Νῦν ἡ ψυχὴ μου. Τοῦτο φησιν, ἵνα γὰρ μὴ εἰπῶσι τινες, ὅτι ἐνκόλως παρήγει θανάτου καταφρονεῖν, αὐτὸς ἔξω κινδύνον ὄν, δείκνυσιν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀγωνιστὴς ταῦτα ἔλεγε, οικονομικῶς ὡς ἄνθρωπος ταραχθεὶς, καὶ ζήτων ἀπαλλαγῆναι, εἴγε ἦν χρήσιμος. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. Καὶ (sic) ταράττωμαι νῦν, δεδιώς τὸν θάνατον, οὐ λέγω ὥστε φρενὴν αὐτόν· διὰ γὰρ φέρειν τὸ ἐπιόν. Οἱ γὰρ λέγω ἀπάλλαξόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης, ἀλλὰ δόξασόν σου τὸ ὄνομα, τοντίζουσιν, ἅγε νῦν ἐπὶ τὸν στανρόν. Ταῦτα δὲ φησιν, εἰς ἀνδρείας ὑπογραμμὸν παρεισάγων αὐτούς.

²⁸) Ἦλθεν οὖν φωνή. Διάλεξις μὲν ἐν φωνῇ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν οὐκ ἔστιν, ὅτι καὶ φωνῆς ἐπέκεινα τὸ θεῖον, εἰς δὲ ἀνθρώπων ακοῆς ἤχος ἐξ οὐρανοῦ πέμπεται ἐκ προσώπου τοῦ πατρικοῦ πρὸς τὸν υἱόν· ἢ οἱ ἀκούσαντες τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπων αὐτοῦ θεότητα γνωρίσωσι. Τὸ δὲ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ θανάτου σημείου φησίν. Ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας ἔλεγε βροντὴν γεγενῆσθαι, οὐχ ὅτι ἄσημος, καὶ ἰσχυρὴ ἦν ἡ φωνή, ἀλλ' ὅτι ταχέως αὐτῶν ἀπέστη, ἡ διὰ τὸ ζῆνον τῆς φωνῆς οὕτω φασιν. Ἦτοι διὰ τὸ ἄσημον εἶναι τὴν φωνὴν τῶν μὲν βροντὴν νομιζόντων εἶναι, τῶν δὲ ἀγγέλων λελαληκέναι λεγόντων.

Ἐπὶ δὲ ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δείκνυσιν, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ἠρέχθη· οὐχ ἵνα γὰρ ἐγὼ μάθω, φησι τί ἀγνοῶν παρ' αὐτοῦ, πάντα γὰρ οἶδα τὰ τοῦ Πατρὸς· ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, ἵνα μάθητε, ὅτι υἱὸς εἰμὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς με δοξάζει, ὁ δὲ ὑπὸ Θεοῦ δοξαζόμενος πῶς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ; Ἐἵτα φησί· Νῦν δικαστήριον ἔσται καὶ ἐκδικασίς τοῦ κόσμου· ἐγὼ μὲν γὰρ δέχομαι ἀδίκως τὸν θάνατον, καὶ δικάζομαι τῷ διαβόλῳ, καὶ καταδικασθέντος ἀνίσταμαι, καὶ συνανιστῶ πάντας ἀνθρώπους τῇ ἐμῇ δικαιολογίᾳ, πάντας ἐλευθερῶν τῆς ἀποφάσεως τοῦ θανάτου· ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐχθρὸς τὸν πρῶτον ἀνθρώπον ὑπεύθυνον λαβὼν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀνείλεν, ἐν ἐμοὶ δὲ ταύτην οὐχ εὖρος καὶ ἐθανάτωσεν, οὐκοῦν δι' ἐμοῦ ἐκδικηθήσεται ὁ κόσμος ὅλος, εὐλόγως τοίνυν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τοῦτον ἔξω βληθήσεται, μηκέτι ἔχων τὰ τοῦ θανάτου δισμὰ, ἐν οἷς τοὺς ἀνθρώπους ἐκράτει· ἐκβάλλεται γὰρ τῆς ἀρχῆς ἥσπερ δι' ἀπάτης ἐχρησάτο διὰ τῆς τοῦ θανάτου καθαιρέσεως, ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος τοῦ σωτήρος Χριστοῦ. Ἡ τὸ ἔξω τὴν κόλασιν, καὶ τὴν εἰς ἄδου βάδιον δηλοῖ, ὅπου δίκας ὑφείκει τῶν τιτολημμένων. Ἐκβληθέντος οὖν ἐκείνου διὰ τῆς εἰς ὕψος στανρώσεως αὐτοῦ, πάντας ἐλκεν πρὸς ἐαυτὸν ὑπισχυρεῖται διὰ πίστιν, εἰς σωτηρίαν τε καὶ ζωὴν. Τὸ δὲ πάντας καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν σημαίνει· ὑπὲρ γὰρ πάντων πέπονθεν αὐτός, ἵνα τοὺς πάντας δικαιοῦσιν τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.

²⁷) Most lelkem. Így szól; hogy t. i. ne mondhasa valaki: könnyen ajánlja ő a halál megvetését, maga veszélyen kívül levén: megmutatja tehát miszerint ő is ezeket küzdelem közt mondá, mert alkalmazásból mint ember megháborodék, és szabadulni szeretne, ha az volna hasznos. A mit tehát mond, ennyit jelent: Habár most megháborodtam, félvén a haláltól, nem úgy értem mintha kerülném azt, hisz ki kell állanom, a mi rám van mérve. Nem azt mondom tehát: szabadíts meg ettől az órától, hanem dicsőítsd nevedet, az az, vezess most a keresztre. Ezeket azért mondja, hogy nekik a bátorság példáját adja elő.

²⁸) Szózat jött tehát. E szózat nem vala az Atyától a fiúhoz intézett beszéd, mert az istenség felségesebb a beszédnél: hanem az emberek hallatára mennyből hang bocsáttatik az atya képében a fiúhoz, hogy a kik hallják, megtudják annak az emberi természetet fölülmadó istenségét. Az: dicsőítettem, és ismét fogom dicsőíteni, a halála alkalmával történendő jelekre vonatkozik. Az ott álló sereg tehát ezt hallván azt mondá, hogy mennydörgés lőn, nem mint-ha kétes és gyenge lett volna a szózat, hanem mert azonnal elrepült tőlük, vagy a hang szokatlansága miatt szólnak így. Vagy, mivel homályos vala a szózat; úgy hogy némelyek dörgésnek vélték, mások pedig angyali szólat állítottak.

Mivel pedig azt mondák: miszerint (Jezus) nem Isten-től való, megmutatja, hogy ezért hallatszott a szózat is. Nem, hogy én tanuljak tőle, ugymond, mintha valamit nem tudnék: hisz mindent tudok a mit az atya tud: hanem ti értetek, hogy megismerjétek, miszerint Isten fia vagyok; s ő dicsőít engem; a ki pedig Istentől dicsőíttetik hogy ne volna Istentől? Azután így szól: Most ítélet és boszúállás vár a világra. Mert én igazságtalanul szenvedem a halált és porbe fogom az ördögöt, kinek elíteltetése után föltámadok, és minden embert föltámasztok, jogvédelemmel mindnyájokat megszabadítván a halálos ítélelettől. Mert miután az ellenség az első embert bűnbe sodorván elvezte, bennem pedig ezt nem találta, s még is megölt: azért általam megboszultatik az egész világ. A világ fejedelme tehát jogosan vettetik ki, megfosztatván a halál bilincseitől, melyekben az embereket fogva tartá. Kivettetik tehát az uralkodásból, melyet csábítás folytán bitorolt, a halál megrottása által midőn az Üdvözítő Krisztus föltámad halottaiból. Vagy a kivetés büntetést és pokolra való taszítást jelent, hol merényleteinek büntetését fogja elvenni. Ha már az a Krisztusnak magas keresztfeszítése által kivettetik: igéri hogy mindeneket magához fog vonni hit által az üdvösségre és életre. „Mindnyájokat” jelenti a pogányokat is, mert ő mindnyájokért szenvedett, hogy mindeneket igazakká tegyen, a kik hisznek benne.

θανάτω ἡμελλεν ἀποθνήσκειν. ³⁴ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ³⁵ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστί· περιπατεῖτε ὡς τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει. ³⁶ Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε. Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν. ³⁷ Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. ³⁸ Ἰνα ὁ λόγος Ἡσαίου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπε· Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; ³⁹ Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦναι, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαίας· ⁴⁰ Τετύφλωσεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπόρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν· ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ λάσωμαι αὐτούς. ⁴¹ Ταῦτα εἶπεν Ἡσαίας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ. ⁴² Ὅμως μὲν τοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν· εἰς αὐτὸν ἀλλὰ διὰ τοὺς φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται; ⁴³ Ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀν-

jelentvén, minő halállal fog kimulni. ³⁴ A se-reg felele neki: Mi a törvényből hallottuk, hogy a Krisztus örökké megmarad: hogyan mondod te hát, hogy az ember fiának föl kell magasztaltatnia? Ki ez az ember fia? ³⁵ Monda tehát nekik Jezus: Még kevés ideig a világosság veletek van; járjatok, míg világosságtok vagyon, hogy a sötétség el ne lepjen titeket mert a ki a sötétben jár, nem tudja, hová jut. ³⁶ Mig világosságtok van, higyetek a világosságban, hogy a világosság fiait legyetek. Ezeket beszélte Jezus, és elmenvén, elrejté magát előlük. ³⁷ Jóllehet pedig annyi csodát cselekedett előttök, még sem hittek benne. ³⁸ Hogy beteljesedjék Izajás proféta beszéde, melyet mondott: Uram, ki hisz a mi beszédünknek, és az Ur kara kinek jelentetik ki? ³⁹ Azért nem hihettek, mert ismét monda Izajás: ⁴⁰ Megvakította szemeiket, és megkeményítette szívöket, hogy szemeikkel ne lássanak, és szívökkel ne értsenek, se meg ne térjenek, és meg ne gyógyítsam őket. ⁴¹ Ezeket monda Izajás, midőn látta dicsőségét, és szólott fölé. ⁴² Mindazáltal a főbektől is sokan hittek benne, de a farizeusok miatt meg nem vallották, hogy a gyülekezetből ki ne zárattassanak. ⁴³ Mert az emberi dicsőséget inkább szerették, mint Isten

³⁴) Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου. Νόμον τὴν παλαιὰν γραφὴν λέγει. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν ἡ γραφὴ οὐ λέγει πρόσκαιρον τὸν Χριστόν, καὶ πῶς σὺ λέγων σεαυτὸν τὸν Χριστόν λέγου(ς) ὅτι τεθνήξομαι; Τοῦτο δὲ λέγουσιν ἀγροῦντες, ὅτι καὶ αἰώνιον ὄντα τὸν Χριστὸν αἱ γραφαὶ λέγουσι τὸ ὑπὲρ τοῦ κόσμου θάνατον ἐπ' ὀλίγον ὑποστῆναι, καὶ θανάτωσαν ἀκούοντες ὑψωσιν, καὶ ὑπ' ἀλογίας ἢ ἀγροίας λέγουσι μὴ εἰδέναι, τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ μικρὸν χρόνον ἐνταῦθα τὸν πρὸ τοῦ καιροῦ σταυρὸν φησιν, ἢ τὴν παρούσαν ζωὴν ἅπασαν· πολλοὶ γὰρ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν καὶ πιστεύουσι. Φῶς δὲ ἐαυτὸν καλεῖ, σκοτία δὲ ἀγροίαν, καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῶν ἀσεβῶν κατάκρισιν, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ποτηρὸν. Πλὴν ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ φησι, τοντέστιν τῇ ἀμαρτίᾳ, οὐκ οἶδε τὸ ἐαυτοῦ τέλος· υἱὸς δὲ φωτὸς τοῦ ἐν φωτὶ περιπατοῦντος, οἷς ἀνωτέρω καὶ υἱὸς Θεοῦ φησὶ.

³⁵) Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν. Τοῦτο δὲ εἶπε φυλάττων ἐαυτὸν κατὰ τὴν προσήκονσαν ἡμέραν τῷ πάθει. Τὸ δὲ, ἵνα ὁ λόγος Ἡσαίου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ἵνα μὴ τις λέγῃ καὶ εἰς τοῦτον ἦθ' ὅτι ὁ Χριστός; οὐκ ἴδει, ὅτι οὐκ ἔμελλον αὐτῷ προσέχειν; καὶ τοῖς προφήταις εἰσάγει τοῦτο εἰδότης. Ἠλθεν οὖν, ἵνα προέσας μὴ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. Ἀ οὖν προείπεν ὁ προφήτης, ὡς πάντως ἐσόμενα εἶπεν· εἰ γὰρ μὴ πάντως ἔμελλον ἐσσεσθαι, οὐκ ἂν προείπεν. Ἀδύνατον οὖν ψεύσασθαι τὸν προφήτην. Ταῦτα εἶπεν Ἡσαίας ὁ προφήτης φησὶν, ἡτίνα εἶδεν αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνον ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ φησὶ διὰ τὸ εἰπεῖν ταῦτα ἃ ἐθεάσατο. Εἶδον γὰρ φησὶ τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνον ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καὶ τὰ ἑξῆς. Εἰδέναι δὲ χρὴ, ὅτι τὸ

³⁴) Mi hallottuk a törvényből. Törvénynek az ő szentírását nevezi. A mit tehát mond, ide megy ki: Az írás nem szól ideiglenes Krisztusról, mikép mondod tehát te, magadat Krisztusnak állítván, hogy „meghalok“. Ezt tudatlanságból mondják, mert az örökké levő Krisztusról is az iratok bizonyítják, miszerint a világért kis időre halált fog szenvedni; azért csodálkoznak hallván a fölmagasztalást, és esztelenségből vagy tudatlanságból mondják, hogy nem tudják, ki az az emberfia. „Kevés idő“ alatt a keresztszenvedés előtti időt érti, vagy ezt az egész életet; mert sokan a kereszt után is hittek benne, és hisznek. Világosságnak önmagát nevezi; sötétségnek pedig a tudatlanságot, és a jövő világon történendő elvárkozását az istenteleneknek, vagy magát a gonoszt (ördögöt). Azonban, a ki a sötétségben jár, ugymond, nem tudja saját végét. A világosság fiait pedig azok, kik a világosságban járnak; kiket főleg Isten fiainak nevez.

³⁵) Ezeket monda Jezus, és elmenvén. Ezeket monda, föntartván magát az illető s alkalmas időbeli szenvedésre. Hogy, ugymond, Izajás beszéde teljesedjék. Nehogy valaki ezt az ellenvetést tegye: miért jött hát a Krisztus? nem tudá-e, hogy nem fognak rá figyelni? azért a profétákat is idézi. kik ezt tudták. Azért jött tehát, hogy ne legyen bűnökre mentségük, mert a mit a proféta előre jövendölt, azt mind bekövetkezendőnek monda, mert ha nem fogott mind teljesen megtörténni, nem is jövendöltetett volna meg. Lehetlen tehát a profétának hazudni. Ezeket monda Izajás proféta, ugymond, mikor őt magas és fölemelt fejedelmi széken ülni látta, és tele vala a templom az ő dicsőségével. Azt, hogy szólott róla, ugy veszi, miszerint elmondta azokat, a miket látott. Láttam, ugymond az Urát ülni fenséges és fölemelt fejedelmiséken, és ugy tovább

θρώπων μᾶλλον ἢ πῶς (sic) τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.
⁴⁴ Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με. ⁴⁵ Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με. ⁴⁶ Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ. ⁴⁷ Καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· Οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. ⁴⁸ Ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ⁴⁹ Ὅτι ἐγὼ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἰπῶ καὶ τί λαλήσω. ⁵⁰ Καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. Ἀοὐν λαλῶ ἐγὼ, καθὼς εἰρηκὲ μοι ὁ πατήρ, οὕτως λαλῶ.

CAPUT XIII.

Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς. ² Καὶ δέειπεν γενόμενος, τοῦ διαβόλου

λεγόμενον ὑπὸ Ἡσαίου τοῦ προφήτου περὶ τοῦ Θεοῦ ὁ ἐναγγελιστὴς περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰρησθαι φησι. Τοιαύτην οὖν θεωρίαν ὁ προφήτης Ἡσαίας τοῦ νιὸς θεασάμενος ἐφ' ἑξῆς ἀκούει τὸ περὶ τῆς τυφλώσεως καὶ πωρώσεως τοῦ ἔθνους, ἡ καὶ συμβέβηκεν αὐτοῖς ἐπὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας. Οὐ μόνον γὰρ ὁ ὄχλος φησιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

⁴⁶ Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον. Φῶς ἐάντων φησι, διὰ τὸ τῆς πλάνης ἀπαλλάττειν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ νοητὸν λύει σκότος. Εἰπὼν δὲ ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ, ἔδειξεν, ὅτι ὁ μὴ πιστεύων εἰς αὐτόν οὐκ ἐλευθεροῦται τοῦ αἰωνίου σκοτοῦς. Εἶτα φησι· καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ· ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι οὐκ ἔσομαι αὐτῶν κριτῆς, ἀλλ' ὅτι οὐκ εἰμὶ αἴτιος τῆς αὐτοῦ ἀπωλείας. Ὁ γὰρ σκόπος τῆς ἐμῆς παρουσίας γέγονεν οὐ διὰ τὸ κρίναι, ἀλλὰ διὰ τὸ σῶσαι πάντας. Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσωσιν, ὅτι διὰ ἀσθένειαν τοῦτο οὐ ποιεῖ, καὶ ἠδυνάστεροι γίνονται, καὶ ἔχωσι πρόφασιν ἀπιστίας, ἐπὶ τὸν πατέρα ἀνάγει τὴν τιμωρίαν τῆς ἀπιστίας, καὶ ὅτι ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν. τὰ γὰρ ῥήματά μου φησιν, ἃ ἐλάλησα νῦν, ἐν τάξει στήσεται κατηγοροῦν ἐλεγχοντα αὐτούς, καὶ πᾶσαν διακόπτοντα ἀπολογίαν.

¹) Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐλήλυθεν. Τοντέστιν, ἡ τοῦ πάσχα ἑορτῇ, ἐν ἣ ἔδει αὐτὸν τὴν τοῦ πάθους οἰκονομίαν πληρώσαντα μεταβῆναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, μέλλον ἤδη καταλαμβάνειν αὐτοὺς, σφοδροτέραν τὴν ἀγάπην ἐπεδείκνυτο. Τὸ γὰρ, ἀγαπήσας εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς τοῦτο ἐστὶ δηλοῦν, ἀπὸ τοῦ οὐδὲν ἐνέλεπεν ὡς τὸν σφόδρα ἀγαπῶντα ποιῆσαι εἰκὸς ἦν. Ἰδίους δὲ τοὺς μαθητὰς λέγει κατὰ τὸν τῆς οἰκείσεως λόγον, καὶ τοὺς

δicsőségét. ⁴⁴ Jezus pedig kiálta, és monda: A ki hisz bennem, nem én bennem hisz, hanem abba, a ki engem küldött. ⁴⁵ És a ki engem lát, látja azt, a ki engem küldött. ⁴⁶ Én világossággul jöttem e világra, hogy valaki hisz bennem, sötétségben ne maradjon. ⁴⁷ És ha valaki hallja az én szavaimat, és nem hisz, én nem ítélem őt; mert nem azért jöttem, hogy ítélem a világot, hanem hogy üdvözítsem a világot. ⁴⁸ A ki megvet engem, és nem fogadja be szavaimat, van a ki megítélje őt; a beszéd, melyet szólottam, az ítéli meg őt az utolsó napon. ⁴⁹ Mert én enmagamtól nem beszéltem, hanem az atya, a ki engem küldött, az adta nekem a parancsolatot, mit mondjak, és mit szóljak. ⁵⁰ És tudom, hogy az ő parancsolata, örök élet. A miket tehát én beszélek, a mint parancsolá nekem az atya, úgy beszélem.

A húsvét ünnepe előtt, tudván Jezus, hogy eljött órája, hogy a világból az atyához menjen, mivel szereté övéit kik e világon valának, végig szerette őket. ² És a vacsora megtörténvén, miután az ördög már megvesztegeté Ju-

Tudnivaló pedig, hogy a mit Izajás proféta Istenről mond, azt az evangelista a Krisztusról mondottak állítja. Izajás proféta tehát a fiúnak ilyen látását szemlélvén, azután azt hallja, a mi a nép vakságát illeti, mely meg is történt rajta a Krisztus eljövetelekor. Nem csak a nép hitt benne, úgy-mond, hanem a főnökökből is sokan.

⁴⁶) Én világossággul jöttem e világra. Világosságnak önmagát nevezi, mert az embereket megszabadítja a tévelygésből, és a szellemi sötétséget eloszlatja. Ama szavakkal: hogy minden, a ki hisz bennem sötétben ne maradjon, jelenté, miszerint a ki nem hisz benne, nem szabadul meg az örök sötétségtől. Azután így szól: Ha valaki hallja szavaimat, és nem hisz, én nem ítélem őt; a mit nem úgy ért, nem leszek bírāja, hanem: nem vagyok oka veszedelmének. Tudnillik az én eljövetelem célja nem ítézés által valósul, hanem mindnyájok üdvözítése által. | Továbbá, hogy ne gondolják, mintha ezt gyengesége miatt nem tenné, s ne legyenek hanyagabbak, hitetlenségükre mentséget levél: az atyának tulajdonítja a hitetlenség büntetését, s a beszéd, ugymond, melyet szóltam, az ítéli majd őt. Mert szavaim, melyeket most szóltam, vádlóképen fognak állani, rájuk bizonyítván, és minden védelmet elmellőzván.

¹) Tudván Jezus, hogy eljött (az óra). Az az a húsvét ünnepe, melyen a szenvedés áldozatát bevégezvén e világból át kelle mennie az atyához. Már tehát elhagyandó őket nagyszerűbb szeretetet mutatott. Ezt jelenti ugyanis, hogy szeretvén övéit végig szerette őket, mintha mondaná: semmit el nem mulasztott azokból, miket annak, a ki buzgón szeret, cselekednie illik. Az ő tanítványainak baráti értelemben mindazokat nevezi, kik a világon vannak. Mi-

ἦδη βεβληκότες εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου ἵνα αὐτὸν παραδῶ, ³εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει. ⁴ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια· καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτόν. ⁵Εἰτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ὃ ἦν διεζωσμένος. ⁶Ἐρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκείνος· Κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας; ⁷Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα. ⁸Λέγει αὐτῷ Πέτρος· Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. ⁹Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν. ¹⁰Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὁ λελουμένος οὐ χρειάζεται ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρός ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἔστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες. ¹¹Ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἔστε. ¹²Οτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ

δάσνακ az iskarioti Simon fiának szivét, hogy őt elárulja, ³tudván, hogy az atya mindent kezeibe adott, hogy Istentől jött, és Istenhez megy vissza: ⁴fölkel a vacsorától, leteszi köntösét, és vevén a kendőt, átövezte magát. ⁵Azután vizet öntö a medenczébe, s elkezdé mosni tanítványainak lábait, és letörölni a kendővel, melylyel övezve vala. ⁶Eljő tehát Simon Péterhez, és az monda neki: Uram, te mosod-e lábaimat? ⁷Felele Jezus, és monda neki: A mit én cselekszem, te most nem tudod, de megtudod azután. ⁸Monda neki Péter: Nem fogod soha se mosni lábaimat. Jezus felele neki: Ha nem moslak meg, nem lesz részed velem. ⁹Monda neki Simon Péter: Uram, nem csak lábaimat, hanem kezeimet, és fejemet is. ¹⁰Jezus monda neki: A ki meg van mosva, nincs szüksége, hanem hogy lábait mossza meg, és egészen tiszta. Ti is tiszták vagytok, de nem mindnyájan; ¹¹mert tudta, ki légyen a ki őt elárulja; azért monda: Nem vagytok mind tiszták. ¹²Miután tehát megmosta lábaikat, és fölvette köntösét, újra letelepedvén monda nekik: Értitek-e, mit

ἐν τῷ κόσμῳ πάντας. Ἀγαπήσας δὲ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἰδίους, ἠγάπησεν αὐτοὺς εἰς τέλος, οὐ παραιτησάμενος παθεῖν. ³Εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα. Οὐκ ἡγροκῶς ὁ Ἰησοῦς, οὐκ πάντων ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός ἐγεννήθη, καὶ πάλιν εἰς οὐρανοὺς ἀνίστησιν συνεδρεῖσθαι τῷ ἰδίῳ γεννητορί· ἀλλ' εἰδὼς ὅτι οὐδὲν ἐλαττοῦσθαι ἐμῆκεν ἀπὸ τούτου, καὶ περὶ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν, δικινὴς τὴν ἀγάπην, ὅση ἐστὶ, τοσαύτην εἰσεδείξατο ταπεινῶσαι, ὥς λεντίῳ περιζώσασθαι, καὶ τῶν μαθητῶν ἀπονύμειν τοὺς πόδας. Οὐκ ἀπὸ τοῦ Πέτρον δὲ ἤρξατο νίπτειν, ἀλλ' ὥς ἀριστὸς λατρός ἀπὸ τῶν κατεπιγόντων καὶ χεῖρονα πεπονητόων, τὴν ἀρχὴν ποιεῖται τῆς θεραπείας. Δόκει γὰρ πρῶτον νίψαι τὸν Ἰούδα, καὶ οὕτως ὥστερον ἔλθειν πρὸς τὸν Πέτρον. Ὁ γὰρ Ἰούδας μάλλον ὥς προπιτὴς πρῶτος ἀνέπεσε. Τί οὖν ὁ Πέτρος; Νομίζων εἰκὴ τοῦτο ποιεῖν τὸν Κύριον, ἐνεκεν τοῦ ἀναπαύσαι μόνον τοὺς πόδας, ἐκώλυεν αὐτὸν ὡσανεὶ λέγων· Ἡμεῖς δεῖ τοὺς οἰκέτας σου τοῦ δεσπότου νίψαι τοὺς πόδας, οὐ σὲ τὸν Θεὸν τῶν οἰκέτων. Ὁ δὲ Κύριος, οὐκ οἶδας φησὶ τὸ τοῦ πράγματος κέρδος· ὅταν δὲ ἀναληφθῶ, τότε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι μαθήσῃ τὸ νῦν γινόμενον. Ὁ δὲ διὰ θεομύητητα γνώμης οὐδὲ μαθεῖν ἠρέσχετο τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἐτι σφοδρῶς ἀπερήματο λέγων· Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. Τί οὖν ὁ Κύριος; εἰ μὴ καταδέξαιο φησὶ τὸ ξένον τοῦτο καὶ ἀληθὲς τῆς ταπεινοφροσύνης μάθημα, μερίδα, καὶ κληρὸν οὐκ ἂν ἔντροις μετ' ἐμοῦ. Ὁ δὲ Πέτρος ταῦτα ἀκούσας ἐνέδωκεν, καὶ ὁ τὴν ἀρχὴν διὰ ταπεινοφροσύνης ἀντιπῶν, νῦν δὲ ὑπερβολὴν εὐλαβείας καὶ περισσόν τι λέγει. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν ἐξ ἀγάπης σφοδρᾶς, μὴ θάλας αὐτοῦ διασχισθῆναι. Καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν τάξιν ἐπεῖκειν τοῦ βαπτίσματος, διὰ τοῦτο καὶ ἔφησεν, ὅτι ὅλον με λούσον. Ὁ δὲ Κύριος διορθοῦμενος αὐτοῦ τὴν ἀγνοίαν, ὁ λελουμένος φησὶν οὐ χρειάζεται ἢ νίψασθαι ἢ τοὺς πόδας. Τούτῳ ἔστιν, οὐ χρειάζεται ἡμῖν πάλιν δευτέρου λουτροῦ καθαροῖς ὄσι. Χρεία δὲ νῦν μόνου τοῦ νίψασθαι τοὺς πόδας· οὐ δὲ τὸν σκοπὸν μαθησεσθε, καὶ οὐκ εἰς μακράν. Καθαροὺς οὖν ὄντας τὸ σῶμα λοιπὸν δεῖσθαι καὶ τῆς τῶν

után tehát szereté e világon övéit, végig szereté őket, nem vonakodván a szenvedéstől.

³) Tudván Jezus, hogy mind. Nem volt Jezus előtt ismeretlen, hogy mindenre van hatalma, és Istennek és atyának lényegéből született, s hogy ismét fölmege menyekbe saját atyjával együtt foglalandó ülést: de tudván azt is miszerint ebből semmi kisebbséget nem szenved, noha minden hatalmában volt, a legnagyobb szeretetet tanusítandó, egyszersmind olyan alázatosságot fejtett ki, hogy kendővel körülövezvén magát, a tanítványok lábait mosta. Nem Péteren kezdte pedig a mosást, hanem mint jó orvos, a sürgetőbb és súlyosb betegetől kezdi a gyógyítást. Ugy látszik, először Judást mosta, s úgy utóbb jött Péterhez; mert Judás mint vakmerő inkább először hajlott le. Mit mond tehát Péter? Ama véleményben, miszerint ezt az Ur ok nélkül teszi, s csak a lábak nyugosztatása végett, nem engedte neki, mintegy mondván: Nekünk, mint cselédeknek kell a te lábaidat, mint Urunkét, mosni, nem pedig neked, Istennek mieinket, cselédekét. Az Ur pedig, nem tudod ugymond, e dolgnak hasznát, de ha majd fölmegegyek mennyekbe, akkor Isten kegyelméből megérted a mi most történik. Az pedig érzésének buzgóságából az okot sem akarta megtudni, hanem még erősebben felszólala mondván: Nem mosod soha lábaimat. Mit felel az Ur? Ha nem fogadod el, ugymond, ezen új és igaz tanulságát az alázatosságnak, részed, és örökséged nem lesz velem: Ezeket hallván Péter engedett, s a ki kezdetben szerénységből ellenkezett, most e kegyelet nagyságából valami tulzót is mond. Azt azonban a nagy szeretetből monda, nem akarván elválasztatni. S mivel azt vélé, miszerint ez kereszt-séggyanánt szolgál, azért monda: Egészen moss meg. Az Ur pedig megigazitván tudatlanságát, a ki meg van, ugymond mosva, nem szükség neki megmosnia mást mint lábait; az az: nincs szükségtek más fürdőre, miután tiszták vagytok, csak egyedül a lábak megmosása szükséges, a minek majd célját megtudjátok, s nem sokára. A kik tehát testükben tiszták voltak, már lábaik

ἰμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; ¹³ Ὑμεῖς φρονεῖτέ με, ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. ¹⁴ Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιπα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ¹⁵ Τπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. ¹⁶ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. ¹⁷ Εἰ ταῦτα οἴδατε μακάριοι ἐστέ, ἐὰν ποιῆτε αὐτά. ¹⁸ Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ γὰρ οἶδα οὓς ἐξελέξαμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφή πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρην αὐτοῦ. ¹⁹ Ἀπάρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι. ²⁰ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων, ἐὰν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ

ποδῶν καθάρσεως ἔφη· ἡ γὰρ τῶν ποδῶν νίψις παρασκευὴ τίς ἐστι τῶν ἀποστολικῶν ποδῶν εἰς τὸ τῆς ἀποστολῆς ἔργον. Αἱ οὖν δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν εἰς ὁλόκληρον καθαρότητα μαρτυρεῖ, ὑποπτον δηλονότι τὸν μὴ τοιοῦτον καθίστησι, καὶ μολυνόμενον ἀποδεικνύει. Τοῦτο δὲ φησιν αὐτὸς ὁ ποδοστῆς.

¹²) Γινώσκετε τί πεποίηκα. Ἐνταῦθα τοῦ γινόμενον ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν, ἃν γὰρ εἰπὼν πρὸς τὸν Πέτρον, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα, ἐνταῦθα φησὶ γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; ἀπὸ τοῦ, ἔρωτε τοῦ γενομένου τὴν αἰτίαν; καὶ ἀργεῖται τὸν δὲ πεποίηκεν, ἐκκαλύπτει. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλον, ἵνα μὴ κατ' ἀλλήλων ἐπαίρωνται, μὴ δὲ ἀγαπαῖσι πρὸς ἀλλήλους, πάντων αὐτῶν καθαιρεῖ τὰ φρονήματα, καὶ διδάσκει, μηδὲν μέγα φρονεῖν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Εἰ οὖν ὁ μέγας ἐν δόξῃ καὶ τοιοῦτος ἐγὼ πρὸς τὴν οὕτω μικροπρεπῇ ταπεινώσειν συγκρατεῖσθαι οὐ παρητησάμην, ὥς καὶ τοὺς ὑμῶν ἀποτίναμι πόδας, πῶς ἂν ἐτι καὶ ὑμεῖς φησὶ παραιτήσεσθε ἀλλήλοις ποιεῖν αὐτό;

¹⁶) Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτον ἔστιν· ὅτι μὴ οἶόντε ὑμᾶς δοῦλους τῶ ὄντας, καὶ ἀποστόλους ἰούσης μείζωνας εἶναι τοῦ πέμψαντος δεσπότην, εὐδὴλον ἐπεὶ οἶοντε ὅτι δοῦλος μέχρις ἂν δοῦλος ᾖ, ἐλάττω πολὺ τοῦ Κυρίου καθέστηκεν, ὅτι ἀποστελλόμενος μέχρις ἂν τὴν τοῦ ἀποστελλομένου τάξιν ἐπέβη, οὐδαμῶς ὁμότημος τῷ πεπομφότι δύναται. Εἰ οὖν ταῦτα φησιν οἴδατε, καὶ ἠθέλησατε τὰ ἴσα ἐξομωθῆναι τῷ δεσπότην ἐν τῇ ταπεινώσει, μακάριοι ἐσσεσθε. Οὐ γὰρ τὸ εἶδέναι μόνον μακάριους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ ποιεῖν.

²⁰) Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν. Ταῦτα εἰπόντα τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῇ ἐσομένῃ τοῦ Ἰούδα προδοσίᾳ τεταράχθαι τῷ πνεύματι ἐκπληττόμενον τῆς μοχθηρίας τοῦ τρόπου τὴν ὑπερβολὴν. Ἐδοξ γὰρ τῇ θεῇ γραφῇ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἡθῶν τῷ ὑπὲρ ἡμᾶς καταγράφειν Θεῷ. Ὁ γὰρ Θεὸς οὐκ ὀργίζεται. Ἐντεῦθεν δὲ δείκνυται ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ἐν ὑποψίᾳ εἶχε τὸν Ἰούδαν ὡς τοῦτο μέλλειν πράσσειν. Αἰὶ καὶ αὐτὸν ἐρώτων Ἰησοῦν ἐπιδειξάμενον αὐτόν· ἦ γὰρ τῶν ἐλλογίμων καὶ αὐτὸς τὸ πρότερον τοῖν ἀνακειμένῳ τῷ Ἰησοῦ αὐτῷ δὴ τῷ τῷ εὐαγγέλιον τοῦτο γεγραφέτι, ὃς διὰ τὸ ἀκόμψαντον τὸ ὄνομα ἀπέκρυψεν ἐπὶ τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, νενύκτι Πέτρος πινυτόμενος ὡς ἂν ἐγγεγέρω ὅτι ἡσυχίᾳ τίς ἄρα εἶη ὁ παραδόντων αὐτόν· Ἀναπεσὼν οὖν ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἂν μὴ ἐξάκουστον βοᾶσαι τῶν λοιπῶν ἐπύθετο. Ἐντεῦθεν δὲ δείκνυται, ὅτι πλείον ἡραπᾶτο ὑπὲρ τῶν ἄλλων οὗτος διὰ τὴν πρᾶξιάν αὐτοῦ· τοσοῦτον γὰρ ἡγα-

εσελεkedtem nektek? ¹³ Ti engem mesternek, és urnak hivtok, s jól mondjátok, mert az vagyok. ¹⁴ Ha tehát én, ur, és mester, lábaitokat mostam, ti is tartoztok egymás lábait mosni. ¹⁵ Mert példát adtam nektek, hogy a mint én cselekedtem nektek, ti is ugy cselekedjétek. ¹⁶ Bizony bizony mondom nektek: nem nagyobb a szolga az ő uránál, se a küldött nem nagyobb annál, a ki őt küldte. ¹⁷ Ha ezeket tudjátok, boldogok vagytok, ha követitek azokat. ¹⁸ Nem mondom mindnyájatokról, mert én tudom, kiket választottam ki: de hogy az írás beteljesedjék: A ki velem eszik kenyeret, az emelte ellenem sarkát. ¹⁹ Mostantól fogva mondom nektek, mielőtt történék, hogy midőn megtörténik, higyétek, hogy én vagyok. ²⁰ Bizony bizony mondom nektek: a ki befogadja azt, a ki küldök, engem fogad

tisztaságára is szükségük van, ugymond. Tudnillik a lábmosás előkészítése az apostoli lábakkal az apostoli hivatal munkájára. Midőn pedig másoknak teljes tisztaságát tanusítja, figyelmüket arra is, a ki nem olyan, fordítja, s azt mocskosnak bélyegzi. Ezt pedig mondván az árulóra célzott.

¹²) Tudjátok, mit cselekedtem. Itt a végbement dolognak okát adja; főlebb ugyan így szóla Péterhez: megtudod ezután; most pedig, tudjátok, ugymond, mit cselekedtem nektek? e helyett: tudjátok-e a történetnek okát? és most elkezdti azt, a mit cselekedett fejtegetni. Mivel t. i. (itt a görög szöveg ismét csonka) különböző tiszteletben fogtak részesülni: nehogy egymás fölött büszkélkedjenek, vagy egymásra boszorkodjanak: mindnyájokban elnyomja a dicsvágyat, és arra tanítja őket, hogy felebarátjuk irányában nagyra vágyók ne legyenek. Ha tehát én, oly dicső és nagy létemre, még is ily aljas megaláztatástól nem tartozkodtam, hogy a ti lábaitokat mostam: mikép mulaszthatnátok ti el egymásnak ugyanazt cselekedni?

¹⁶) Nem nagyobb a szoiga. A mit mond, ezt jelenti: Világos, miszerint ti szolgák és küldötteim a küldő Urnál nagyobbak nem vagytok; minthogy a szolga, addig, míg szolgál, sokkal kisebb az Urnál, és a követ, míg a küldöttnek helyét foglalja el, sehogy sem lehet egyenlő a küldővel. Ha tehát, ugymond, ezeket tudjátok, és az Urhoz hasonlókat akartok lenni az alázatosságban, boldogok lesztek. Mert nem tudni boldogít egyedül, hanem követni is.

²⁰) Bizony bizony mondom nektek. Midőn ezeket mondá Jezus Judásnak jövő árulásáról, fölháborodék lélekben, megilletődvén a gonoszság nagysága fölött. Az írásnak ugyanis szokása, a mi tulajdonságunk szerint írni Istenről, holott Isten nem haragszik. Ebből egyszersmind kitetszik, hogy senki közülük nem gyanakodott Judásra, mint jövőendő árulóra. Azért kérték is Jezust annak kijelentésére. Hisz ő is előbb a jelesbék közül való volt. Midőn tehát Jezus keblére feküdt ugyanaz, ki ezt az evangéliumot írta és szeréuségből ön-nevét elhallgatta, Péter inte neki, hogy, mint közelebb lévő, csendesen kérdezze meg. János csakugyan Jezus mellére borulván, hogy a többiek ne hallják a szótát, megkérdezé. A miből kitünik, miszerint ez a tanítvány a többieknél inkább szeretettet, szelidsége miatt. Annyira szeretettet, ugymond, hogy közelebb telepedett le, és magára az Ur keblére feküdt. Mit mond tehát az Ur? A kedvessel közli a titkot; szóval fe-

ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.
²¹ Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.
²² Ἐβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.
²³ Ἦν δὲ ἀνακειμένος εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς.
²⁴ Νεύει οὖν τοῦτῳ Σίμων Πέτρος πνέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει.
²⁵ Ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ Κύριε, τίς ἐστίν;
²⁶ Ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς Ἐκεῖνός ἐστιν ὃ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον δίδωμι Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτη.
²⁷ Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ὁ ποιεῖς, ποιήσον τάχιστα.
²⁸ Τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων, πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ.
²⁹ Τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀγόρασον ὃν χρειαίαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δώ.
³⁰ Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλθεν ἦν δὲ νύξ.
³¹ Ὅτε ἐξῆλθε, λέγει ὁ Ἰησοῦς Ἔτι ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.
³² Εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ,

πῆσθαι φησιν, ὡς καὶ ἀνακείσθαι πλησίον, καὶ αὐτῷ τὸ κῶλπον τῷ δεσποτικῷ. Τί οὖν ὁ Κύριος: Χαρίζεται τῷ ἀγαπωμένῳ τὸ μυστήριον λόγῳ τε αὐτὸν ἀποκρίνεται, καὶ ἔργῳ δαίρνει τὸ μνημονεύμενον, ὡς ἂν μηδεὶς ἀγροῦνται ἐπιβεβλημένοι νομίζοι. Καὶ τὸ σημεῖον τὸ εἰς τὴν μνημονεύουσαν θανάτου. Διὰ ταύτης τῆς ἀγνώμονος συνεστίας κατακαίεται τὸ ψωμίον ἐπιδόν. Οὐκ ἐστὶν οὖν κρατὶς ἑαυτοῦ ὁ προδότης ἡδυνάτο· ἀπ' οὐπερ αὐτὸν ὁ Κύριος ἐνδείκνυται, ἀλλ' εὐθέως ὁ διάβολος ἐπικρατεῖ τῶν ἐκείνου λογισμῶν, καὶ ἄγει πρὸς τὸ κακόν, ἐκδοτον αὐτὸν λαβὼν διὰ τὴν εἰς τοῦτο οὐπερ ἄξιον ἑαυτὸν ἀποδίδειχε.

²⁷) Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ὁ ποιεῖς. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐπειδὴ τοῦτό σοι δέδεται, σπουδάσον ἐπὶ τὴν κατ' ἐμοῦ ἐπιβουλήν. Τοῦτο δὲ οὐ προστάττοντός ἐστιν, ἀλλ' ὀνειδίζοντος, καὶ δεικνύοντος, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβούλετο διορθώσασθαι αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ ἀδιορθώτως εἶχεν, ἀφίησιν αὐτόν. Προστίθεται δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς· τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων, πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ, λάθρα γὰρ ἦν εἰρηκῶς τῷ Ἰησοῦ πρὸς τὸ οὗς· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ στήθος ἀναπείσων ἑρῶτα, ὥστε μηδὲν ἀκοῦσαι· Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον, δεικνύς μήποτε μετὰ μίαν γένηται, ἢ ἀισχυρόμενος συνεῖναι τοῖς μαθηταῖς, μετὰ τὸ κατὰ διπλὸν πᾶσι γενέσθαι, ταχέως αὐτὸν ἐξώθησε τοῦ χοροῦ.

³¹) Ἦν ἐδοξάσθη. Ὁ νομισθεὶς ἄνθρωπος εἶναι φίλος ὑπερεδοξάσθη λίαν Θεὸς ὢν, καὶ Θεοῦ υἱὸς κατὰ ἀλήθειαν, ἀναδεικνύμενος. Λεδοξασμένῳ γὰρ τῷ Χριστῷ συνεδόξασται πάντως, καὶ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ, οὐ προσδύχην δόξης λαβὼν, ἀλλ' ἐπειπερ ἐγνώσθη τίς ἐστι πατὴρ. Ὅπερ γὰρ τρόπον δόξα, καὶ κατήχημα τῷ νῷ τὸ τοιοῦτον ἔχειν κατὰ φῶσιν πατέρα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αὐτῷ τῷ πατρὶ τὸ τοιοῦτον ἔχειν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἴδιον υἱόν. Διὰ τοῦτο φησὶ καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ὁ πατὴρ διὰ τὸν υἱόν, καὶ ἀντεδοξάσεν εὐθὺς τὸν υἱόν.

be: a ki pedig engem fogad be, befogadja azt, a ki engem küldött. ²¹ Ezeket mondván Jezus megháborodék lelkében, és tanusitá, mondván: Bizony bizony mondom nektek, hogy egy közőletek elárul engem. ²² A tanítványok tehát egymásra néztek, kételkedvén, kiről mondja. ²³ Egy pedig tanítványai közül Jezusnak keblén feküdt, a kit szeretett. ²⁴ Ennek tehát int Simon Péter hogy kérdezze meg, ki az, a kiről mondá. ²⁵ Amaz tehát Jezus mellére hajolván, mond neki: Uram, ki az? ²⁶ Felele Jezus: az az, kinek én a bemártott kenyeret adom. És bemártván a kenyeret, Judásnak adá, az iskarioti Simon fiának. ²⁷ És a falat után azonnal belémet a sátán. Jezus tehát monda neki: A mit cselekszel, cselekedd hamarább. ²⁸ Ezt pedig senki se tudta a letelepültek közül, mi végre mondá neki. ²⁹ Mert némelyek azt vélték, hogy Judás hordozván az erszényt azt mondá neki Jezus: vedd meg, a mire szükségünk van az ünnepre, vagy hogy a szegényeknek valamit adjon. ³⁰ Amaz tehát elvevén a falatot, tüstént kiment. Vala pedig éj. ³¹ Mikor elment, monda Jezus: Most dicsőítettik meg az ember fia, és Isten dicsőítettetik benne. ³² Ha Isten benne megdicsőítettett, őt is Isten megdicsőíti magában, és nem sokára

lel neki, ténynyel pedig kijelenti azt, a mi kérdezett: hogy t. i. ne vélje valaki, mintha tudatlanul került volna lesbe. De a jel is, melylyel az árulót kimutatja, csodálatra méltó. Az evésnél észrevétlenül jelöli meg őt, midőn az étet neki nyújtja. Az áruló tehát nem birt magán erőt venni, mióta az Ur őt kimutatta, hanem az ördög azonnal elfogta elméjét, és gonoszra vitte, és gonoszúsága miatt hatalmába ejtette, melyre [az magát méltónak bizonyította.

²⁷) Monda tehát neki Jezus; a mit művelsz. Miután ez neked kijelentett, siess az ellenem irányzott fortélyra. Ez nem parancsolóképpen mondatott, hanem szemrehányásképen, megmutatá, hogy ő ugyan akarta őt megjavítani, de mivel javíthatlan vala, elbocsátá őt. Hozzáteszi azután az evangelista: Ezt pedig senki a letelepültek közül nem tudá, miért mondta neki, mert titkon szólott Jezusnak füléhez; azért is kérdező mellére borulva hogy senki ne hallja. Midőn tehát elvette az étet, felvén hogy meg ne bánja, vagy mivel szegénylett együtt lenni a tanítványokkal, miután mindnyájoknak ismeretes lett, tüstént magát kivonta a karból.

³¹) Most dicsőítettett. A ki csupa embernek gondoltott, nagyon megdicsőítettett, mint Isten, és a ki Isten valóságos fiának mutatott ki. A Krisztus megdicsőítésével együtt megdicsőítettett az Isten és Atya, nem mintha dicsősége nevelkedett volna, hanem mert nyilvános lett, kinek legyen atyja. Mert valamint a flúra nézve dicsőség olyan atyát birni természet szerint: szintugy az atyára nézve is, olyan fiut önmagától birni. Azért mondja: És Isten megdicsőítettett mint atya a fiu által, és viszont megdicsőíté a fiut.

καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν. ³³ Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμί. Ζητήσατέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι ὅπου ὑπάγω ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. ³⁴ Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ³⁵ Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγάπῃ ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. ³⁶ Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθεῖσαι, ὅστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι. ³⁷ Λέγει αὐτῷ Πέτρος· Κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθεῖσαι ἄρτι; τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω. ³⁸ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

³³) Μικρὸν δὲ χρόνον, τὸν μέχρι τοῦ πάθους καὶ (sic) φησί· ἢ τὸν μέχρι τῆς ἀναλήψεως. Μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν πολλάκις εἶδον αὐτόν, καὶ συνῆσαν αὐτῷ, μέχρι τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναλήψεως αὐτοῦ· εἰ καὶ αἱ συνῆσαν αὐτοῖς, ὡς Θεός· ὅτε οὖν συνῆσαν αὐτοῖς, ἀπειροὶ ἦσαν κινδύνων, ἐξήτησαν αὐτόν· τοῖς δὲ Ἰουδαίοις μικρὸν χρόνον, τὸν μέχρι τοῦ πάθους ἔφη καιρόν. Μέχρι γὰρ τοῦ σταυροῦ συνῆσαν αὐτῷ, τὰ ἀνήκοντα πράττοντες εἰς αὐτόν· μετὰ δὲ τὸν σταυρὸν οὐκέτι αὐτόν εἶδον. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, οὐ καταβάλλον αὐτοῦς, ἀλλ' ἐπαλείφον καὶ παραμυθούμενος, ἵνα μὴ ἀπροσδόκητα ἐπιστάνα αὐτοῖς τὰ δεινὰ ἐκταράξῃ. Λέγουσι δὲ καὶ ὅτι μετὰστασίς ἐστιν ὁ θάνατος αὐτοῦ εἰς τὸ ἀμείνον ἐν τῷ εἰπεῖν· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Τὸ δὲ ἄρτι προστίθησι, δεικνύς, ὅτι οὐκ ἐστὶν ὁ τόπος σώματα δεχόμενος φθορά· οὐ γὰρ μόνον ἐκείνους φησὶν, ἀλλ' οὐδὲ ὑμᾶς τοὺς φιλάτους δύνασθαι ἐκεῖ. Τοῦτο δὲ φησὶ τὸ ἐάντων ἀξίωμα δεικνύς.

³⁴) Ἐντολὴν καινὴν. Ἐντολὴν καινὴν τὴν ὑπὲρ νόμον ἀγάπην φησί. Ἐκὼ μὲν γὰρ τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν φησὶν· ἐκταῦθα δὲ, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς, οὐχ ὡς ἐάντων, ἀλλ' ὑπὲρ ἐάντων. Οἷτος γὰρ ἐν μορφῇ Θεοῦ καὶ πατρὸς ὑπαρχὼν πρὸς τὴν ἡμετέραν κατέβη ταπεινώσων· οὕτω καὶ ὑμεῖς διακρίσθαι κτείναι, ὑπὲρ γὰρ ἐάντους ἀγαπᾶν ἡμᾶς βούλεται τοὺς οἰκίους τῆς πίστεως. Τοῦτο δὲ καὶ γνώρισμα ἀνταρκτικῆς τῆς μαθητείας αὐτοῦ ἔφη εἶναι. Οὐ γὰρ ἐξ ὧν ποιεῖτε σημείων γνωσθήσεσθε φησὶν, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Τὸ μὲν γὰρ τῆς ἀνωθεν ἐστὶ χάριτος, τὸ δὲ τῆς ἡμετέρας διαθέσεως ἐστὶν ἴδιον.

³⁵) Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος. Οὐ μαθεῖν βουλόμενος ὁ Πέτρος τοῦτο φησὶν, ἀλλ' ἐπιθυμῶν ἀκολουθεῖσαι αὐτῷ, ὅστερον δὲ ὑπισχνεῖται διὰ τὸ ἐντολμον· οὕτε γὰρ εἰς ἀδὴν νῦν ἡδύνατο ἀκολουθεῖσαι διὰ δειλίαν, οὕτε ἀνιόντι εἰς οὐρανὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Λιὰ τοῦτο καὶ χαριεντικῶς ὁ Κύριος αἰνιτικόμενος, ὅτι καὶ αὐτὸς ὅστερον σταυρωθήσεται, φησὶν· Ἀκολουθήσεις δὲ ὅστερον. Ὁ δὲ Πέτρος ἀρῶν τὸ κρημένον μοιρονοῦν τούτῳ φησί· Κἀν μέλλεις πρὸς μαιφόνους ἀπελθεῖν, καὶ κροῦξαι, οὐκ ἀφίσταμαί σου κἀν μέλλω τεθνᾶναι διὰ σέ. Τοῦτο δὲ φησὶν, ἀπιστήσας ποσὼς τοῖς κρημένοις. Τί οὖν ὁ σωτήρ; Ἐπειδὴ οὐ θέλει πισθῆναι φησὶν ὁ λέγων, ἐν τῇ ἀρνήσει αὐτὸ γνώσῃ· οὐ μόνον γὰρ οὐ δυνήσῃ τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θῆναι, ἀλλ' οὐδὲ προσβολὴν ὀφθαλμοῦ ὑπὲρ ἐμοῦ. Ερωτώμενος γὰρ εἰ μαθητὴς τυγχάνεις ἐμὸς, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς. Μάρκος δὲ καταγνώμην αὐτοῦ τοῦ Πέτρου εἶπεν ἀκριβῶς καὶ ὁσάκις ἐφώρῃσεν τῇ ἀρνήσει ὁ ἀλέκτωρ.

dicsoiti meg őt. ³³ Fiacskáim! még kevéssé veletek vagyok. Kerestek majd engem, s a mint a zsidóknak mondtam, a hová én megyek, oda ti nem jöhettek, nektek is mondom most. ³⁴ Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást. ³⁵ Abból ismerik meg mindnyájan, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást. ³⁶ Kérdé őt Simon Péter: Uram, hová még? Felele neki Jezus: A hová én megyek, te nem követhetsz engem most, utóbb pedig követni fogsz. ³⁷ Mondta neki Péter: Uram, miért nem követhetlek most? Lelkemet adom érted. ³⁸ Felele neki Jezus: Lelkedet adod érted? bizony bizony mondom neked: a kakas nem szól, míg háromszor meg nem tagadsz engem.

³³) Kevés idő alatt érti a szenvedésig tartó időt, vagy a mennybemenetelig valót. A föltámadás után t. i. sokszor látták őt, és vele voltak az ő mennybemenetelig; jöllehet mint Isteu mindig velők vala. Mikor tehát együtt vala velők, a veszélyeket nem ismerték, keresék őt. A zsidókra nézve pedig a kis időt a szenvedésig való időt jelenté. Mert a keresztig vele valának, borzasztókat követvén el rajta. A kereszt után pedig már nem látták őt. Ezeket nem megszorításukra, hanem bátorítólag monda, hogy a váratlanul bekövetkező csapások meg ne háborítsák őket. Tanítja egyszersmind, hogy az ő halála átköltözés jobb helyre, midőn így szól: A hová én megyek, ti oda nem jöhettek. Hozzáteszi pedig „most” jelentvén, miszerint az nem olyan hely, mely a romlandó testeket befogadná; nem csak azok, ugymond, de még ti sem lehettek ott, kik kedvezőbbek vagytok. E szavakkal saját méltóságát jelenti.

³⁴) Új parancsolatot. Új parancsolatnak a törvény-föltölti szeretetet mondja. A törvényben ugyanis mondatik: szeressed felebarátodat, mint tennen magadat: itt pedig: mikép én szerettelek titeket; nem mint önmagát, hanem azon fölü. Ő t. i. Isten és az Atya természetével bírván a mi alacsonyágunkra leszállott: ugy parancsol tehát nekünk is lelkesülve lenni, az az akarja, hogy magunk föltt szeressük a hitkonokat. Ezt egyszersmind tanítványai biztos ismervének lenni mondja. Nem a csodák milyéséből fogtok, ugymond, megismertetni, mint tanítványaim: hanem abból, ha szeretitek egymást; mert amaz a fensőbb kegyelem műve, ez pedig a ti érzületeknek sajátja.

³⁵) Mondta neki Simon Péter. Nem mintha tudni akarná, kérdeze ezt Péter: hanem mert kívánta őt követni, mint azután merészségénél fogva igéri is; holott se a poklokra őt nem követhet most félelem miatt, se vele föl nem mehetett menynekbe, a föltámadás után. Azért az Ur is gyengéden annak jövő megfeszítésére czélozván, így szól: Utóbb pedig követni fogsz. De Péter nem értvén a mondást majdnem így nyilatkozik: Habár a gyilkosokhoz menendes is tanítani, nem maradok el tőled, ha meg kell is halnom érted. E szavakkal némileg hitetlenséget tanusít a mondottak iránt. Mit felel tehát az Űdvözítő? Minthogy nem akarod hinni a mit mondok, majd megismered a tagadásban; mikor t. i. nem csak lelkedet nem bírod adni érted, hanem egy szónak súlyját sem viselheted el érted. Mert midőn kérdezte valjón tanítványom vagy-e? nem szól a kakas, mielőtt háromszor tagadsz meg engem. Márk pedig Péternek önkaratából pontosabban följegyzé ezt is, hányszor szolt a kakas tagadása alkalmával.

CAPUT XIV.

Μὴ ταρασσεῖσθω ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. ² Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν· εἰ δὲ μὴ, εἰπον ἂν ὑμῖν, πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν. ³ Καὶ ἐὰν πορευθῶ, καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτὸν· ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ᾔητε. ⁴ Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε. ⁵ Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς· Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πα-

Né háborodjék föl szivetek. Hisztek Istenben: bennem is higyetek. ² Az én atyám házában sok szállás van, különben mondtam volna nektek: elmegyek helyet készíteni nektek. ³ És ha elmegyek, s készítettem nektek helyet: ismét eljövök, es fölveszlek titeket hozzám, hogy a hol én vagyok, ti is legyetek. ⁴ És a hová én megyek, tudjátok, és az utat tudjátok. ⁵ Monda neki Tamás: Uram, nem tudjuk hová mégy, mikép tudhatjuk tehát az utat? ⁶ Monda neki Jezus: Én vagyok az ut, és az igazság, és az élet. Senki nem jó az atyához,

¹) Μὴ ταρασσεῖσθω ὑμῶν ἡ καρδιά. Ὡς Θεός, εἰδὼς, ὅτι ἐταράχθησαν ἀκούσαντες περὶ τῆς ἀρνήσεως Πέτρον, τοῦτο ἐπηγάγεν· τοντίζει, μὴ ἀπὸ τῶν εἰρημίων εἰς ἀπογῶσιν ἐμπεσόντες ταρασσεῖσθαι τὴν ψυχὴν· οὐ γὰρ πάντες μέλλετε ἀρνήσασθαι. Τοῦτο δὲ φησι μέσους (μελλόνους;) αὐτοὺς τιθεὶς ἐλπίδος καὶ φόβου· καὶ εἰ γένοιτο πῶς αὐτοὺς ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας καταπεσόντες εἰς δειλίαν ἢ καὶ ἀρνήσιν· καὶ δηλῶν, ὅτι ἡ ἀρνήσις Πέτρον διὰ τῆς μεταμελείας καὶ ὁμολογίας τῆς εἰς Πατέρα καὶ αὐτὸν ἐξαλειφθήσεται. Διὸ φησὶ· Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, ὃ ἐστὶ εἰς τὸν Πατέρα, καὶ εἰς ἐμὲ. Τοῦτο δὲ φησιν, οὐκ ὅτι οὐκ ἦν αὐτὸς Θεός, οὐδ' ὡς ἑτερόν τι παρὰ τὸν ὄντα φύσει Θεὸν ὑπάγοντων ὡς· ἀλλ' ὅτι τὸ πιστεῖν εἰς Θεὸν πατέρα καὶ εἰς υἱὸν ἐνανθρωπήσαντα, πάντα τὰ διςχερῆ ἀπελάνει ἀφ' ὑμῶν.

²) Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου· Μοῖν ἐπεὶ τὴν διηκῆ ἀπόλυσιν τῶν ἀγαθῶν. Πολλὰς δὲ μονὰς εἰπὼν δεικνύναι τὸ διάφορον τῆς τῶν ἀγίων τιμῆς διὰ τὸ διάφορον τῆς πολιτείας, καὶ ἐπιτιμῆς ἑδῶς ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔνθα πολλὴν εἶναι τῶν τόπων τὴν στένωσιν προκαταλαμβάνουσιν τοὺς τόπους· ἐνταῦθεν ἡβουλήθη εἰπεῖν ὅτι εἰ γὰρ μὴ πάλαι ὑμῖν προπαρεσκευάστο (cod. πρὸ παρεσκευάστο) ὁ τόπος, ἐν ᾧ μέλλετε μοι συνεῖναι, εἶχον ἀπελθεῖν καὶ ἐτοιμάσαι ὑμῖν τόπον. Οὐ γὰρ τοῖνυν ἕνεκα τοῦ ἐτοιμάσαι ὑμῖν τόπον ἀνελθεῖν, πολλὰς οὐκ εἰδὼς προετοιμασμένας μονὰς παρὰ Θεοῦ πατρὸς μενούσας τὴν ἀφίξιν ὑμῶν· ἀλλ' ἵνα ὑμῖν νομὴν ποιήσω ἀνόδου. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ φησιν· Ἐὰν πορευθῶ ἐτοιμάσαι ὑμῖν τόπον. Τρόπον (cod. τόπον) γὰρ ἔδωκεν ἀνόδου τῆς εἰς οὐρανὸν τῇ σαρκὶ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, πρῶτος ἀνθρώπος ὁφθαλμοῖς ἐν οὐρανῷ. Ὅταν δὲ ποιῇσιν τοῦτο, πάλιν ἔρχομαι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, καὶ λαμβάνω ὑμᾶς μεθ' ἐαυτοῦ, ἵνα ᾔητε, ὅπου εἰμι ἐγὼ.

³) Καὶ ὅπου ὑπάγω. Εἰπόντος τοῦ Κυρίου, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οἴδατε, δειλιῶν ὁ Θωμᾶς ἐρωτῆσαι αὐτὸν τὸν τόπον ἀγνοοῦντες, πῶς τὴν ὁδὸν εἰσόμεθα τὴν ἐπὶ τὸν τόπον ἀγνοῦσαν. Τί οὖν ὁ σωτήρ; ἐαυτὸν εἶναι φησὶ τὴν ὁδὸν· διὰ γὰρ τῆς τοῦ υἱοῦ γνώσεως ἐπιγινώσκεται τις καὶ τὸν πατέρα ἀληθεῖαν τε καὶ ζωὴν δηλῶν, ὅτι πάντως ἐστὶ ταῦτα ἃ λέγει· ζωὴν δὲ διὰ τὸ διαρκὲς καὶ αἰώνιον τῆς ὑπάρξεως· Εἰ τοῖνυν φησιν ἦδετε τὴν ἐμὴν οὐσίαν, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἦδετε ἂν γινώσκον γὰρ ἐνταῦθα τὴν κατὰ διάνοιαν φησὶν. Ὁ γὰρ τὸν υἱὸν θεωρῶν κατ' οὐσίαν τίς ἐστὶ τὸν ἴσον αὐτῷ ἐν ἅπασιν γινώσκει πατέρα. Τὸ εἰπεῖν δὲ, ὅτι ἂν ἀπὸ γινώσκου αὐτὸν, τὸν τῆς ἐπιδημίας δηλοῖ καιρὸν, τῶν πρὸ τούτου μὴ εἰδόντων, εἰ μὴ ἵνα Θεὸν τὸν πατέρα. Εἰπὼν δὲ, γινώσκετε αὐτὸν, προστίθῃσιν, ὅτι καὶ ἐωράκατε αὐτὸν διὰ μὲν τοῦ γινώσκειν τὴν διὰ

¹) Meg ne háborodjék szivetek. Tudván mint Isten, hogy Péter tagadásának hallására megháborodtak, így folytatá; az az ne háborodjatok meg lelketekben, kétségbe esvén a mondottak miatt, hisz nem fogtok tagadni mindnyájan. Ezt azért mondja, hogy őket minden remény- és félelemnél fölebbvalókká tegye, habár emberi gyarlóságból valahogy félelembe vagy tagadásba esnének, s kijelentse, miszerint Péter tagadása is a bűnbánat, és ama vallomás által, melyet az Atyáról és róla tesz, kitöröltetik. Azért így szól: Hisztek Istenbe? a mi annyi, mint: az atyába és én bennem. Ezeket nem úgy mondja, mintha ő nem volna Isten, se, mintha ő más valami volna, mint a ki természeténél fogva Isten, hanem mert hinni Istenbe, és az emberré lett fiúba minden bajt elhárít tőletek.

²) Az én Atyám házában. Lakhelynek veszi az örök boldogság élvezetét. Sok lakhelynek állításával a szentek méltóságának különbségét mutatja ki, mert különböző volt életük rendje. S mivel szokás az embereknel, a hol a helyeknek nagy szűke van, előlegesen lefoglalni a helyeket, azért ő ezt akarja mondani: ha már régen nem készítetett volna nektek előre hely, melyben velem lesztok: elmennék, és készítenék nektek helyet. Nem szükség tehát azért elmennem, hogy nektek helyet készítsék, hisz tudom, miszerint sok lakhely van készítve az atya Istennél, mely a ti eljöveteleteket várja: hanem hogy a fölmenetelre enktek hatalmat szerezzek. Mert ez az, a mit evvel mond: Ha el megyek helyet készíteni nektek. Ugyanis a mennybemenetelnek módját mutatá ki midőn testével föltámadott halottaiból, és a mennyben mint első ember jelent meg. Ha pedig ezt megtettem: ismét eljövök a világ végén, és magamhoz veszek benneteket, hogy ott legyetek, hol én vagyok

³) És a hová én megyek. Melfőn az Ur mondá: ahová én megyek, tudjátok? Tamás felvén őt kérdezní, ha úgy mond magát a helyet nem ismerjük, mikép tudhatjuk az odavezető utat? Mit felel erre az Űdvözítő? önmagátmondja útnak; mert a fiúnak ismerete által megismerheti valaki az atyát. Igazságnak és életnek vallja magát; igazságnak azért, mert, csakugyan meglesznek azok mind a miket mond; életnek pedig a folytonos és örökös létezés miatt. Ha tehát ugymond ismernétek az én lényegemet: az atyáét is ismernétek; az ismeret itt az elméleti felfogásról veszi. A ki t. i. a fiút látja lényege szerint, ki legyen: a vele egészen egyenlő atyát is ismeri. Ama szavak továbbá; Mostantól fogva ismeritek őt, az eljövétel idejét jelentik; mert ezelőtt nem ismertek mást, mint az Atya-Istent. Mondván pedig: ismeritek őt; t. i. az ismeret által az elméleti

τέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. ⁷ Εἰ ἐγνώκετέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκετε ἅν' καὶ ἀπάρτι γινώσκετε αὐτὸν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν. ⁸ Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. ⁹ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνώκας με Φίλιππε; ὁ ἐωρακώς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα; ¹⁰ Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστι; τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. ¹¹ Πιστεῦτέ μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ· εἰ δὲ μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεῦτέ μοι. ¹² Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, καὶ αὐτὸς ποιήσει,

τῶν ἐννοίων θεωρίαν δεικνών, διὰ δὲ τοῦ ἐωρακέναι τὴν διὰ τῶν θεοπραγῶν ἔργων πληροφωρίαν.

⁸) Λέγει αὐτῷ Φίλιππος. Ὡς τὸν νῦν εἰδὼς εἶπεν τοῦτο ὁ Φίλιππος, οἰόμενος ὁφθαλμοφανῶς δύναισθαι ἰδεῖν τὸν Θεόν, ὡς ἂν εἰ τοιοῦτόν τι γῆσι οὐδὲν ἡμῖν λείπει, εἰ μὴ μόνον ἰδεῖν τὸν πατέρα· πρὸς δὲ ὁ Κύριος ὡς ἂν αὐτάρκη διὰ τῶν οἰκείων ῥημάτων ὥστε ελεγε πρὸς αὐτοὺς παρασχόμενον τῷ Φίλιππῳ τὴν ἀπόδειξιν γῆσι τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνώκας με Φίλιππε, οὕτω γῆσι, οὐδὲ ὁ χρόνος ἱκανὸς γέγονεν ἐμὲ τε διδάξαι καὶ τὸν πατέρα ὡς οἰεσθαι σε, καὶ ἰδεῖν αὐτὸν δύναισθαι. Εἰπερ γὰρ ἦδεις ἐμὲ, καὶ τὸ εἰδέναι τὸν πατέρα προσεγενετό σοι· πῶς οὖν λέγεις ἵνα δεῖξω τὸν πατέρα ἀγνοῶν ἐμὲ; εἰ γὰρ ἦδεις, ὅτι δι' ὧν ἐποίησα σημεῖων ἐδείχθη ὁ Θεός, ἐγίνωσκας ἂν δι' ἐμοῦ τὸν πατέρα ὡς ἐστὶ μὲν ἐν ἐμοὶ, καὶ δι' ἐμοῦ ποιεῖ τὰς θεοσημίας.

⁹) Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν. Ὡς ἀνθρώπος οἰκονομικῶς ταῦτα γῆσι, δικινῶς, ὅτι οὐδὲν ποιεῖ ἢ λαλεῖ ἀπαρέσκον τῷ πατρὶ· εἰ γὰρ καὶ ἀνθρώπος γῆσι γέγονα Θεός ὧν φύσις, ἀλλὰ δι' ἐμοῦ λαλεῖ ὁ πατὴρ, ὡς διὰ λόγον ἰδίον, καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἰδίας δυνάμει· ὥστε γὰρ κοινή φύσις πατρὸς καὶ υἱοῦ, οὕτω καὶ οἱ λόγοι, καὶ αἱ πράξεις. Εἰ τοίνυν οὐκ ἀρκεῖ ὑμῖν τοῦτο πρὸς τὸ δεῖξαι τὸ ὁμοῦσιον καὶ ὁμοούσιον πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀπὸ τοῦ ταῦτα λαλεῖν, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων μάθετε τοῦτο. Εἰ γὰρ τοσοῦτον ἐκ τῶν λόγων οὐ πιστεύετε, ὅτι Θεός εἰμι, καὶ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δι' ἀντιστροφῆς εἰπεῖν, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων μάθετε, ὅτι ὁμοούσιός εἰμι τοῦ πατρὸς· εἰ μὴ γὰρ ἦμην, οὐκ ἂν ἴσχυον τὰ τῆς θείας φύσεως ἔργα ποιῆσαι· τυχὼν δύναιται τις, καὶ τὰ ὑπὲρ λόγον εἰπεῖν, ἔργα δὲ θεοπραγῆ οὐδεὶς δύναιται ποιῆσαι εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός.

¹²) Ἀμὴν ἀμὴν λέγω. Ἵνα γὰρ μὴ λέγοιεν τινες, ὅτι οὐκ ἐξ ἰδίας δυνάμειος τεθναματούργηκεν ὁ υἱός, ἀλλ' ἐπειπερ εἶχεν ἐν ἐαυτῷ τὸν πατέρα, δείκνυσιν, ὅτι καὶ ἐτέροις χορηγήσειν δύναιται τοῦτο τὸ δύναισθαι θαναματούργειν καὶ οὐ μόνον ὅσα ἂν αὐτὸς ἐπιδείξατο, ἀλλὰ καὶ μεῖζονα. Ὁ γοῦν τὰ μεῖζονα, καὶ τοῖς ἄλλοις ὡς Θεός ἐπιδιδούς, πῶς ἂν αὐτὸς παρ' ἐτέρου χορηγηθεῖ τὸ δύναισθαι; Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ καὶ μεῖζονα αὐτοὺς ἐργάσασθαι λέγων, ταύτην εἶναι γῆσι τὴν ἀνοδὸν τὴν πρὸς τὸν πατέρα, δι' ἣν παραρησία τοῖς ἀνθρώποις ἀνοίγεται πρὸς Θεόν· ὅτι γὰρ οὐκ ἐλαττοῦται τῆς ἀξίας, εἰ καὶ γέγονεν ἀνθρώπος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀξίας μένει ὡς Θεός, ἐπήγαγεν· καὶ ὅτι ἂν αὐτίσθη ἐν τῷ ὀνόματι μου, τοῦτο ποιήσω. Θεός γὰρ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, οὐδὲν ἤπτον καὶ δι' αὐτοῦ δέχεσθαι γῆσι τὰς τῶν ἀγίων εὐχάς, καὶ χορηγήσειν αὐτοῖς δύναισθαι,

hanem csak általam. ⁷ Ha ismernétek engem, atyámat is ismernétek, s mostantól ismeritek őt, s láttátok őt. ⁸ Monda neki Fülöp: Uram, mutasd meg nekünk az atyát, és elég nekünk. ⁹ Monda neki Jezus: Annyi ideig veletek vagyok, és nem ismertél meg Fülöp? A ki engem látott, látta az atyát, hogyan mondod te, mutasd meg nekünk az atyát? ¹⁰ Nem hiszed-e, hogy én az atyában vagyok, és az atya bennem? A szavakat, melyeket mondok nektek, magamtól nem mondom; de a bennem lakó atya, ő cselekszi a műveket. ¹¹ Higyétek nekem, hogy én az atyában vagyok, és az atya én bennem; különben maguk a tények miatt higyetek nekem, ¹² Bizony bizony mondom nektek: a ki hisz bennem, a tényeket,

szemléletet jelenti, látásának pedig a művek s tények általi meggyőződést veszi.

⁸) Monda neki Fülöp. Ezt Fülöp azért mondá, mert ismervén a fiút szembetűnőleg vélte láthatni az Istent; mintha ezt mondaná: Nincs egyéb hátra, mint egyedül az Atyát látnunk. Azonban az Úr, azt, hogy saját szavai által, melyeket hozzájuk intézett, eléggé kimutatta az atyát, Fülöpnek megbizonyítja mondván: Annyi ideig veletek vagyok, és nem ismertél meg Fülöp? Mintha ezt mondaná: nem volt-e elég ez az idő magamról, és az atyáról benneketek megtanítani, hogy ne véljed őt láthatónak? Hisz, ha ismernél engem, az atya ismeretére is jutnál; hogyan mondod tehát, hogy mutassam meg az atyát, miután nem ismeresz engem? Ha ugyanis tudnád, miszerint a véghezvittem csodák által Istennek bizonyítottam be magamat: megismernéd általam az atyát, a ki t. i. én bennem van, és általam műveli a csodákat.

⁹) Annyi ideig veletek. Ezeket alkalmazkodva mondja mint ember, jelentvén, mikép ő mit sem beszél, vagy cselekszik, a mi az atyának nem tetszenék. Habár, ugymond, emberré lettem, ki természetemnél fogva Isten vagyok: ámde általam az atya beszél úgy mint saját szava által, és működik úgy mint maga erejével. Mert valamint az atyának és fiúnak közös a természete, úgy közös a tanítása és működése is. Ha tehát nem elég nektek az egyenlő tiszteltet, és egyenlő lényeg megmutatására az, hogy vele egyenlőket tanítok: legalább a cselekedetekből tudjátok meg ezt. Ha már a szavakból nem annyira hiszitek hogy Isten vagyok, és az atyával egylényegű: (ezt jelenti, midőn kölcsönösen mondja: én az atyában vagyok, és az atya én bennem) legalább a tényekből győződjetek meg arról, mikép az atyával egylényegű vagyok; mert ha nem volnék az, nem bírnám az isteni természet műveit véghezvinni. Beszélhet valaki esetleg tulságosakat: de isteni hatalmu tényeket senki más nem művelhet, mint egyedül az Isten.

¹²) Bizony bizony mondom nektek. Nehogy mondhasák némelyek: a fiú nem önhatalmából végzé a csodákat, hanem mivel benne volt az atya: megmutatja, hogy másoknak is erőt adhat a csodák mívelésére, és pedig nem csak olyanokéra, milyeneket ő végzett, hanem nagyobbakra is. A ki tehát másoknak is, mint Isten nagyobakat engedhet; mikép szorúlva ő maga másnak segélyére? Okul pedig, minélfogva még nagyobbakat is véghez vihetnek, az ő fölmenetelét az atyához állítja, mely által szabadon megnyílik az embereknek az út Istenhez. Mert hogy méltósága nem kisebbül, jöllehet emberré lett, hanem saját méltóságában megmarad mint Isten, kitetszik a következőkből: és akármit kérendetek az én nevemben, azt megcselekszem. T. i. Isten levén természet szerint, nem kevesebé ő is elfogadja

καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα πορεύομαι. ¹³ Καὶ ὁ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τούτο ποιήσω· ἵνα δοξασθῇ ὁ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ. ¹⁴ Ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω. ¹⁵ Ἐὰν ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε. ¹⁶ Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παρακλητὸν δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, ¹⁷ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἐστίν. ¹⁸ Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἐρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ¹⁹ Ἐτι μικρὸν, καὶ ὁ κόσμος με οὐκ ἐτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτε με, ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε. ²⁰ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε

ἀπὸ αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ φημί οὐ τὸν πατέρα τῆς οὐτοῦ δυνάμεως ἐξοσθόμενος, ἀλλ' ἵνα δοξασθῇ ἐν τῷ υἱῷ· δοξαζομένου γὰρ τοῦ γεννηματος δοξασθήσεται πάντως ἐν αὐτῷ καὶ ὁ γενήσας αὐτῷ.

Καὶ ὁ τι ἂν αἰτήσητε. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Ὑμᾶς μὲν οὐκ αἰτεῖν προσήκει φησὶν ἐν τῷ ὀνόματί μου τὰ δέοντα, πρότερον ἀγαπώντας αἰτεῖν, ἀγάπην δεικνύοντας τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν· οὕτω διακειμένοις παρέξω τοῦ Πνεύματος χάριν, ὥστε ἔχειν ὑμᾶς διηκεῖν αὐτό, αἰετὸν καὶ τὴν ἀληθειᾶν ἐκπαιδεῖν ὑμᾶς. Ἐρωτᾷ δὲ λέγει τὸν πατέρα διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀτελεῖς.

¹⁶ Ἄλλον δὲ παρακλητὸν φησὶν ἀντὶ τοῦ ἄλλον διδύκαλον ὡς ἐμὲ· πρῶτος γὰρ παρακλητός ὁ Χριστός, δεύτερος δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλον δὲ εἶπεν, αἰνιττόμενος· ὅτι παρὼν ταύτην αὐτοῖς ἐπλήρον τὴν χρείαν αὐτοῦ, καὶ αὐτοῦ ὡς ἡ ἀλήθεια, ὡς περὶ ἄλλον ἐπαγγέλλεται, τοῦ τῆς ἀληθείας πνεύματος· διὸ καὶ πνεῦμα αὐτοῦ λέγεται, διὰ τὸ ὁμοούσιον. Παρακλητός δὲ καλεῖται ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ὡς παραμυθίαν ἡμῖν ἐμποιοῦντες καὶ παρακαλοῦντες· πᾶρ ἡμῶν τὸν πατέρα· ἵτοι ἄλλον εἰπὼν τὸ πνεῦμα δεικνύει τῶν ὑποστάσεων τὸ διάφορον. Εἰπὼν δὲ ὡς ἐμὲ παρακλητὸν τῆς οὐσίας τὸ συγγενὲς δεικνύει. Εἶτα ἵνα μὴ σάρκωσιν ἐτέραν ὑποπτεύωσι, καὶ ὁφθαλμοῖς προσδοκῶσιν αὐτὸ θεωρεῖν, διορθούμενος φησὶν· ὁ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό. Οὐχ ὅτι δὲ ἀόρατόν ἐστιν οὐ θεωρεῖται τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὅτι οὐ γινώσκειται· τὴν γὰρ ἀκριβῆ γνῶσιν θεωρεῖν καλεῖ· ἵτοι ἀθεώρητον τὸ ἀχώρητον τοῖς ἐν κόσμῳ εἶναι φησὶ, τοιούτοις τοῖς γεωδυστέροις καὶ κοσμητοῖς. Χώρητόν δὲ ἐστὶ τοῖς ἁγίοις, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει φησὶ, καὶ ἐν ὑμῖν ἐστὶ· οὐ γὰρ ἀποποιήσεται ὑμῶν, μένει δὲ μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀπομένει διαπαντός ἐν ὑμῖν. Ἐαυτὸν δὲ λέγει παρέσσεσθαι ὃ τὸ πνεῦμα παραγίνεται, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἴδιον ἐμελλεν αὐτοῖς ἀποστέλλειν, καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐνοικίσεως τοῦ πνεύματος ὁ Χριστὸς οἰκεῖ ἐν τοῖς πιστοῖς, ἐν τάξει πνεύματος ἐρχόμενος.

¹⁹ Ἐτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος. Μικρὸν χρόνον τὸν ἔως τῆς δευτέρας παρουσίας φησὶ, κόσμον δὲ τοὺς τὰ τοῦ κόσμου φρονοῦντας· ὑμεῖς δὲ δηλοῦντι οἱ ἅγιοι διὰ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνοικίσεως γνώσεσθε με. Τὸ γὰρ πνεῦμα θεωροῦντες ἐμὲ θεωρεῖτε, καὶ διὰ τούτου γνώσεσθε τὴν ἐμὴν ζωὴν, εἰ καὶ μὴ τῷ σώματι πάρεμι· πληροῦμενοι γὰρ τῆς παρ' ἐμοῦ ζωῆς τὴν πηγὴν ἐπιγνώσεσθε.

²⁰ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Κατ' ἐκείνην οὐκ φησὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε τὴν αἰώνιον ζωὴν, λέγει δὲ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἀναμορφοῦμεθα πρὸς ζωὴν τὴν αἰώνιον, γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ φρικτῶς ὡς Θεός, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καθὸ τὴν ἡμετέραν πεφόρεκα φύσιν. Ἐστὶ δὲ καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν υἱὸς διὰ τοῦ πνεύματος,

melyeket én véghez viszek, az is fogja művelni, és ezeknél nagyobbakat fog művelni, mert én az atyához megyek. ¹³ És valamit kértek az én nevemben, azt megteszem, hogy dicsőíttessék az atya a fiuban. ¹⁴ Ha valamit kértek az én nevemben, megteszem. ¹⁵ Ha szerettek engem, tartsátok meg parancsolataimat. ¹⁶ És én kérni fogom az atyát, és más vigasztalót ad nektek, hogy örökké veletek maradjon; ¹⁷ az igazság lelkét, kit a világ nem vehet, mert nem látja, se nem ismeri; ti pedig azt ismeritek, mert nálátok marad, és bennetek van. ¹⁸ Nem hagyak árván benneteket, eljövök hozzátok. ¹⁹ Még kevesse, s már a világ többé nem lát, ti pedig láttok engem, mert én élek, és ti is élni fogtok. ²⁰ Ama napon tudjátok,

a szentek imáit, és megengedheti nekik a mit kérnek. Ezt nem úgy értem, mintha az atyát e hatalomból kiszorítanám, hanem hogy dicsőíttessék a fiuban. Mert ha a született dicsőítetik, kétség kívül dicsőítették benne az is, ki őt szülte.

És akármint kértek. A mit mond, ezt jelenti. Illik nektek a szükségesséket az én nevemben s mindenek előtt szeretettel kérni, a szeretetet tanusítván a parancsolatok megtartásával; s ha úgy éreztek és teszték, akkor azt a lelki kegyelmet adom nektek, hogy folytonosan bírjátok a Szentlelket, ki veletek marad, és az igazságra megtanít titeket. Kérni fogom, ugymond, az atyát; így szól, mert gyengék és tökéletlenek voltok.

¹⁶ Más vigasztalót ígér, más tanító helyett, hozzám hasonlót, ugymond. Az első vigasztaló a Krisztus vala, második pedig a Szentlélek. Más ígért, oda célozván, hogy e szükségüket jelenlétekor ő maga tölté be, s ő vala maga az igazság, mint azt a másiktól ígéri, az igazság lelkét, ugymond. Azért az ő lelkének is mondatik a lények egyenlősége miatt. Vigasztalónak mondatik pedig a fiu és a Szentlélek, mert vigasztalást szereznek nekünk, és éretünk kéri az atyát. Midőn a Szentlelket másnak monda, a személyek különségét akarta kifejezni; ama szavakkal pedig: vigasztalót „mint engem“ a lényeg rokonságát mutatja. Azután, nehogy más megtestesülést gyanítsanak és szemekkel kívánják őt látni, megigazítólag mondja: a kit a világ el nem vehet, mert nem látja őt. Nem azért nem szemléltetik a Lélek, mert láthatlan, hanem mert nem ismertetik, tudniillik a teljes ismeretet szemlélésnek nevezi; vagy szemlélhetlenné azért mondja, mert a világi emberek hozzá nem juthatnak, tudniillik a földi és világi érzületűek. Ellenben közli magát a szentekkel; mert ugymond, nálátok marad és veletek lesz: ugyanis nem távozik el tőletek, hanem veletek, és örökké bennetek marad. Önmagát is ott leendőnek tanítja, hol a Szentlélek jelen van; mert saját lelkét vala nekik küldendő, és mivel a Szentlélek benlakása által a Krisztus lakik a hívőkben, a Lélek helyett jöven.

¹⁹ Egy kevesse és a világ. Kis időnek azt veszi, mely a második eljöveteleig tart, világ alatt pedig a világi érzelmű embereket érti, ti pedig ugymond, t. i. a szentek, a Szentlélek benlakása által ismertek meg engem. Mert a Lelket szemlélvén, engem fogtok szemlélni, s ez alatt győződtek meg az én életemről, habár testtel nem vagyok is jelen; betelvé t. i. a tölem eredő léttel, a kuffőt is ismerni fogjátok.

²⁰ Ama napon. Ama napon tehát, ugymond, midőn ti is örökéletben élni fogtok — érti pedig azt az időt, mikor átváltoznak az örök életre — megismeritek, hogy én természet szerint az atyában vagyok mint Isten, ti pedig én bennem, amennyire a ti természeteteket viseltem. Sőt a fiu bennünk van a Szentlélek által is,

ὑμεῖς, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν. ²¹ Ὁ ἔχων τὰς ἐντολὰς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμάντον. ²² Λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης· Κύριε καὶ τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; ²³ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ²⁴ Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ, καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρὸς. ²⁵ Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων. ²⁶ Ὁ δὲ παρακλήτος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα, ἃ εἶπον ὑμῖν. ²⁷ Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν·

αὐτὸν γὰρ ἐστὶ τὸ πνεῦμα· διὰ τούτου καὶ θείας φύσεως γεγονέναι κοινωροί.

²¹) Ὁ ἔχων τὰς ἐντολὰς μου. ἵνα μὴ πᾶσιν ἀπλῶς τῆς τοιαύτης ἀπολαύσεσθαι δωρεᾶς προσκεῖσθαι νομίζωμεν, ἀλλ' εἰ μὴ τινες ἦεν ἀγαθοί, τὸ τῶν ἀγαπῶντων αὐτῷ πρόσσωπον ἐνθέως παρέχοντες, οὗτοι δ' ἂν ἦεν οἱ ἀρίστα ζῆν ἐγνωότες, διὰ τὸ ἔχειν καὶ τηρεῖν αὐτοῦ τὰς ἐντολὰς, δεικνύς, ὅτι οὐ πᾶσιν ἐξίναι τῆς τοιαύτης δωρεᾶς τυχεῖν, ἀλλὰ τοῖς ἀγαθοῖς. Μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν οἱ ὁρθῶς πιστεύσαντες καὶ τελείως πολιτευσάμενοι τελείως γνώσκονται τὴν τῆς θεότητος δόξαν· τοὺς δὲ τοιοῦτους φησὶν ἀγαπήσει μὲν ὁ πατήρ, ἀγαπήσει δὲ καὶ ὁ υἱός, οἷς καὶ τελείως ἐμφανισθήσεται ἡ τῆς θεότητος ἐξουσία καὶ δύναμις.

²²) Λέγει αὐτῷ Ἰούδας. Ἀγνοῶν ὁ Ἰούδας, ὅτι μόνοις τοῖς ἀρίστοις γνωρισθήσεται διὰ τῆς ἐνοικήσεως τοῦ πνεύματος ὁ Χριστός, ὅτι υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, ὡς φιλάγαθος ὢν πάντας ἠθέλει ἀπολαύσειν τῆς θεοπτίας ταύτης· ἡθελε γὰρ ὥσπερ διαφανεστέραν γενέσθαι τὴν τοῦ Χριστοῦ δόξαν. Τί οὖν ὁ σωτὴρ; δείκνυσιν, ὅτι μόνοις αὐτοῖς ἐξαιρετός ἐστὶ ὁ ἐκλεκτός, ὑπὲρ ὃν τηροῦσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· διδάσκει δὲ ὅτι καὶ οἱ τελεῖοι τὴν διὰ τοῦ πνεύματος λήψονται δωρεάν. καὶ αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς ἐναντισθέντα τὸν Κύριον διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος σύνεσται δὲ πάντως καὶ ὁ γέννησας αὐτὸν διὰ τὸ ὁμοούσιον, πνεῦμα γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς.

²³) Ταῦτα λελάληκα. Τὸ παρ' ὑμῖν μένων κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐκλήψόμενος, ἐπειπερ ἐμελλεν ἐξ ὀφθαλμῶν ἡμῶν γενέσθαι κατὰ τὴν σάρκα, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποδημίαν ποιούμενος, τὴν δὲ ἀκριβεστάτην ἡμῖν ἀποκάλυψιν τοῦ μυστηρίου διὰ τοῦ παρακλήτου γενέσθαι λέγει ἀποσταλέντος παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ. Ὡς γὰρ Χριστὸς ἐν ὑμῖν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, οὐχ ἑτερόν τι παρ' αὐτὸν ὃν κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ λόγον, οἶδε πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, διὸ πάντα ὑμῖν (οὐδ' ἡμῖν) ἀναγγελεῖ.

²⁷) Εἰρήνην ἀφήμι. Εἰρήνην τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον φησὶ, δι' οὗ τὰ πάντα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς κατέλλαξεν ὁ υἱός. Ἐαυτοῦ δὲ λέγει εἶναι τὴν εἰρήνην τὸ τὰ αὐτοῦ θέλειν, καὶ βούλεσθαι, ἥτοι ἐπειπερ ἐστὶν αὐτός ἡ ἀληθὴς καὶ κυρίως εἰρήνη· λέγοιτο ἂν ἐκόντως πάλιν κατ' αὐτὸν εἰρήνην τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Οὐ καθὼς δὲ ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι φησὶν· ἡ μὲν γὰρ τοῦ κόσμου εἰρήνη ἐστίν, ὅτε καὶ ἐπὶ κακῷ γίνεται· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον πρὸς τοὺς εἰρηνικοὺς πεῖθεται, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς, ἵνα καὶ ἡ σὰρξ στασιάζῃ κατὰ τὸ πνεῦμα.

miszerint én az atyában vagyok, ti pedig bennem és én tibennetek. ²¹ A ki tudja parancsolataimat, és azokat megtartja, az az, ki engem szeret. A ki pedig engem szeret, szerettetni fog atyámtól, s én is szeretem őt, s kijelentem neki magamat. ²² Monda neki Judás, nem az iskarioti: Uram, mi történt, hogy magadat nekünk jelented ki, s nem a világnak? ²³ Felele Jezus, és monda neki: Ha valaki szeret engem, tanításomat megtartja, s atyám szereti őt, s majd hozzá megyünk, és szállást szerzünk nála. ²⁴ A ki engem nem szeret, ígéimet nem tartja meg; az ige pedig, melyet hallotok, nem enyém, hanem az atyáé, ki engem küldött. ²⁵ Ezeket szólottam nektek, míg nálatok valék. ²⁶ A vigasztaló Szentlélek pedig, kit az atya küld az én nevemben, az titeket megtanít mindenekre, s eszetekbe hoz mindeneket, a miket mondtam nektek. ²⁷ Békét hagyok nektek, az én békémet adom nek-

mert ez az ő lelke; azért az isteni természetnek is részesei lettünk.

²¹) A ki megtartja' az én parancsolataimat. Hogy ne gondoljuk, mintha ily nagy adományban mindnyájan általában részesülnének, habár némelyek nem volnának jók, azonnal odakapcsolja azok személyét, kik őt szeretik. Ezek lesznek tehát a részesek a kik jól élnek, mert tudják, és megtartják parancsolatait, s úgy megmutatja azt, miszerint efféle adomány nem jut mindenkinek, hanem csak a jóknak. Mert a feltámadás után azok, a kik igazán hittek és feddhetlenül éltek, tökéletesen megismerik az istenség dicsőségét. Az ilyeneket pedig, ugymond, szeretni fogja az atya és fiu, s azoknak teljesen kijelentetik az istenség hatalma és ereje.

²²) Monda neki Judás. Minthogy Judás azt nem tudta hogy egyedül a szenteknek lesz ismeretes a belakó Szentlélek által a Krisztus, mint Isten fia: jó indulatu levén, azt kívánja, hogy az istenség látását mindnyájan élvezék, és a Krisztus dicsőségét mintegy láthatóbbnak akarta kiűntetni. Mit mond tehát az Üdvözítő? Kijelenti, miszerint csak azoknak jut kitűnőleg a fényesség szemlélése, a kik megtartják parancsolatait. Egyszersmind tanítja, hogy a jók is a Szentlélek által veszik az ajándokot, s maga az Ur lakik bennük a Szentlélek által; velők lesz pedig teljesen az is, ki őt szülte, mert a Szentlélek az atyának is Lelke.

²⁵) Ezeket beszéltem. „Mig veletek valék“ emberségéről véték. Mivel hogy szemeknek láthatlan fogott lenni test szerint mint menyekbe fölmenendő: a titoknak legbővebb kijelentését igéri a vigasztaló által, kit az atya küld a fiu nevében. Mert Krisztus gyanánt lesz bennetek a lélek, ki nem különbözik tőle természetére nézve, s mindeneket tud, őt illetőleg; azért is mindent kihirdet nektek.

²⁷) Békét hagyok. Békének nevezi a Szentleket, ki által a fiu mindent Istennel és atyával megengesztelt. Magáénak mondja pedig a békét mert ugyan azt akarja vele, vagy: mivel tulajdonképen ő az igaz béke: méltán mondhatni az ő békéjét saját lelkének. Nem, mint a világ adja ugy adom én, ugymond; mert a világ békéje az is, ha rosszal tartatik: ellenben a Krisztus békéje nem csak a külsővel tart békét, hanem mimagunkkal is, hogy a test ne viszálykodjék a lélekkel.

οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω. ²⁸ Ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Εἰ ἠγαπάτε με, ἐχάρητε ἂν ὅτι εἶπον, πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα ὅτι πατήρ μου μεζῶν μου ἐστί. ²⁹ Καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν, πρὶν γενέσθαι ἵνα ὅταν γέννηται, πιστεύσητε. ³⁰ Οὐκ ἐτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. ³¹ Ἄλλ' ἵνα γινῶ ὁ κόσμος, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτω ποιῶ. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

tek; nem a mint a világ adja: adom én nektek. Ne háborodjék meg szívetek, se ne féljen. ²⁸ Hallottátok, hogy mondtam nektek: Elmegyek, de visszajövök hozzátok. Ha szeretnétek engem, örüljétek azon a mit mondtam: elmegyek az atyához; mert atyám nagyobb nálam. ²⁹ S most mondtam nektek, mielőtt történnék, hogy midőn meglesz, higyetek. ³⁰ Már nem sokat szólok veletek; mert jó a világ fejedelme, de bennem mit sem talál. ³¹ Hanem hogy tudja a világ, miként szeretem az atyát, s a mint az atya megparancsolá, úgy cselekszem. Menjünk innét.

CAPUT XV.

¹ Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπelos ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι. ² Πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέ-

Ἐν vagyok az igaz szőlőtő, és atyám a szőlőműves. ² Minden vesszőt rajtam, mely nem hoz gyümölcsöt, lemetesz, és minden gyümölcsösho-

²⁸) Ὑπάγω καὶ ἔρχομαι. Τοῦτο κατὰ τὸ ἀνθρώπινον φησιν, ἐπειδὴ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐλύπει τοὺς μαθητάς. Τὸ γὰρ, ὑπάγω καὶ ἔρχομαι τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ· εἰ γὰρ εἶπὼν ὑπάγω, οὐ πρόσθινκα καὶ ὅτι ἐπαρήξω, εἰκότως ἐλπιείσθε φησὶ ἐπειδὴ δὲ εἶπον, ὅτι πάλιν ἐπαρήξω πρὸς ὑμᾶς πατήσας τὸν θάνατον, ἔδει μάλ' ὅσον ὑμᾶς χαίρειν ἐπὶ τούτῳ καὶ μὴ λυπεῖσθαι. Ἦτοι ἐπαρόδον αὐτοῦ τὴν τοῦ πνεύματος ἔλευσιν φησιν. Ἡ καὶ τὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἔλευσιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν πατέρα μεζῶνα εἶναι αὐτοῦ ἐνόμιζον, συγκатаβαίνων ὡς πρὸς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν λέγει πρὸς αὐτοὺς μεζῶνα αὐτοῦ εἶναι τὸν πατέρα. Ἦτοι συγκρίσει τὴν πρὸς τὴν σάρκα μεζῶνα ἑαυτοῦ φησὶ τὸν πατέρα ὡς ἀνθρώπου διὰ τὸ φαινόμενον σῶμα· ἐπεὶ καθὼς ἐστὶ Θεός, οὐδὲν ἦντο ἐστὶ τοῦ πατρὸς. Ἦτοι τὸ μεζῶν ἐνταῦθα κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον εἰρηται καθὼς μεζῶν ὁ πατήρ ὡς αἰτίας καὶ ἀρχῇ τοῦ νιού· καθὼς γὰρ πατήρ μεζῶν ἐστὶ τοῦ νιού. Τί γὰρ ἄλλος σημαίνει πατήρ, ἀλλ' ἡ αἰτία εἶναι καὶ ἀρχῇ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντος;

³⁰) Οὐκ ἐτι πολλὰ λαλήσω. Τοῦ πάθους ἐνεστηκότος φησὶν· Οὐκ ἐτι χρεῖα ῥημάτων πολλῶν. Κόσμον δὲ ἄρχοντα καλεῖ τὸν διάβολον, κόσμον δὲ τοὺς ἐν ποτηρίᾳ ζῶντας ἀνθρώπους. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτον ἐστὶν ἔρχεται ὁ τῆς ποτηρίας ἄρχων, ὡς ἴδιον λαμβάνων τὸ ἐπὶ τῇ ποτηρίᾳ εὐρισκόμενον· ἐπ' ἐμὲ δὲ οὐχ οὕτως, ὡς ἐπὶ τινι τῶν ἀνθρώπων τῶν ὑφ' ἁμαρτία κειμένων ἦξει. Οὐδὲν γὰρ εὐρήσει ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία, ἀλλ' ὡς ἐκονσίως ἐμάντων παραδίδοι καὶ δεικνύντα τῷ κόσμῳ τὴν ἀγάπην, ἣν ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι βουλομένην πατρός, εἰ καὶ μὴ ὑπεύθυνός εἰμι θανάτου, ἀλλὰ δέχομαι τοῦτον ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, πεπιθόμενος τῷ πατρὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐν καταδήλω ὄντες τόπω θεωρεῖσθε, καὶ οὐ προσέχετε τοῖς λαλουμένοις, ἄγωμεν ἀλλαγῶν, ἵνα τὸ λοιπὸν ἀδεῶς ἀκούσητε ἄλλως τε δὲ εἰ καὶ δοκίᾳ ἀναχωρήσεις εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐκδοσεις ἐστὶν ἐκούσιος· τοιοῦτον γὰρ μεταδιώκει τόπον, ἐν ᾧ γνωσθήσεται ἐπὶ τοῦ προδότην. Ἦτοι διγείρει αὐτοὺς τὸ πᾶσαν γεώδη φαντασίαν καταλιπεῖν, καὶ μόνα φρονεῖν τὰ οὐράνια.

¹) Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπelos. Ἀμπελος ἑαυτὸν εἶναι φησιν, κλήματα δὲ τοὺς ἐνωθέντας αὐτῷ διὰ πίστεως ἦτοι διὰ τὸ ὁμοφυεῖς εἶναι τῇ ἀμπelῳ κατὰ τὴν σάρκα. Γεωργὸν δὲ φησὶ τὸν πατέρα· ὅτι γὰρ καὶ αἰτία πάντων ὑμῶν

²⁸) Elmegyek, de visszajövök. Ezt emberségére nézve mondja, mert halála megszorította a tanítványokat. Ugyanis, „elmegyek és visszatérek” jelenti a halál és föl-támadás idejét. Ha ugymond, ezen nyilatkozathoz, elmegyek, nem kapcsolom volna azt, miszerint ismét visszajövök: méltán szomorkodhatnátok: de miután ígértem, hogy a halált legyőzve ismét visszatérek hozzátok: inkább örüljétek kellene e fölött, nem szomorkodni. Vagy a visszatérés alatt a Szentlélek eljövételét érti. Vagy az ő második eljövételét. Minthogy pedig az atyát nála nagyobbak velték, leszállván gyenge véleményükhöz az atyát magánál nagyobbak nyilvánítai előttök. Vagy az összehasonlításban, mint ember, testre nézve magánál nagyobbak vallja az atyát, a látható test miatt; különben mint Isten semmivel sem kisebb az atyánál. Vagy nagyobbak állítatik itt az atya, az okfő tekintetéből, a mennyire t. i. nagyobb az atya, mint okfeje, s kezdete a fiúnak; hisz az atya általán nagyobb a fiúnál. Vagy mit jelent mást az „atya” mint hogy okfeje és kezdete annak ki tőle született?

³⁰) Már nem sokat szólok. Közelleven a szenvedés így szól: Már többé nincs sok szóra szükség. A világ fejedelmének az ördögöt nevezi, világnak pedig a rossz életű embereket. A mit tehát mond, ilyenféle. Jó a gonoszszág fejedelme saját birtokába venni azokat, kiket gonoszaknak talál: de ellenem nem úgy jó, mint a bűn alatt levő emberek egyike ellen; mert bennem semmi bűnt nem talál: hanem úgy, mint a ki önként általadom magamat, és a világnak kimutatom az atya iránti szeretetemet. Miután az atya azt akarja, jollehet nem vagyok a halálnak alávetve, mégis elfogadom azt a világ élteért, engedvén az atyának az ő iránti szeretetből. Mivel pedig ez ismeretes helyen levén féltek, és beszédemre nem figyeltek: máshová, menjünk: hogy ezután nyugodtan hallgassátok. Egyéb-iránt, ámbár ez a dolog félrevonulásnak látszik lenni: mindazáltal önkényes általadás. Hisz olyan helyet keres, hol az áruló előtt tudva lesz. Vagy arra ébreszti őket, hogy minden földi gondolatot elhagyván egyedül égietek ohajtsanak.

¹) Én vagyok a szőlőtő. Szőlőtőnek önmagát mondja lenni, szőlővesszőknek pedig azokat, kik a hit által vele egyesültek; vagy mivel test szerint ugyanazon természetűek a szőlőtővel. Szőlőművesnek, az atyát mondja, mert

ρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ.
³ Ἥδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελά-
 ληκα ὑμῖν. ⁴ Μείνατε ἐν ἐμοί, καὶ ἔν ὑμῖν, κα-
 θως τὸ κλήμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἄφ' ἐαυ-
 τοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ· οὕτως οὐδὲ
 ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε. ⁵ Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμ-
 πελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ μένων ἐν ἐμοί, κα-
 γὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν· ὅτι χω-
 ρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. ⁶ Ἐὰν μὴ
 τις μείνῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλήμα,
 καὶ ἐξηρανθῇ· καὶ συνάγουσιν αὐτὸ, καὶ εἰς
 τὸ πῦρ βάλλουσι, καὶ καίεται. ⁷ Ἐὰν μείνητε
 ἐν ἐμοί, καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὁ
 ἐὰν θέλῃτε, αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.

ἐστιν ὁ πατήρ. Καὶ ὥσπερ ἐν τῇ ἀμπέλῳ δοκιμάζων ὁ γε-
 ωργὸς τὴν χρῆσιν τῶν κλημάτων, ὅσα μὲν ὁρᾷ πρὸς καρ-
 πὸν ἐπιτίθει, ταῦτα τῇ ἐπιμελείᾳ πρὸς καρπὸν χρῆσι-
 μώτερα καθίστησιν· ὅσα δὲ ἀκαρπα, ταῦτα τῷ πυρὶ
 παραδίδωσιν, οὕτω τὴν ἐκάστον διάνοιαν δοκιμάζων
 ὁ πατήρ, οὗς μὲν ὁρᾷ τῆς ἀγάπης, τούτων ἐπιμελεί-
 ται πλείονα τῶν πνευματικῶν (cod. πατριῶν) ἀγαθῶν
 τὴν περιουσίαν χαρίζομενος· οὗς δὲ βλέπει τῆς ἐμῆς δια-
 θέσεως ἔξω, καὶ τῶν παρ' ἐμοὶ χαρισμάτων ἀκαρπους,
 εἰς τὴν μέλλουσαν αὐτοῖς φυλάττει κόλασιν· ἀπόδειξιν
 δὲ τοῦ κεκαθάρθαι ἤδη τοὺς μαθητὰς ποιεῖται τὸ πα-
 ραδέξασθαι τὸν πρὸς αὐτοὺς λαληθέντα παρ' αὐτοῦ ἐναγ-
 γελικὸν λόγον.

³ Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος. Δείκνυσιν διὰ τούτων,
 ὅτι καὶ ἐνοθῇ τις αὐτῷ διὰ τοῦ ἐν πνεύματι ἀγαπασμοῦ,
 ἀλλὰ χρῆζει καὶ τῆς τελείας ἀγάπης ἔχεισθαι, καὶ ἀκο-
 λουθεῖν αὐτῷ. Δείκνυσιν δὲ καὶ ὅτι ἐκάστος οἰκεία προ-
 αἰρέσει μένει ἐν τῇ ἀμπέλῳ, ἢ τουταντίον ἀφίσταται·
 ἐνούμενος αὐτῇ διὰ τῆς ἀγάπης, ἢ ἀλλοτριούμενος αὐτῆς.
 ἵνα δὲ δείξῃ, ὅτι οὐ τῆς αὐτῶν διόμενος διακονίας
 τοῦτο φησιν, ἀλλ' ἵνα προκόπτωσιν ἐν ἀρετῇ, ἐπάγει·
 Οἱ μὲν κλάδοι δέονται τῆς ῥίξης, οὐχ ἡ ῥίζα τῶν κλά-
 δων.

⁴ Ἐὰν μὴ τις μείνῃ. Πολλὴν τὴν προσκόλλησιν τῶν
 μαθητῶν διὰ τῆς εἰς αὐτὸν (cod. αὐτοῦς) πίστεως ἀπαιτεῖ
 γίνεσθαι, οἷαν τῶν συμπεφυκότων τῇ ἀμπέλῳ κλημάτων.
 Προτρέπον δὲ ἐπὶ τὴν συνάφειαν ταύτην τὸ ἐξ αὐτῆς
 ἀγαθὸν ἐπισχεύεται, ὅπερ ἐστὶν ἡ πολλὴ καρποφορία. Εἰ
 γὰρ ἐστὶ Χριστὸς ὁ φέρων τὸν εὐφραίνοντα καρδιαν ἀν-
 θρώπων τὸ ἡμερικὸν οἶνον τὸν προτιμώμενον τὸν λόγον,
 ἐξιστάμενος ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μεθύσκοντα· οὐκ ἀλο-
 γιστως ἀμπελος ἀληθινή, οἱ μύμηται Χριστοῦ καρποφο-
 ρούντες ἀληθῆς, κλήματα αὐτοῦ καὶ ὁ αὐτῷ συνημμένος
 καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἔχων πολὺς ἐστὶν ἐν καρποῖς. Οὐ
 γὰρ ὑμεῖς φησι παρ' ἐαυτῶν ἔχετε τὸ καρποφορεῖν, οὐδὲ
 γὰρ δύνασθε οὐδὲν ἄφ' ἐαυτῶν χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν. Ὅστις
 δὲ μὴ συνημμένος αὐτῷ, ἀπαλλοτριούμενος τῆς ροῆς ἀμ-
 πέλου ἔξω βάλλεται, καὶ ξηρὸς καθίσταται τὴν ζωοποιὸν
 μὴ δεχόμενος ἱκμάδα, καὶ εἰς τὸ πῦρ παραδίδεται τὴν
 αἰώνιον κόλασιν, ὥσπερ τὰ ξηρὰ κλήματα τῷ πυρὶ.

⁵ Ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί. Τοῖς ἐν καρδίᾳ τὸν θεὸν
 ἔχουσιν λόγον, ἀπὸ ἃν βούλονται εὐκότως ἐπέτρῃσιν (cod.
 ἀπέτρῃσιν) αἰτεῖν, εἰδὼς, ὅτι πνευματικῶν καὶ θεῶν ἐπι-
 θυμοῦσι δωρεῶν τὴν μέλειν. Τὸ γὰρ, ὁ ἐὰν θέλῃτε, αἰ-
 τήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν, τὴν τῶν παραδόξων ἔργων
 ὑποβάλλει δύναμιν, ἥτις προσγεγεννημένη τοῖς ἀποστόλοις
 τὸ τοῦ πνεύματος ἐδόξασεν ὄνομα, διὰ τὸ καρποφορεῖν
 πολλοὺς τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Ἰησοῦν· ἐν γὰρ τῷ πολὺν
 καρπὸν ἐνεργεῖν τοὺς μαθητὰς δεδοξασθαι τὸν πατέρα φησὶ

ζὸτ megtisztít, hogy több gyümölcsöt teremjen.
³ Már ti tiszták vagytok a beszéd miatt, me-
 lyet szólottam nektek. ⁴ Maradjatok bennem,
 és én tibennetek. Valamint a szőlővessző nem
 hozhat gyümölcsöt magától, ha nem marad a
 szőlőtőben; úgy ti sem, ha bennem nem ma-
 radtok. ⁵ Én vagyok a szőlőtő, ti a vesszők.
 A ki bennem marad, és én ő benne, az te-
 rem sok gyümölcsöt; mert nálam nélkül sem-
 mit sem cselekedhettek. ⁶ Ha valaki bennem
 marad, kivettetik, mint a szőlővessző, mely el-
 szárad, s összeszedik, a tűzre vetik, és el ég.
⁷ Ha megmaradtok bennem, s az én szavaim is
 bennetek maradnak: valamit akartok, kérjétek, s

az atya mindnyájunknak gyökere, és okfeje. S valamint a
 szőlőműves. midőn a vesszők jóságát vizsgálja a szőlőtőn,
 némelyeket ugyan termésre alkalmasoknak lát, s ezeket
 gondviselésével a bővebb termésre még hasznosabbakká te-
 szti; másokat pedig gyümölcssteleneknek, s ezeket a tűzre
 veti: úgy az atya kinekkinek elméjét vizsgálván, némelye-
 ket ugyan szeretettel teljeseznek talál, s ezeket ápolja, a
 szellemi javak bővebb vagyonával ajándékozván meg őket;
 másokat pedig tölem idegeneknek lát, s az én adományim-
 ban gyümölcssteleneknek, kiket aztán a jövő büntetésre
 fűrtart. Annak tanuságául pedig, miszerint a tanítványok
 már megtisztultak, állítja az általa nekik hirdetett evan-
 geliumi tanítás elfogadását.

³ En vagyok a szőlőtő. Ezzel jelenti, miként valaki
 habár egyesül is vele a Szentlélek megszentelése által: de
 szükséges tökéletes szeretettel is bírnia, s őt követnie. Egy-
 szersmind tanítja, hogy kiki szabad akaratból marad a
 szőlőtőben, vagy ellenkezéleg elszakad tőle, a mint t. i.
 vagy egyesül vele szeretet által, vagy idegen tőle. Hogy
 pedig megmutassa, miszerint ezt nem azért mondja, mintha
 szolgálatukra rá szorult volna, hanem hogy ők az érényben
 haladjanak, így folytatja: A vesszőknek van szükségök a
 gyökérre, nem pedig a gyökérnek vesszőkre.

⁴ Ha valaki nem marad. Szoros ragaszkodást kíván
 a tanítványok részéről a benne való hit által, milyen a
 szőlőhez nőtt vesszőké. Midőn pedig ezen egybeforrást sür-
 geti, a belőle eredő hasznót is megígéri, mely a bő gyü-
 mölshozzásban áll. Mert ha a Krisztus az, ki az ember
 szívét vidító szellemi bort szerzi, mely által az ígét
 választja, elvál az emberiektől és betelik vele: nem ok
 nélkül mondatik a Krisztus igaz szőlőtőnek, követői pe-
 dig, kik igazságot gyümölcsöznek, vesszőinek. A ki
 tehát vele egyesül, és az ő erejét veszi, bőven terem
 gyümölcsöt. Mert a gyümölcsözést nem magatoktól bír-
 játok, ugymond, hisz nálam nélkül semmit sem csele-
 kedhettek magatoktól. Valaki pedig vele nem egyesül-
 vén, a szellemi szőlőtől idegen: az kivettetik és el-
 szárad, mert az éltető nedvet nem szíja; tűzre adatik tehát,
 az az örök büntetésre, valamint a szárazvesszők tűzre
 hanyatnak.

⁵ Ha én bennem maradtok. Azoknak, kik az isteni
 ígét szívökben megtartják, méltán megengedi, azt kérni, a
 mit akarnak, tudván, hogy szellemi és isteni adományok-
 ban kívánnak részesítettetni. Ugyanis ama szavak: Akár-
 mit akartok, kérjétek, s meglesz nektek, fölteszi a csoda-
 művek hatalmát, mely az apostoloknak adatván, a Szent-
 lélek nevét dicsőíté, mert sok hívót szereztek Jezusnak.
 Tudnillik a tanítványok bő gyümölcsözése által dicsőítet-
 tett, ugymond, az atya.

⁸ Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρποὺν πολλὸν φέρητε, καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί. ⁹ Καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ μένει, ἵνα ἡ ἀγάπη αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ μένη, ἵνα ἡ ἀγάπη αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ μένη. ¹⁰ Ἐάν τις ἐντολὰς μου τηρήσῃ, μείνει ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρὸς μου τηρῶ, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ. ¹¹ Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐν ἐμοὶ ἐν ὑμῖν μένῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. ¹² Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή ἡ ἐν ἐμοὶ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. ¹³ Μείζονα ταύτης ἀγάπης οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. ¹⁴ Ὅτι οἱ φίλοι μου ἐστέ, ἐάν ποιῇτε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. ¹⁵ Οὐκ ἐτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἵρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν. ¹⁶ Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην

meglesz nektek. ⁸ Az által dicsőítették atyám, hogy sok gyümölcsöt hozzatok, s tanítványaim legyetek. ⁹ A mint az atya szeretett engem, én is szerettelek titeket, maradjatok meg az én szeretetemben. ¹⁰ Ha parancsolataimat megtartjátok, szeretetemben maradtok; valamint én megtartottam atyám parancsolatait, és szeretetében megmaradok. ¹¹ Ezeket szólottam nektek, hogy örööm bennetek maradjon, és a ti örömetek teljes legyen. ¹² Ez az én parancsolatom, hogy szeressétek egymást, mikép én szerettelek titeket. ¹³ Ennél nagyobb szeretete senkinek sincs, mintha valaki lelkét adja az ő barátáért. ¹⁴ Ti az én barátaim vagytok, ha azt cselekszitek, a mit parancsolok nektek. ¹⁵ Már nem mondlak titeket szolgálóknak; mert a szolga nem tudja, mit cselekszik ura: hanem barátimnak hívlak titeket, mert mindent, a mit atyámtól hallottam, tudattam veletek. ¹⁶ Nem ti választottatok engem,

⁸) Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου. Ὡς περ ἐγὼ φησὶ προσκυνῶντος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα ἠγάπημαι ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἀναστάς· οὕτως καὶ ὑμεῖς ἐμοὶ προσήκοντες κατὰ σάρκα ἠγάπησθε παρ' ἐμοῦ. Τὴν οὖν ἀγάπην, ἣν ἔχετε, φυλάξατε· φυλάξατε δὲ αὐτὴν εἰς τὰ προστεταγμένα ὑπ' ἐμοῦ τηρήσετε, σωζόμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὴν μίμησιν, καὶ τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς ἐμὲ, ἐγὼ γὰρ σύμφωνος τῷ πατρὶ διανοούμενος καὶ πράττων ἀκριβῆ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν πατέρα ἐφύλαξα.

¹¹) Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν. Ταῦτα πάντα διήλεγμαι φησὶ πρὸς ὑμᾶς, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐν ἐμοὶ ἐν ὑμῖν ᾖ, τοῦτέστιν, ἵν' ἐπ' ἐκείνοις μόνον, καὶ ὑμεῖς ἐθέλοιτε χαίρειν ἐφ' οὗτο περ καὶ γὰρ. Χαίρει δὲ ἐγὼ ἐπὶ τῷ πάθος ἐλθεῖν, ἡ γὰρ τῶν μελλόντων σωζέσθαι διὰ τοῦ ἐμοῦ πάθους ἐλπίς χαρὰν ἐμποιεῖ τελείαν, ὡς διηρηκώς μένουσα· οὕτω δὲ καὶ ὑμεῖς θέλω χαίρειν, ὅταν πρὸς ἀγῶνας ἀνδρώσῃσθε, τὴν ἐπὶ τοῖς σωζομένοις ἐλπίδα περιζωσάμενοι· αὕτη γὰρ ἐστὶ φησὶν ἡ ἐντολή ἡ ἐν ἐμοὶ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς, τοῦτέστιν, ὥσπερ καὶ ἀγαπήσας ὑμᾶς ὑπὲρ ὑμῶν ἐλόμην παθεῖν, ἵνα ὑμεῖς σωθῇτε· οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐντέλλομαι διὰ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην πρὸς ἀγῶνας ἀνδρώσῃσθε, ἵνα τοὺς πλησίον ἢς ἐπηγγειλάμην ὑμῖν προσενίστητε βασιλείας. Τὸ γὰρ ὑπὲρ ἀποθνήσκουσιν τῶν φίλων, καὶ τὸ ὑπὲρ ἐκείνων ἀγαπᾶν τοὺς φίλους μείζονα δείκνυσιν τὴν ἀγάπην, μείζονα δὲ τῆς τοιαύτης ἀγάπης οὐκ ἐστὶν εὐρεῖν ἐν ἀνθρώποις ἀγάπην.

¹⁴) Ὅτι οἱ φίλοι μου ἐστέ. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐχ ὡς δούλοις εἶπον ὑμῖν τὰ ἀπόρητα, ἀλλ' ὡς φίλοις. Τοῦτο δὲ προσγίνεται ὑμῖν διὰ τὸ ποιεῖν τὰ ἀρεσκοντα Θεῷ, ἅπερ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν· τότε γὰρ καὶ ἡ τῶν Θεῶν μυστηρίων ἀποκαλύπτεται γνώσις, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς παρὰ τοῦ ταύτην εἰδότος νουὸ ἐμφανίζεται βουλὴ, ὅταν ἡ πρὸς Θεῶν φιλία προσγίνεται τισίν.

¹⁶) Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε. Ἐπειδὴ ἐγὼ ὑμᾶς εἰλκυσσα, καὶ οὐχ ὑμεῖς ἐμοὶ προσεδραμήκατε· οὕτω καὶ ὑμᾶς δεῖ ἀπελθεῖν πρὸς τοὺς οὐκ εἰδότας ὑμᾶς. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐθῆκα ὑμᾶς, τοῦτέστιν ἐφύτισσα, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε, τοῦτέστιν ἐκταθεῖτε, καὶ καρπὸν φέρητε· ἐπὶ γὰρ τῇ μεταφορᾷ κέχρηται τῆς ἀμπέλου. Καρπὸν δὲ φησὶ τὸ πλῆθος τῶν σωζομένων, ἢ τοῦ πνεύματος τὴν χάριν. Τσαυτὴν δὲ διὰ τῆς καρποφορίας λήψεσθε τὴν παρορσίαν, φησὶν, ὡς πάντα, ὅσα ἂν αἰτήτε ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου δίδοσθαι ὑμῖν.

⁸) Az által dicsőítették Atyám. Valamint ugymond én az atyához istenség szerint hasonló levén, általa szerettettem, mikor emberré lettem is: úgy ti is hozzám testre nézve hasonlók levén, általam szeretettetek. A szeretetet tehát, mely bennetek van, tartsátok meg; megtartjátok pedig, ha az én parancsolatimat teljesítitek, ebben is fönn tartván a velem való hasonlatosságot, s követésemet. Én t. i. az atya akarataival egyező dolgokat művelvén gondolatlan és cselekedettel: az atya iránti szeretetet gondosan megőriztem.

¹¹) Ezeket szólottam nektek. Mindezeket, ugymond, szólottam nektek, hogy örömem legyen bennetek, azaz hogy ti is egyedül azokon szeressetek örülni, melyeken én. Én pedig örömmel megyek a szenvedésre, mert a szenvedésem által üdvözülendők reménye nekem teljes örömet szerez, mivel örökké tart; azt akarom pedig hogy ti is úgy örüljétek, ha majd szenvedésben gyakoroltattok, az üdvözülők reményével övezvén föl magatokat. Ez ugyanis az én parancsolatom, ugymond, hogy egymást szeressétek, mikép én szerettelek titeket; az az, valamint én szeretvén titeket, szenvedni is kész voltam értetek: úgy nektek is parancsolom, hogy egymásiránti szeretetből szenvedni is készek legyetek, hogy felebarátaitokat a nektek ígért országban részesítsétek. Mert a barátokért meghalni, és magunk fölött szeretni barátainkat, nagyobb szeretetre mutat; ennél pedig nagyobb szeretetet nem találhatni az emberek között.

¹⁴) Ti barátaim vagytok. A mit mond, ide céloz. Nem mint szolgálóknak mondtam el a titkos dolgokat, hanem mint barátaimnak. Erre pedig azért lettetek méltatva, mert Istenuk tetsző tényeket cselekeszttek, a miket én parancsolok nektek. T. i. akkor jelentetik ki az isteni titkok ismerete, és közöltetik az Isten és atya akarata a fiú által, ki azt ismeri, mikor valaki Isten barátságára lép.

¹⁶) Nem ti választottatok ki engem. Miután én vontalak benneteket, s nem ti járultatok hozzám: tehát ti is hasonlólag tartoztok olyanokhoz menni, kik titeket nem ismernek. Mert arra rendeltetek benneteket, az az ültettelek hogy ti is menjétek, az az terjedjétek ki, és gyümölcsöt hozzatok; most is még a szőlőtő képletével él. Gyümölcsnek nevezi az üdvözülők sokaságát, vagy a Szentlélek kegyadományát. A gyümölcshezhozás által, továbbá ugymond, olyan bizalmat nyertek, hogy minden, a mit nevemben kérték, megadatik nektek.

ὑμᾶς, καὶ ἔθῃκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε, καὶ καρπὸν φέριτε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη· ἵνα ὁ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δῶ ὑμῖν. ¹⁷ Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ¹⁸ Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μείσηκεν. ¹⁹ Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. ²⁰ Μνημονεύετε τοῦ λόγου, οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ· εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. ²¹ Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὸν πέμψαντά με. ²² Εἰ μὴ ἤλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. ²³ Ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ. ²⁴ Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ καὶ ἐωράκασι, καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου. ²⁵ Ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν· ὅτι ἐμίσησάν με διωρεάν.

¹⁷⁾ Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν. Τοντέστι ταῦτα οὐκ ὀνειδίζων λέγω ὑμῖν, ἀλλ' εἰς φιλίαν ἐτάζων. Εἴτα ἐπειδὴ διώκεσθαι αὐτοὺς καὶ ὀνειδίζεσθαι παρὰ τῶν πολλῶν χαλεπὸν ἦν, τὰ κατ' ἐαυτὸν ὑπομιμνήσκει αὐτοὺς, ὅπως μαθόντες, ὡς οὐτε αὐτοῦ τοῦ διασπύτου ἐφείσαντο· προθυμότερον ὑπομένωσι τὸ ἐκ τοῦ κόσμου μῖσος. Ἐξῆς δὲ αὐτοὺς ὡς οἷον τε ἦν παραμυθούμενος τοὺς ἐκείτους λογισμοὺς προβάλλει. Ἐπειδὴ γὰρ φησιν ἀπὸ τῶν ποιητῶν ὑμᾶς ἐκλεξάμενος ἀνθρώπων πατελεῶς ἀλλοτριῶν ἐκείτων κατέστησα· ἐκείτους ὑπ' αὐτῶν μισήσαντες ἀγαπητὸν γὰρ τὸ οἰκνότερον, ὥσπερ καὶ τὸ ἐμπαλιν.

²⁰⁾ Μνημονεύετε τοῦ λόγου. Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐκ οφείλετε λυπεῖσθαι ὑπὲρ ὧν μισήσαντες ἐκ τοῦ κόσμου· καὶ γὰρ προλαβὼν ἵπον, ὅτι οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Εἰ οὖν ἐγὼ ὑπὲρ τῶν δούλων ταῦτα ἐπαθόν, κύριος πάντων ὧν οὐκ ὀφείλετε ὑμεῖς οἱ δούλοι ὑπὲρ τοῦ διασπύτου τὰ ὅμοια πάσχοντες βαρέως φέρειν. Λέκναι δὲ καὶ ὅτι ὁ πατὴρ ὑβρίζεται μετ' αὐτῶν ταῦτα γὰρ πάντα ποιοῦσι φησὶ διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὸν πέμψαντά με, τοντέστι, κἀκείνον ἀτιμάζονσι.

²²⁾ Εἰ μὴ ἤλθον, καὶ ἐλάλησα. Εἰ μὴ ἐλθὼν φησὶ ἐλάλησα ἰουδαίοις τὰ κρείττονα, καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, ἡδύνατο ὑπὲρ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν δῆθεν ἀπολογισσασθαι, καὶ πρόφασιν εὑρεῖν τῆς ἀπιστίας πιθανήν· νυνὶ δὲ δι' οἰκίαν προθέσθαι ἀπειθήσαντες ἀσυνγνωστοὶ εἶναι. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ, δείκνυσιν ἰουδαίους μισοῦντας Ἰησοῦν καὶ τὸν πατέρα, καὶ μὴ λέγουσιν. Εἰπὼν δὲ εἰ τὰ ἔργα ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἃ οἱδεῖς ἄλλος ἐποίησεν, δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲν παρελείπει τῶν εἰς ὠφέλειαν ἰουδαίων συντεθειμένων, ὧν μὴ δὲ εἶδεν τις ὅμοια· αὐτοὶ δὲ διὰ τὸ πρὸς μῖσος οὐκ ἐπεισέθησαν, δι' αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα, τὸν δὲ αὐτοῦ ἐνεργούντα ὑβρίζοντες, εἴτα καὶ διὰ τοῦ προφήτου δείκνυσιν, ὅτι ἄλογον ἦν τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος, καὶ ὅτι ἀνωθεν ἦν προεγνωσμένον.

hanem én választottalak titeket, s arra rendellek, hogy menjetek, és gyümölcsöt hozzatok, és gyümölcsötök megmaradjon; hogy akármit kértek atyámtól az én nevemben, megadja nektek. ¹⁷ Azt parancsolom nektek, hogy szeressétek egymást. ¹⁸ Ha a világ gyűlöl titeket, tudjátok meg, hogy engem nálatok előbb gyűlölt. ¹⁹ Ha a világból volnátok, a világ azt, mi övé, szeretné; de mivel a világból nem vagytok, hanem én kiválasztottalak benneteket a világból, azért gyűlöl titeket a világ. ²⁰ Emlékezzetek beszédemre, melyet mondtam nektek: nem nagyobb a szolgáluránál; ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak; ha az én szavaimat megtartották, a titeket is megtartják. ²¹ Hanem ezeket mind cselekszik nektek az én nevemért, mert nem tudják azt, a ki engem küldött. ²² Ha nem jöttem volna, és szólottam volna nekik, nem volna bűnük: most pedig mentségük nincs bűnük miatt. ²³ A ki engem gyűlöl, atyámat is gyűlöli. ²⁴ Ha nem cselekedtem volna a műveket, melyeket senki más nem vitt véghez: nem volna bűnük: de most látták, még is gyűlöltek engem és atyámat. ²⁵ Azonban hogy teljesedjék a mondat, mely tör-

¹⁷⁾ Ezeket parancsolom nektek. Az az nem szemrehányásból mondom ezeket nektek, hanem barátságra intőleg. Azután, minthogy a sokak általi üldözés, és gyalázás terhes vala: saját sorsára emlékezteti őket, hogy midőn tudják, miszerint az Urat magát sem kímélték, készebben tűrik a világ gyűlölését. A következőkben pedig megvigasztalásukra, a mennyire lehetett, alkalmas okokat hoz föl. Miután, ugymond, a gonosz emberek közül benneteket kiválasztván, azoktól egészen elvontalak: természetesen gyűlölnek ők titeket, mert csak az kedves, a mi miénn, valamint ellenkezőleg is.

²⁰⁾ Emlékezzetek szavaimra. Mint egy ezt akarja mondani: Nem kell szomorkodnotok a miatt, hogy gyűlöl benneteket a világ; hisz már eleve mondtam: Nem nagyobb a szolgáló az ő uránál. Ha azért én, mint mindenek ura, a szolgálókért szenvedtem ezeket: nektek szolgálóknak nem kell neheztelni, ha az urát hasonlókat szenvedtek. Tanítja egyszeremind, hogy velők együtt az atya is megvettetik; miundezeket, ugymond, elkövetik az én nevem miatt, mert nem ismerik azt, a ki engem küldött, az az: azt sem becsülik.

²²⁾ Ha nem jöttem és szólottam volna. Ha, ugymond, eljövén, nem adtam volna elő a zsidóknak jobbakat, és üdvösek: tudatlansággal némiképp menthették volna magukat, és hitlenségükre alkalmas ürügyet találtak volna; de most, mint tudva akarva cselekvők, bocsánatra nem méltók. Ama szavaival: a ki engem gyűlöl, az atyát is gyűlöli, megmutatja a zsidóknak, miszerint gyűlölik Jézust és az atyát, ha nem vallják is meg. Midőn pedig így szól: ha nem cselekedtem volna előtök tényeket, melyeket senki nem vitt véghez, avval jelenti, mikép mit sem mulasztott el azokból, melyek a zsidók hasznára voltak, s milyeneket még senki se látott: de ők az ellene-s az atya ellen való gyűlölségből, ki ő általa műveli ezeket, hasznukra nem fordítják. Azután a próféta szavaival is megmutatja, mily oktalan az ellene táplált gyűlölség, s hogy az már előre tudva volt.

²⁶ Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. ²⁷ Καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἔστε.

vényőkben írva vagyok: hogy ők nélkül gyűlöltek engem. ²⁶ Ha pedig eljő a vigasztaló, kit én küldök az atyától, az igazság lelkét, ki az atyától származik, az tanusítani fog felőlem; ²⁷ és ti is tanuskodtok felőlem, mert kezdettől velem vagytok.

CAPUT XVI.

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε. ² Ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. ³ Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα, οὐδὲ ἐμέ. ⁴ Ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύετε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἦμην. ⁵ Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπάγεις; ⁶ Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλή-

Ezeket szólottam nektek, hogy meg ne botránkoztatok. ² Az egyházból kizárnak benneteket, sőt eljő az óra, hogy minden, a ki megölt titeket, szolgálatot vél tenni Istennek. ³ És ezeket cselekszik, mert nem ismerik az atyát, se engem. ⁴ Azonban ezeket szólottam nektek, hogy midőn eljő az óra, emlékezzetek róluk, hogy én megmondottam nektek. Kezdetben pedig ezeket nem mondtam, mert veletek valék. ⁵ Most pedig ahhoz megyek, a ki engem küldött, és senki közöleték nem kérdezi tőlem, hová mégy? ⁶ De

²⁶ Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος. Λεκόντες, ὅτι οὐ πατρὸς χάριν εἶρηται ταῦτα, τὸ πνεῦμα φησὶν ἐπιμαρτυρεῖν τοῖς λεγομένοις· ἐκεῖνος γὰρ ἀξιόπιστος ἔστι μάρτυς ἐμοῦ. Πνεῦμα γὰρ ἐστὶν ἀληθείας. Τὸ δὲ, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, φησὶν ἀντὶ τοῦ ὃ ἐξ αὐτῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ἔχειν τὴν ὑπαρξιν, ὃ οὐδὲν ἀκριβῶς τὰ τοῦ πατρὸς, ὃ καὶ παράκλητον φησὶ διὰ τὸ ἐπικουρῆσαι μέλλειν τοῖς μαθηταῖς διὰ τὰ μέλλοντα ἀνακύνειν κακὰ. Τὸ δὲ, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, δεικνύοντος ἐστίν, ὅτι οὐ μόνος ὁ πατήρ, ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς ἐστὶν ὁ πέμψων. Καὶ ὑμεῖς δὲ φησὶ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἔστέ· ἐκ γὰρ τοῦ συνεῖναι πάντοτε ἀξιόπιστον ἀνάγκη τὴν μαρτυρίαν καθιστᾶται ὑμῶν· ὑμεῖς γὰρ ἐωράκατε, ἃς ἐποίησα παρὰ Ἰουδαίους θεοσημίαις.

²⁶ Midőn pedig eljő a vigasztaló. Megakarván mutatni, miszerint nem az atya kedvéért monda ezeket, a Lélek is, ugymond, megbizonyítja a mondottakat; mert az hiteles tanú felőlem. Ugyanis az igazság lelke. „Az atyától származik“ ugymond, e helyett: az atya lényegéből van léte, ki tehát jól tudja az atyai dolgokat. Vigasztalónak is mondja őt, mert a tanítványoknak segélyt nyújt, mely őket jövőbő bajaikban fölvidakítja. Eme szavakkal pedig, „a kit én küldök az atyámtól“ bizonyítja, hogy nem csak az atya, hanem a fiú is küldi. És ti tanuságot tesztek felőlem, ugymond, mert kezdettől velem vagytok: ugyanis, folytonos együttlétünkől szükségképen hitelessé válik a ti tanuságotok, mert ti láttátok az isteni csodatényeket, melyeket a zsidóknál véghez vittem.

¹ Ταῦτα λελάληκα. Ἀπὸ τοῦτο φησὶ προεῖπον ὑμῖν, ὅτι μέλλονσιν ὑμῖν ἀπειθεῖν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε ἀπροσδοκῆτως παθόντες· οὐ μόνον γὰρ ἀπειθήσουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀποσυναγώγους ποιήσωσιν ὑμᾶς. Ἔσται καιρὸς ὥστε τοσοῦτον τὸν ὑμέτερον διωξοῦσι φόνον, ὥς λατρεῖαν τὸ πρᾶγμα νομίσσεται. Τοντέστιν, οὕτως δόξει ὑμῶν ὁ θάνατος εἶναι περισπούδατος ὥς πρᾶγμα εὐσεβές, καὶ Θεῷ ἀρέσκον. Καὶ γὰρ ὥς ἀσεβεῖς, καὶ λημαιῶνες ἐδίωκον. Λείπονσι δὲ καὶ ὅτι ταῦτα ποιήσουσιν οὐ κατὰ ζῆλον Θεοῦ, ἀλλὰ κατὰ πλάνην, ἀγνοοῦντες, τί ἐστὶν πατήρ ἢ υἱός. Ταῦτα δὲ φησὶ πάλιν λέγω, ἵνα μὴ λέγητε, ὅτι οὐ προήδην ἐσόμενα ταῦτα, καὶ διὰ τὸ γινώσκειν ὑμᾶς, ὅτι ὥς φέσει Θεός, οἶδα πάντα, καὶ ἵνα πιστεύσητε, ὅτι δύναμαι ὑμᾶς ἐλευθερώσαι τῶν κινδύνων.

¹ Ezeket szólottam. Azért jóvendeltem meg, ugymond azt, miszerint a zsidók nektek nem hisznek, hogymeg ne botránkoztatok a váratlan szenvedésen; mert nem csak nem hisznek, hanem az egyházi községből is kizárnak benneteket. Lesz idő, mikor a ti megöléseken annyira kapnak, hogy a dolog isteni szolgálatnak fogtekintetni: azaz annyira látszik majd a ti haláltok kíváncsának, mint jámbor és Istennek kedves dolog. Tudnillik mint istentelen és vészthozó embereket üldözték őket. Jelenti továbbá, mi szerint ezeket nem Istennért való buzgólkodásból követik elrajtok, hanem tévedésből, mert nem tudják, mi az atya vagy fiú. Ezeket pedig, mond ismét, azért közlöm veletek, hogy ne mondjátok, nem tudtam ezeket bekövetkezendőknek, s hogy tudjátok, miszerint én mint természet szerint Isten, mindent tudok, és hogy higgyétek, mikép a veszélyekből megszabadíthatlak benneteket.

⁴ Ταῦτα δὲ ὑμῖν, ἐξ ἀρχῆς. Εἰ καὶ ἦδην φησὶν ἐξ ἀρχῆς ταῦτα, ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐκ ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἦμην σὺν ὑμῖν, μέλλον τὴν κατ' εὐσεβίαν ἀρετὴν διδάσκειν ἵνα μὴ χρόνῳ ἀμνησθῇ τὰ λεγόμενα, ἐσιώπων ταῦτα· νῦν δὲ ἀναγκαῖον εἶπαι, ἐπειδὴ ἀπέρχομαι, μέλλετε ἀπόντος μου ταραχθῆναι, ὥς προσδοκῶντες δεινὰ, καὶ ἀνάγκη λεχθῆναι ταῦτα, ἵνα μὴ ταραχθῆτε, ὃ καὶ λεγόμενον νῦν ἐτάραξεν ὑμᾶς· ὑπὸ γὰρ τοῦ δέοντος, καὶ τῆς λύπης ἐξέστησαν, καὶ ἐσιώπων. Αὐτὸ οὐδὲ ἐρωτῶσι, ποῦ ἀπέρχεται, ἀλλ' ὑπὸ τῆς αγωνίας τῆς διὰ τὴν ἐρημίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ τὰ μέλλοντα αὐτοῖς συμβῆναι κακὰ ἐσιώπων. Ὁ δὲ

⁴ Ezeket kezdetben. Jóllehet tudtam ugymond ezeket kezdettől fogva, de azért nem közöltem veletek, mert veletek együtt valék, s a jámborság erényét akartam tanítani, hogy tehát idővel a mondottak el ne feledtessenek, elhallgattam ezeket: de most szükség elmondanom, mert elmegyek, s ti távollétemben megháborodtok, nagy bajoktól félén, szükség tehát előadni ezeket, hogy meg ne háborodjatok azon, a mi most csak mondva is megrémített beuneteket, ugyanis félelemtől és szomorúságtól elálmélkodtak és hallgattak. Azért nem is kérdik, hová megy, hanem az elhagyatása miatti aggodalomtól, és a rájuk következő bajok

οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ¹³ Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἅψ' ἑαυτοῦ, ἀλλ', ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁴ Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁵ Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμὰ ἐστὶν διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁶ Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτε με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὀψεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα. ¹⁷ Εἰπόν οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους· Τί ἐστὶ τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν, μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτε με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὀψεσθέ με; καὶ ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα; ¹⁸ Ἐλεγον οὖν, τοῦτο τί ἐστὶν ὃ λέγει, τὸ μικρὸν; οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ. ¹⁹ Ἐγὼ οὖν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ᾗθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Περὶ τούτου ζητεῖτε

οὕτως φησί· Ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἐστέ εἰς τὸ γινῶναι τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον, μήπω φωτισθέντες τὸν νοῦν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, σιωπῶ τὰ πολλὰ. Πολλὰ γὰρ ἦν τὰ κατὰ τῆς τοῦ νόμον διηγήσεως καὶ σαφενείας κατὰ τὰ πνευματικὰ ἐξηγούμενα ἃ οὕτω ἐδύνατο βαστάζειν οἱ μαθηταὶ ἐν ἰουδαίῳ γεγενημένοι· διὰ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας διδάξῃ ὑμᾶς, τότε δυνήσεσθε τῶν νομικῶν ἀποστήναι τύπων, διὰ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείας λατρείας· διὸ καὶ πνεῦμα ἀληθείας εἰρηται τὸ πνεῦμα, ἐπεὶ τύπος μὲν ἦν τὰ παλαιὰ· ἀλήθεια δὲ ἡ ἐμὲ διδάσκουσα τὸ πνεῦμα. Πᾶσαν τοίνυν τὴν δογματικὴν τὴν ἀλήθειαν διὰ τοῦ πνεύματος γνώσεσθε· οὐ γὰρ ἄλλοτριον τῆς οὐσίας τοῦ μορφομένου τοῦ ἁγίου νοεῖται πνεῦμα, εἰ καὶ νοεῖται τυχὸν ἰδιοσυστάτως. Οὐδὲν δὲ ἅψ' ἑαυτοῦ λαλήσει τὸ πνεῦμα φησιν, ἀλλ' ἀκούσει· ἃ γὰρ ἐγὼ λαλῶ, κακεῖνο ἐρεῖ διὰ τὴν ἀκριβῆ συμφωνίαν· οὐδὲ γὰρ ἐρεῖ τῶν ἐμοῦ ἀπαδόντων, καὶ τὰ ἐρχόμενα φησὶν ἀναγγελεῖ, τοντέστιν ὡς αὐτὸς ἐστὶν ὁ λόγος· διὸ καὶ ὡς αὐτὸς προλέγει τὰ ἐσόμενα. Τὸ δὲ κακεῖνο ἐμὲ δοξάσει φησὶ διὰ τοὺς μαθητάς, ὅτι ἀτελεῖς ἦσαν· καὶ γὰρ αὐτὸς ὡς σάρκα περιβεβλημένος οὐδὲν μέγα ἐλάλει περὶ ἑαυτοῦ, ἐκ τοῦ ἐμοῦ δὲ λήψεται φησὶ καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, τοντέστι συνωδὰ μου λαλήσει· οὐ γὰρ ἐνδεὲς τὸ πνεῦμα.

¹⁶) Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτε με. Τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως φησὶν· ἐκάτερα γὰρ ἐν βραχεῖ καιρῷ γίνονται, ἢ τὴν πρὸς οὐρανοὺς ἀνάληψιν αἰνιττομένης τοῦτο φησὶ. Τὸ δὲ μικρὸν, καὶ ὀψεσθέ με, ἐπάγει, δηλοῦν, ὅτι καὶ ἐπανήξει πάλιν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ πρὸς ὅλγον μὲν ἐστὶν ὁ χωρισμός. Αἰτητικὴ δὲ ἡ μετὰ αὐτῶν συνοχία. Τὸ δὲ πρὸς τὸν πατέρα ἀπερχέσθαι, δηλοῦντος ἦν, ὅτι οὐκ ἀπολείται, ἀλλὰ μεταστάσις ἐστὶν ἢ ἐκείνου τελειότη· τοῖς δὲ οὕτω δὴλον τὸ λεγόμενον ἦν, ὅθεν σκοποῦσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς, καὶ διαλαλοῦσιν ἡσυχῇ ὁκνοῦσι δὲ ἐρωτᾶν. Ἀκούει δὲ ὁ Χριστὸς τῶν ἐν καρδίᾳ ῥημάτων, καὶ ὡς ἐρωτήσασιν αὐτοῖς, καὶ προτείνουσι τὴν ζητήσιν ἀποκρίνεται, ἐνδεικνύμενος αὐτοῖς καὶ διὰ τοῦτου τὴν θεότητα πρὸς βεβαίωσιν πίστεως. Ζητεῖτε γὰρ φησὶ περὶ τοῦ λόγου τούτου· μετὰ βραχὺ μὲν δηλοῦντος τὴν ἐμὴν ἀναχώρησιν, μετὰ βραχὺ δὲ τὴν ἐπάνοδον. Ἐστὶν οὕτως ὡς εἴρηται· καὶ διὰ λύπης ἀνάγκη τὴν χαρὰν ὑμῖν ἐπιφανῆσαι. Καὶ χαρήσεται μὲν ἡ ἀδικία πρὸς ὅλγον, καὶ οἱ ταῖς κοσμητικαῖς ἡδοναῖς προσηλωμένοι ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ ἂν ἐγὼ τὸ πάθος ἐπέλω· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ὡς οὐκέτι τὸν σωτήρα ἔχετε· ἐπειδὴ ἂν δὲ ἀναστῶ, ὑμεῖς ἀπὸ τῆς λύπης χαρήσεσθε, ἐκείνοι δὲ ἀπὸ τῆς χαρᾶς εἰς λύπην τραπήσονται.

tek mondani valóm, de most el nem viselhetitek.

¹³ Midőn pedig eljő amaz, az igazság lelke, megtanít titeket minden igazságra; mert nem magától beszél, hanem a miket hall, elmondja, és a jövődöket kihirdeti nektek. ¹⁴ Az engem dicsőíteni fog, mert enyéméből veszi és hirdeti nektek. ¹⁵ Minden, a mit atyám bir, enyém; azért mondtam, hogy enyéméből vesz, és hirdet nektek. ¹⁶ Kevéssé, s nem láttok engem: és ismét kevéssé, s láttok engem, mert az atyához megyek. ¹⁷ Némelyek tehát tanítványai közül mondanak egymáshoz: Mi az, a mit nekünk mond: kevéssé, s nem láttok engem: és ismét kevéssé, és láttok engem, és hogy az atyához megyek? ¹⁸ Mondának tehát: Mi ez, a mit mond: „kevéssé”? nem tudjuk, mit beszél. ¹⁹ Észrevette tehát Jezus, hogy kérdezni akarták őt, és monda nekik: Ar-

heljelek benneteket. Vagy ezt mondja: Miután gyengék vagytok az igazság titkának fölfogására, mert a Szentlélek ajándokával még elmétek nincs megvilágosítva, elhallgatom a többi. Ugyanis sok volna még az ő törvény értelmezésére a szellemi megfejtésből fölhozható, a mit azonban még nem bírtak a zsidó születésű tanítványok elviselni: de ha majd az igazság lelke megtanít benneteket, akkor a törvényszerinti jelképektől elállhattok s lélekben és igazságban szolgálhattok. Azért mondatik a lélek az igazság lelkének, mert az ő-szövetségi tárgyak ugyan jelképek és arnyékok voltak: azok pedig, a miket a Szentlélek fogott tanítani, igazság. A hitcikkeknak tehát teljes igazságát megismeritek a Szentlélek által, ki t. i. az egyszülöttnek lénységétől nem különbözik, habár személyében önálló is. Nem ad elő, ugymond, a lélek semmit önmagától, hanem csak a mit hall; mert a mit én tanítok, azt fogja ő is előadni a szoros összhangzás miatt, minélfogva mit sem mond velem ellenkezőt. S a jövődöket megjelenti nektek, azaz, valamint a fiu, úgy ő is megmondja a jövődöket. „Ő fog engem dicsőíteni“, a tanítványok miatt mondja, kik gyengék valának; mert ő mint megtestesült ember semmi nagyot nem beszélt magáról; de az enyéméből veszi ugymond, és hirdeti nektek, az az: velem összhangzókat beszél, mert nem szűkölködik a Szentlélek.

¹⁶) Kevéssé és nem láttok engem. A halál és a föltámadás idejét jelenti, mert mindkettő rövid idő múlva történik; vagy a mennybemenetélre czélozva szólott így. Hozzáadja pedig: „kevéssé, és megláttok engem“ a mivel jelenti ismétli visszatérését második eljövetelekor; s az elválás ugyan rövid ideig tartó: de örökös a velökmaradás. Az atyához menni, annyi, mint: nem elenyészés, hanem csak átköltözés az ő halála. A tanítványoknak azonban még sem vala világos, a mit mondtott: azért maguk közt kérdezkednek és csendesen értekeznek, nem merik azonban kérdezni. A Krisztus azonban hallja a szívek szavait s mintha kérdezték és a kérdést elodatták volna, ugy felel, evvel is megmutatván istenségét, hitök megerősítésére. Kérdeztek, ugymond, azon szavaimról, melyek kevés idő múlva eltávozásomat, és ismét kevéssé visszajövetemet jelentik. Ugy lesz, mikép mondva volt; s a szomorúság után kell föltűnni az örömmek. Kevés időre tehát örvendeni fog az igazságtalanság, és a világi kéjkekhez tapadt zsidók, mert nekem szenvednem kell: ti pedig szomorkodtok, mert nem lesz nálatok az Üdvözítő: ha pedig majd föltámadok, ti a szomorúság után örültök, amazok pedig örömből buba merülnek.

μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον, μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτε με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὁψεσθέ με ;
²⁰ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνησετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. ²¹ Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη, λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. ²² Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν. ²³ Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν. ²⁴ Ἔως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἡ πεπληρωμένη. ²⁵ Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρηγορία περὶ τοῦ πα-

ρὸν ἐκτελέσετε ἐν αὐτῇ, ὅτι ὁ παῖς ὃν ἐκείνη ἡμέρα ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν. ²⁴ Ἔως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἡ πεπληρωμένη. ²⁵ Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρηγορία περὶ τοῦ πα-

²¹ Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη. Ἐπειδὴ ἀπειθάνον αὐτοῖς ἐφαίνετο τὸ ἀπὸ λύπης εἰς χαρὰν ἐλθεῖν, τῷ τῆς τεκούσης παραδείγματι κέχρηται καὶ φησὶν· ὅτι μισθὸς τῆς λύπης ὑμῶν ἔσται ἡ χαρὰ, ὡς καὶ τῆς λύπης τῆς ὀδυνώσεως ἡ ἀπὸ τοῦ τόκου χαρὰ. Καὶ ὑμεῖς τοίνυν φησι λύπην μὲν νῦν ἔχετε ἐπὶ τῷ ἐμῷ θανάτῳ· ἐπειδ' ἂν ὄψομαι ὑμᾶς ἀναστὰς, καὶ πισθῆσεσθε, ὅτι ὡς Θεὸς ἀνέστην, καὶ οὐκέτι ἀποθνήσκει· καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅταν τὴν ἐμὴν ἀνάστασιν τύχητε τοῦ πνεύματος· ἀμείνονες ἔσεσθε καὶ συνετιώτεροι, ὡς μὴ δέεσθαι ἐπερωτᾶν τί. Λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τότε πνευματικὰ χαρίσματα δηλονότι, ἐν τῷ ὀνόματί μου τὸν Πατέρα, λήψετε. Εἰπὼν δὲ, ἔως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, ὅτι τὸ αἰτεῖν τὸν πατέρα διὰ Χριστοῦ, ἀπὸ τῶν παλαιωτέρων διὰ τὸ ἀτελεῖς τῆς γνώσεως· νῦν δὲ ὑμῖν παρεδόθη τὸ εἶδος τῆς προσευχῆς ταύτης.

²⁵ Ταῦτα ἐν παροιμίαις. Ἐπειδὴ συνεκασμένα πῶς ἦν τὰ εἰρημένα, διὰ τὴν νηπιότητα τῶν μαθητῶν, ταῦτα ἐν παροιμίαις φησὶ λελάληκα ὑμῖν· παροιμίαν γὰρ τὸν ἁσαφῆ καὶ ἐγκερνυμένον λόγον φησι. Ἔσται δὲ καιρὸς, ὅτε μὴ διὰ τῶν ὁρατῶν ὁμοιωσέων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀοράτου δόξης ἀκούσεσθε, καὶ γνώσεσθε. Τότε γὰρ καὶ θεῖα τις ἡ τοῦ Κυρίου, καὶ ἀρρητος ὁμιλία γενήσεται σαφῆ, καὶ οὐ δι' ἐπικαλύμματος ποιουμένη τὴν περὶ πατρὸς διδασκαλίαν. Ὡς δὲ φησι τὸν καιρὸν, καθ' ὃν τὴν διὰ τοῦ πνεύματος ἔλαβον χάριν μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἢ αὐτὸν τὸν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καιρὸν· ἢ τοῦ ἀορίστως τοῦτο φησι, τοιούστιν, ὅταν προκόψῃτε, ἀποκαλίψω ὑμῖν τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν· ἢ τοῦ τοῦτο φησὶν· ὅταν λάβῃτε τὸ πνεῦμα, τότε λήψετε σαφῆ τὴν περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ γνώσιν. Τοῦτο γὰρ φησιν, ὅτι παρηγορία περὶ τοῦ πατρὸς ἀναγγεῖλω ὑμῖν. Τὰς δὲ καὶ τὸν μέλλοντα μετὰ τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου στυλολὴν αἰνιττεται αἰῶνα, καθ' ὃν ἐναργῶς τὴν τοῦ Θεοῦ γνώσιν ὁρῶμεθα. Τὸ δὲ ἐξῆλθον, ἀπὸ τοῦ γεννηθῆαι καὶ ἐξέλαιψαι τῆς οἰσίας αὐτοῦ φησιν· ἢ τὸ ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ γέγονα καθ' ὃν ὡς ἄνθρωπος φησιν. Ἀπόδειξις δὲ αὕτη σαφής, ὅτι ἐκ τοῦ ἀπεστάλμαι φησὶ, καὶ οὐδὲν παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ πατρὶ ἀφίγμαι ποιεῖν ἢ διδάσκειν. Τὸ παλινδρομεῖν πρὸς τὸν πατέρα μετ' ἐξουσίας θεωρεῖται ἀπὸ τῆς ἐν ἀρχῇ διατριβῆς. Κόσμον γὰρ τὴν γῆν ἐνταῦθα φησὶ.

²¹ Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη. Μὴ μὲν λατρεῖται ἀλλὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν λύπην, ὡς καὶ τὸν πατέρα, ὅταν τὴν ἐμὴν ἀνάστασιν τύχητε τοῦ πνεύματος· ἀμείνονες ἔσεσθε καὶ συνετιώτεροι, ὡς μὴ δέεσθαι ἐπερωτᾶν τί. Λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τότε πνευματικὰ χαρίσματα δηλονότι, ἐν τῷ ὀνόματί μου τὸν Πατέρα, λήψετε. Εἰπὼν δὲ, ἔως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, ὅτι τὸ αἰτεῖν τὸν πατέρα διὰ Χριστοῦ, ἀπὸ τῶν παλαιωτέρων διὰ τὸ ἀτελεῖς τῆς γνώσεως· νῦν δὲ ὑμῖν παρεδόθη τὸ εἶδος τῆς προσευχῆς ταύτης.

²⁵ Ταῦτα ἐν παροιμίαις. Ἐπειδὴ συνεκασμένα πῶς ἦν τὰ εἰρημένα, διὰ τὴν νηπιότητα τῶν μαθητῶν, ταῦτα ἐν παροιμίαις φησὶ λελάληκα ὑμῖν· παροιμίαν γὰρ τὸν ἁσαφῆ καὶ ἐγκερνυμένον λόγον φησι. Ἔσται δὲ καιρὸς, ὅτε μὴ διὰ τῶν ὁρατῶν ὁμοιωσέων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀοράτου δόξης ἀκούσεσθε, καὶ γνώσεσθε. Τότε γὰρ καὶ θεῖα τις ἡ τοῦ Κυρίου, καὶ ἀρρητος ὁμιλία γενήσεται σαφῆ, καὶ οὐ δι' ἐπικαλύμματος ποιουμένη τὴν περὶ πατρὸς διδασκαλίαν. Ὡς δὲ φησι τὸν καιρὸν, καθ' ὃν τὴν διὰ τοῦ πνεύματος ἔλαβον χάριν μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἢ αὐτὸν τὸν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καιρὸν· ἢ τοῦ ἀορίστως τοῦτο φησι, τοιούστιν, ὅταν προκόψῃτε, ἀποκαλίψω ὑμῖν τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν· ἢ τοῦ τοῦτο φησὶν· ὅταν λάβῃτε τὸ πνεῦμα, τότε λήψετε σαφῆ τὴν περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ γνώσιν. Τοῦτο γὰρ φησιν, ὅτι παρηγορία περὶ τοῦ πατρὸς ἀναγγεῖλω ὑμῖν. Τὰς δὲ καὶ τὸν μέλλοντα μετὰ τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου στυλολὴν αἰνιττεται αἰῶνα, καθ' ὃν ἐναργῶς τὴν τοῦ Θεοῦ γνώσιν ὁρῶμεθα. Τὸ δὲ ἐξῆλθον, ἀπὸ τοῦ γεννηθῆαι καὶ ἐξέλαιψαι τῆς οἰσίας αὐτοῦ φησιν· ἢ τὸ ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ γέγονα καθ' ὃν ὡς ἄνθρωπος φησιν. Ἀπόδειξις δὲ αὕτη σαφής, ὅτι ἐκ τοῦ ἀπεστάλμαι φησὶ, καὶ οὐδὲν παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ πατρὶ ἀφίγμαι ποιεῖν ἢ διδάσκειν. Τὸ παλινδρομεῖν πρὸς τὸν πατέρα μετ' ἐξουσίας θεωρεῖται ἀπὸ τῆς ἐν ἀρχῇ διατριβῆς. Κόσμον γὰρ τὴν γῆν ἐνταῦθα φησὶ.

τρὸς ἀναγγεῶν ὑμῖν. ²⁶ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε· καὶ οὐ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν. ²⁷ Αὐτὸς γὰρ ὁ πατήρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφίληκατε, καὶ πεπιστεύκατε, ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον. ²⁸ Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα. ²⁹ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ἰδε νῦν παρηγορία λαλεῖς, καὶ παρομιμίαν οὐδεμίαν λέγεις· ³⁰ Νῦν οἶδαμεν ὅτι οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ ἐν τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθες. ³¹ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἄρτι πιστεύετε; ³² Ἰδοὺ ἐρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῇτε ἐκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε· καὶ οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστι· ³³ Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε· ἐν τῷ κόσμῳ θλίψις ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεύετε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

az atyáról. ²⁶ Ama napon az én nevemben kértek, s nem mondom nektek, hogy én kérem az atyát ti érettetek. ²⁷ Mert maga az atya szeret titeket, mivel ti szerettetek engöm, s elhittétek, hogy Istentől jöttem ki. ²⁸ Az atyától jöttem ki, és jöttem e világra: ismét elhagyom a világot, és az atyához megyek. ²⁹ A tanítványok mondanak neki: Ime, most nyiltan szólasz, és aemmi példázatot nem mondasz. ³⁰ Most tudjuk, hogy mindeneket tudsz, s nincs szükséged, hogy valaki kérdezzen; ennél fogva hiszszük, hogy Istentől jöttél ki. ³¹ Felele nekik Jezus: Most hiszitek? ³² Ime eljő az óra, s most érkezett el, hogy elszélesztessetek, mindenki maga irányában, s engem egyedül hagyjatok, De nem vagyok egyedül, hanem az atya velem van. ³³ Ezeket szólottam nektek, hogy bennem békétek legyen. A világon szorongatástok lesz: de bizzatok, én meggyőztem a világot.

CAPUT XVII.

Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶπε· Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα

Ezeket beszélé Jezus, s¹ fölemelé az égre szemeit, és monda: Atyám, eljött az óra; dicsőítsd fiadat, hogy fiad is dicsőítsen téged.

Ἐξ ὧν δὲ ἐγίνωσκον, ὅτι τὰ ἐνθυμήματα αὐτῶν ᾔδει, ἐπίστευον, ὅτι Θεοῦ υἱὸς ἦν. Οὐχ ὥς νῦν δὲ πιστεύοντες ἔλεγον τὸ νῦν (cod. τὸν νῦν) ἐγνώκαμεν· ἀλλ' ὅτι τὴν ἐκπαλαι προρριζωθεῖσαν πίστιν ἐβεβαίωσαν, οἶδαμεν οὐν φησιν, ὅτι ὡς Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ ἐξελθὼν οἶδας πάντα. Τί οὖν ὁ σωτήρ; δεικνύς, ὅτι ἐτι συγκαταβάσεως δέονται, ἐρχεται γὰρ φησιν ὥρα, καὶ αὐτίκα ἐλεύσεται, ὅτε οἱ λέγοντες νῦν πιστεύειν φεύξεσθε μικρὸν ἕστερον, κινήσεως ὑμῶν τῆς πίστεως ἐπὶ τοῦ φόβου, καὶ τοῦ διδασκάλου μωθηθήσεσθε, αὐτὸν μόνον ἐάσαντες· ἐγὼ δὲ εἰ καὶ ὑμῶν μωθηθήσομαι, ἀλλ' οὐ τοῦ πατρὸς, ἀχώριστος γὰρ αὐτοῦ εἰμὶ.

³³ Ταῦτα λελάληκα. Ἐπειδὴ εἰκὸς αὐτοῦς ἀνθρώπωνά τι λέγεσθαι, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἀπολαύσουσι παρ' αὐτοῦ βοήθειας, ἐπάγει λέγων Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε, τοντέστι, ταῦτα λέγω, ἵνα μὴ ἐκβάλῃτε με τῆς διανοίας ὑμῶν, ἀλλὰ παραδείξησθε. Ἔως γὰρ ἂν ᾗτε ἐν τῷ κόσμῳ, θλίψιν ἔχετε, ἀλλὰ θαρσεύετε· οὐδὲν γὰρ πῆσσεσθε δεινόν. Τοῦ γὰρ διδασκάλου παραγενομένου (αἱ περιγενομένου) τῶν ἐχθρῶν, οὐ χρεὶ ὑμᾶς λυπεῖσθαι· πλὴν καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἡμῶν γεγονώς καθὼ ἀνθρώπος κρείττω φθορᾶς καὶ θανάτου καθὼ Θεὸς γέγονεν, καὶ ἐν ἡμῖν ἡ χάρις διαβαίνει, ὁφειλομένον θαρσεῖν, ὅτι ληψόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ἀθανασία· εἰ γὰρ καὶ νεκροὶ γινόμεθα ἀποθνήσκοντες, ἀλλὰ διὰ τῆς Χριστοῦ νίκης ἀνιστάμενοι, ἀθάνατοι ἐσμέν.

¹) Μετὰ δὲ τὴν παραίνεσιν ἐπὶ εὐχὴν τρέπεται, παιδύων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγειν, καὶ προσεύχεσθαι ῥυθθῆναι παντὸς πειρασμοῦ. Εἰ γὰρ καὶ ὡς Θεὸς οὐκ ἐδέετο τοῦ ὑπερμαρτυροῦντος, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπος τοῦτο ποιεῖ, τύπος ἡμῖν, καὶ κανὼν ἐντιθεὶς τοῦ διὰ προσευχῆς ὑπερνικῆν τοῦ πειράζοντος. Φησὶ τοίνυν Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· ὥραν τὸν ἐπιτήδειον τοῦ πάθους

Midőn megismerték, hogy gondolatjaikat és vágyaikat tudja: Istenfiának lenni hitték. Azonban, nem mint ha most kezdenének hiinni, mondák azt: most megtudtuk stb: hanem hogy a régen meggyökerezett hitüket megerősítették; tudjuk tehát mondják, hogy mint Isten és Istentől született mindeneket tudsz. Mit mond erre az Üdvözítő Megmutatja, hogy elnézésre van szükségök; mert eljő, ugymond, az óra, s tüstént eljő, midőn ti, kik most hinni valljátok magatokat, kevéssel utóbb szétszaladtok, ha t. i. a félelem megrendíti hiteteket, és a mestert elhagyjátok, egyedül hagyván őt. Mindazáltal, ha ti elhagytok is, de nem hágy el az atya, mert tőle elválaszthatlan vagytok.

³³) Ezeket szólottam. Miután valószínűleg holmi emberieket mondottak, mintha nem nyernének tőle semmi segélyt: folytatólag mond: Ezeket szólottam nektek, hogy bennem békétek legyen; azaz: ezeket mondom, hogy ki ne zárjatok elmétekből, hanem befogadjatok. Ugyanis a meddig a világon lesztok: üldözést sanyarúságot türtök: de bizzatok, mert semmi nagy bajt nem szenvedtek. Mert ha a mester az ellenfél által megfogatik, meg ne szomorodjatok; sőt miután közöletek lettem emberre, de mint Isten a halált és romlást legyőztem, s ez a kegyelem ránk is átszáll; biznunk kell, hogy mi is elnyerjük a halhatlanságot; mert habár a halál által kimulunk is; de a Krisztus győzelme által föltámadunk, s halhatlanok leszünk.

¹) Intelmei után a könyörgéshez fordul, minket oktatván a kísértetekben Istenhez folyamodni, és esedezni, hogy szabadítson meg minden kísértettől. Jóllehet mint Istennek nem volt szüksége védelmezőre, de ezt mint ember cselekszi, példát és szabályt adván nekünk, mikép győzzük meg ima által a kísértőt. Így szól tehát: Atyám! eljött az óra; órának a szenvedésre való alkalmas időt nevezvén, melyben

καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε. ² Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. ³ Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. ⁴ Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω. ⁵ Καὶ νῦν δόξασόν με σὺ πάτερ παρὰ σεαυτῷ, τῇ

καιρὸν καλῶν, καθ' ὃν ἔκρινε παθεῖν· δόξα τὸν σου τὸν υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε· δόξαν τὸν στεφανῶν καλῶν. Δείκνυσι δὲ, ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸν στεφανῶν ἐρχεται, δόξαν τὸ πρᾶγμα καλῶν. πῶς γὰρ ὁ ἐχθρὸς τοῦτο γενέσθαι ἄκων ἐπὶ τοῦτο ἤκει; Δόξαν δὲ τοῦτον οὐκ αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς ὁμοῦ γὰρ ὁ υἱός μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ ἐδοξάσθη ἐν τῷ στεφανῷ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν Ἀποκάλυψόν με τοῖς ἀποστόλοις, φανέρωσόν μου τὴν δόξαν, ἢ ἔχω παρὰ σοὶ Θεὸς λόγος τυγχάνων. Τοῦτο δὲ λέγει, ὅτι ἡμελλε μετὰ τὴν ἀνάστασιν γνωρισθῆναι πᾶσι, ὅτι Θεὸς ἦν φύσει, καὶ ὅτι αὐτὸς ἡμελλε τὸν πατέρα ἀντιδοξάζειν, ὡς ποιήσας πιστεῦσαι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ὁ πατὴρ, οἷος καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθείς διὰ τὸ ὁμοούσιον.

Δόξασόν σου τὸν υἱόν. Ὡς περ φησὶν ἐδόξασας, καὶ ἐδοξάσθης, δὸς αὐτῷ τὴν κατὰ πάντα ἐξουσίαν, οὕτω θύλω ἵνα μηδὲν τῶν δοθέντων ἀπόληται· δόξα γὰρ καὶ αὕτη εἰς ἡμᾶς διαβαίνει. Εἰ δὲ καὶ ὡς ἀνθρώπος λέγει δέδοσθαι αὐτῷ πατρὸς τὴν ἐξουσίαν, διὰ τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν· ἀλλ' ὡς Θεὸς αὐτὸς δίδωσι δι' ἑαυτοῦ, δι' αὐτοῦ γὰρ δίδωσιν. Ἐξουσίαν δὲ καλεῖ, τὴν διὰ τοῦ ἐναγγελίου εἰς πάντα ἀνθρώπους ἐνεργεσίαν, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίστευσαν. Εἰπὼν δὲ πάσης σαρκός, δείκνυσιν, ὅτι οὐκ εἰς ἰουδαίους μόνους τὰ τοῦ κηρύγματος ἐστὶ συνεσταλμένα, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκουμένην ἐκτείνεται πᾶσαν. Εἰπὼν δὲ, ἵνα πᾶν, ὃ ἔδωκας αὐτῷ, μὴ ἀπόληται, τὸν τρόπον δεικνύς τῆς δόξης, ἐπήγαγεν· ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Εἶτα δεικνύς τίς ἐστιν ἡ ὁσιος ζωὴ, τὴν ἀληθῆ γνῶσιν φησὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ. Μόνον δὲ ἀληθινὸν Θεόν φησὶν οὐκ τὸν υἱὸν ἀποκλείον τὸν μὴ εἶναι Θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὁσίων θεῶν· χορησίως δὲ λίαν ἵνα καὶ μόνον εἰπὼν τὸν πατέρα, καὶ τῆς ἑαυτοῦ διαμένοντα δόξης λέγων· καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀμα γὰρ τίς ἔγνω, τί ἐστὶ πατὴρ, ἔγνω πάντως καὶ τὸν Κύριον.

⁴ Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς. Δόξαζεν λέγεται ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, πάντα ποιήσας τὰ εἰς ἐπανόρθωσιν ἡμῶν, ἢ τῷ γνωρισθῆναι τοῦ πατρὸς τὴν δύναμιν διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἢ ὡς ἀνθρώπος λαλεῖ, δι' ὃν γὰρ οἱ ἄγιοι κατόρθωσιν, ὁ Θεὸς δοξάζεται. Καλῶς δὲ φησιν, ἐπὶ τῆς γῆς· ἐν γὰρ τῷ οὐρανῷ ἐδεδόξατο ἐν τῇ τῇ φύσει τὴν δόξαν ἔχων, καὶ ἐπὶ ἀγγέλων δοξαζόμενος. Ἰνα δὲ δείξῃ, ὅτι τοῦτον τὸν τρόπον τῆς δόξης φησὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἀνθρώπων λατρείας γινόμενον, ἐπήγαγε· Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ποιήσω, τουτέστι, τὰ ἑαυτοῦ πάντα ἐποίησα, ἢ τὸ ἐσόμενον ὡς γενοῦς λέγει. Τὸ δὲ, νῦν δόξασόν με σὺ πάτερ παρὰ σεαυτῷ φησὶν οὐ προσθήκη δόξης αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τὴν φανέρωσιν γενέσθαι· οἴπω γὰρ ἐδεδόξατο τῆς σαρκὸς ἢ φύσεως, τουτέστιν, δείξον με τίς εἰμι τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα μὴ διὰ τοῦ πάθους τῆς ἐμῆς σαρκὸς μὴ εἶναι σὸς υἱὸς τοῖς ἀνθρώποις λογισθῶ. Προσέκει δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι οὐ λαβεῖν, ἀλλὰ ἀπολαβεῖν αἰτεῖ, καὶ δείκνυσι πρεσβυτέρων τοῦ κόσμου τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, εἰρηκῶς τῇ δόξῃ, ἢ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. Ὡς οὖν ἀνθρώπος οἰκονομικῶς αἰτεῖ λαβεῖν δόξαν, ὡς συνετελεσθῆναι διὰ τὸ ἀδοξῶν σῶμα τὴν ἑαυτοῦ δόξαν καὶ ὡς δόξαν τὴν θεοπερεπῆ αὐτῶν εἶναι τὸ ἴδιον σῶμα. Οὐκ ὡς ἐπακτὴν δὲ, ἀλλ' ὡς προσκόμιον οὖσαν αὐτοῦ αἰτεῖ, ἢν ἔχει ὡς φύσει Θεὸς ἀλλ' κατὰ αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ἦν.

² Valamint hatalmat adtál neki minden testre, hogy mindennek, a mit adtál neki, örök életet adjon. ³ Ez pedig az örök élet, hogy ismerjenek téged, egy igaz Istent, és a kit küldöttél, a Krisztus Jezust. ⁴ Én dicsőítettelek a földön. A munkát bevégeztem, melyet nekem adtál cselekedni. ⁵ És most dicsőíts engem te atyám magadtól azon dicsőséggel, me-

szervedni akart. Dicsőítsd meg fiadat, hogy a te fiad is is megdicsőítsen téged; dicsőségnek a keresztet hívja. Egy szersmind jelenti, miszerint nem megy a keresztalálra akarat ellen, midőn a dolgot dicsőségnek jelzi: mert a ki ilyen cselekedetre megy, mikép menne önkénytelenül? Ezt a dicsőséget pedig nem csak önmagának mondja, hanem az Atyának is; mert nem csak a fiu dicsőített meg a kereszt által, hanem az is. A mit mond, ennyit jelent: Nyilatkoztass ki azoknak, kik engem megismernek, nyilvánítsd ki dicsőségemet, melylyel nálad bírok mint Isten-Ige. E szavakkal jelenteni akará, miszerint a föltámadás után mindennek ismeretes lesz az, hogy ő természeténél fogva Isten, s hogy ő viszont az atyát dicsőíteni fogja, midőn minden embert azon hitre vezet, hogy olyan az atya, milyen a tőle született fiu, a lényeg egyenlősége miatt.

Dicsőítsd meg fiadat. Valamint, ugymond, dicsőített, és te is dicsőítettél, hatalmat adván neki mindenkire: úgy akarom, hogy senki azok közül, kiket adtál el ne vesszen: mert ez a dicsőség is ránk száll. Noha pedig mint ember az atyától mondja adatottnak a hatalmat megtestesülés miatt: de mint Isten ő adja önmagától, mert általa adatik. Hatalomnak nevezi az evangélium által minden emberre kiterjedő jótékonytságot, ámbar nem mind hittek. Minden testet (embert) említve jelenti, mikép a tanítás jótékonytsága nincs egyedül a zsidókra szorítva, hanem az egész világra kiterjed. Ama szavakkal továbbá: hogy semmi abból, a mit adtál, el ne vesszen, a dicsőség módját értvén, így folytatja: hanem örök élete legyen. Azután meghatározza, miféle a valóságos élet, t. i. az atyának és fiúnak igaz ismerete. Az egy igaz Istent nem úgy veszi, mintha a fiut kizárná az istenségből: hanem megkülönböztetéstől azoktól, kik nem istenek. Az atyát, mint Istent nagyon cél-szerűleg említvén, saját dicsőségét is felhozza mondván: és a kit küldtél, a Krisztus Jezust. Amint t. i. valaki megismeri, mi az atya, teljesen megismeri az Urat is.

⁴ Én téged dicsőítettelek a földön. A fiu dicsőíteni mondatik az atyát, midőn mindent a mi javításunkra cselekszik, vagy midőn a fiú az atya hatalmát megismerteti; vagy mint ember szól úgy. A mennyire t. i. a szentek erőnyesen élnek, az Isten dicsőítették. Jól és helyesen mondja „a földön”, mert az égben külföldben is dicsőítették, részint mert természetes dicsőséggel bírt; részint mert őt dicsőíték az angyalok. Megmutatandó pedig, hogy a dicsőségnek ezt a módját érti, t. i. az emberek tiszteltetésétől eredőt, hozzáveti: A munkát elvégeztem, melyet nekem cselekedni adtál: azaz minden teendőimet befejeztem. Vagy a leendő már megtörténtnek mondja. Ama szavakat; „Most dicsőíts meg atya te általad” nem úgy érti, mintha dicsőségének nagyobbítását kérné, hanem megtestesülését kívánja nyilvánossá tétetni; mert még testének természetét nem dicsőített meg, azaz: Mutass ki az embereknek, ki vagyok, hogy testemnek szenvedése miatt ne véljék fölőlem az emberek, hogy nem vagyok fiad. Illik egyszersmind azt is tudnunk, miszerint nem kér ajándokot, hanem visszaszerzést, és a maga dicsőségét régebbről mondja a világnál, így szólván: ama dicsőséggel, melyet nálad birtam mielőtt a világ lett. Mint ember tehát, emberileg kéri a dicsőséget, miután a dicstelen test miatt saját dicsőségét mintegy elrejté.

δόξη ἢ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί. ⁶ Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου σοί ἦσαν καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκάς, καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι. ⁷ Νῦν ἔγνωκαν, ὅτι πάντα, ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐστίν. ⁸ Ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξήθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας. Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι. ¹⁰ Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ· καὶ δεδοξασμαι ἐν αὐτοῖς. ¹¹ Καὶ οὐκέτι

lyet nálad birtam, mielőtt a világ lett. ⁶ Kijelentettem nevedet az embereknek, kiket nekem adtál a világból. Tied valának, s nekem adtad őket, és a te igédet megtartották. ⁷ Most megismerték, hogy mind a mit nekem adtál, tőled való; ⁸ mert az igéket, melyeket nekem adtál, közlöttem velők, s ők elfogadták, és igazán megismerték, hogy tőled jöttem ki, s elhitték, hogy te küldöttél engem. ⁹ Én könyörgök érteők; nem a világért könyörgök, hanem azokért, kiket nekem adtál, mert tied. ¹⁰ Mindenem tied, és a mi tied, enyém, és megdicsőítettem bennök. ¹¹ És már nem va-

⁶) Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα. Εἰπὼν, ὅτι ἐτελείωσά σου τὸ ἔργον, ἐξηγείται ποῖον ἔργον, καὶ γρησί. Ἐφανέρωσα σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, οἰκτιροτέρων πῶς ὄνομα τῷ Θεῷ τὸ πατὴρ ἢ τὸ Θεός· τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ τῆς ἀξίας σηματοῦν τὸ δὲ τῆς οὐσιώδους ἰσότητος. Βούλεται τοίνυν εἰπεῖν, ὅτι κατὰδὸλόν σε πεποιθήκα τοῖς ἀνθρώποις· ἀπὸ γὰρ τοῦ κόσμου παντὸς οἱ ἀληθῶς σοὶ τῇ τῆς γνώμης οἰκτιοῦνται, οὗτοι τοῖς λόγοις ἐπίστευσαν τοῖς ἐμοῖς, οὓς καὶ τηρεῖν σπουδαῖουσιν. Ἦτοι ὄνομα τὴν δόξαν γρησί. Σύνθηδες τοῦτο τῇ θείᾳ γραφῇ. Εἰ δὲ καὶ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς τοῦ νιὸς εἰσι (cod. si), πλὴν δι' ὧν ὑπακούσαντες τῷ νιῷ προσάγονται δι' αὐτοῦ τῷ πατρὶ, τηροῦσι τὰς ἐντολάς τοῦ πατρὸς· ἦτοι ἀνθρωπινώτερον τοῦτο γρησί. Νῦν δὲ καὶ τῇ πείρᾳ ἔμαθον, καὶ ἔγνωσαν, ὅτι οὐδὲν ἔγω ἀλλότριον, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ μοι, τοῦτο παρὰ σοὶ ἐστίν, καὶ ἃ διδάσκω, ἐκ τῶν σῶν οἶδα λέγων. Αἱ ὧν γὰρ τὰ σὰ λέγω, πείθω αὐτοὺς, ἔγνωσαν, ὅτι κατὰ γνώμην σὴν ἤλθον εἰς τὸν κόσμον. Ῥήματα δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τὰς ἐάντου ἐνομαζέει φωνὰς διὰ τὸ ὁμοούσιον, καὶ ἐπεὶ περ ἐστὶ Θεὸς λόγος τῶν τοῦ πατρὸς θελημάτων ἐκφαντικόν.

⁹) Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ. Οὐχ ὡς ἀρροῦντα τὸν πατέρα τοῦτο γρησί, ἀλλὰ δικνὺς οἷαν ἔχει ἀγάπην πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐν προσχηματί ἐνῆς. Εἰ δὲ καὶ ἐρωτᾷ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἀνθρώπος, ἀλλὰ συμμιχρῶνται τὸς Θεὸς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ. Οἰκονομικῶς δὲ ἐπὶ μόνον τῶν πειθομένων αὐτῷ δέχεται, πάντας θέλων πείσασθαι αὐτῷ, καὶ ἵνα διέξῃ οἰκείους εἶναι Θεῷ τοὺς πειθομένους αὐτῷ· τοὺς γὰρ ἀλλοτρίους τῆς πίστεως αὐτοῦ κόσμον εἰρηκε νῦν, οἱ δὲ καὶ ἀλλότριον τῆς αὐτοῦ προσβίας εἶναι· οὓς καὶ ἀλλοτρίους Θεοῦ δικνὺς λέγει· περὶ ὧν δέδωκάς μοι, τὴν ἐρώτησιν ποιοῦμαι, ὅτι σοὶ εἰσιν, οὓς δὲ καὶ ὅπως ἰδίους Θεοῦ γινόμενους ἀποδείκνυσιν, ὅταν ἰδιοὶ γένωνται τοῦ Χριστοῦ, τῷ εἰπεῖν, ὅτι καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν, τοντέστιν, ὅσα πτώμαι δι' ἀγασμοῦ μεταδίδους τοῦ ἐμοῦ πνεύματος· προστίθῃσι δὲ, ὅτι καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, λέγει δὲ τὰ οὐράνια. Λοζάζεται γὰρ οὐ μόνον ἐν τοῖς νῦν κτηθεῖσιν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ διαμείναισι. Τὸ δὲ, οὐκέτι εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσι γρησί, τοντέστιν, καὶ μὴ φαίνωμαι κατὰ σάρκα, διὰ τοῦτον δοξάζομαι. Ἐπεὶ δὲ ἐλκεῖ με γρησί πρὸς ἐάντων, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, καὶ ἐγὼ πρὸς σὰ ἔρχομαι, ἔγω αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ.

¹¹) Πάτερ ἄγε, τηρήσον. Διατηρεῖσθαι τοὺς μαθητὰς βούλεται τῇ τῆς ἀρχῆς φύσεως δυνάμει· τοῦτο δὲ οὐχ ἑτέραν τινα πάλιν, ἀλλὰ τὴν ἐάντου φύσιν, ὡς ἐν προσώπῳ τοῦ πατρὸς ἐρησον. Τοιγαροῦν τηρήσον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου γρησί, τοντέστιν τῷ θείῳ. Λεξόσθαι δὲ αὐτῷ γρησί τὸ ὄνομα, ὅτε γέγονεν ἀνθρώπος· εἰ καὶ φύσει προσῆν καθὸ Θεός. Ὁ μὲν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ οὐκ εἶμι κατὰ σῶμα παρέσθαι αὐτοῖς, καταλείβομαι γὰρ ἤδη τὸν κόσμον, ἐπίστησον δὲ αὐτοῖς τὴν ἀόρατον ἐπιστάσιν διαφυλάττων αὐτοὺς νιὸς, ὅπερ γεγόναι λαβόντες παρ'

⁶) Kinyilatkoztattam nevedet. Miután azt mondá, bevégeztem a munkát, megfejtí milyen munkát, s így szól: Kinyilatkoztattam nevedet az embereknek, az Istennek némileg sajátosabb nevét, t. i. az Atya, vagy az Isten-nevet; mert az ugyan méltóságot jelent, emez pedig lényegi egyenlőséget. Akarja tehát mondani; nyilvánossá tettelek az embereknek; mert a kik az egész világból valóban önhajlamukból tied: azok hittek az én szavaimnak, és ezeket megtartani iparkodnak. Vagy név alatt a dicsőséget érti, a mi az isteni iratok szokása. Ámbátor pedig minden, a mi az atyáé, fiué is: mindazáltal, a mennyire a fiúnak hívei ő általa vezetettnek az atyához: az atya parancsolatait tartják; vagy emberileg szól így. Most tehát már tapasztalásból megtudták, és megismerték, mikép semmi sincs bennem ellenkező, hanem a mim van, az tőled van, s a miket tanítok, a te igéiből tudom. Ugyanis a mennyire a tiedet adom elő, el is fogadtatom velők, s megismerik, hogy a te akaratodból jöttem e világra. Isten és az atya igéinek saját szavait mondja, mivel egylényegű vele, s Isten-ige, ki az atya akaratát jelenti ki.

⁹) Én könyörgök értétek. Ezt nem azért mondja, mintha az atya nem tudná: hanem jelenteni akarván, imaképen, mily szeretettel viseltetik tanítványai iránt. Noha aztán könyörög értétek mint ember: még is mint Isten Istennek és az atyával együtt osztja adományait. Alkalmazásból könyörög egyedül híveit, mindeneket hívóké tenni kívánván, s megmutatandó, miszerint a kik neki hisznek, azok Isten barátjai. Azért a hittől idegeneket most világnak mondá, kik az ő könyörgésétől is távol vannak. Egyszersmind őket az Istentől eltávoztottnak jelenti, mondván: a kiket nekem adtál, azokért könyörgök, mert tied. Ezeket pedig valóban Isten sajátjának bizonyítja be, midőn a Krisztus hívei lesznek, így szólván: Minden a mi enyém, tiéd; azaz mindent a urít bírok, veled megosztok az én Lelkem megszentelése által. Hozzáteszi pedig: „és a mi tied, enyém“, értvén a mennyieket. Ugyanis nem csak azok által dicsőítetik, kiket most bir országában: hanem azok által is, kik kezdettől fogva uralkodása alatt maradtak. „Már nem vagyok többé a világon,“ ugymond; az az ha bár nem látatom is testben, ezek által dicsőítetem. Mivel pedig magadhoz vonsz, ugymond, — ezt jelentik e szavak; s én tehozadd megyek — tartsd őket biztonságban.

¹¹) Szent atya, tartsd meg. A kimagyarázatlan természet erejével akarja megtartani tanítványait; de azt nem valami más, hanem saját természetéről érté, midőn az atya személyéről mondá. Következéleg: tartsd meg őket nevedben, annyi: mint Isten nevében, mely neki adatott, midőn emberre lett, jóllehet természeténél fogva már birta, mint Isten. A mit tehát mond, ennyiből áll: Minthogy többé már testszerint nem leszek velők, mert elhagyom a világot, segítsd őket láthatlan segélylyel, megtartván őket mint fiúkat, a mivé általam lettek. Azonfölül akarja, hogy

ἐμὶ ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι. Πάτερ ἅγιε, τίρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς. ¹² Ὅτε ἡμῖν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου· οὗς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ. ¹³ Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς. ¹⁴ Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοὺς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου. ¹⁵ Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. ¹⁶ Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμὶ. ¹⁷ Ἀγί-

μοῦ. Βούλεται δὲ καὶ ἀδιάσχιτον εἶναι καὶ ὁμοιότροπον τῆς ἐνώσεως, τῆς ἐν πατρὶ, καὶ νῦν τὴν ἐν ὧσιν τῶν μαθητῶν, οὐ μόνον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν βούλησιν· μόνη δὲ τῇ θεῖᾳ φύσει προσέμων τὸ δύνασθαι τηρεῖσθαι αὐτοὺς, καὶ δεικνύς ὅτι Θεὸς ἦν καὶ μετὰ σαρκός, πάλιν ἐπιγράφει· ὅτι ἡμῖν μετ' αὐτῶν, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. Μόνος γὰρ δύναται τοὺς ἀνθρώπους διατηρεῖν τῇ τῆς θεότητος ἐνεργείᾳ, καὶ πρὸ σαρκός, καὶ μετὰ σαρκός· οικονομικῶς δὲ ταῦτα λέγει ὡς ἀνθρώπος, δεικνύς τὸ ὁμοούσιον πατρὸς καὶ υἱοῦ.

¹³ ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν. Ὁ λέγει· τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐμοὺ μὲν δὴ παρόντος τοῦτο ἦν αὐτοῖς ἱκανὸν εἰς τὸ φυλάττεσθαι, τὸ ἐμὲ ὄραν καὶ ἐμοῦ ἀκοῦειν· ἐφύλαχθησαν γοῦν, καὶ οἰδεῖς ἐξ αὐτῶν τῆς ἐμοῦ σωτηρίας ἐκπέτωκος, εἰ μὴ μόνος ὁ πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἐαυτὸν ἐκδεδωκός· καθ' οὗ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ προφητικὸν πληροῦται, τὴν δὲ ἐπανοίαν ἥδη πρὸς σὲ τὴν αὐτοῖς ἀόρατον ἐπιστάσαν· αὐτῶν, ἵνα ταύτην θαυροῦντες περιχαρεῖς ὦσιν, τὴν θεῖαν ἔχοντες χαρὰν ἀνελλιπτῇ, καὶ μηδέποτε μεθισταμένην. Τίς δὲ ἀπωλείας ἐκλήθη ὁ Ἰούδας, ὅσπερ μένων κατὰ τινὰ γέννησιν τὴν τῆς ἀπωλείας ἡμέραν.

¹⁴ Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς. Λόγον ἐνταῦθα τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα φησί. Τοῦ πατρὸς δὲ αὐτὸν εἶναι λέγει, ὅπερ αὐτὸς ἴδιον ἐποίησεν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐν πατρὶ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ λόγος. Αὐὰ δὲ οὐκ φησι καὶ τὸν λόγον σου μισοῦνται ἀπὸ τῶν πονηρῶν· κόσμον γὰρ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας φησί· Ὅτι ἂν οὐκ εἴσιν ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τὸ ἀπόνηρον φησὶν, ὡς καὶ αὐτὸς ἦν. Αὐὰ δὲ τὸ ἀνθρώπινον συγκρατᾷται ἐαυτὸν τοῖς μαθηταῖς· τὸ γὰρ καθὼς ὡς οὐκ ἐστὶν ἀκριβείας ἀπαραιρέτων. Ἐπιμαρτυρήσας τοῖνυν τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς, ὡς ἔξω κόσμον ζῶν καὶ τῆς οὐσιώδους αὐτοῦ καθαρότητος τὴν μίμησιν τηροῦναι λοιπὸν, καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπερωτά. Ἐπειδὴ γὰρ φησι κατὰ μίμησιν τὴν ἐμὴν ἔξω κόσμον γενοῦναι τὴν ἐν κόσμῳ ἀπάτην διαγελᾶσαντες· τήρησον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ αἰ τοῖς ἁγίοις πολεμοῦντος σατανᾶ. Οὐ θέλει γὰρ τὴν ἀποθανεῖν αὐτοὺς πρὸ τοῦ κηρύττειν τὸ εὐαγγέλιον. Αὐὰ καὶ ὁσθηθῆναι αὐτοὺς αἰτεῖ ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ πονηροῦ.

¹⁷ Ἀγίασον αὐτοὺς. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Παίδευσον αὐτοὺς, καὶ δίδαξον τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων διὰ τῆς τοῦ πνεύματος δόσεως· ἥτοι ἀφάρισον αὐτοὺς εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, ὅπου οὐκ ἐν οὐδὲν τυπικόν. Λόγον γὰρ ὡς τὸ πρῶτον τοῦ Θεοῦ φησι. Ἦτοι τοῦτο φησί. Διαφύλαξον αὐτοὺς δι' ἐμοῦ τοῦ σοῦ λόγον, ὃς εἰμι φύσει ἀλήθεια· ταντίστιν, διὰ τοῦ σοῦ υἱοῦ χειραγωγῆσον αὐτοὺς, εἰς τὴν τῆς ἀληθείας γνώσιν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Τὸ δὲ, καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας, καὶ ὡς ἀπέστειλα αὐ-

γχοὺς αὐτοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου· οὗς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ. ¹³ Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς. ¹⁴ Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοὺς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου. ¹⁵ Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. ¹⁶ Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμὶ. ¹⁷ Ἀγί-

szakadás nélkül egyérműek legyenek a tanítványok, azon egység szerint, mely az atya és fiú közt van nem csak lényegre, hanem akaratra nézve is. Mivel pedig csak az isteni természetnek tulajdonítja azok megtartását, hogy megmutassa miszerint testben is Isten vala, így folytatja ismét: Mig velők valék, én tartottam őket a te nevedben. Az embereket t. i. ő is isteni tehetségekkel tarthatja csak fenn mind megtestesülés előtt, mind testtel együtt; azonban alkalmazólag mondja ezeket mint ember, jelentvén az atya és fiú lényegi egységét.

¹³ Hogy örömlük legyen. A mit mond, ez az értelme. Jelenlétben ugyan megőrzésükre elegendő vala engem látni és hallani, megtartattak tehát, és senki közülük az általam szerzett üdvösségből ki nem esett, csupán az, ki önként vesztére roham; a kiből a profétai szellem is beteljesedett: most pedig visszamenővén hozzád, a nekik láthatlan gyámolításért könyörgök, hogy abban bizván, jókedvűek legyenek, kifogyhatlan és soha el nem távozó isteni örömet élvezvén. A veszedelem fiának nevezetett Judás, mert mintegy születésénél fogva a kárhozott napját várta.

¹⁴ Én közlöttem velők. Igének itt az evangéliumi tanítást nevezi. Az atyának tulajdonítja azt, de ő magáévá tette, mert ő az atyában, és atyától való Ige. Miattad, ugymond, és a te igéd miatt gyűlölik őket a gonoszok; t. i. világ alatt azokat érti, kik gonoszul élnek. A mit tehát mond, hogy nem e világból valók, azért mondja, mert nem gonoszok, mikép ő sem volt. Az emberiség miatt pedig magát a tanítványok mellé állítja; ugyanis a „mikép” szó itt nem jelent tökéletes hasonlatosságot. Bizonyítja tehát az ő tanítványainak, hogy az atyától részökre a világon kívüli életet, és az ő lényeges tisztaságának követését kéri megtartatni; minthogy ők is, ugymond, az én példámot követvén a világon kívül lettek, megvetve a világ ámitásait őrizd meg őket a szenteket örökké ostromló sátántól. Nem akarja tehát hogy most az evangélium hirdetése előtt meghaljanak; azért megszabadíttatni kéri őket a gonoszok inceskedéseitől.

¹⁷ Szenteld meg őket. A mit mond, ebből áll: Oktasd őket, és tanítsd a Szentlélek adománya által a hitcikkekre igazságára; vagy válaszd ki őket az evangélium hirdetésére, hol nincs semmi képtelen. Beszédnek itt Isten parancsolatát veszi. Őrizd meg őket a te parancsolatában én általam, ki természet szerint igazság vagyok; azaz: a te fiad által, és a Szentlélek kegyelmével vezessd őket az igazság ismeretére. Ama mondatban: valamint engem küldöttél, én is küldöm őket, sok különbség van, úgy hogy

ασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθεια ἐστίν. ¹⁸ Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον. ¹⁹ Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἐμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὡσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ. ²⁰ Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ. ²¹ ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας. ²² Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· ἵνα ὡσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν. ²³ Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὡσι τετελειωμένοι εἰς ἐν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας, καὶ

τοὺς, πολὺ τὸ ἄριστον ἔχει. Οἱ γὰρ ὁμοίως ἐπ' αὐτοὺς καὶ τῶν ἀποστόλων κεῖται ἀλλ' ὡς ἦν ἐγγεγραμμένη ἀνθρώπων ἀποστολή· οὐδὲ γὰρ ὁμοίως τῆς ἐξ οὐρανοῦ παρουσίας εἰς γῆν, καὶ ἡ ἐν γῇ γινόμενη ἀποστολή τῶν μαθητῶν ὥστε καὶ ἐνταῦθα τὸ καθὼς οὐκ ἐστὶν ἀπαραιρέτως ἀκριβείας, ἀλλὰ τῆς ὡς δυνατόν ἱσομοιώσεως. Τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἐμαυτὸν τοῦτο ἐστὶ δηλοῦν, τὸντέστι, προσφέρω θυσίαν. Αἱ γὰρ θυσίαι αἱ καὶ λέγονται διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ ἀνακίσσθαι. Ἐπειδὴ δὲ παλαιὸν ἐν τύπῳ ὁ ἀγιασμός ἦν, ἔνι δὲ οὐκ ἐστὶ ἐν τύπῳ, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ ἡγιασθαι ἐαυτὸν ὑπὲρ αὐτῶν λέγει, ὡς μέλλον ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός θυσία προσάγεσθαι, ἐπιφέρει· ἵνα ὡσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ· ὅλη γὰρ ἡ ἀνθρωπότης ὡς ἐν ἀρχῇ Χριστῷ διὰ τοῦ σταυροῦ ἡγιασται.

²⁰ Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ. Οὐ μόνον τοῖς μαθηταῖς, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς πιστοῖς αὐτῇ ὁ Χριστὸς τὴν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος δοθῆναι χάριν. Τούτων δὲ τυχάνομεν διὰ τῆς ἀρχοῦ κοινωρίας καὶ ἐνώσεως τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσεως δὲ πρὸς Θεὸν ἐγγίνεται διὰ τῆς μετοχής τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῆς ἰδίας αἰδιότητος (αἱ. ἰδιότητος) ἐνιθύντος ἡμῖν τὸν ἀγιασμόν, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ἀναπλάττορος ζωὴν τὴν ὑποπεσούσαν τῇ φθορᾷ φθίσιν. Τῆς οὖν φθισίης, καὶ οἰσιώδους ἐνόητος, τῆς ἐν πατρὶ, καὶ νῦν νοουμένης ἀπομιμῆσθαι θέλει τοὺς χαρακτηροὺς κατὰ τὴν τῆς πίστεως συμφωνίαν, ὡς ἐν τοῖς αὐτοῖς τῷ συμπαν τῆς ἐκκλησίας σῶμα, διὰ συνόδου, καὶ συνδρομῆς τῶν πιστῶν εἰς ἐνὸς τελείον σῶμασιν ἐν Χριστῷ τῷ φέσει ὅτι Θεῷ, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ πατρὶ τῷ ὄντι ἐν πρὸς τὸν νῦν. Τούτων δὲ γεγονότος γινώσκοντι πάντες, ὅτι ὁ νῦν ἐνδοκία πατρὸς ἐσαρκώθη· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, ἵνα γνῶ ὁ κόσμος, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας.

²² Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν. Δόξαν ἐν αὐτοῖς τὴν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος γινόμενην τοῖς πιστοῖς χάριν φησὶ τὴν ἐνοῦσαν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα τῷ πατρὶ. δι' ἧς χάριτος γίνεται ἐν ἡμῖν ὁ Χριστὸς σωματικῶς ὡς ἀνθρώπος συνανακηρύχμενος ἡμῖν, καὶ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ ἐνὼν ἡμᾶς, ὡς φέσει Θεός. Συνεχῶς δὲ τὰ τῆς ἐνώσεως ἀνακυκλοῦ, δεικνύς μᾶλλον σημεῖον τὴν εἰρήνην δυναμένην ἐπισπᾶσθαι εἰς πίστιν. Καὶ οὗτοι εἰσι τετελειωμένοι φησὶν εἰς ἐν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐν τῇ ἀρχικωτάτῃ τριᾷδι θεωρουμένη μορφή· πρὸς ἣν ἀνάγεται τῶν λογικῶν κτισμάτων ἡ ἐνωσις· οἱ δὲ τὸ τεθεωσθαι τὸ φρόνημα, καὶ τὸ τὰ αὐτοῦ μόνα Χριστοῦ νοεῖν ἐν πρὸς αὐτὸν οἱ πάντες γινώμεθα, καὶ δι' αὐτοῦ ἐνοῦμεθα τῷ πατρὶ, διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὅταν οὖν ἀξιωθῶσι τῆς ἐνώσεως, τότε γινώσκουσιν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας, τὸντέστιν, ὅτι Θεός εἰμι, καὶ Θεοῦ νῦν. Δείκνυσιν δὲ καὶ ὅτι οὐκ αὐτὸς αὐτοὺς ἡγάγησε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ· τὸ γὰρ καθὼς πάλιν ἐνταῦθα οὐχ ὁμοιόσως ἐστὶ τῆς πρὸς τὸν νῦν ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς αὐτοῖς, ἀλλὰ καθόσον ἐγγωρεῖ ἀνθρώπους ἡγαθηθῆναι. Τεκμηρίον δὲ τῆς ἀγάπης τὸ ὑπὲρ αὐτῶν δοῦναι τὸν ἴδιον νῦν εἰς θάνατον.

igazság. ¹⁸ A mint engem küldöttél a világra, én is küldöm őket a világra; ¹⁹ és érettök magamat fölszentelem, hogy ők is megszentelve legyenek az igazságban. ²⁰ Nem csak ezekért könyörgök pedig, hanem azokért is, kik tanításuk által hisznek bennem: ²¹ hogy mindnyáján egyek legyenek, valamint te atyám bennem, s' én te beened, hogy ők is mi bennünk egyek legyenek, hogy a világ elhiggye, miszerint te küldöttél engem. ²² És én a dicsőséget, melyet nekem adtál, közlöttem velök, hogy egyek legyenek, mikép mi egyek vagyunk. ²³ Én ő bennök, és te én bennem, hogy tökéletesen egyek legyenek; s hogy megismerje a világ, miszerint

nem vétetik (a küldetés) hasonló értelemben ő róla és az apostolokról: hanem a mint küldhetők az emberek; mert nem hasonló a mennyből való lejövet a földre, az apostoloknak e földön történő küldetéséhez. Így tehát itt is a „valamint“ nem jelent szoros egyenlőséget, hanem a lehetséges hasonlatosságot. „Én érettök megszentelem magamat“ azt jelenti: bemutatam áldozatul; mert az áldozatok szenteknek mondatnak, mivel Istennek ajánlatnak föl. Mivel pedig régebben a megszentelés csak képletes volt, most pedig nem képletes, hanem igazságban szenteli föl magát érettök, miután az egész világért áldozatul fogta magát odaadni: így folytatja: hogy megszentelve legyenek igazságban. Tudniillik az egész emberiség a Krisztusban, mintegy zsongében, megszenteltetett a keresztfá által.

²⁰ Nem csak ezekért könyörgök. Nem csak tanítványainak, hanem minden hívőknek kéri Krisztus adatait a Szentlélek ajándokát. Ezt pedig úgy értjük el, ha Istennel megfoghatlan szövetekezéssel egyesülünk; mely egyesülés a Szentlélek közlése által történik, midőn az saját megszentelést önti belénk, és a mi romlandó természetünket az ő tulajdon életére átalakítja. Következésképpen a természetes és lényeges egyesülésnek, mely az atya és fia közti létezik, hasonló követését hagyja meg nekünk a hit szerinti összhangzásban, hogy az egész egyház testét egynek értsük, a hívők tökéletes egybeolvadása által Krisztusban mint természet szerinti Istenben, s ő általa az atyában, ki egy a fiúval. Ha pedig ez megtörtént, megismerik mindnyáján, hogy a fiú az atya akaratából testesült meg. Ezt jelentik e szavak: hogy tudja meg a világ, miszerint te küldöttél engem.

²² És én a dicsőséget. A dicsőséget rájuk nézve, a Szentlélek ajándokáról érti, melyben a hívők részesültek, s mely az emberi testet is egyesíti az atyával, mert általa képezetik bennünk testileg a Krisztus, ki mint ember összevegyül velünk, s minket mint valóságos Isten, Istennel és az atyával egyesít. Gyakran fölemlíti az egyesülést, azaz jelenteni akarván, miszerint a csodánál is nagyobb a béke mely minket a hitre vezet. S ezek, ugymond, tökéletesen egyek: a mint a fölséges Háromságban látható az egység, melyre irányoztatik az eszes teremtményeknek egyesülése, kik istenes érzületük, és a Krisztus akaratjának egyedül követése által vele mindnyáján egyek leszünk, általa pedig egyesülünk az atyával a Szentlélek elvétele folytán. Midőn tehát amaz egyesülésre méltók lesznek, akkor megismerik, hogy te küldöttél engem, az az: hogy Isten vagyok, és Isten fia. Jelenti egyszersmind, mikép nem egyedül ő szerette őket, hanem az atya is. A „mikép“ szó itt ismét nem egyenlő szeretetet fejez ki, irántuk és a fiu iránt: hanem a mennyire az emberek szeretethetnek. Szeretetének jele pedig abban látható, miszerint érettök tulajdon fiát halálra adta.

ἡγάπησας αὐτοὺς, καθὼς ἐμὲ ἡγάπησας. ²⁴ Πάτερ, οὗς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καθεῖνοι ὡς μετ' ἐμοῦ ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν ἔδωκάς μοι, ὅτι ἡγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. ²⁵ Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνω, καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας. ²⁶ Καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἡγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ἦ, καὶ ἐν αὐτοῖς.

te küldöttél engem, és szeretted őket, valamint engem szeretted. ²⁴ Atyám! a kiket nekem adtál, akarom, hogy a hol én vagyok, ők is ott legyenek velem; hogy lássák az én dicsőségemet, melyet nekem adtál, mert szeretted engem a világ alkotása előtt. ²⁵ Igazságos atya! a világ téged nem ismert meg; de én megismertelek, és ezek is megismerték, hogy te küldöttél engem. ²⁶ Megismertettem nevedet, és megismertetem, hogy a szeretet, melyel engem szeretted, bennök legyen, és én ő bennök.

CAPUT XVIII.

Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθε σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν κήπος εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ² Ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς

Ezeket elmondván Jezus kiment tanítványaival Czedron patakon át, hol kert vala, melybe bement Jezus és tanítványai. ² Tudta pedig a helyet Judás is, az áruló, mert Je-

²⁴) Πάτερ, οὗς δέδωκάς μοι. Ἐταῦθα τὰς ἄνω αἰνέταιται μόνος, ἡ τόπον, ὅσπερ ἀπονεμηθῆναι (ἀπονεμηθῆσθαι) δώσωμεν τὸν αὐτὸν ἡμῖν καὶ Χριστῷ, οἰοῦνται τὰς ἐξ ὁμοιότητος καὶ ἐν ἴσῳ λόγῳ τιμὰς κατὰ τὸ ἐμμερὲς καὶ τὴν μίμησιν· σύμμορφοι γὰρ ἐσόμεθα τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ. Εἰπὼν δὲ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, δείκνυσιν, ὅτι οὐ τοῦτο ἔστι τὸ ὁρώμενον, ἀλλὰ φρικτὴ τις καὶ ἀπόρρητος ἡ οὐσία. Τὸ δὲ, δέδωκάς μοι, πάλιν συγκυριαστικῶς πρὸ καταβολῆς δὲ κόσμου ἡγαπήσθαι λέγων, οικονομικῶς διὰ τὴν σάρκασιν εἶπεν τοῦτο, ὡς τῇ προφησίᾳ ἀγαπώμενος, καθὼς γὰρ φησὶ Θεός, γένου ἡγαπᾶτο αἱ παρὰ τοῦ πατρὸς· ἡ τοῦτο φησὶ δεικνύς, ὅτι τοῦ κόσμου ἐγενήθη ὁ νῦν, καὶ συναΐδιος ἔστι τοῦ πατρὸς, κατὰ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα.

²⁵) Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος. Δίκαιον καλεῖ τὴν τὸν πατέρα, διὰ τὸ μὴ παριδεῖν τὸ ἐαυτοῦ πλάσμα ἀπολύμενον· δίκαιος εἶπερ φησὶ πέμψας με ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα σώσω τὸ ἀπολωλὸς ἀνθρώπων γένος, εἰ καὶ οὐκ ἔγνωσαν οἱ τὸν κόσμον προσληψόμενοι, διὰ τὴν ἰδίαν κακίαν. Ἀντίκειται δὲ τοῖς ἰουδαίοις, τοὺς λέγοντας αὐτὸν μὴ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ ἔγνωσαν, ὡς ὑπὲρ ἄνω ὅντες τῶν κοσμικῶν φρονημάτων, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας, τοντέστιν, ὅτι παρὰ σοὶ ἐξῆλθον, ἥτοι γενένημαι. Ἐγὼ δὲ σε οἶδα φησιν, ὡς βουλή σου ὦν, καὶ σοφία ἀδιδάκτος. Οὗτοι δὲ, ἐξ ὧν ἐδιδάχθησαν παρ' ἐμοῦ. Εἰπὼν δὲ, καὶ γνωρίσω, αἰνέταιται τοὺς μέλλοντας πιστεῖν, καὶ λαμβάνοντας γνῶσιν τοῦ πατρὸς διὰ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, οἷς καὶ ἀγαπᾶτο τελείως ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς· ἥτοι τοῦτο φησὶ καὶ δι' ἐμοῦ ἔγνωσάν σε οὗτοι· ἀλλὰ καὶ ἐτι πλείω γνῶσονται διὰ τοῦ πνεύματος προκόποντες, ἵνα ἀναλόγως ἀγαπηθῶσιν. Ἡ καὶ οὕτως. Ὅταν γνῶσονται, τίς εἰ, τότε γνῶσονται, ὅτι οὐκ ἄλλότριος εἰμὶ σοῦ· ἀλλὰ καὶ τῶν σφόδρα ἡγαπημένων, καὶ γνήσιος νῦν. Τοῦτο δὲ πισθύνει, καὶ τὴν πίστιν, τὴν εἰς ἐμὲ, καὶ τὴν ἀγάπην διατηρήσουσιν ἀγαπῶντων δὲ αὐτῶν (cod. αὐτῶν) ὡς χρὴ, καὶ ἐν αὐτοῖς.

²) Ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς. Ἐπείγειται πρὸς τὸν τῷ προδότη γνωρίμον τόπον εἰσελθεῖν δεικνύς τοῖς μαθηταῖς, ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται. Ἀναγκασιότατα δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν κήπῳ γενέσθαι τὸν Ἰησοῦν φησὶ τὴν ἐρημίαν τοῦ τόπου ἐμφανῶν, καὶ ὡς οὐδεὶς ἦν ὁ ἐπαυρῶν διευκρινέμενος μόνον δὲ μόνος συνόντα τοῖς μαθηταῖς, ἵνα τοῦ Ἰούδα τὸ σαθρὸν εἰς σύνεσιν καταστήσῃ καταφανές.

²⁴) Atyám, a kiket nekem adtál. Itt az égi lakhelyekre czéloz, vagy érti a helyet, mely megvalljuk, ugyanaz jut osztályrészül nekünk és Krisztusnak, mintegy hasonlóság és egyenlőségnek fogva. Ugyanis hasonlók leszünk az ő dicsőségéhez, s vele együtt uralkodunk. Aima szavakkal: „hogy lássák dicsőségemet“ tudatja, hogy az nem valami látható, hanem fenséges és kimondhatlan lényeg. „Adtál nekem“ ismét leereszkedés szava. A világ kezdete előtt szeretted, ugymond, a mit megtestesülésére nézve mondt, mert mint olyan eleve szerettetted. Ellenben isteni természeténél fogva örökké szerettetted az atyától. Vagy úgy érti ezt, mint a ki a világ kezdete előtt született mint fia és öröklétű atyával lényegének egyenlősége miatt.

²⁵) Igazságos Atya, a világ stb. Igazságosnak nevezi az atyát, mert nem veté meg saját elvesztett alkotmányát. Mint igazságos küldtél, ugymond, engem a földre, hogy megváltsam az elveszett emberi nemet, ámbár ezt nem ismerték meg a világhoz tapadt emberek tulajdon gonoszáguk miatt. A zsidókra czéloz, kik mondák: nem Istentől való; de a tanítványok, kik a világi vágyakon és érzelmeken fölül emelkedtek, megismerték, hogy te küldtél engem; az az: téled jöttem ki, vagyis születtem. Én pedig ismerlek, ugymond, mert tanítás nélkül a te elméd és bölcseséged vagyok, ezek pedig, a mennyire tőlem megtanítottak. „Megismertetem“ ugymond, a jövő hívókra czélozván, kik az atya ismeretét a Szentlélek kegyelméből veszik, kik mint szeretettel hívők az atyától is teljesen szerettenessenek. Vagy így érti: habár általam ismertek meg ezek téged: de még teljesebben is megismernek a Szentlélek által, előrehaladván, hogy hasonlóan szerettenessenek. Vagy így is. Midőn megismerik, ki vagy, akkor belátják, hogy nem vagyok téled idegen, hanem igen kedves, és valóságos fiad. Ha pedig ezt hiszik: úgy a bennem való hitet, és a szeretetet megtartják; és ha ők úgy szeretnek, mint illik: én is bennök maradok.

²) Tudta pedig Judás is (a helyet) ki elárulta. Siet az árulónak ismeretes helyre menni, avval tanítványainak megmutatván, miszerint készakarra megy a szenvedésre. Nagyon helyesen és okszerűn jegyzi meg az evangelista, hogy kertben vala Jezus, jelentvén avval a helynek magányát, és hogy senki védelméről nem gondoskodott, hanem egyedül vala tanítványai; a miből Judásnak rosszasa-

αὐτὸν, τὸν τόπον ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ³ Ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὀπλῶν. ⁴ Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν, ἐξεληθὼν εἶπεν αὐτοῖς: Τίνα ζητεῖτε; ⁵ Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς: Ἐγὼ εἰμι· εἰστίγκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν, μετ' αὐτῶν. ⁶ Ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀπήλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί. ⁷ Πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώτησε: Τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. ⁸ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς: Εἰπον ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι· εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. ⁹ ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν, ὅτι οὓς δέδωκάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα. ¹⁰ Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν, εἰλκυσεν αὐτὴν καὶ ἔπαισε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δούλον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν· ἣν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος. ¹¹ Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ: Βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ

zus gyakran volt ott tanítványaival együtt. ³ Judás tehát egy csapatot vevén maga mellé, és a főpapoktól és farizeusoktól poroszlókat, oda jött fáklyákkal, lámpákkal, és fegyverekkel, ⁴ Jezus tehát tudván mindent, a mi rá jövődő vala, előméne, és monda nekik: Kit kerestek? ⁵ Felelének neki: A názareti Jezust. Mondta nekik Jezus: Én vagyok. Ott állta pedig Judás is az áruló, velők. ⁶ A mint tehát monda nekik: Én vagyok, hátra mentek és a földre estek. ⁷ Ismét kérdezte tehát őket: Kit kerestek? Azok mondanak: A názareti Jezust. ⁸ Felele Jezus: Mondtam nektek, hogy én vagyok: ha tehát engem kerestek, hagyjátok ezeket elmenni. ⁹ Hogy beteljesedjék a beszéd, melyet mondott: hogy a kiket nekem adtál, senkit azok közül el nem vesztettem. ¹⁰ Simon Péternek tehát kardja levén, kihuzta azt, megcsapta a főpap szolgáját, és elvágta annak jobb fülét. A szolga neve pedig Malkhus vala. ¹¹ Azért Jezus monda Péternek: Ereszd kardodat a hüvelybe. A po-

δι' ὧν τὴν σπεῖραν, καὶ τοὺς τῶν Ἰουδαίων ὑπηρέτας ἐπομιζέτω καθωπλισμένους, καθάπερ τινὰς τῶν εἰς κακοεργίαν ληψόμενος· διὰ οὖν τὸ σκότος εἶχον λαμπάδας· ἐνοπιοὶ δὲ, ὡς δειλῶντες τοὺς μετὰ Χριστοῦ.

⁴) Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα. Οἱκ ἀγροῶν ἐρωτᾷ, ἀλλ' ἀταράχως ὡς πάντα ταῦτα εἰδὼς οὕτως ἔλεγε, καὶ ἐποίει· δεικνύει δὲ, ὅτι εἰ μὴ ἐβούλετο, οὐκ ἂν ἐκρατεῖτο. Οὕτε γὰρ ὁ Ἰούδας, οὕτε οἱ λοιποὶ ἀπὸ τῆς φωνῆς αὐτὸν ἐπὶ γινώσκον, εἰ μὴ ὅτε ἠθέλησεν. Ἡ δὲ αἰτία τοῦ πεσεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπηρέτας αὐτῆς ἐστίν· ἰσταμένον τοῦ Κυρίου ἅμα τοῖς ἔνδεκα, καὶ τῶν ὑπηρέτων μὴ εἰδόντων τίς ἦν βουλομένης τοὺς πάντα συλλαμβάνειν, φειδομένους τῶν μαθητῶν τὴν μὲν ἐπερώτησιν ὡς ἀνθρώπος ἐποίειτο πρὸς αὐτοὺς εἰπὼν· τίνα ζητεῖτε; ἰδεῖν δὲ αὐτοῖς καὶ τῆς αὐτοῦ θεοτείας τὴν δύναμιν, τὰς κινήσεις τῶν κώλων διακινῶν. καὶ ἐπὶ τὴν ἐπίνοιαν κατακλίνων, δεικνύς ὅτι οὐ μόνον συλλαβεῖν αὐτὸν, ἀλλ' οἷδὲ ἰδεῖν ἐν μέσῳ ὄντα δύλῳ, καὶ μὴ αὐτὸς ἐνδοῖ. Παντοίως οὖν δυνάμενος τοὺς ἐπιελθόντας ὑπελθεῖν ἐκὼν ἐξέδωκεν ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ πάθος, διὰ τὴν προκειμένην αὐτῷ οικονομίαν.

¹⁰) Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν. Ἐπίτηδες τοῦτο ὁ ἐναγγελιστὴς εἶπεν, ἵνα δείξῃ τὴν τοῦ Πέτρου ὁρμήν. Ἐδοξαμεν γὰρ ἐπὶ τὸ ἀποκεφαλίσαι αὐτὸν, εἰ μὴ ὁ Κύριος ἐκώλυεν ἀποτυγῶν δὲ ἀπέτμεν τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν. Τοῦτο δὲ ἐποίει, ὡς θείων ὑπὲρ ἀποθανεῖν τῷ διδουσκῶν, καθὼς πρῶτον ἐπηγγέλματο. Ἡ καὶ κατὰ τὴν νομικὴν ἐντολὴν ἐβούλετο ἀμύνεσθαι τοὺς ἀνδροφόνους· εἰ γὰρ ἀτελής ἦν. Ἐβάσταξε δὲ μάχαιραν ἢ διὰ τοῦ τόπον τὴν ἐρημίαν, καὶ διὰ τὸ εἶναι νύκτα, διὰ θηρίων ἐφοδόν, ἢ καὶ ἀνθρώπων, ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο δεδοικώς. Λόκει δὲ καὶ συγχώρησις εἶναι τοῦτο τοῦ Κυρίου πρὸς τὸ χρήσασθαι αὐτοὺς τότε μαχαίρᾳ κατὰ γὰρ τὸν Λουκᾶν δηλοῦντος τοῦ σωτήρος τὸν ἐπιόντα πόλεμον, ἐν τῷ λέγειν, ὅτι πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν, καὶ τῶν μαθητῶν ἐπιόντων ἰδοὺ μάχαιραι δύο, πρὸς τοῦτο φᾶναι τὸν Κύριον ἱκανόν ἐστιν. Ἦν δὲ τοῦτο οὐ μᾶλλον συγχωροῦμενον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, κλεινέστερον μὴ ἀνθίστασθαι τῷ πονηρῷ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ δὴ τοῦ εἰρημένου, ἵν' ἔργῳ δείξῃεν, ὅπερ λόγῳ προεδίδασκεν.

gát is nyilván érthetővé tette, ki egy csapatot és a zsidóktól fegyveres szolgákat vezetett oda, mintha holmi gonosztevőket akarna elfogni. A sötétség miatt lámpákat vettek fegyveresen jöttek pedig, mert féltek a Krisztus társaitól

⁴) Jezus tehát mindeket tudván. Nem tudatlanságból kérdezi, hanem mindezeket jól tudván, bátran szólott úgy és cselekedett. Látni ebből is, hogy ha nem akar, kézbe nem kerül. Mert se Judás, se mások őt szaváról meg nem ismerék, csak mikor akarát, s noha most jelen volt, de nem látták, míg nem akarát. Annak pedig, hogy a szolgák földre borultak, ez az oka. A mint az Ur tizenegy tanítványaival állott, s a szolgák nem tudták, ki ő, s valamennyit el akarták fogni: kiméven tanítványait, mint ember ugyan kérdést intéz hozzájuk, mondván: Kit kerestek? egyszersmind pedig kimutató nekik istenségének hatalmát, lábaik szarait megoldván, s a földreborulásra lehajtván, a mivel megmutató, miszerint őt nem csak megfogni, hanem ha köztük van is, látni sem bírják, hacsak ő nem engedi. Jóllehet tehát az ellene jövők elől mindenkép elrejtőzhetett volna, mégis akarva átadta magát a szenvedésre, a főlállalt földmunka végett.

¹⁰) Simon Péternek tehát kardja levén. Helyesen jegyzé azt föl az evangelista, megmutatandó Péternek fölindulását; ki neki rohant fejét lecsapni, ha az Ur nem akadályozza; elhibázván pedig a jobb fület vágta le. Ezt azért cselekedte, mert a Mesterrel együtt akara meghalni, mikép azelőtt ígérte. Vagy a törvény parancsolatja szerint a gyilkosokon boszút akart venni; minthogy még tökéletlen vala. Kardot pedig vagy a hely magánya és az éj miatt hordott az állatok vagy emberek megtámadása ellen: vagy mivel éppen attól tartott. Egyébiránt az Ur is beleegyezni látszott akkor a kardhordásba; mert Lukács szerint, midőn az Üdvözítő megjelenté a jövődő háboruságot, ama szavaival: adja el köntösét, és vegyen kardot; a tanítványok pedig erre azt mondanák: ime, itt van két kard; az Ur azt felelé: elég. Nem is ok nélkül engedte ezt az Ur, ki különben parancsolá: a gonoszoknak nem szegülni ellen: hanem éppen a mondottak végett, hogy tudnillik ténynyel megbizonyítsa ezt, a mit szóval tanított.

πίω αὐτό; ¹² Ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν. ¹³ Καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου. ¹⁴ Ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλευσας τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι συμφέρει, ἓνα ἀνθρώπων ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. ¹⁵ Ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς· ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισηλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως. ¹⁶ Ὁ δὲ Πέτρος εἰστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητὴς ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσήγαγε τὸν Πέτρον. ¹⁷ Λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ Πέτρῳ· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; λέγει ἐκεῖνος· Οὐκ εἰμί. ¹⁸ Εἰστήκεισαν δὲ οἱ δούλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνδρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψύχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο· ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος. ¹⁹ Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς

¹²) Καὶ ἔδησαν αὐτόν. Ἀναμνήσκῃ ἡμᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς τὰ εἰρημένα, δεικνύς, ὅτι ὑπὲρ σωτηρίᾳ τοῦ παντὸς κόσμου ταῦτα ἐγένετο, οἱ τε δισμοί, καὶ ὁ θάνατος, ἐπὶ τῇ καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ προσηθέντων δεικνύων τὸ ἀψινδές. Ἡ δὲ ὑπερβολὴ ὅτι καὶ οἱ ἐχθροὶ προαινεῖσθαι ταῦτα, εἴτα ἐπὶ τῶν ἄλλων φηρόντων μαθητῶν, αὐτὸς καὶ ὁ Πέτρος μόνον ἠκολούθησαν, κρύπτει ἐαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης. Ἀνάγκη δὲ πάλιν ἐαυτοῦ ἐμνήσθαι, εἰπὼν καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, ἵνα γινώσκῃ, ὅτι ἂν εἶδεν. καὶ ἤκουσεν, ἔγραψεν· οὐ καταγνωστέον δὲ τὸ εὐαγγελιστῇ τῷ εἶναι γνώριμον τῷ Καϊάφᾳ, οὗτος γὰρ, εἰ καὶ πρῶτον εἶχε πρὸς τὸν ἀρχιερέα, ἀλλ' οὐ φίλον. Διὰ γὰρ τὴν παλαιὰν συνήθειαν ἐγνωρίζετο αὐτῷ, ἀφ' οὗ ἐμαθητεύθη Χριστῷ, ἵσως τότε μόνον εἰσελθὼν ἐκεῖ, διὰ τὸ θέλειν ἰδεῖν τὰς ἐκβάσεις τῶν πραγμάτων· συνῆλθε μὲν γὰρ τῷ Ἰησοῦ ἀργύστως μετὰ τοῦ ὄχλου. Ἐπειδὴ δὲ οὐ συνεχώρει ἡ θυρωρὸς εἰσελθεῖν Πέτρον, ἵνα μὴ δοξῇ ἀνακλινόμενος εἶναι, τότε ὡς γνωστὸς χάριν ἤρτησεν τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσήγαγε τὸν Πέτρον.

¹⁷) Λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς. Ἐρωτώμενος ὁ Πέτρος, εἰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἶ, τοῦ εἰς κρίσιν ἀδικίᾳς ἀγομένου· τὸ γὰρ εἰπεῖν τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἐλεώσης ἦν αὐτόν, εἶπεν· Οὐκ εἰμί, οὐ πάντως ἀρνούμενος ἀλλὰ σπονδάζων εἰσελθεῖν, πᾶν ὅτιον ὑπομείναι θελήσας, διὰ τὸ συνεῖναι Χριστῷ· ἐξ ἀγάπης οὖν ἄρα γέγονεν αὐτῷ ἡ ἀρνήσις, οὐκ ἐξ ἀκριβοῦς μὲν λίαν συμβαίνονσα λογισμῷ· μνωμένον δ' οὖν ὅμως τῷ συνεῖναι Χριστῷ, ὑποκρίνεται δὲ τὰ ἐκείνων δρᾶν ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος, ἵνα μὴ τῷ κατηγεῖ προσώπῳ κατάφορος ἐνθεῖς ὑποπτευθῇ εἶναι μαθητὴς, καὶ τῆς τῶν ποθομένων ἐκπεσεῖται θέας· καὶ ἵνα μὴ ἐρωτηθεῖς πάλιν ἀρνήσῃται, ὃ καὶ πέποιθεν· εἰ γὰρ ἐστὼς ἐν τῇ ἀνδρακιᾷ τὸ ἄλλο δευτερον ἠρώτηται, καὶ ἐρώτησεν ὁ ἀλέκτωρ, εἰ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μετὰ τὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν διαλέκτον τοῦ ἀρχιερέως ἔφηκεν τοῦτο.

¹⁹) Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε. Ἰσως τοῦτο ἐρώτα, τί ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ποῦ εἰεν, καὶ τίνας ἔκρινεν αὐτοὺς συνελλεῖν, καὶ τί βουλόμενος, καὶ ἐπὶ τίσιν; Τοῦτο δὲ ἐποίει, ὥσπερ στασιαστικὴν καὶ ρεωτεροποιὸν ἐλέγχει θεῶν. Εἴτα ἐρώτα αὐτὸν εἰ σιναϊτῇ τοῖς Μωσέως, ἢ ἄλλῃ διδασκαλίᾳ εἰσάγει, καὶ ποῖα πείθονται οἱ αὐτοῦ μαθηταί; ἵνα ἐν ἑνῇ αὐτὸν τοῖς Μωσέως ἐναρτιούμενος,

harat, melyet atyám adott, ne igyam-e meg?

¹² Erre a csapat, és az ezredes, és a zsidók poroszlói megfogták, és megkötözték Jezust.

¹³ És elvezeték őt először Annáshoz, ki ipa vala Kajfásnak, az azon évi főpapnak. ¹⁴ Kajfás volt pedig az, ki a zsidóknak tanácsot adott, hogy hasznos egy embernek meghalni a népért.

¹⁵ Simon Péter pedig és egy más tanítvány követék Jezust; az a tanítvány ismeretes volt a főpapnál, és bement Jezussal a főpap pitvarába.

¹⁶ Péter pedig künn áll a ajtónál. Kiment tehát az a tanítvány, ki ismeretes volt a főpapnál, szólt az ajtónálló szolgálóval, és bevezeték Pétert.

¹⁷ Monda tehát Péternek az ajtónálló szolgáló: Valljon te is azon ember tanítványaiból való vagy-e? Az felele: Nem vagyok.

¹⁸ A szolgálak azonban és poroszlók ott állának, tüzet rakván, mert hideg vala, és melegedének; velök vala Péter is, állván és melegedvén.

¹⁹ A főpap tehát kérdezé Jezust

¹²) És megkötözték őt. Emlékeztet bennünket az evangelista a mondottakra jelentvén, hogy ezek az egész világ üdvéért történtek, t. i. a megkötözés és halál; egyuttal pedig a felőle tett jóvondölések valóságát bizonyítja. A mi több: az ellenségek is eleve megmondák ezeket. Azután mivel a többi tanítványok szétfutása után ő és Péter maguk követék (a Krisztust), önmagát alázatosságból eltitkolja. Később azonban szükségképp emlité önmagát ama szavakkal: „és a másik tanítvány“ miből azt tanuljuk, hogy olyanokat irt, a miket látott és hallott. Nem kell továbbá vétkül tulajdonítani az evangelistának azt, miszerint Kajfásnál ismeretes volt; mert habár tartott is vele ismeretséget, de nem barátságot. Régi társalgásból tehát ismertetett; mióta azonban Krisztus tanítványa lett, talán csak akkor és azért ment oda, mert az események kifejlését akarta látni. Bement tehát ismeretlenül Jezussal együtt a csoport között: de miután az ajtónálló szolgáló Pétert nem engedé bemenni, hogy ne gondolják következetlenné lenni, akkor mint ismerős engedélyt kért az ajtóórtól, s bevezeték Pétert.

¹⁷) Monda tehát az ajtóórzó leányzó. Kérdezettvén Péter, valljon ezen emberhez tartozik-e, ki t. i. jogtalanul vezetett ide, mert ama kérdés: „ezen emberhez“ szánakodást tanusit iránta, felele: Nem vagyok; nem épen tagadól, hanem mert sietett bemenni, mindent eltérni kész levén, hogy együtt legyen a Krisztussal. Szeretettből történt tehát tagadása, mely nem eredett ugyan szoros meggondolásból, hanem csak a Krisztussal együttélére gondolva. Szinli azután magát, mintha velök tartana, ott állván és melegedvén, hogy ne tűnjék föl idegen képinek, s gyanuba ne jöjjon, hogy tanítványa, s úgy a kívánt dolgok látásától megfosztassék, s hogy új kérdésre ne tagadjon ismét, a mi csakugyan megis történt rajta; mert még a tűz mellett állott, s másodszor tett tagadást, mire a kakas szólt, ám-bár az evangelista ezt csak a főpapnak Jezussal történt szövéltása után beszéli el.

¹⁹) A főpap tehát kérdezé. Valószínűleg azt kérdezé: mire oktatta tanítványait, hol vannak azok, mi végre gyűjték őket össze, mit akart velök, s kik azok? Ezt azért vizsgálta, mert meg akarta feddeni a (gyanitott) lázítási és ujtási vállalkozást. Azután kérdezé őt, valljon Moyses törvényeihez ragaszkodik-e, vagy más tanítmányt hoz be, és miket hitet el tanítványaival? hogy, ha tán ellenkezni találja

ἤρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. ²⁰ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ παρηγορία ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν. ²¹ Τί με ἐπερωτᾷς; ἐπερωτήσουν τοὺς ἀκηκοτάς, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἶδασιν ἃ εἶπον ἐγώ. ²² Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκὼς ἔδωκε ῥάπισμα τῷ Ἰησοῦ εἰπὼν· Οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ; ²³ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτίρῃσον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις; ²⁴ Ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Ἀννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα. ²⁵ Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος. Εἰπον οὖν αὐτῷ· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; ῥηρήσατο ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· Οὐκ εἰμί. ²⁶ Λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενῆς

παραδῶ καὶ αὐτοὺς ὡς θεομάχους τοῖς Ἰουδαίοις. Τί οὖν πρὸς τοῦτο φησὶν ὁ σωτὴρ; ἐλέγχει αὐτὸν προσποιούμενον ἀγνοεῖν τὰ ἐν φανερῷ εἰρημένῳ φανερῶς γὰρ, οὐκ ἐν γωμία ἐλάλει. Εἰ γὰρ καὶ δι' αἰνιγμάτων πολλὰ ἐλάλησεν, ἀλλ' οὐχ ὡς αὐτοὶ ἐνόμιζον. Τότε δὲ ἐν κρυφῇ ἐλάλει, ὅτε τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς ἀνώτερον ἦν τὰ λεγόμενα. Δείκνυσιν δὲ ἐκ τούτου, ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις τὸν εὐαγγελικὸν κήρυξεν λόγον. Εἶτα ἐκ περιουσίας βουλούμενος ἀξιόπιστον καταστήσαι τὴν μαρτυρίαν, ἵνα μὴ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρήσῃ, θαρρῶν τῇ τῶν εἰρημένων ἀληθείᾳ, ἐπειδὴ τῶν μαθητῶν ἐμνημόνευε, τί φησιν, ἐπεὶ περὶ τῶν ἐμῶν ἐρωτᾷς; μὴ τοὺς ἐμὸν ἐρωτήσης μαθητὰς ἀλλ' ἐρωτήσουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ δήσαντας· οὗτοι λεγέτωσαν, ἃ εἶπον ἐγώ.

²¹) Τί με ἐπερωτᾷς; Ἐπειδὴ παρέδειξεν τινὰς τῶν ὑπηρετῶν, οἱ καὶ πάλαι τὴν παρ' αὐτοῦ διδαχὴν τεθναίνοντες λέγοντες· Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, καὶ αὐτοὺς ἐπέδειξεν εἰπὼν· ἴδε, οὗτοι ἴσασιν ἃ εἶπον ἐγώ, θέλων τίς ἀπαλλάξαι ἑαυτὸν τῆς ὑποψίας, ἵνα μὴ ἐπὶ τὸ θανατῶσαι Χριστὸν ἐπ' αὐτῶν ἐκλήθῃ, ἐπιστομίζῃ ῥάπισμα τὰ ληπούντα λέγειν. Οὐ γὰρ ἐν ἀκολούθῳ τί ἐλάλησιν, ἵνα ὡς ἐκ τούτου κινήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτῶν. Αἰὶ καὶ ὁ Κύριος τοῦτο ποιήσαντι τὴν αἰτίαν τῆς τύψεως ἐπιζητεῖ· οὐχ ὅτι ἀπλῶς ἐτύπεν, ἀλλ' ὅτι πρῶτον θαυμάσας νῦν ἐπ' οὐδενὶ καταγνοῦς ἡττήσας οὕτως· Οὗτος δὲ ἦν ὁ ὑπὸ τοῦ Πέτρου τὸ ὅτιον ἀναιρεθεῖς. Τί δῆποτε δὲ ὁ τοῖς ἄλλοις τὴν δεξιάν τιπτηθεῖσι σιγαλὸν κελύσας τὴν ἑτέραν ἐπιδιδόναι, αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἐγκαλεῖ, τὴν αἰτίαν ἐπιζητῶν; Ἰνα τὲ γὰρ δείξῃ, ὅτι οὐκ ἄκων ἐπ' ἐγκλήματι τινί, ἀλλ' ἐκονσίως ἁμαρτίας ἐκτός ὑπὲρ τῆς ἀπάντων σωτηρίας ἐπὶ τὸ πάθος ἐλήλυθεν, ἀνεξικακῶς τὴν αἰτίαν τῆς τύψεως ἐπιζητεῖ, καὶ φησὶν· Εἰ μὲν ἔχεις ἐπιλαβέσθαι τῶν εἰρημένων, ἀπόδειξον· εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, τί με δαίρεις;

²⁵) Ῥηρήσατο οὖν ἐκεῖνος. Οὐκ ἀκριβῶς οὕτως φησὶ τὰ περὶ τῆς ἀρνήσεως Πέτρου· οὐ γὰρ κῆται ὡς ἐν τῷ Μάρκῳ, ὅτι μεταξὺ τῶν τριῶν ἀρνήσεων ἐφώνησεν ἅπαξ ὁ ὄρεσις, ἀλλὰ ὅτι μετὰ τὰς τρεῖς ἀρνήσεις ἐπεφώνησεν ὁ ὄρεσις, οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δευτέρον, καθὼς προεῖπεν αὐτῷ ὁ Κύριος· ἵνα γινώσκῃ, ὅτι οὐχ ὡς ἐννευ κοκκύσας ἅπαξ ἡσχέσεν· ἀλλὰ ὅτι αὐτῷ ὁ Κύριος ἐπέτρεψε κοκκῶσαι, διὸ ἐκόκκυσεν ἐνθὺς ἅπαξ, καὶ δευτέρον. Οὐκ ἔστιν δὲ τοῦτο τὸ παρὰ τὸ Μάρκῳ ἐναντίον· ὅτι γὰρ ῥηρήσατο τὸ πρῶτον, παρὰ καιρὸν ἐφώνησεν ὁ ἀλλέτωρ, ὅτε δὲ γ' ῥηρήσατο, τὸ δευτέρον ἐφώνησεν τῇ

τανitványairól, és tanitmányáról. ²⁰ Felele neki Jezus: Én nyilván beszéltem a világnak; én mindig az imaházban, és a templomban tanítottam, hol minden zsidók összegyűlnek, és rejtekben nem beszéltem semmit. ²¹ Miért kérdezesz engem? kérdezd azokat, a kik hallották, mit beszéltem nekik; ime ezek tudják, miket mondtam én. ²² Midőn ezeket mondá, egy a mellette álló poroszlok közül arczul csapá Jezust, mondván: Így felelsz-e a főpapnak? ²³ Felele neki Jezus: Ha rosszul beszéltem, bizonyítsd be a rosztat: ha pedig jól, miért versz engem? ²⁴ Elküldé őt Annás megkötözve Kajfához, a főpaphoz. ²⁵ Simon Péter pedig állá és melegedék. Mondának tehát neki: Valljon te is tanitványai közül vagy? Az tagadá, és monda: Nem vagyok. ²⁶ Monda egy a főpap szolgálából, annak rokona, kinek Péter le-

Moyzes rendeleivel, azokat is, mint Isten ellen szegülők, átadja a zsidóknak. Mit mond tehát ezekre az Üdvözítő? Megdorgálja őt, mert színleli azok nemtudását, melyeket nyilván hirdetett; hisz nyiltan, s nem zugban tanított. Mert ha bár sokat adott elő példázatokban, de nem úgy, mikép ők vélték. Akkor szólott pedig rejtekben, mikor a mondanók fölfülmultak a köznép felfogását. Miből azt is kitüntet, miszerint az evangéliumi igét minden embereknek hirdette. Továbbá a körülményekből akarván meghitelesíteni a tanúságot, hogy önmaga ne tanuskodjék magáról bizván a mondanak valóságában, minthogy (a főpap) a tanitványokat említette: Mit kérdezesz, ugymond, engem az enyémeiről? Ne az én tanitványaimat kérdezd, hanem kérdezd az ellenségeket, kik megkötöztek; ők mondják el, a miket én beszéltem.

²¹) Miért kérdezesz engem? kérdezd. Miután rámutatott némely szolgálókra, kik egykor az ő tanitványát csodálták, mondván: Soha úgy ember nem beszélt, s őket kimutatá, midőn így szólott: Ime ezek tudják, miket beszéltem én: valaki közülük ki akarván magát, menteni ama gyanuból, s hogy a Krisztus csodálása miatt tőlök ne vádoltassék, arczulsapással megszünteti a többinek elmondását; miután semmi olyant következetesen nem mondott, a mi őt indithatta volna az ütésre. Azért az Ur az így cselekvőtől az ütés okát tudakolja; nem azért, mert azelőtt csodálta, most pedig semmiről nem vádolhatván őt, így megbecstelelité. Ez volt az, kinek Péter levágta fülét. De miért panaszkodik az Ur az első csapásra már, okát kérdezvén, ki másoknak, ha jobb arczikon megütetnek, parancsolja a másikat is odafordítani? Hogy megmutassa, hogy nem akarata ellen, s valami vétség miatt, hanem büntetlenül s készakarva mindenek üdvéért jött a szenvedésre; türelmesen kérdezi az ütés okát, s így szól: Ha a mondanak ellen tehetsz kifogást, mutasd meg: ha pedig nincs kifogásod, miért versz engem?

²⁵) Az tehát tagadta. Nem beszél ez az evangelista szorosan Péter tagadását; mert nem áll úgy, mint Márknál: hogy a három tagadás között egyszer szólott a kakas: hanem hogy három tagadás után szólott a kakas, nem csak egyszer, hanem másodszor is, a mint az Ur eleve megmondotta neki. Miből azt tanuljuk, hogy nem esetleg hallgatott el az első kiáltás után: hanem hogy az Ur engedte meg neki a kiáltást, azért kiáltott tüstént először és másodszor. Ez pedig nem ellenkezik azzal, a mit Márknál olvasunk; mert mikor először tagadott, időn kívül szólott a kakas: miután pedig háromszor tagadott, másodszor kiál-

ὡν οὐ ἀπέκοψε Πέτρος τὸ ὅτιον· Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ; ²⁷ Πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. ²⁸ Ἀγούσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καίαφα εἰς τὸ πραιτώριον, ἣν δὲ προῦ καὶ αὐτοῖς οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα. ²⁹ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶπε· Τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ³⁰ Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιὸς, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν. ³¹ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. Εἶπον δὲ αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἡμῖν οὐκ ἐξεστὶν ἀποκτεῖναι οὐδένα. ³² ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶπε, σημαίνων ποῖω θανάτῳ ἡμελλεν ἀποθνήσκειν. ³³ Εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πιλάτος καὶ ἐφώνησε τὸν

ἀρνήσει τὸ ὅρεον σαφέστερον θεῖς τῆς ἀρνήσεως τὸν ἔλεγον, δεικνύς, ὅτι οὐδὲν διέπεισε τοῦ Κυρίου λόγος. Οὕτω γὰρ φησι κατὰ Μάρκον ὁ Κύριος· Πρὶν ἀλέκτωρα φωνῆσαι δις, ἀπαρνήσῃ με τρίς· ὁ δὲ παρὼν ἐναγγελιστὴς διὰ τὸ προειρησθαι αὐτὸ οὐκ οὕτως φησί.

²⁸) Καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς πραιτώριον. Μολισμὸν ἠγούμενοι τὸ τοῖς ἔθνεσιν ἀναμιγρῆναι, οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἐν ᾧ τὸ τυπικὸν ἔθνος προβάτον, ὃ ἐστὶ τὸ πάσχα· ἐν ταύτῃ γὰρ ἔδει σφαγῆναι καὶ τὸν ἄμνον τοῦ θεοῦ, ὃ ἐστὶ τὸ ἀληθινὸν πάσχα. Πάσχα τοῖνυν λέγει, ἥτοι τὴν ἐορτὴν πᾶσαν, ἥ ὅτι τότε ἐποιοῦν τὸ πάσχα. Ὁ δὲ Κύριος· πρὸ μιᾶς αὐτὸ παραδέδωκεν τηρῶν τὴν ἐκείνου σφαγὴν, ὅτε καὶ παλαιὸν ἐγένετο πάσχα, τούτῃ τῇ τοῦ παρασκευῆ, ὥστε συνεκχθῆναι τὸν καιρὸν τῆς τοῦ προβάτου σφαγῆς, καὶ τοῦ θανάτου Χριστοῦ. Ἐπειρὸς μὲν γὰρ ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ τὸ πνεῦμα παρέδωκεν ὁ ἀληθινὸς ἄμνος ὥρα τῆς ἡμέρας ἐννάτης, ἡμέρα παρασκευῆ· Ἐπειρὴ δὲ καὶ τοῦ προβάτου σφαγὴ κατὰ τὸν νόμον τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ.

²⁹) Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος. Φυσικῶς νόμοι κινούμενος, καὶ αὐτοὺς δισσώπων διὰ τούτων τὸν πατρῶον τιμῆσαι νόμον, ἐξῆτι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἔλεγον αὐτὸν ἀναιρεθῆναι. Τί οὖν ἐκείνοι; Μὴ ἐροῦντες τί εἰπεῖν, ἀορίστως κατηγοροῦντες, καὶ ἄνευ αἰτίας ἀπεκρίναντο δικαίως αὐτὸν παραδεδοῦναι, αἰτίαν εὐλογον λέγοντες τὸ ἐπ' αὐτῶν συλληφθῆναι, ὡς οἴμενοι μηδὲν ποιεῖν ἄδικον. Τότε ὁ Πιλάτος ὡς ἀφροσύνην πρᾶγμα, μονονυχὶ τοῦτο φησί· Εἰ ἐκείνοις ἐπιτρέψετε τὴν κρίσιν, καὶ ὁ νόμος ὑμῶν τὸν ἀνάντιον κολάζει, κρίνατε αὐτοί. Τότε ὡς ἐκπεσόντες αὐτοὶ τῆς ἀρχῆς, ἦσαν γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων, εἶπον· Ἡμῖν οὐκ ἐστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα. Τοῦτο δὲ εἶπον, ἥ ὅτι στενωπῶσαι αὐτοὺς οὐκ ἐξῆν, ἀλλὰ ῥωμαῖοις· ἐπεὶ οὔτε ἄλλω τρόπῳ ἀνέρου δεικνύναι ὁ Στέφανος λιθαζόμενος. Στανρωθῆναι δὲ αὐτὸν ἐπεθύμουν, ἵνα καὶ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς ἐκπομπήσωσιν, ὡς δημοσίον ἐγκλημα ἔχοντα, οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐλεγον οὖν, ὅτι σοὶ ἀνῆκε θανατώσαι οὐτὸν, οὐκ ἡμῖν, ὅτι βασιλεὺς ἐκείνους λέγει. Φησὶ δὲ ὁ ἐναγγελιστὴς, ὅτι τοῦτο ἔλεγον, ἵνα ὁ λόγος Ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶπεν (cod. εἶπον) σημαίνων, ποῖω θανάτῳ ἡμελλεν ἀποθνήσκειν, τοῦτο δηλών, ὅτι οὐκ ὑπ' αὐτῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἔμελλεν ἀναρῆσθαι.

³³) Εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ (πραιτώριον). Ἐπειδὴ ἐφῆμιζον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι βασιλεὺς ἐκείνους ἔλεγον, δεδιὼς μή πως τοῦτο αὐτὸ φέρει κίνδυνον, βουλόμενος τῆς τῶν Ἰου-

csapta fülét: Nemde én láttalak vele a kertben? ²⁷ Ismét tagadá tehát Péter, és azonnal szóla a kakas. ²⁸ Elvezetik tehát Jezust Kajfástól a tanácsházba. Reggel vala. És ők nem mentek be a tanácsházba, hogy meg ne fertőttesenek, hanem hogy ehessék a husvétet. ²⁹ Pilátus tehát kiment hozzájuk, és monda: Micsoda vádat hoztok föl ezen ember ellen? ³⁰ Felelének, és mondanak neki: Ha nem volna ez gonosztevő: nem adnók őt kezeidbe. ³¹ Monda tehát nekik Pilátus: Vegyétek ti őt, és a ti törvénytek szerint ítéljétek őt. Ámde a zsidók mondanak neki: Nekünk nem szabad senkit megölni. ³² Hogy beteljesedjék a beszéd, melyet mondott, jelentvén, milyen halállal fogna kimulni. ³³ Bement tehát ismét Pilátus a tanácsházba, és odahíván Jezust, kérdé őt:

tott, kiáltásával nyilvánosabbá tevén a tagadás dorgálását; a miből kitűnt, miszerint az Ur szava semmiben sem hiúsult meg. Ugyanis Márk szerint így szóla az Ur: Mielőtt a kakas kétszer szól, háromszor tagadsz meg engem. A jelen evangelista pedig a mondottak szerint nem úgy adja elő.

²⁸) És ők nem mentek be a tanácsházba. A pogányokkal összevegyülni fertőztetésnek tarták a zsidók, azért nem mentek be a tanácsházba az napon, mikor a jelképes bárányt megölték, azaz husvétkor; mert ez napra kellett megöletni Isten bárányának is, a ki az igaz husvét. A husvétet érti tehát, vagy az egész ünnepet, vagy mert akkor szerzik a husvétet. Az Ur pedig egy nappal előbb végzé azt, megtartván saját feláldozását arra, mikor a régi husvét is történt, azaz a készületnapjára, úgy hogy egybeesett a bárány feláldozásának ideje, és a Krisztus halálának ideje. Csakugyan esteli idő volt, mikor az igaz bárány átadta lelkét a nap kilenczedik órájában, a készület napján; és hasonlólag a bárány megölése is este történt a törvény szerint ugyanaz napon.

²⁹) Kiment tehát Pilátus. A törvény által természetesen indítván, s amazokat megszegyenítvén, hogy így becsülik hazai ősi törvényeiket, kérdezi az okot, melynél fogva őt megöleendőnek ítélék. Mivel nem felelhetének, határozatlanul vádolák, és ok nélkül állíták, miszerint jogosan adatott által, helyes és elég okul vetvén föl azt, hogy ők fogták meg, mintha ők semmi jogtalant nem cselekednének. Erre Pilátus röviden elbánandó a dologgal mintegy ennyit mond: Ha magatoknak ítéletet engedtek, s a ti törvénytek az ártatlant bünteti, ítéljétek magatokat. Akkor azok, minthogy már kiestek a fejedelemségből, s a romaiak alattvalói voltak, mondanak: Nekünk nem szabad senkit megölni. S ezt talán azért mondák, mert nekik nem volt szabad fölfeszíteni, hanem a romaiaknak; hisz, hogy más módon szoktak kivégezni, mutatja a megkövezett Istvánnak példája. Megfeszíteni pedig azért kívánták, hogy a halál nemével csufolhassák, mint olyannal, melynek nyilvános állami vétség volt az oka, nem zsidóféle. Azért mondák: Rád tartozik őt megölni, nem ránk, mert királynak állítja magát. Megjegyzí az evangelista: ezt azért mondák, hogy Jezus beszéde teljesedjék, midőn megvédőle milyen halállal fog kimulni, azt jelentvén, hogy nem csak ők, hanem a pogányok is részesek lesznek kivégeztetésében.

³³) Bement tehát a tanácsházba. Miután a zsidók kiálták, hogy magát királynak mondja, félvén, hogy ez valamikép veszélyt ne hozzon, s a zsidók alkalmatlankodá-

Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων ; ³⁴ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀφ' ἐαυτοῦ οὐ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον περὶ ἐμοῦ ; ³⁵ Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖος εἰμι ; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί· τί ἐποίησας ; ³⁶ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἡγωνίζοντο ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν. ³⁷ Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Οὐκ οὖν βασιλεὺς εἶ σύ ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Σὺ λέγεις ὅτι

δαίον ἐπαχθείας ἀπαλλάττειν, διὰ συντόμον αὐτὸν ἐρωτᾷ μὴ καθίσας εἰς κρίσιν, ἥτοι ὡς μεγάλῃ ἔχον παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Πιλάτου, ἰδὶα αὐτῷ δίχα θεωρεῖται διελέχθη. Τὶ οὖν ὁ Ἰησοῦς ; ἵνα ἐλέγξῃ τὸν Πιλάτον μὴ θέλοντα κρίναι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος, ἵνα μὴ ὡς ψευδῆ λέγοντας ἐλέγξῃ τοὺς συκοφαντοῦντας αὐτόν, μοιροῦντι τοῦτο φησὶ μηδεὶς μὴν κατηγοροῦντος, πόθεν σὺ τοῦτο λέγεις ; οὐ γὰρ σὺ δικαστὴς εἶ καὶ κατηγορὸς, τίως γὰρ φησιν οὐδεὶς φανερῶς κατηγορεῖ μὴν περὶ τούτου. Τότε ὁ Πιλάτος βουλόμενος ἐάντων ἀπαλλάξαι τοῦ ἐγκλήματος, καὶ δηλῶν, ὅτι ἐφ' οἷς ἐνήγето ὁ Χριστὸς μηδεὶς ἐλέγξαντος, ἀδίκως ἐξέδικαν, οὐκ ἀκριβῆ ποιούμενος τὴν ἐξέτασιν ἀλλ' ἐπόμενος τοῖς Ἰουδαίοις εἰς θάνατον· ἐγὼ φησιν οὐκ εἰμὶ Ἰουδαῖος, οὕτε οἶδα σε, οἱ δὲ εἰδότες σε παρέδωκαν ἐμοί· τί οὖν ἐποίησας ;

³⁶ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἡ βασιλεία. Ὁ λέγει, τοιοῦτον ἔστιν· Εἰ ἦμιν βασιλεὺς Ἰουδαίων, οὐκ ἂν οὕτως ἔμελλεν εὐχερῶς. Τοῦτο δὲ φησιν, ὡς τὴν ἀγωνίαν τοῦ Πιλάτου, καὶ πείθων, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάρτητος, οὐδὲ ἐπίκειος βασιλεὺς, ἀλλὰ τοῦ κόσμου παντός, τινεῖς τινεῖς, οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ Θεοῦ υἱός, καὶ Θεός. Καὶ οὐκ ἂν ἔπασχεν εἰ μὴ ἐβούλετο. Τηρητὰς δὲ αὐτοῦ φησιν τοὺς ἀγγέλους· οἱ γὰρ ἀγγελοὶ ἐννοοῦντες τὴν οἰκονομίαν τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὁρῶντες τὸν βασιλεῖα ἐάντων ἐβριζόμενον ἡσυχάζον τότε. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν ὅπως ὅτι βασιλεὺς εἰμι ὁ Χριστὸς, εἰς ἐγκλημα ποιεῖται τὸν λόγον ὁ Πιλάτος, καὶ φησιν. Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ ; Τὶ οὖν ὁ σωτὴρ ; ἐλέγχει αὐτόν καὶ μὴ βουλόμενον τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, καὶ βασιλεῖα ἐάντων, εἰ καὶ μὴ τοιοῦτο λογισμὸς ὁμολογήσαντα.

³⁷ Εἰγὼ εἰς τοῦτο γενένημαι. Ἐγὼ φησιν διὰ τοῦτο γέγονα ἄνθρωπος, ἵνα τὸ ψεῦδος, καὶ τὸν ἐνεργήσαντα αὐτὸ διάβολον ἐκ τοῦ κόσμου ἀπελάσας βασιλεύονσαν ἀποδείξω πάντων τὴν θεῖαν φῆσιν, ἥτις ἔστιν ἡ ἀλήθεια, ἀλήθειαν λέγων τὸ ἐάντων ἀποδείξαι τοῖς ἀνθρώποις Θεὸν ἀληθινόν. Πᾶς οὖν ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μὴν τῆς φωνῆς. Εἰ τις γὰρ φησιν ἔστιν ἀλήθεια καὶ τοῦτο ποιεῖ, πάντως ἀκούεται μὴν. Τοῦτο δὲ εἰπὼν ἐπισπᾷται αὐτόν, καὶ πείθει γενέσθαι τῶν λεγομένων ἀκροατὴν. Διελασθεὶς τοῖνυν τοῖς ὁμίμασι ὁ Πιλάτος ἠρώτησεν, τί ἔστιν ἀλήθεια, καὶ εὐθὺς ἐδραμεν ἔξω, ὥς μὴ ὄντος χαίρου τοῦ μαθεῖν συνεῖδεν γὰρ ὅτι τοῦτο μὲν εἰδεῖτο καιροῦ τὸ ἐρωτᾶν, ἡ βούλετο δὲ αὐτὸν ἐξαρκῆσαι τῆς ὁμιλίας τῶν Ἰουδαίων. Αὐτὸ καὶ ἐξῆλθε καὶ φησὶ. Εἰγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ. Ἐξ ὧν δὲ εἰπὼν ἐξῆλθεν εὐθὺς, δείκνυται, ὅτι οὐ μαθεῖν ἤτοίμας αὐτοῦ. Εἶτα ἀπαλλάξας αὐτὸν πάσης αἰτίας, τότε ἀξιοὶ ἐκ περιουσίας εἰ καὶ μὴ βούλονται ὡς αἰθῶν ἀφαιρεῖται, καὶ ὡς ἐπὶ θύοντος χαρίσασθαι τῷ καιρῷ· διὸ καὶ τὴν συνεθείαν αὐτοῖς ἀναμνησκύ. Νομικῶς γὰρ εἶδει ἐπόμενοι ἀπέλουν ἵνα ἐν τῇ ἐσθρῇ τὸν ποιήσαντα ἀκούσιον φῶνεν, καὶ συσχεθέντα. Βασιλεῖα δὲ τὸν Ἰησοῦν τῶν Ἰουδαίων λέγων ὁ Πιλάτος χαριεντίζεται ὁμοῦ, καὶ ἐποχῇ τῷ γελῶν τὴν τῶν λευπηκῶν ὁρῆν ἐν τῷ δεικνύνει σαφῶς ὅτι δὴ κατηγορεῖται ὁμίμων, (ἀλ. μάτην.)

Te vagy a zsidók királya ? ³⁴ Felele neki Jezus : Magadtól mondd te ezt, vagy mások mondták neked felőlem ? ³⁵ Felele Pilátus : Valljon én zsidó vagyok-e ? a te nemzedet, és a főpapok adtak át nekem, mit cselekedtél ? ³⁶ Felele Jezus : Az én országom nem e világból való ; ha e világból való volna az én országom, szolgálaim küzdenének, hogy ne adassam át a zsidóknak : most azonban országom nem innét való. ³⁷ Pilátus erre monda neki : Tehát király vagy te ? Felele Jezus : Te mondd, hogy én király vagyok. Én arra születtem, és

sától szabadulandó, röviden kérdezi őt, a nélkül, hogy törvénszékert ülne. Vagy talán nagy gyanut tarta felőle Pilátus, s azért külön, minden zaj nélkül, érkezett vele. Mit mond tehát Jezus ? Pilátus megrovásául, ki nem akarta őt a törvénszéken itélni, hogy úgy rágalmozóit hazugságon kapja : majdnem így nyilatkozik : Miután engem senki sem vádol, honnét mondd ezt ? hisz nem lehetsz bíró és vádló egyszersmind : eddig ugymond senki engem nyilván erről nem vádol. Erre Pilátus el akarván magától ama vádat háritani, mintha a Krisztust, ki minden megbizonyítás nélkül vezetettett itéletre, jogtalanul, szoros vizsgálaton kívül, csupán a zsidók követéséből ítélte volna a halálra ; én ugymond, nem vagyok zsidó, se téged nem ismerlek ; hanem a kik ismernek, azok adtak által nekem ; mit cselekedtél ?

³⁶ Felele Jezus : Az én országom. A mit mond, ilyen értelmű. Ha a zsidók királya volnék : nem ületném meg ily könnyen. Ezt azért mondja, hogy Pilátus kételyét megszüntesse. s őt meggyőzze arról, miszerint nem bitorló, sem földi király, hanem az egész világot, azaz ég és föld királya, Isten fia, és Isten ; s nem szenvedne, ha nem akarna. Szolgáinak az angyalokat mondja, kik tekintetbe véven az ő eljövételének célját, midőn királyukat meggyaláztatva látták is, akkor megnyugodtak benne (nem ellenzették). Azután minthogy csakugyan magát királynak s Krisztusnak vallá, Pilátus vádba fogja a mondatot, s kérdi : Tehát te király vagy ? S mit mond rá az Üdvözítő ? Kimutatja neki hogy ámbár nem akar igazat mondani, őt mégis királynak vallja, jóllehet nem olyan felfogással.

³⁷ En arra születtem. En, ugymond, azért lettem emberre, hogy a hazugságot, és az azt gyakorló ördögöt a világból kiűzvé, az isteni természetet mutassam ki uralkodónak, mely maga az igazság, igazságnak mondván azt, hogy önmagát az emberek előtt igaz Istennek bizonyítsa. Minden tehát, a ki az igazságból van, az én szavamra hallgat. Mert, ugymond, ha valaki igaz, és igazat kíván : csakugyan hallgat rám. Ezt mondva édesgeti őt, és rá akarja venni, hogy hallgassa, a miket mond. Pilátus tehát a szavak által elbájlolva, kérdező : Mi az igazság ? de tüstént kifutott, mintha nem volna idő s alkalom most efféléket tanulni ; érzé ugyanis lelkesmeretében, hogy e kérdéseknek ugyan kellene időt engedni : de ő Jezust ki akarta ragadni a zsidók dühösségéből. Azért kiment és így szóla : Én nem találok benne semmi vétséget. Ezen megjegyzéssel, miszerint tüstént kiment, jelenté (az evangelista) hogy nem tanulás végett kérdező azt. Azután folszabadítván őt minden bünvádtól, alkalmilag arra törekszik, hogy ha már mint ártatlant nem akarják elereszteni : legalább mint bűnöst engedgedjék elmenni a (husvéti) idő tekintetéből. Azért említi nekik a szokást is. Mert törvényes szokás után indulva az ünnepen elbocsátának egy fogva tartott szándékos gyilkost. Midőn Jezust a zsidók királyának nevezi Pilátus, haragjukat nevetséggel igyekszik csillapítani, világosan kimutatván, hogy erről alaptalanul vádoltatik.

βασιλεύς εἰμι ἐγώ. Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ, πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς. ³⁸ Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Τί ἐστὶν ἀλήθεια; καὶ τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐξῆλθεν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ λέγει αὐτοῖς, ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ. ³⁹ Ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἔνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα, βούλεσθε οὖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; ⁴⁰ Ἐκραύγασαν οὖν πάντες λέγοντες· Μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραββάν· ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

azért jöttem e világra, hogy tanuságot tegyek az igazságról. Mind a ki az igazságból van, hallja az én szavamat. ³⁸ Monda neki Pilátus: Mi az igazság? És ezt mondván ismét kiment a zsidókhoz; és monda nekik: Én semmi okot nem találok benne. ³⁹ Szokástok pedig, hogy egyet nektek elbocsássak husvétkor; akarjátok-e hát, hogy elbocsássam nektek a zsidók királyát? ⁴⁰ Kiáltának tehát ismét mindnyájan, mondván: Nem ezt, hanem Barabbást; Barabbás pedig látor vala.

CAPUT XIX.

Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἑμαστῆρωσε. ² Καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν, ³ καὶ ἔλεγον· Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐδίδουν αὐτὸν ἁπσίματα. ⁴ Ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἴδε ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶτε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω. ⁵ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν

Akkor tehát vevé Pilátus Jezust és megostoroztatá. ² És a vitézek tövisből koszorút fonván, fejére tevék, és bibor-öltönybe öltöztették. ³ És mondának: Üdvözlégy zsidók királya, és arczul verék őt. ⁴ Kiment tehát ismét Pilátus, és monda nekik: Ime, kivezetem őt nektek, hogy tudjátok, miszerint semmi vétiséget nem találok benne. ⁵ Kiment tehát Jezus, tövis-koronát viselvén, és bibor-öltönyt.

²) Καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες. Ἐπειδὴ τοῖς προτέροις οὐκ ἴσμεν αὐτὸν ἐξελεσθαι τῶν Ἰουδαίων, σπειδῶν μέχρι τοῦτον στήσαι τὸ δεινὸν καὶ ἐμάστιξε, καὶ γινέσθαι τὰ γενόμενα συνεχώρησε, τοντέστιν τὴν τε χλαμῖδα ἐνδύσαι, καὶ τὸν στέφανον περιθεῖναι διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐστεφανωμένοι ἐξήγαγε πρὸς αὐτοὺς, ἵνα τὴν ὕβριν τὴν εἰς αὐτὸν γινομένην ἰδόντες μικρὸν ἡσυχάσωσι τοῦ πάθους. Ὅτι δὲ καὶ οἱ στρατιῶται τοῦτο ἐποίουν, καὶ οὐκ ἐπίταγμα τοῦ ἄρχοντος ἦν, ἀλλ' εἰς χάριν Ἰουδαίῳ, δείκνυσιν ὁ ἐναγγέλιστής ἐπὶ τῷ. Οἱ οὖν στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἱμάτιον, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Πιλάτος, σὺ εἰ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; καὶ ἄνω, καὶ κάτω βασιλεῖα ἐκείνων ἐγγίμζον, καὶ σῆμα αὐτὸν λοιπὸν χλευασίας τιθέασιν, καὶ ὁ μὲν ἐξ ἀκανθῶν στέφανος τὴν τῶν εἰδωλολατρῶν ἐπι κατασημαίνει πληθύν, ἀναληθισμένην ὥσπερ εἰς διάδημα τῷ Χριστῷ διὰ πίστιν τῆς εἰς αὐτὸν· τὸ δὲ πορφυροῦν ἱμάτιον τὴν ἐσομένην κατὰ παντὸς κόσμον βασιλείαν δηλοῖ.

⁵) Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω. Ἀπὸ τοῦτο πάλιν ἐξέρχεται αὐτὸν ἐστεφανωμένον τῷ ἀκανθῶν στεφάνῳ πρὸς αὐτοὺς, ἵνα μαλαξῇ αὐτῶν τὴν λυδίην καρδίαν διὰ τῆς ἐλεεινῆς ταύτης θέας, ὅπως αὐτὸν ἀπολύσωσιν. Ἦτοι τοῦτο ποιεῖ, θέλων αὐτὸν δημοσίᾳ ἀνατίειν ὁφθῆναι.

Ἴδε ὁ ἀνθρωπος. Ὡς ἀγοσιούμενος τὸ πρᾶγμα ταῦτα εἶπεν ὁ Πιλάτος, καὶ ὥσων αὐτοὺς ἐπὶ πρᾶγμα ἀπηγορευμένον κορυφώσαντες αὐτὸν ἡγῆται ἐκδοῦναι αὐτὸν, ἢ ἀνατίειν ὅνα τιμωρήσασθαι, μορμονχὶ τοῦτο βοῶν. Ἐπειδὴ ἔμοι ἐγκλημα φέρεται τὸ ἀνατίειν φονεῦσαι, ὑμεῖς οἱ λέγοντες ἐαυτοὺς θεοῖς πειθαρχεῖν νόμοις, ποιῆσατε τοῦτο, εἰ μὴ νομίζετε ἁμαρτάνειν. Τί οὖν ἐκείνοι: διὰ τοῦ παραβαίνειν τὸν νόμον δοκοῦντες αὐτὸν σπαστῆναι, ὥς Θεὸν βλασφημοῦντα αὐτὸν διέβαλλον, καὶ θανάτῳ κατακρίναν. Ἐπειδὴ γὰρ δι' ὧν ἐλάλει, καὶ ἐποίει, ἐαυτὸν νόμον Θεοῦ ἐδείκνυν, νόμος δὲ ἦν τοὺς λέγοντας ἐαυτοὺς προσήτας, καὶ ψευδομένους, ἢ καὶ εἰς τὸ θεῖον βλασφημοῦντας λι-

²) A vitézek (koszorut) fonván. Miután az előbbiekel nem bírta őt a zsidók kezéből kiragadni, még mindegyre iparkodék megállítani a végső kegyetlenséget, azért megostoroztatá, s engedé történni a történeteket, t. i. a köntöst ráadni, és a koszorút rátenni. Mert azért vezeté ki eléjük megkoszorozottan, hogy látván a rajta elkövetett csufaságot, kissé megszüntessék szenvedését. Ez azonban csak a vitézek merénye volt, s nem a helytartó meghagyásából történt, hanem a zsidók kedvéért, a mint ezt az evangelista megjegyzi, mondván: A vitézek tehát koszorút fonván a tövisből, rátették azt fejére, és a köntöst stb. Mi után tudni illik azt kérdé Pilátus: te vagy-e a zsidók királya? s mindegyre őt királynak kiabálák: tehát gúny tárgyává teszik. Egyébiránt ez a töviskorona jelenti a bálványimádók sokaságát, melyet koszorú gyanánt vesz föl Krisztus, midőn benne hisznek. A bibor öltöny pedig az egész világ fölötti uralkodást ábrázolja.

⁵) Kiment tehát Jezus. Azért vezeté ki őt hozzájuk tövis koronával megkoszorúzottan, hogy e szánalomra méltó látvány által meglágyítsa közzivüket. Vagy azért cselekszi ezt, mert nyilván ártatlannak akarta őt kitüntetni.

Imhol az ember. A dolog utálásából mondta ezeket Pilátus, és némileg hájtá őket olyan tényre, mely tiltott vala. Mert kisebb hibának vélte kiadni őt, mint ártatlan létére kizoztatni, mintha ezt mondta volna: Miután rám bűnvád háramlik ha ártatlant megöletek: cselekedjétek azt ti, ti kik isteni törvények alatt mondjátok magatokat lenni, ha gondoljátok, hogy nem vétkeztek. Mit cselekesznek hát azok? A törvény megsértése által vélvén őt elmarasztalhatni, mint Isten-káromlót vádolják őt, s halálra ítélik. Ugyanis ő beszédei és ténylei által magát Isten fiának bizonyítá; már pedig törvény vala, miszerint a kik magukat profétáknak vallják és hazudnak, vagy a kik az Istent ká-

ἀκάνθινον στέφανον, καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἴδε ὁ ἄνθρωπος. ⁶ Ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκράυγασαν λέγοντες· Σταύρωσον σταύρωσον αὐτόν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Ἀβέετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. ⁷ Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν οφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἐάν- τὸν Θεοῦ υἱὸν ἐποίησεν. ⁸ Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μάλλον ἐφοβήθη. ⁹ Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ· Πόθεν εἰ σὺ; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. ¹⁰ Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς, οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαι σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαι σε; ¹¹ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παρ-

αβολοῦσθαι· ἔλεγον αὐτὸν ἔσθω κατὰ τὸν νόμον θανάτου.

⁸) Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος. Ὡς εἰδωλολάτρης, καὶ κοῦφος ὁ Πιλάτος ἀκούσας υἱὸν Θεοῦ ἀδιακρίτως ἐφοβήθη, τοντέστιν ἐλαβεῖτον διέθετο, οἷτω πιστεύσας· ὅτι ἦν Θεοῦ υἱός, καθὼς οἱ παρ' ἑλλήσι λεγόμενοι ἡμίθεοι ἀκούσας γὰρ τοῦτο, καὶ μαθὼν τὰ παρ' αὐτοῦ θαύματα εἰδειλάσκειν. Ἦτοι ἐφοβήθη μὴ ἄρα παρενόμεν, εἰ μὴ ἐφάρτευσεν αὐτὸν ὡς ἀντίθεον. Διὸ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὸ πραιτώριον λεπτῶς θέλων διερευνῆσαι τοῦτο. Ὁ δὲ Χριστὸς σιωπᾷ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἀποκρίνεται, ὡς μηδὲν αὐτοῦ ἀληθῶς δευαμένον ἀκοῦσαι μάτην λαλῶν, οὐ πειθομένῳ ἀνθρώπῳ, καὶ ἵνα δεῖξῃ, ὅτι ἐκὼν ἐπαθεν· ἡ γὰρ ἂν ἀντίστα τοῖς λεγομένοις, ἢ καὶ ἡγήσατο ταῦτα, μὴ θέλων ἀποθανεῖν.

¹⁰) Λέγει οὖν ὁ Πιλάτος. Οἰόμενος ὁ Πιλάτος ἐξ ἀπορίας αὐτὸν σιωπᾶν, ἀρχοντικῶς αὐτὸν ἀπειλεῖ, καὶ φησὶν· Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας, ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαι σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαι σε; τοῦτο δὲ λέγων ἐαυτοῦ κατηγορεῖ, ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἀπολῦσαι οὐκ ἀπέλυσεν, ἀλλὰ καὶ θανάτῳ ἀναιτίον παρέδωκεν. Τί οὖν ὁ σωτήρ; κατασπῶν αὐτοῦ τὸ φρόνημα, ἐπειδὴ εἶπεν· ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαι σε, καὶ ἀπολῦσαι σε, καὶ δηλῶν, ὅτι οὐκ ἀπλῶς, καὶ κατὰ τὴν τῶν ἄλλων ἀκολουθίαν ἦν τὸ γινόμενον, ἀλλ' ἐτερόν τι μυστικῶς ἐπιτελούμενον, φησὶν· Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν, τοντέστιν συγκυρωμένον. Ὁ οὖν λέγει, τοιοῦτόν ἐστι σφάλῃ φησὶν. οὐκ ἐν σοὶ ἐστὶ τὸ παθεῖν με, εἰ μὴ γὰρ ὁ πατήρ συνεχώρησεν διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ διὰ τοῦ πάθους τοῖς ἀνθρώποις γίνεσθαι, τοντέστιν, εἰ μὴ ἐγὼ ἐκὼν ἐνδοκίᾳ πατρὸς ἤγαγον εἰς τὸ παθεῖν ἐμάντων κἂν ἄρχων ἢ ἐξουσίαν ἔχων πολλῶν, ἀλλ' οὖν μὴ ἐφάρτευσον κατ' ἐμοῦ πταίσμα οὐκ εἰδὼν μου καταψηφίσασθαι ἵνα δὲ τοῦτο ἀκούσας μὴ νομίσῃ ἀπηλλάχθαι τοῦ ἐγκλήματος, ἐπάγει διὰ τοῦτο ὁ παραδιδόνς με σοὶ μίζονα ἀμαρτίαν ἔχει, ὡς αὐτοῖς ἔλεγε· καὶ ὁ πατήρ ταῦτα εἶπεν γενέσθαι, οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐκτός τῆς πορνείας ὑμεῖς, δεικνύς, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπένυθος ἦν κακεῖνοι, εἰ καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρει· ταύτην δὲ τὴν ἄνωθεν δόσιν, ἣτοι συνεχώρησιν ὡς ἀνθρώπος λέγει· καθὼς γὰρ λόγος Θεοῦ καὶ Θεὸς αὐτὸς ἦν ὁ διδόνς τε καὶ συγχωρῶν. Τὴν ἀμαρτίαν μίζονα τὴν τοῦ παραδιδόντος διὰ τοῦτο εἶναι φησι, διὰ τὸ κάλλιον αὐτὸν ἐπερωτῆσαι. Ταῦτα δὲ φησι δεικνύς, ὅτι εἰ καὶ αὐτὸν οὐδεὶς ἡδύναιτο ἀνελθεῖν εἰ μὴ αὐτὸς ἐκὼν ἐνδοκίᾳ πατρὸς ἐξέδωκεν ἐαυτὸν ἀλλ'

Ἐς monda nekik: Imhol az ember. ⁶ Midőn tehát láták őt a főpapok, és a szolgák, kiáltának mondván: Feszítsd meg, feszítsd meg őt. Monda nekik Pilátus: Vegyétek ti őt, és feszítsétek meg; mert én nem találok okot benne. ⁷ Felelének neki a zsidók: Nekünk törvényünk van, és a mi törvényünk szerint meg kell neki halnia, mert magát Isten fiának mondá. ⁸ A mint e beszédet hallá Pilátus, még inkább megijedett; ⁹ és bement ismét a tanácsházba, s monda Jezusnak: Honnét való vagy te? De Jezus nem adott neki feleletet. ¹⁰ Azért Pilátus monda neki: Nekem nem szólasz? nem tudod-e, hogy hatalmam van téged megfeszíteni, és hatalmam van téged elbocsátani? ¹¹ Jezus felele: Nem volna semmi hatalmad ellenem, ha fölülről nem adatott volna neked; azért a ki

romolják, azokat meg kelle kövezni: őt is tehát törvény szerint halálra méltónak mondták.

⁸) Midőn tehát hallotta Pilátus. Mint bálványimádó és meggondolatlan ember, hallván Isten fiát, oktanul megijedett; azaz ovatosabb lett, azt hiven, miszerint olyanféle Istenfia, miként a görögöknél az ugynevezett félistenek; hallván tehát ezt, (s megtudván az ő csodáit megijedett. Vagy félt, ne talán törvénszegő legyen, ha őt meg nem öli, mint Istennel ellenkezőt. Azért ismét bement a tanácsházba, jól meg akarván ezt vizsgálni. De a Krisztus hallgatott, és mitsem felelt neki, mert Pilátus nem levén képes valamit igazán hallani, hasztalanul szólott volna, mivel az ember nem hitt volna; egyszersmind meg akarta mutatni, miszerint önként szenvedett; mert vagy ellenkezett volna a mondottakkal, vagy ezeket tagadta volna, ha nem akar meghalni.

¹⁰) Pilátus tehát monda. Pilátus a hallgatást kételkedésnek tulajdonítván, hatóságilag őt megfenyegeti, mondván: Nekem nem szólasz-e? Nem tudod-e, hogy hatalmam van téged megfeszíteni, és hatalmam van elbocsátani? Ezt mondván önmagát vádolja; mert hatalma levén elbocsátására, még sem bocsátá el, hanem az ártatlant halálra adta. Mit mond tehát az Üdvözítő? Leszállítja gögét; mert miután azt mondá Pilátus: Hatalmam van megfeszíteni vagy elbocsátani téged, kijelentendő az Ur, miszerint nem ok nélkül, vagy mások megbízásából történik e tény, hanem titkosan más valami teljesedik: így szól: Nem volna ellenem semmi hatalmad, ha neked fölülről nem adatott, azaz engedtetett volna. A mit tehát mond, ennyiben foglaltatik: Tévedsz, ugymond; nem rajtad áll az én szenvedésem, ha csak az atya a jövődő jók miatt meg nem engedi az embereknek azt történni; azaz ha csak én készakarva az atya tetszése szerint magamat szenvedésre nem vinném, jöllehet fejedelem és nagyhatalmu volnál, de ellenem nem találhatván semmi vétséget, el nem ítélnél. Hogy pedig ezek hallására ne gondolja magát minden vétektől mentnek, hozzáveti: Azért a ki engem általadott, nagyobb bünt követett el, mintha mondaná: habár az atya engedé ezt történni, mindazáltal nem vagytok gonoszság nélkül; jelentvén, miszerint mind Pilátus, mind a zsidók bűnösök, ámbar Isten engedé (az eseményt). Ezt az adomány pedig, vagy engedményt ugy adja elő mint ember, mert a meny nyiben ő Isten Igéje, és maga is Isten: ő volt, a ki adta és engedte. Az általadónak bűnét azért mondá nagyobb- nak, mert az őt jobban ismerte. Mindezekkel pedig jelen- teni akarta, miszerint, ámbar őt senki meg nem ölheté, ha csak készakarva az atya tetszéséből magát át nem engedi:

διδούς με σοὶ μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει. ¹² Ἐκ τούτου οὖν ἐξήτει ὁ Πιλάτος ἀπολύσαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐκραζον λέγοντες· Ἐὰν τούτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἰ φίλος τοῦ καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλεὺς ἐαυτὸν ποιοῦν, ἀντιλέγει τῷ καίσαρι. ¹³ Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τοῦτον τὸν λόγον, ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος, εἰς τόπον λεγόμενον Λιδόστρωτον, ἐβραϊστὶ δὲ Γαβαθᾶ. ¹⁴ Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα ἦν ὥσπερ ἔκτη· καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις· Ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν. ¹⁵ Οἱ δὲ ἐκραύγασαν· Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· Τὸν βασιλεὺς ὑμῶν σταυρώσω; ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς· Οὐκ ἔχομεν βασιλεῖα εἰ μὴ καίσαρα. ¹⁶ Τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ, παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἤγαγον. ¹⁷ Καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐξηλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίου τόπον, ὃς λέγεται ἐβραϊστὶ Γολγοθᾶ. ¹⁸ Ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο, ἐντεῦθεν, καὶ ἐντεῦθεν μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν. ¹⁹ Ἐγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ

οὗν γε τῆς αὐτῶν δυσσεβείας τίσανσι δίκην, ὥς ἐκόπτες ἐπὶ τοῦτο ἐλθόντες.

¹⁵) Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας. Νικηθεὶς τοῖς τῶν Ἰουδαίων λόγοις ὁ Πιλάτος φοβηθεὶς μὴ προσκρούσαι καίσαρι, ὥς ὑπὸ ἐγκλημα ὢν, εἰ ἀπολύσειν τοῦτον ἐγκαλούμενον ὡς ἀντίστην, ὥς μέλλον φοβικὴν ἐξαγαγεῖν ψήφον, ἀνείσιν ἐπὶ τοῦ βήματος. Τὴν δὲ ἡμέραν καὶ ὥραν ἐπισημῆται ὁ ἐναγγελιστὴς, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἑορτῇ ἐσταύρωσαν αὐτόν, καὶ διὰ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν. Ἰνα γὰρ καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐποικειδίστος γένηται, σπονδάζουσιν ἐπὶ τιμωρίαν ἀγαγεῖν τὴν ἐπάρατον, δεδοικότες, μὴ τις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα γένηται μνήμη· διὸ καὶ μετὰ ληστῶν αὐτὸν σταυροῦσιν, ὥστε αὐτὸν νομισθῆναι ὡς ἐπ' ἐγκλήματι τοιοῦτο ἀνηρῆσθαι, τουτέστιν, ὥς ἐπὶ τρανιδί. Ὁ δὲ Πιλάτος ὡς μετὰ μίσσητας καὶ ἐμπαιγμοὺς μὴ ἐνδιδόντας αὐτοὺς ὁρῶν, ἐπειδὴ ὁμοφώνως ἠρήσαντο τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἠρῆσαντο ἐκόντες, ὑπὸ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν εἶναι, ὅτε καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἐαυτοῦ προνοίας αὐτοῦ ἐκβαλὼν τῇ ἐαυτῶν ψήφῳ εἴασιν περιπεσεῖν, ὑπ' ἀλογίας φοβηθεὶς ὡς ὑπὸ ἐγκλήμα αὐτὸν ἄγοντας, ἐξέδωκεν αὐτὸν ἀδίκως τοῖς φονεαῖς.

¹⁶) Οἱ δὲ παραλαβόντες. Ὡς καταδίκην βαστάσαι τὸ τοῦ σταυροῦ ξύλον προσέταξαν (cod. προσέταξεν,) καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον οἰωνίζοντο, καὶ οὐδὲ θιγεῖν ἠρείχοντο. Τοῦτο δὲ γέγονεν οἰκονομικῶς, ἵνα τὴν ἐκ τοῦ νόμου κατάραν ἐαυτοῦ κατακρίνῃ. Οὐκ ἐστὶ δὲ διαφωνία, εἰ ὁ μὲν φησι τῶν ἐναγγελιστῶν· καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν ἐξ αὐτοῦ ἐξηλθεν· ὁ δὲ ὅτι ἠγγάρευσαν Σίμωνι, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. Ἀπὸντες γὰρ ἐπὶ τὸν Γολγοθᾶν ἀνήντησαν Σίμωνι, καὶ μετέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρόν. Ἐν Γολγοθᾷ δὲ ὁ λέγεται κρανίου τόπος, σταυροῦται, ἐπειδὴ ἐκεῖ τετελεστηκέναι φησι (sic) τὸν Ἀδὰμ καὶ ἐκεῖ ταφῆναι. Ἐνθα οὖν ὁ θάνατος ἠρῆσεν, ἐκεῖ καὶ ὁ τρόπαιον ἐστήσεν κατ' αὐτοῦ ὁ Χριστός. Ἰνα δὲ ἡ γραφὴ πληρωθῇ λέγονσα· καὶ μετὰ ἀνόντων ἐλογίσθη, σταυροῦται μέσον δύο ληστῶν.

¹⁹) Ἐγραψε δὲ καὶ τίτλον. Τοῦτο πεποίηκεν ὁ Πιλάτος ὁμοῦ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις διασφύρον, ὁμοῦ δὲ ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς φανὼν ἐξέδωκεν, καὶ τὴν ψήφον ταύτην τῇ κοινωσίᾳ τῶν ληστῶν βεβαιώσαι ἐπεχείρουν, ἵνα μηδὲν λοιπὸν ἔξει ποτηρίας (cod. ποτηρίας) ἐπιφέρειν αἰτίας, καὶ κατηγορεῖν αὐτοῦ ὡς φαν-

engem neked általadott, nagyobb bünt követett el. ¹² Ettől fogva Pilátus el akarta bocsátani: de a zsidók kiáltának, mondván; Ha ezt elbocsátod, nem vagy a császár barátja. Mind, a ki magát királynak teszi: ellene mond a császárnak. ¹³ Ezt a beszédet hallván Pilátus, kivezeté Jezust, és az ítélőszékre ült azon a helyen, mely kövezetnek mondatik, zsidóul pedig gabathának. ¹⁴ Volt pedig a husvéti készültnap, mintegy hat óra, és monda a zsidóknak: Ihol a ti királytok. ¹⁵ Azok pedig kiáltának: Vidd, vidd, feszítsd meg őt. Monda nekik Pilátus: A ti királytokat feszítem-e meg? Felelének a főpapok: Nincs királyunk, hanem csak császáruk. ¹⁶ Akkor tehát általadta őt nekik, hogy megfeszíttessék. Vették tehát Jezust, és elvezeték. ¹⁷ És vivén keresztjét, kiment az ugynevezett koponyák helyére, mely zsidóul golgothának mondatik: ¹⁸ hol őt megfeszíték, és vele más kettőt innen és tul, közepén pedig Jezust. ¹⁹ Egyszersmind czimet

mindazáltal azok istentelenségük büntetését szenvedni fogják, mert azt szándokosan tették.

¹⁵) Pilátus tehát hallván. A zsidók szavai által legyőzetvén Pilátus, ama félelemből, netalán a császárt megbántsa, s vád alá essék, ha ezt, ki mint párttűt vádoltott, szabadon bocsátja, föllép az ítélőszékre. A napot és órát megjelölő az evangelista tudatni akarván, miszerint ugyanazon ünnepen feszítették meg őt; azonfölül a harmadnap i föltámadásra emlékeztetvén. Mert hogy halála annál kegyetlenebb legyen, sietnek őt a borzasztó kinra vinni, félvén, ne talán ezek után még valami említés történjék róla. Azért feszítik meg latrokkal is, hogy efféle bünvád miatt láttassék kivégzettnek, tudnilik hatalombitorlás miatt. Végre Pilátus látván, hogy a megostorozás és csufolások után sem hagynak alább, miután egyhangulag eltagadták országát, eltagadták pedig, önkint a romaiak uralkodása alatt vallván lenni magukat, minél fogva az Isten is őket gondviseléséből kizárván, saját kívánságuknak engedte őket áldozatul esni: oktalan félelmében, hogy majd vád alá viszik őt, kiadta őt igazságtalanul a gyilkosoknak.

¹⁶) Azok pedig fogván őt. Mint elítéltnek a keresztfát vinni parancsolák, mert magát a fát is utálták, s még illetni sem akarták. Ez pedig alkalmazásból történt, hogy a törvényből eredett átkot magára vegye. Nincs továbbá ellenkezés, ha egy evangelista azt írja: és fölvén a keresztet kiment, a másik pedig, miszerint Simont kényszerítették, hogy vigye keresztjét. Ugyanis csak útközben Golgotha felé találták elő Simont, és tették rá a keresztet. Golgothán, a mi a koponyák helye, feszítették meg, mert ott halt meg, mint mondják, Ádám, és ott temettetett el. A hol tehát a halál kezdődött: ott állítá föl ellene Krisztus a diadalfelt is. Hogy pedig az írás beteljesedjék, mely ezt mondja: A gonoszok közé soroztatott, két lator közepén feszített meg.

¹⁹) Egyszersmind czimet irt. Ezt Pilátus mind a zsidóknak kigunyolására, mind a Krisztus védelmére cselekedte. Miután t. i. őt mint rossz embert adták át a zsidók, és ezen ítéletüket a latrok társaságával is igyekvének megbizonyítani: nehogy valaki ezután gonosz okokat hozzon föl ellene, s őt mint rossz és veszélyes embert vádolja:

μέρη, ἐκάστω στρατιώτῃ μέρος, καὶ τὸν χιτῶνα ἦν δὲ ὁ χιτῶν ἄραφος, ἐκ τῶν ἀνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. ²⁴ Εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλους· Μὴ σχίσωμεν αὐτόν, ἀλλὰ λάξωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος ἔσται ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ ἣ λέγουσα· Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον. Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν. ²⁵ Εἰστίκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνῇ. ²⁶ Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα, ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Γύναι, ἴδε ὁ υἱός σου. ²⁷ Εἰτα λέγει τῷ μαθητῇ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου, καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια. ²⁸ Μετὰ τοῦτο εἰδὼς ὁ

τοῦ Χριστοῦ χιτῶνα. Ἄλλοι δὲ ἀλληγορίαν δι' αὐτοῦ δηλοῦσθαι φασίν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἄνθρωπος ἦν ὁ σταυρουμένος καὶ ἀνωθεν τὴν θεότητα ἔχον· μόνος γὰρ ὁ τοῦ Χριστοῦ χιτῶν, τοντίστιν ἡ τοῦ λόγου σὰρξ ἀνευ σποράς οὕσα ἀνδρὸς ἀνωθεν ἦν. ὑφανθεῖσα ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως. Ἦτοι ὁ τοῖς κώτοι γεννηθεὶς κατὰ σάρκα λόγος μονογενὴς ἀνωθεν ἐστίν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.

²⁵ Εἰστίκεισαν δὲ παρὰ (τῷ σταυρῷ). Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αἰτε μτέρα ἀλγεῖν, καὶ τὴν προστασίαν ἐπιζητεῖν, εἰκότως αὐτὴν ἐγχειρίζει τῷ ποθονμένῳ· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἀπῆκε, λοιπὸν ἐκεῖνον παρέδωκεν τημελήσαντι, ὡς μόνον μετὰ τῶν ἐσχάτων αὐτῷ παραμέναντι κινδύνων, καὶ τούτω γησίν· Ἰδε ἡ μήτηρ σου. Εἰτα φησι τῇ μητρὶ· Ἰδοὺ ὁ υἱός σου, συνάπτων αὐτοὺς εἰς ἀγάπην· ἕτερον γὰρ ἐάντων ἐκείνων λογίζεται. Εἰπερ δὲ ἐν ταύτῃ ἐάντῳ βούλεται αὐτὸν καθεστῆναι τῇ μητρὶ, ὡς ἀπὸ τούτων κινηθέντα τῶν ῥημάτων καὶ τὸν Ἰωάννην λαβεῖν αὐτὴν, καὶ εἶναι παρ' ἐάντῳ εἰς τὰ ἴδια· μόνον δὲ αὐτῷ τὴν μητέρα παρέδοτο, καίπερ οὐδὲν ἐκεῖ καὶ ἄλλων γυναικῶν, δεικνύς, ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐτέχθη κατὰ σάρκα, καὶ παιδεύων ἡμᾶς ἐπιμελεῖσθαι τῶν γυναικῶν ἕως θανάτου, καὶ πρὸς τούτοις τὸν νόμον πληρῶν παραγγέλλοντα τιμᾶν τοὺς γονεῖς. Παρέδοτο δὲ αὐτὴν τῷ θεολόγῳ, ὡς δυνάμενον αὐτῇ τὸ μυστήριον τὸ καὶ αὐτὸν διδάξαι· εἰκὸς γὰρ αὐτὴν ὁρῶσαν τὸ συμβᾶν παρ' ἐπίδοις ἐκκαθαλισθαι.

²⁸ Μετὰ τοῦτο ἰδὼς (sic) ὁ Ἰησοῦς. Πάντων τῶν εἰς αὐτὸν γεγραμμένων ἔργων λοιπὸν ἐπιτελούντων ἐν μόνον ἐπιλείπεται εἰς ἐλπίδα τῆς ἐκείνων ὑπερβαλλούσης κακίας, τὸ προσεγγεῖν αὐτῷ σπόγγον ὅσους μεστὸν μετ' ὕσσωπον. Αἰὶδ' ἐρηραιομένης τῆς σαρκὸς διὰ τῶν βασάνων ἐκὼν ἐδίψησεν· ἡβούλετο γὰρ μὴ ἄλλως ποιῆσαι ἐπιδεῖν αὐτῷ τὸν θάνατον, εἰ μὴ πληρώσει πάντα. Αἰὶδ' εἶπεν· Διψῶ, πληρῶν τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προσηύτου. Οἱ δὲ ὡς καταδικῶν καὶ τὸ ὄξος καὶ τὴν ὕσσωπον προσήνεγκαν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἦσαν οἱ ἐπιμεινόντες τῷ Χριστῷ, πῇ μὲν λουδαῖοι, πῇ δὲ καὶ στρατιῶται· εἰκὸς δὲ ὅτι οἱ μὲν καλῶς ἐπιτιθέμενοι ἐπὶ αὐτῷ, οἱ δὲ ξύλῳ ὕσσωπον· οὗτος ὁ εὐαγγελιστὴς μεστὸν τὸν σπόγγον τοῦ ὄξους ὕσσωπῳ περιδίντες προσκομίσαι φησὶ τῷ Ἰησοῦ· Μαθηταὶς δὲ καὶ Μάρκος καλῶς σπόγγον περιτεθῆσθαι φασί, καὶ διαφωτισαί μιν ἐν τούτοις οὐκ ἂν τις οἰηθεῖ τὸς εὐαγγελιστάς. Αὐτὸ γὰρ τὸ εἶδος τῆς ἀσεβείας ποικίλως ἐπράττετο παρὰ τῶν παρονοούντων. Τοῖνον ὁ πᾶσαν ἀνεξικακίαν ὑπὲρ ἡμῶν πληρωθῆναι καταδεχάμενος, καὶ πῶν λέγει· Τετέλεισται· τελειώσεως γὰρ ταῦτα πάντα ἔνεκα, οὐ μόνον τῆς τῶν προφητικῶν λόγων γημὶ, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς λουδαίων ἀσεβείας, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας σημαίνει τὴν ὑπερβολὴν. Εἰτα κλῖνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα,

τὸς pedig varratlan vala, fölülről szöve egészen. ²⁴ Mondának tehát egymáshoz: Ne messük el, hanem vessünk sorsot, kié legyen, hogy beteljesedjék az írás, mely így szól: Elosztották ruháimat maguknak, és ruházatom fölött sorsot vetettek. A vitézek tehát ezt cselekedték. ²⁵ Ott állottak pedig Jezus keresztjénél, az ő anyja, és anyjának nővére Mária, Kleofás (neje), és Mária Magdolna. ²⁶ Jezus tehát látván az ott álló anyját, és a tanítványt, kit szeretett, monda anyjának: Asszony! ime a te fiad. ²⁷ Azután monda a tanítványnak: Ime a te anyád; és azon órától fogva a tanítvány őt magához vette. ²⁸ Azután látván Jezus, hogy már minden elvégeztetett, hogy teljesedjék az írás, monda: Szomja-

pet vélnek általa jelentetni, hogy t. i. nem csupán ember volt a megfeszítettet, hanem fölülről vala istensége. Hisz csak egyedül a Krisztus köntöse, t. i. az Igének teste, mely férfi nélkül lett, szövetett fölülről, a Szentlélek hozzájárulásával. Vagy a ki test szerint itt alatt született, az egyszülött Ige fölülről van az Istentől és Atyától.

²⁵ Allottak pedig (a keresztfánál). Minthogy anyja valószínűleg kesergett, és gyámolyt keresett, méltán ajánlja őt a kedvesnek. Ő maga tudniillik eltávozzandó, annak pártolására bizta, ki egyedül maradt vele a végső veszélyig, annak mondá tehát: Ime a te fiad, összefűzvé őket a szeretetbe, mivelhogy amaz önmaga mássának tartja. Ha azonban maga helyett állítja őt anyja mellé, János is e szavak által inditatta, Jezus anyját magához veszi s magánál tartja. Mindazáltal egyedül anyját ajánlotta neki, jóllehet ott más asszonyok is valának, jelül, miszerint testileg tőle született, s nekünk tanulságul, hogy a szülőknek gondját viseljük halálig, egyszersmind pedig ama törvény teljesítésül is, mely a szülők tiszteletét parancsolja. Ajánlotta pedig őt a hittudósnak (theologusnak), mint a ki képes vala őt az Isten-embert illető titokban megtanítani; minthogy valószínűleg a váratlan történet láttára csiggedezni fogott.

²⁸ Ezek után látván Jezus. Miután mind, a mi föléle megiratott, tetteleg teljesítve vala, csak egy hiányzott még amazok gonoszságának sorában, t. i. az eczettel megtöltött szivacsnak odanyújtása izsópon. Azért Jezus teste száradván a kinok miatt, önként szomjazott, mert nem akarta másképp bekövetkezni halálát, mint mindennek teljesedése után. Azért monda: Szomjazom, teljesítvén a mit a proféta mondott. Amazok pedig mint elitelt gonosztevőnek eczetet és izsópot nyújtottak. Sokan levén azonban a Krisztus körül forgolódók, részint zsidók, részint pedig vitézek, kik közül némelyek alkalmasint a szivacsot nádra tűzve itatták őt, mások pedig izsópvesszőre: a jelen evangelista elbeszélése szerint az eczetbe mártott szivacsot izsópra tűzve vitték Jezusnak: Máté pedig és Márk nádról mondják azt; de ebben senki se vélje az evangelistákat egymással ellenkezni. Mert maga az istentelenség módja sokféleképp gyakoroltatott a dühöngők által. Jezus tehát minden türelmet éretünk magára vállalván, ital után monda: Teljesedett; mert hisz ezek mind teljesedés végett történtek: nem értem pedig csupán a proféták szavait, hanem jelenti a zsidóknak minden istentelenségét, és az ellene elkövetett kegyetlenségnek bizonyosságát is. Azután lehajtván fejét áldadta lelkét,

Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσται, ἵνα πληρωθῇ ἡ γραφή, λέγει, διψῶ. ²⁹ Σκεῦος οὖν ἔκειτο ὄξους μεστόν· οἱ δὲ, πλησαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσώπω περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι. ³⁰ Ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Τετέλεσται, καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. ³¹ Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν, ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου, ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον ἵνα κατεργάσῃ αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν. ³² Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ. ³³ Ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη· ³⁴ Ἀλλ' εἰς τῶν

τουτέστιν, ἀπέψευξεν. Κατεργάσας δὲ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς εἰπὼν, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα, τῆς καθ' ἡμᾶς συνθηκῆς μὴ ἀριστὰς. Οὕτω γὰρ οἱ πολλοὶ τὸ τεθνηκέναι λέγουσιν· ἴσως δὲ καὶ οἰκονομικῶς τὸ παρέδωκε τὸ πνεῦμα φησὶν, εἰς χεῖρας δηλονότι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Λουκᾶ εἰπόντι· Πάτερ, εἰς χεῖρας σου παραθήσονται τὸ πνεῦμα μου.

³¹) Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι. Σταυρωθεὶς ἐπὶ ξύλον ὁ Κύριος ὥρα ἔκτε ἐκτάζει τὰς χεῖρας, τοῖς ἡλοῖς προσπαγεῖς, ἵνα τὰς ἀντικειμένους δυνάμεις καταργήσῃ διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σταυροῦ, συμπαραλάβῃ δὲ τὰ τῆς οἰκουμένης πέρατα πρὸς ἑαυτὸν· ἔφη γὰρ· Ὅτι ἂν ὕψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑαυτόν. Ὑποταί οὖν εἰς τὸ ξύλον φαινομένη καὶ τῆς σελήνης οὐσῆς τεσσαρεσκαίδεκαταίας, ἐν ᾗ θύεται τὸ ἀληθινὸν πρόβατον πρὸ τοῦ τυπικοῦ· ὥρα γὰρ θ' ὁδὸς τῷ θανάτῳ τὸ ἴδιον σώμα, καὶ πρὸς δυνάμεις ἡλίου κηδεθέν· λοιπὸν τὸ πάσχα ἐτίθον οἱ Ἰουδαῖοι. Προσποιοῦνται δὲ τιμᾶν τὴν ἡμέραν, καὶ αἰτοῦσι χάριν, ὥστε ταχύτερον ἀποθάνειν· καὶ δι' οἱ στρατιῶται τῶν μὲν ἄλλων κατέαξαν τὰ σκέλη, ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη, ἀλλ' ἀπιστῶν εἰς τῶν στρατιωτῶν εἰ τήν· λόγῳ νύσσει αὐτοῦ τὴν πλεονάαν. Καὶ ἐτελείτο διὰ τοῦτον μυστήριον ἀπόρρητον, ἐξηλθε γὰρ αἷμα καὶ ὕδωρ, καὶ ἀρχὴν ἐκίθεν λαμβάνει τὰ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια· δι' ὕδατος μὲν ἀγαπητομένων ἡμῶν, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφομένων. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔχουσιν ἀμνησίαν ὁστέον διαιρεθῆναι, οὐ γίνεται τοῦτο· πλεονάαν δὲ εἶδε τρωθῆναι, ἐπειδὴ πλεονάαν ἀντὶ πλεονᾶς εἶδε παραστῆναι. Πλεονᾶ γὰρ ἡ γυνή, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνης κακῶν τῷ τοῦ Κυρίου πάθει λύεται. Εἶτα ἵνα πιστὸν ἐργάσῃται τὸν λόγον, φησιν ὅτι ὁ ἰσχυρῶς μεμαρτύρηκεν, καὶ ἀληθινὴ ἔστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ, τουτέστιν, οὐ παρ' ἐτέρων ἤκουσεν, ὥστε ὑποπειθῆναι τὸν λόγον μὴ εἶναι ἀληθῆ, ἀλλ' αὐτὸς παρῶν, καὶ ἰδὼν, ταῦτα γὰρ φησιν αὐτὸς ἰσχυρῶς μεμαρτύρηκα, ἵνα ὑμεῖς πιστεύσητε, ὅτι ἀληθῆ λέγω· οὐ γὰρ ἀκηκῶς, ἀλλ' ἰσχυρῶς ταῦτα φημί.

³⁵) Κάκεινος οἶδεν. Διὰ τοῦτο τὴν προφητείαν εἰς μέσον ἀγει, δεικνύς, ὅτι οὐκ ἀπλῶς τοῦτο γέγονεν, ἀλλ' αὐτοῦ προεγράφη, καὶ ὅτι τῷ προφήτῃ παρ' ἑαυτοῦ τὴν πίστιν παρέχει. Ἐπεὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ταῦτα εἴρηται, δείκνυσιν, ὅτι ἀληθῆ λέγει πολλὴν γὰρ ποιεῖται σπουδὴν ὥστε πιστευθῆναι τὸ δοκοῦν ἐπονεῖσθαι εἶναι. Εἰ καὶ ἐπὶ τοῖσι (αἱ περὶ τοῦ παρὰ τοῖς) Ἰουδαίοις ἀποῦ εἴρηται· το δόκουν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν ὁ τύπος παρόδραμεν (προέδραμεν). Οὐ συντριβήσεται γὰρ ὁστέον τοῦ ἁγίου προβάτου, δεικνύοντος τοῦ τύπου, μὴ καθιζόμενον τῆς δυνάμεως Θεοῦ τὸ πάθος σώματος γὰρ ὁστέα δύναμις, τουτέστι τῆς Θεῆς οὐσίας. Ἀλλὰ

zom. ²⁹ Ott állott pedig egy edény tele eczettel, megtöltvén tehát a szivacsot eczettel, és izsópra tűzvé szájához nyujtották. ³⁰ A mint tehát Jezus az eczetet vevé, monda: Beteljesedett; és lehajtván fejét, kiadta lelkét. ³¹ A zsidók tehát, hogy a testek szombaton ne maradjanak a kereszten, minthogy készültnap vala, mert az a szombatnak nagy napja vala, kérék Pilátust, hogy töressenek meg csontjaik, és vétessenek le. ³² A vitézek tehát jöttek, és az elsőnek ugyan megtörék csontjait, és a másiknak, ki vele együtt volt megfeszítve: ³³ Jezushoz pedig a mint jöttek, és már őt halva látták, nem törék meg csontjait; ³⁴ hanem egy a

azaz kimult. Az evangelista e szavakkal élt: lehajtá fejét, és kiadá lelkét, nem akarván a mi szokásunktól eltérni. Mert közönségesen azt mondják, e helyett: meghalni. S talán emberiségét tekintve is mondja ezt: általadta lelkét, tudniillik Isten és Atyja kezeibe, a mint ezt Lukács kifejezte mondván: Atyám! a te kezeidbe ajánlom lelkemet.

³¹) A zsidók tehát. Megfeszítettvén a keresztfán az Ur, hat órákor kiterjeszti kezeit, szegekkel átfuratván, hogy az ellenséges hatalmakat lerontsa keresztfének föltűnése által; magához vonja pedig a világnak határait. — Ugyanis monda: Ha földmagasztaltatom a földön, mindeket magamhoz vonok. Földmagasztaltatik tehát a fára marczius huszonötödikén, midőn tizennegyedik hold-nap vala, s akkor áldoztaték föl az igaz bárány a képletes előtt. Miután t. i. kilencz órákor halálnak engedé saját testét, s az napnyugat táján eltakarított: akkor végzék el a zsidók a husvétet. A nap tisztelétét hozzák föl örül, s kéri megengedettni, hogy hamarabb kivégeztessenek; minek folytán a vitézek egyebeknek ugyan megtörék láb-száraikat: Jezushoz jöven pedig, a mint halva látták, nem törék meg lábszárait, hanem egy a vitézek közül kételkedvén, valljon meghalt-e. lándzsával nyitá meg oldalát. Ez által kimondhatlan titok teljesült, mert vér és víz folyt ki bleöle, s onnét veszik kezdetüket az Egyház titkai. Ugyan: a víz által újból születünk: vér és test által pedig tápláltatunk. Nem levén tehát szükség a csontok összeillesztését fölbontani, ez nem is történt: az oldalt azonban meg kelle sérteni, mert oldalt oldalért kelle adni. Hisz oldalból lett az asszony, s az általa elkövetett ros, Urunk szenvedésével törültetik el. Azután, hogy meghitelesítse szavait, így szól: A ki látta, bizonyítja, s igaz az ő tanúsága; az az: nem másoktól hallotta, hogy gyanítani lehessen az elbeszélést nem igaznak: hanem ő maga jelen volt, és látta. Ezeket, ugymond, magam látásából tanusítom, hogy ti is higyétek el miszerint igazakat mondok, minthogy nem halomlás után, hanem látásból mondom ezeket.

³⁵) S az tudja. Felhozza a jövendölést, jelentvén, miszerint ez nem ok nélkül történt, hanem már hajdan megjövendöltetett, s önmagától igazolja a profétát. Mert miután ezek az írásban is foglaltatnak jelenti, hogy az igazat szól; nagyon igyekezővén elhítenni azt, a mi gyalázatosnak látszik. Habár a zsidók bárányára vonatkozólag mondatik is: Nem töretik meg csont benne: de az igazság miatt a jelkép megelőzte. Nem fog t. i. megtörteni a szent juhnak csontja; s a jelkép mutatja, hogy az isteni hatalmat nem illeté a szenvedés. Mert a testi csontok képviselik a hatalmat, t. i. az isteni lényeg hatalmát. Azonban történetileg is érthetőnek mondjuk ezt az Űdvözítőről, mert

στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξέ, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ. ³⁵ Καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν αὐτοῦ ἡ μαρτυρία· καὶ οὐδεὶς οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα ὑμεῖς πιστεύσητε. ³⁶ Ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· Ὅσοι οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ. ³⁷ Καὶ πάλιν ἑτέρα γραφὴ λέγει· Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. ³⁸ Μετὰ ταῦτα ἠρώτησε τὸν Πιλάτον Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὃν μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. ³⁹ Ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μύρμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡς λίτρας ἑκατόν. ⁴⁰ Ἐλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. ⁴¹ Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κήπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον, καινὸν ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη. ⁴² Ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

vitézek közül lándzsával nyitá meg oldalát, és azonnal víz és vér folya ki belőle. ³⁵ És a ki látta bizonyítja ezt, és igaz az ő tanúsága; s ő tudja, hogy igazakat mond, hogy ti higgyétek. ³⁶ Mert ezek azért történtek, hogy az írás beteljesedjék: Csontot meg nem törnek benne. ³⁷ És ismét más írás mondja: Látni fogják, a kit általverték. ³⁸ Ezek után az arimatheai József, ki Jezusnak tanítványa vala, de a zsidók iránti félelemből csak titkon, kéré Pilátust, hogy lehessen Jezus testét. ³⁹ Eljött pedig Nikodemus is, ki Jezushoz először éjjel jött el, hozván mintegy száz font myrrhát és aloet. ⁴⁰ Vették tehát Jezus testét, és betakarták lepedőkbe fűszerekkel, a mint a zsidóknak szokásuk temetni. ⁴¹ Volt pedig helyben, a hol megfeszítettett, kert, és a kertben új sirbolt, melyben még senki nem vala téve. ⁴² Azért a zsidók készületnapja miatt, minthogy közel vala a sirbolt, oda tették Jezust.

CAPUT XX.

Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτὴ σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνη-

A hét első napján Mária Magdolna reggel még sötétben a sirhoz jó, és látja a kö-

καὶ ἱστορικῶς αὐτὸ περὶ τοῦ σωτήρος εἰληφθαι γαμέν, οὐ συντριψάντων τῶν Πιλάτον στρατιωτῶν τὰ σκέλη αὐτοῦ.

³⁵) Μετὰ ταῦτα. Οὗτος ὁ Ἰωσήφ εἰς ἣν τῶν ὁ καὶ λοιπὸν νομίμας ἐξέλθει τὸν τῶν Ἰουδαίων θυμὸν, τὸ σταυρῶ τοῦ Κυρίου μετὰ ἀδείας πρόσεισι, καὶ τῆς κηδείας ἐπιμελείται. Προσῆλθὼν γὰρ τῷ Πιλάτῳ τὴν χάριν αἰτεῖται. Συλλαμβάνεται δὲ αὐτῷ καὶ Νικόδημος, καὶ πολιτεῖ ποιεῖται τὴν ταφήν. Θεασάμενοι γὰρ τὰ μετὰ τὸ πάθος γεροντότα σημεῖα βεβαιότεραν ἔσχον τὴν περὶ αὐτοῦ πληροφορίαν· Ἀναγκαιοτάτην δὲ τὴν περὶ τούτων ἡμῖν ἐξήγησιν ποιεῖται ὁ εὐαγγελιστής, πιστοῦμενος, ὅτι καὶ ἀπέθανεν, καὶ ἐτάφη, καὶ ὅτι πρὸς τὴν ἰδίαν ὡς Θεὸς ἀνεφώτιστος ζῶν, τοῦ θανάτου διαρρηξας τὰ δεσμὰ, πιστεύεται· οὐ γὰρ ἡδύνατο κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου, ζῶν γὰρ ὦν κατὰ φύσιν πῶς ἂν ἐπέμεινε τὴν γθοράν;

⁴⁰) Ἐλαβον οὖν τὸ σῶμα. Ἐτι ὡς περὶ ἀνθρώπου διακρίνεται φιλοῦ, καὶ ταῦτα φέρονσι τὰ ἀρώματα, ἃ μάλιστα τὸ σῶμα πέφυκεν ἐπὶ πολλῇ διατηρεῖν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ ἐνταφιασμοῦ κρυπνὸν τὸν Κυρίου τελευτῆ, διὰ δὲ τῶν ἐνταφιασάντων β' ἀνθρώπων βεβαιούται τὸ πρᾶγμα, τῇ τῶν δύο μαρτυρίᾳ ἵνα ὅταν ἀναστῇ, μὴ ἔχῃσι τινὲς λέγειν, ὅτι οὐ τέθνηκεν. Εἰς καιρὸν δὲ τίθεται μνημεῖον εἰκότως· εἰ γὰρ ἦν μετὰ ἄλλων τεθεις, ἡμελλον λέγειν τινὲς τῶν ἀπίστων, ὅτι οὐ τὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀνέστη σῶμα, ἀλλ' ἄλλον. Ὁκνομήθη δὲ ἐγγὺς εἶναι τὸ μνημεῖον, ἵνα ψευδὴς γανῇ καὶ ὁ τῆς κλοπῆς λόγος.

¹) Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων. Δηγεῖται ἤδη καὶ τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὁ εὐαγγελιστής, οὐ μὴν πῶς γέγονεν· οὐπω γὰρ ἤδει τὰ ἔπερ ἀνθρώπων, φησὶ δὲ

csakugyan Pilátus vitézei az ő lábszárait nem törték meg.

³⁸) Ezek után. Ez a József egy vala a 70 tanítvány közül. S mivel már kialudtnak vélé a zsidók dühét félelem nélkül az Ur keresztséghez megy, és az eltakarításról gondoskodik. Pilátushoz menvén t. i. ezt az engedélyt kéri. Hozzá csatlakozik azután Nikodemus is, és drága temetést szerez. Miután t. i. látták a szenvedése után történt csodákat: szilárdabb lett meggyőződésük felőle. Nagyon czélszerű az evangelistának elbeszélése ezekről, melylyel meghitelesíti, miszerint csakugyan meghalt, és eltemetett, s hogy mint Isten önéletére visszatért, a halál bilincseit szétbontván, a mint ez megjövendőltetett, hogy t. i. nem tartóztatható le őt a halál; mert természeténél fogva élet levén, mikép maradhatott volna romlás alatt?

⁴⁰) Vették tehát a testet. Még mint csupa emberről éreznek felőle, és ezen fűszereket készítik, melyek a testet hosszú időre föntartani szokták. Az eltemetés által megerősítették Urunknak halála, a két eltemető embernek tanúsága által pedig még inkább megbizonyítatik a dolog, hogy ha majd föltámad, ne mondhasák némelyek, nem halt meg. Helyesen tétetik továbbá új sirboltba; mert ha másokkal együtt lett volna eltéve, némely hitlenek mondanók valának: nem Jezus teste támadott föl, hanem másé. Czélszerű volt a sirbolt közelléte is, hogy az ellopásról való hír hazugnak tűnjék ki.

¹) A hét első napján. Az evangelista elbeszéli már a Krisztus föltámadása körülményeit, ámbár (Magdolna) nem ugy adja elő, a mint történt, mert

μειον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μνημείου. ² Τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς· ³ Ἦσαν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. ⁴ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, καὶ ἦρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον. ⁵ Ἐτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ, καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρον, καὶ ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον. ⁶ Καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μὲν τοι εἰσῆλθεν. ⁷ Ἐρχεται οὖν Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια, ⁸ καὶ τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς, ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον. ⁹ Τότε

ὅτι τοῦ λίθου κείμενον ἔτι καὶ τῶν σφραγίδων ἀνέστη, ἀνοίγεται δὲ τὸ μνημεῖον μετὰ τὴν ἀνάστασιν· ἔδει γὰρ πληροποιηθῆναι καὶ ἄλλους, ὅτι ἀνέστη. Τῆς γὰρ μετὰ τὸ σάββατον ἑσπέρας ἐπιστάσης ὁ Κύριος ἀνέστη, τὴν προειρημένην ἐπ' αὐτοῦ τριήμερον ἐπιτέμνω, τῷ ληγουσῆς μὲν τῆς πρώτης ἑσπέρας πιπτονθῆναι ἐνθὺς δ' ἀρχομένης τῆς τρίτης ἀνίστασθαι· φθάνει οὖν τοὺς ἀφικνουμένους ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀναστάς, καὶ οὐδεὶς ἐπέστη γινομένη τῇ ἀναστάσει. Ἄθλος γὰρ ὁ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καιρὸς, ὡς καὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας καιρὸς· διὸ καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ εἰ καὶ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν λέγουσι γενέσθαι, ἀλλὰ περὶ τὸ ἀκριβὲς τῶν ὥρων ἔδοξαν διαφωνεῖν. Οἱ δὲν δὲ ἐναντίον ἔστιν· εἰ ὁ μὲν Ἰωάννης τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν πρὸ σκοτίας ἔτι οὐσσης γησιν, ὁ δὲ Ματθαῖος ὅψι σαββάτων· ὁ μὲν γὰρ φησι τὸ ὅψι ἀντὶ τοῦ βράδιον, καὶ ὅψι τῆς νυκτός· ὁ δὲ ἐμπαλιν τὸ ἐρισμένον καὶ ταχὺ τῆς αὐτῆς νυκτός· ὁ δὲ ἐπὶ τῇ δεικνυμένῃ ἐπὶ τῇ σκοτίας ἔτι οὐσσης, ἵνα μὴ τις τὸν ὅρθρον αὐτὸν λέγειν ὑπολάβῃ· ὁ δὲ ἵνα μὴ τὴν ἑσπέρην ὥραν νομισμένῃ τις λέγεσθαι, ἐν τῷ εἰπεῖν ὅψι σαββάτων, προσέθηκεν τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων· ἐπεὶ καὶ ἀκριβὲς οὐ τοῦ σαββάτου εἶπεν τὴν ὥρην, ἀλλὰ σαββάτων ὅψι. Ἔθος δὲ τὴν ὅλην ἐβδομάδα σαββάτων καλεῖν, καὶ πᾶσαν τὴν ἡμέραν οὕτως ὀνομάζειν. Οὐ τὸν ἑσπερινὸν τοῖνον καιρὸν τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ λεγόμενον ὅψι σαββάτων γήσομεν· ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἐπὶ τῇ ἐπιφωσκουσῃ ὥρᾳ εἰς μίαν σαββάτων, ἥτις ἦν πρωΐα ἔτι σκοτίας οὐσσης κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὡς τῆς νυκτός μεριζομένης εἰς τὸ παρελθεῖν σάββατον, καὶ εἰς τὴν ἐπιφωσκουσάν· καὶ οὕτως ἔστιν ὁ βαθεὺς ὄρθρος· τὸ γὰρ βαθεὺς σκοτεινὸν ἔστιν, ἦν γὰρ ἡ νύξ κλίνας ἐπὶ τὸν φωτισμὸν τῆς ἡμέρας τῆς κυριακῆς. Εἰ γὰρ τις βούλοιο τῶν σημαινόμενων ἐννοῆσαι τὴν δέκαμην, τὰς αὐτὰς συμβαινούσας ἐκρήσει τῶν εὐαγγελιστῶν φωνάς. Ὁ ὄρθρος γὰρ βαθεὺς, καὶ ἑσπέρα βαθύτατα πρὸς ἓν τι καταφέρει τὸ σημαινόμενον, καὶ εἰς τὸν μεσαιοῦτον τοῦ τῆς νυκτός διαστήματος ἔρχεται τόπος. Ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς νυκτός, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς λαβὼν πρὸς τὸ αὐτὸ κατεῖσι μεσαιοῦτον τῆς νυκτός· φαίνεται τοίνυν αὕτη ἡ Μαρία πέμπτον ἐπιστάσα τῷ μνημείῳ κατὰ διαφόρους χρόνους· τὸ μὲν πρῶτον μόνη, τὸ δὲ β' ἅμα Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν κατὰ τὸν Ἰωάννην, τὸ δὲ γ' τὴν ἑτέραν παραλαβοῦσα Μαρίαν μόνην κατὰ τὸν Ματθαῖον, τέταρτον ἅμα Σαλώμῃ καὶ τῇ ἑτέρα Μαρίᾳ, ἀνατελλαντος τοῦ ἡλίου κατὰ Μάρκον, τὸ δ' ἅμα ἡ ἄννα (sic.) τῇ μὲν τῶν σαββάτων καὶ ἑτέρας, κατὰ τὸν Λουκᾶν.

⁹ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος. Οὐκ ἔστιν ἐναντίον τοῦτο τὸ παρὰ τῷ Λουκᾶ εἰρημένον, ὅτι μόνος ἀπῆλθεν, ὁ Πέτρος εἰς τὸ μνημεῖον. Ὅτε γὰρ μετὰ τὸ ἰδεῖν τὰ ὀθόνια

vet elmozdítva a sírtól. ² Fut tehát és jó Simon Péterhez, és más tanítványhoz, kit szeretete Jezus, és monda nekik: Elvitték az Urat a sírboltból, s nem tudjuk, hová tették őt. ³ Kiment tehát Péter és a másik tanítvány, és a sírhoz jövének. ⁴ Futottak pedig ketten együtt, és a másik tanítvány Péternél hamarabb elfutván, első jött a sírhoz. ⁵ És lehajolván látja a lepedőket letéve, azonban nem ment be. ⁶ Jó tehát Simon Péter, ki követé őt, és bemenvén a sirba, látja a letett lepedőket, ⁷ és a kendőt, mely a fején vala, nem a lepedőkkel téve, hanem külön összehajtva egy helyen. ⁸ Akkor tehát bement a másik tanítvány is, ki elsőben ér-

még nem tudta az emberfölöttieket. Mondja pedig, miszerint a kő és a pecsétek ottléte alatt támadott föl. Megnyílik továbbá a sírbolt a föltámadás után, mert másoknak is meg kellett győződni föltámadásáról. Tunnillik a szombat utáni éjjel támadott föl az Ur, az általa megjövendőlt három napot megrövidítvén, minthogy az első este vége felé szenvedését befejezé, s mindjárt a harmadik kezdetén föltámadott. Megelőzi tehát föltámadásával a sírbolthoz jövéket, és midőn a föltámadás történt, senki nem volt jelen; mert az Ur föltámadásának ideje homályos, mikép az ő második eljövételének ideje is. Azért az evangelisták is, habár a föltámadás idejét ugyanaz napon mondják történni, de az órák pontossága körül ellenkezni látszanak. Azonban nincs ellenmondás, ha János a föltámadás idejét hajnalban, még sötétben valaki általa értetni: ama szavaihoz: a szombat estéjén, hozzátevé: mely a hét első napjára virrad, miután ovatosan nem szombatot mondott, hanem szombatok (hetet). Szokás ugyanis az egész hetet szombatnak hívni, és minden napot így neveznek. A mi tehát Máténál mondatik: szombat-estén, nem az esti időről vesszük: hanem a mint maga folytatá, a hét első napjára virradó óráról, mely hajnali vala s még sötétes János szerint; úgy hogy az éj elosztatik a kimuló szombatra, és a fölvirradt vasnapra. És ez a kora-hajnal, mert a kora (vagy mély) homályos is, tudnillik az éj már a vasárnap reggeli szürkületre hajlott. S ha valaki a kiejtések erejét akarja érteni, az evangelisták szavainak ugyanazon értelményét fogja találni. Mert a kora-hajnal, és késő este egy jelentésre vezetnek, és az éjjeli időszak közepe táján esnek; midőn az egyik az éj végéről, a másik pedig a nap kezdetéről szólván az éjjel felé találkoznak. Mária tehát ötször látszik a sírnál megjelenni különféle időben; először egyedül, másodsor Péterrel és Jánossal együtt ugyanazon órában János szerint; harmadsor a másik Mária társaságában Máté szerint; negyedsor Szalomével és más Máriával napkeletkor Márk szerint; ötödször Joánnával és másokkal a hét első napján, Lukács szerint.

⁹ Kiment tehát Péter. Ez nem ellenkezik avval, a mi Lukácsnál mondatik, hogy Péter egyedül maga ment el a sírhoz. Mert midőn a lepedők látása után Jánossal eltávo-

οὐν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδε, καὶ ἐπίστευσεν. ⁹ Οὐδέπω γὰρ ἤδεισαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. ¹⁰ Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί. ¹¹ Μαρία δὲ εἰστίχει πρὸς τῷ μνημείῳ κλαίουσα ἔξω ὡς οὐν ἔκλαιε παρέκκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον. ¹² Καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθήμενους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. ¹³ Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι· Γύναι, τί κλαίεις; λέγει αὐτοῖς· ὅτι ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. ¹⁴ Καὶ ταῦτα εἰπούσα ἐστράφη εἰς τὰ

kezék a sírhoz, és látta, és hitt. ⁹ Mert nem tudták még az írást, miszerint föl kell neki támadni halottaiból. ¹⁰ A tanítványok tehát ismét magukhoz visszamenének. ¹¹ Mária pedig a sírnál áll, künn siránkozván. Midőn tehát sirt, lehajolt a sírboltba, ¹² és látta két angyalt fehérbe öltözve, egyiket fejénél, másikat lábainál, hol Jezus teste feküdt volt. ¹³ És mondának neki amazok: Asszony, mit sírsz? Felele nekik: mert elvittek az én Uramat, és nem tudom, hová tették őt. ¹⁴ És ezeket mondván hátrafordul, és látja Jezust ott állani; de nem tu-

μετὰ Ἰωάννην ἀπῆλθεν, ἦλθον ὅστερον αἱ περὶ Ἰωάννην λέγουσαι, ὅτι ἀνέστη ὁ Κύριος, πάλιν ἐδραμεν εἰς τὸ μνημεῖον μόνος ὁ Πέτρος, ἐλπίζων ἰδεῖν τινὰ καὶ αὐτὸς ὁπασίαν, ὅτε κατὰ τὸ σιωπώμενον ὡς ὁ Παῦλος φησί, καὶ αὐτὸς τὸν Κύριον ἐθαύματο. Πέτρος δὲ καὶ Ἰωάννης ἐδραμον εἰς τὸ μνημεῖον ὁμοῦ, ὡς ἀκούσῃς κατὰ τὸν νόμον τῆς τῶν δύο μαρτυρίας, ἡ ὅτι μόνον ἦσαν μὴ ἀποκλείσθαι ἐν οἴκῳ μετὰ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἢ ὅτι μόνον οὗτοι κατεφρόνησαν κινδύνῳ, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν τάφον ἀδεῶς. Οὐκ εἶδον δὲ αὐτὸν ἀναστάντα, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν ἱματίων συλλογῆς ἐννοοῦσι τὴν ἀνάστασιν, καὶ πιστεύουσιν· οὕτε γὰρ εἰ μετέβησαν τινες τοῦτο ἂν ἐποίουν, τὸ σῶμα γυμνῶσάς· οὕτε εἰ ἐκέναν τοῦτο ἂν ἐφρόντισαν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς εἶχεν ἔλαβον ἂν τὸ σῶμα. Φησὶ γὰρ αὐτὸ σὺν τῇ πολλῇ ἡλικίᾳ, καὶ οὕτως τεθάφθαι, ἡ σὺν ἴττον μολίβδῳ κολλᾷ τῷ σώματι τὰ ἱμάτια. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς ἂν ὁ κλέπτων τοσαύτης φροντίδος ἔργον ἂν ἐπεχειρήσεν; πῶς δ' ἂν ἐλάθε τοῦτο ποίων; πολλὴν γὰρ εἰκὸς ἀναλῶσαι χρόνον, καὶ κατάφορον γενέσθαι βραδύνοντα, ὥστε εἰκότως ταῦτα οἱ μαθηταὶ συνειδότες ἐπίστευσαν τῇ ἀναστάσει, καὶ ἀπῆλθον θαυμάζοντες.

¹¹) Μαρία δὲ εἰστίχει πρὸς τὸ (μνημεῖον). Λακρεύει, ὅτι οὐ μόνον ἐτεθνήκει, ἀλλ' ὅτι ὥστε καὶ μετατεθῆσθαι τὸ σῶμα αὐτοῦ. Παρέκκυψε δὲ εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα ἐπιπλύνῃ τὸν ἑαυτῆς, πρὸς ἣν ψυχαγωγικῶς οἱ ἀγγελοι προτερόμενοι αὐτὴν εἰς τὸ ἐρωτῆσαι τι καὶ μαθεῖν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐρωτῶσιν, οὐ τὴν αἰτίαν, καὶ τῶν δεκτικῶν καταβολῆς ἀξιοῦντες μαθεῖν, παραινοῦντες δὲ μᾶλλον περιστέλλει τὸ δάκρυον. Ἐγγεμῆκον γὰρ τοῦ σωτήρος Χριστοῦ χαίρειν μᾶλλον ἔχον καὶ μηκέτι πενθεῖν. Φαίνονται δὲ καθήμενοι πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τοῦτον σημαίνοντες, ὡς οὐκ ἂν μετέβηκε τις τὸ ἅγιον σῶμα προσεδρονοντῶν ἀγγέλων ἢ δὲ ὡς αἱ βραδεία οὐσα γυνή, καὶ μηδὲν ὑψηλὸν ἐννοοῦσα, ἀγροῦσα τὸ ἐκ τῆς ἀπιστίας σημαίνοντον εἰ ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ μετάνειαν τοῦ σώματος εἰ ἐπιζητεῖ. Εἶτα στραφῆσα ἀπολαύει ἢ ἐπεθύμει θείας, καὶ ὁρᾷ τὸν Κύριον ἀλλ' οὐκ ἐν ἑαυτῇ ἐπέγνω δὲ οἰκονομίαν αὐτά. Ἄλλως τε δὲ εἰκοι διαλεγόμενης αὐτῆς πρὸς τοὺς ἀγγέλους περὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ σώματος, ἄφω φανερὸς ὁ Κύριος ὅπισθεν αὐτῆς ἐκπλήξαι τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἐκείνους θεασαμένους τὸν δεσπότην εὐθέως ἐμφῆναι, καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ βλέμματι, ὅτι τὸν Κύριον εἶδον, καὶ τοῦτο ἦν τὸ τὴν γυναῖκα ἐπιστρέφοντα, εἰς τὰ ὅπισθω. Ἦτοι μὴ ἐνεγκοῦσα τῶν ἀγγέλων τὰς λαμπρότητας ἐστράφη εἰς τὰ ὅπισθω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα, τοῦτο αὐτοῦ ἐνεργήσαντος τὸ θεωρηθῆναι ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐν εἰπελεστώ καὶ κοινῷ τῷ σχήματι, ἐξ ὧν καὶ κηπουρὸν αὐτὸν ἐνόμισε τὸν τοῦ προσώπου χαρκετήρα διακρίνειν οὐκ ἔγνωσα. Ἦτοι διὰ τὴν σκοτίαν, ἢ ὅτι δυνάμει θεοπρεπεῖ ἐκρυπτεῖ, ἢ ὅτι ἐκρατοῦντο οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς τοῦ μὴ ἐπιγινώσκει αὐτόν.

zott, azután jött Joanna társnéival mondván: hogy az Ur föltámadott, mire Péter egymaga ismét a sírbolthoz futott, remélvén, hogy ő is valami jelenést lát, s ekkor a mint Pál mondja, ő is látta az Urat. Továbbá Péter és János együtt siettek a sírhoz, mert a törvény szerint elég a kettőnek tanúsága, vagy mert csak ők ketten nem voltak a többivel elzárva a házban; vagy mert csak ezek ketten vetették meg a veszélyt, és mentek bátran a sírhez. Nem látták azonban a föltámadott Jezust, hanem a ruhák ottlétéből veszik észre a föltámadást és hisznek; mert ha valaki átvitte volna, ezt bizonyára nem teszi megfosztván a testet; vagy ha ellopták volna, arra nem ügyelnek, hanem egyszerűen, a mint lehetett, elvitték volna a testet. Hisz sok myrhával kenetett meg a test, s úgy temettetett el, mi által a ruha enyv gyanánt hozzá ragadt a testhez. Ha pedig ez úgy van: mikép fordíthatott volna a lopó rá ennyi gondot? vagy mikép rejtőzhetett volna el a ki ezt cselekedte? mert alkalmasint sok időbe került volna neki, és ha késik, rajkapatott volna; tehát ezt tudván a tanítványok méltán hitték a föltámadást, és csodálkozva távoztak el.

¹¹) Mária pedig ott állott a sírboltnál. Könnyez, nem csak azért mert meghalt, hanem mert testét is elvitték vélté. Lehajlott azután a sírhez, hogy még inkább könnyezzen. Azonban az angyalok őt nyájasan fölbátorítják, hogy valamit kérdezzon és tudni kívánjon a föltámadásról; kérdezik tehát, de nem a sírás okát kívánván tudni, hanem inkább azt megszüntetni javasolván. Mert miután az Üdvözítő Krisztus föltámadott, örülni kellett inkább, mint keseregni. Megjelentek pedig űlve a főnél és lábaknál, hol az Ur Jezus teste feküdt volt, avval jelentendők, miszerint nem vitte el valaki a szent testet, ha ott ültek az angyalok. Mindazáltal ő, mint késedelmes fötfogású nő, ki semmi magasztost nem gondolt, nem érté hitlenségében a jelenést, s most is kételkedvén a föltámadásról, a test elviteléről kérdez. Azután megfordulván részesül a látásban, melyet óhajtott, s látja az Urat, hanem nem ismert rá mindjárt némi alkalmazás miatt. Egyébiránt midőn beszélt az angyalokkal a test elviteléről, hirtelen megjelenvén az Ur háta mögött, megilletődtek az angyalok, mire ők tülstént nyilváníták mind alakkal, mind tekintettel, miszerint látják az Urat, s ez volt, a mi a nő hátrafordulását okozá. Vagy talán mivel nem birta az angyalok fényét nézni, hátrafordult, s látta Jezust ott állani, ki azt maga eszközlé, hogy láttassék általa, azonban csekély és közönséges alakban, miért is kérésnek vélte őt, mert arczának vonásait meg nem különböztethet. Vagy talán a sötétség miatt vagy mivel isteni hatalommal magát eltitkolá, vagy mert tartoztatva valának szeméi, hogy meg ne ismerje őt.

ὁπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα· καὶ οὐκ ᾔδει
ὅτι Ἰησοῦς ἐστι. ¹⁵ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι,
τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκείνη δοκοῦσα ὅτι ὁ κη-
πουρός ἐστι, λέγει αὐτῷ· Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας
αὐτόν, ἔιπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτόν, καὶ ἐγὼ αὐτόν
ἄρῃ. ¹⁶ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μαρία. Στραφεῖσα
ἐκείνη λέγει αὐτῷ· Ῥαββουνί, ὃ λέγεται, διδά-
σκαλε. ¹⁷ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μὴ μου ἄπτου·
οὕτω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου· πο-
ρεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐ-
τοῖς· ἀναβαίνει πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα
ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. ¹⁸ Ἐρχεται
Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθη-
ταῖς, ὅτι ἑώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν

¹⁵) Γύναι τί κλαίεις; Εἰδὼς ὅτι ἦλθεν ἐρωτῆσαι, ἐ-
ρωτᾷ αὐτήν, προτρέπων εἰς ἐρώτησιν τοῦ βουλομένου,
ἡ δὲ συνίστα ὡς εἰδὼς τοῦ ἐρωτῶτος πνεύματι τὰ
ἐφ' ἑξῆς, ἡρώει γὰρ εἶτι, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν. Αἰὰ δὲ τὸ γε-
νιάζειν τὴν κῆπον ὑπόπτευν αὐτόν κηπουρόν. Ἦτοι, τί
κλαίεις αὐτῇ φησὶν ὡς ὁνειδίζων, καὶ κελεύων αὐτῇ μηκέτι
κλαίνειν ἔχουσα τὸ ζητοῦμενον. Εἰτα καλεῖ πρὸς ἐμφανιστέ-
ραν γνῶσιν τοῦ γυναιὸν τὸν νοῦν, παρῆς (αἰ. παραθεῖς)
ἀδιακολύτως ἐκτὸν εἰς θέαν, καὶ μονονοῦ καταιτιάζεται
ὡς βραδέως νοήσασα, ὅτι αὐτὸς ἐστι, μετὰ τινος ἥθους
καλέσας αὐτὴν ὀνομαστί. Εἰ (αἰ. ἡ) δὲ συνίστην ἐνθέως,
καὶ τῆς ὑποψίας ἀπαλλαγείσα τὴν ἐκτὸν συνήθη προσά-
γει τιμῇ. Τὸ δὲ στραφεῖσα πάλιν ὁ εὐαγγελιστὴς αἰνιτι-
μενος αὐτῇ (αὐτῆς;) τὴν προκοπὴν, καὶ ὅτι ἄλλη ἐξ ἄλ-
λης γεγονυῖα τεθεῖται τὸν Ἰησοῦν ἦτοι μετὰ τὸ ἐρωτῆσαι
αὐτόν οἰομένη ὡς κηπουρόν, στραφεῖσα πάλιν πρὸς τοὺς
ἀγγέλους, μέλλουσα ἐρωτᾶν τί ἐξεπλήρυσεν, τοῦ Κυρίου
καλέσαντος αὐτὴν ἀποστρέψαι φησὶ πρὸς αὐτόν, διὰ τῆς
φωτῆς αὐτὸν ἐγνωκίαι.

¹⁷) Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, μὴ μου (ἄπτου). Κωλύει
αὐτὴν τοιαύτη ἐνόησι προσείναι αὐτῷ, οἷα καὶ πρὸ τοῦ
πάθους, θέλων αὐτῆς τὸ χαμεπετὲς τῆς διανοίας διορθώ-
σασθαι, καὶ φησὶ· Μὴ κατέχευέ μου τοὺς πόδας βουλομένης
αὐτῆς τοῦτο ποιῆσαι, πρὸς γὰρ τὸν πατέρα ἐπείγουμαι.
Τοῦτο δὲ φησὶ διδάξαι θέλων αὐτῇ, ὅτι οὐ μένει ἐπὶ γῆς,
ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ἀναβήσεται, συνὼν καὶ μετὰ τοῦ σώμα-
τος τοῦ πατρὸς· καὶ δοκεῖ μὲν ἐπέχειν αὐτῇ τῆς ἀγῆς, ὡς
ἂν οὐχ ὁμοίως ὀφείλουσαν ἐχειρῆν τῇ τοῦ σώματος, ἀγῆ·
ἄλλον δὲ τινος καὶ πολλὴν κρείττονος γενομένου τοῦ σώμα-
τος. Τὸ δ' ἀληθές, ἀκολουθία ταύτης κεχορηγῆτος μετὰ τῆς
ἀναστάσεως, καὶ τὴν ἀνάληψιν εὐαγγελίζεται τοῖς μαθηταῖς
διὰ τῆς γυναικός. Ὅτι γὰρ τῆς ἀγῆς οὐκ ἂν ἀπῆρξε τὴν
γυναικα διὰ τὸ κρείττω γενέσθαι τὸ σῶμα, δηλον, ἐξ ὧν
τοὺς μαθητὰς ἀπιστοῦντας ἄψασθαι πολλάκις πεποίηκεν,
καὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν αἰσθησὶν λαβεῖν ἦτοι ὡς μετὰ
τὴν πρώτην θέαν ἀπιστοῦσης· εἰ τῆς Μαρίας εἶπεν τοῦτο
ὁ Κύριος. Ἡ ὡς εἰκοιε διὰ τὸ βούλεσθαι αὐτὴν αὐτῶν συν-
εἶναι αὐτῷ, ὡς καὶ πρὸ τοῦ πάθους, μηδὲν μέγα περὶ
αὐτοῦ ἐννοῶσα. Ἡ καὶ βουλομένης αὐτῆς τί μαθεῖν παρ'
αὐτοῦ καινότερον, καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως αὐτῇ μυστήριον
ἀποκαλυφθῆναι, κωλύει αὐτὴν λέγων, μὴ μου ἄπτου, τού-
τεστι· μὴ ψηλαφησὴς τὸν περὶ ὧν βούλη ἐρωτᾶν λόγον, οὐ
γὰρ ἐστὶ τούτων καιρός· ἐάν γὰρ μὴ ἀναβῶ πρὸς τὸν πα-
τέρα, οὐ προβαίνει ὁ θάνατος. Ὡς ἐνδιαθεωτέρα δὲ ταύτη
χαρίζεται τοῦ εὐαγγελισμοῦ τὰ ῥήματα, καὶ τοῖς μαθηταῖς
εὐαγγελίσασθαι ταῦτα παραινῶ· ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα
μου, δι' ἐμάνου ποιῆσαι αὐτόν πατέρα ὑμῶν, καὶ ποιῆσαι
δι' ἐμάνου τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Θεὸν ὑμῶν· διὰ γὰρ
τῆς ἀπαρχῆς, ἧς ἀνέλαβον προσάγω ἅπαν τῷ Θεῷ.

δά, ὅτι Jezus. ¹⁵ Monda neki Jezus: Asz-
szony, mit sirsz, kit keressz? Az azt vél-
vén, hogy a kertész, monda neki: Uram,
ha te vitted el őt, mondd meg nekem, hová
tetted őt; s én őt elviszem. ¹⁶ Monda neki
Jezus: Mária! az hozzáfördulván monda ne-
ki: Rabbuni, a mi megmagyarázva: Mes-
ter. ¹⁷ Monda neki Jezus: Ne érz hozzám,
mert még nem mentem föl az atyámhoz; ha-
nem menj atyámfiához, és mondd nekik:
Fölmegyek atyámhoz, és a ti atyátokhoz; Is-
tenemhez, és a ti Istentekhez. ¹⁸ Elment
Mária Magdolna, jelentvén a tanítványoknak,
hogy látta az Urat, és ezeket mondta neki

¹⁵) Asszony, miért sirsz? Tudván, miszerint kérdezni
jött Mária, megelőzi őt kérdéssel, s úgy ráviszi annak tu-
dakozására a mit tudni akart. Az asszony pedig azt meg-
értvén, mintha amaz tudná körül szól ő, úgy intézi hozzá a
kérdést (Uram, ha te vitted el stb.), mert még nem ismer-
te meg Jezust, hanem a kert közelébe miatt őt kertésznek
gyanítá. Vagy azt, miért sirsz, szemrehányásból mondja,
parancsolván neki, hogy hagyjon föl a sirással, miután a ke-
resett megtalálta. Azután az asszony értelmét világosabb
ismeretre vezeti, önmagát nyíltan szemléltetni engedvén, s
mintegy korholja lassúságát annak belátásában, miszerint ő
az, és némi szokás folytán őt nevével hívja. Mária ezt azonnal
érti, és letevéen gyanúját neki szokott tisztetletet mutat. Azon
ismételt szóval, „megfordulván” az evangelista annak okulá-
sára czéloz, hogy t. i. egészen megváltozva látta Jezust.
Vagy miután azt kit kertésznek vélt, kérdezte visszafordulva
az angyalokhoz, a mint kérdezni akará miért álmélkodnak,
az Ur megszólítására újra megfordult, minthogy szaváról
ő megismeré.

¹⁷) Monda neki Jezus: Ne illess. Tiltja neki, olyan
érzülettel járulni hozzá mikép a szenvedés előtt, mert földi
gondolkodását megakarja igazítani, s így szól: Ne érintsd
lábammat, (ezt akará cselekedni); mert az atyához me-
gyek. Ezt pedig mondá meg akarván őt tanítani, mi-
szerint nem marad az földön, hanem az égbe fog föl-
mennni együtt leendő testestül az atyával. Látszatik u-
gyan azért eltítani őt az illetéstől, mert nem ugy
kell vala illetni testét, miután teste másféle, és sokkal
főnségeseb lett: azonban igazán mondva azért él amaz
okadással, mert tanítványainak föltámadásával együtt
mennybe-menetelét is izeni az asszony álal. Hogy
az asszonyt nem azért utasítá el érintéstől, mert
teste tökéletesre változott: világos; hisz hitetlen ta-
nítványainak sokszor engedé önmagát illetni és a sze-
gek helyét tapintani; vagy talán mivel az első látás
után még hitlen maradt Mária, azért mondá ezt az
Ur. Vagy, mivel kérni akarta (mint illett) hogy vele
maradhasson ugy mint a szenvedés előtt, semmi na-
gyot nem gondolván felőle. Vagy mivel valami újabbat
akart tőle tanulni, és a föltámadás titkát magának ki-
jelentetni: letiltja őt mondván: Ne érz hozzám, az az;
ne fürkészsd azt a dolgot, a miről kérdezni akarsz mert
nincs most arra idő: ugyanis ha föl nem megyek az
atyához, nem sikerül, a mit akarsz. Továbbá rábizza
mint lelkesültebbre az örömhír igéit, és tanítványaival
való közlésre inti: Fölmegyek atyámhoz, hogy én ma-
gam őt a ti atyátokul, és az igaz Istent nektek is Istenül
szerezsem. Mert a zsenge által melyet visszanyertem, min-
dent Istenhez vezetek.

αὐτῇ. ¹⁹ Οὐσὺς οὖν ὁψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνῃ ὑμῖν. ²⁰ Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον. ²¹ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν· Εἰρήνῃ ὑμῖν καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς. ²² Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. ²³ Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κρατῆται. ²⁴ Θωμᾶς δὲ εἰς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Αἰδύμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς. ²⁵ Ἐλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί· Ἐώρακαμεν τὸν Κύριον. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἰγλῶν, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἰγλῶν,

¹⁹) Οὐσὺς οὖν ὁψίας. Αἰδοῦς ἀρχὴν αὐτοῖς τοῦ μηκέτι κατὰ σάρκα τοῖς τῇ ἐκείνου φύσει, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων τῇ τῆς θεοῦ ἐξουσίᾳ εἰσὼ πέμψεν. Ὅτι δὲ θεοῦ αὐτοῖς φανῆναι βεβούλεται, δῆλον ἀπὸ τοῦ παραχρῆμα ἀποστῆναι τὰ πρὸς πᾶσιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῖς ἐπιδείξαντα μόνον, καὶ τὴν θείαν τοῦ πνεύματος χαρισμένην δωρεάν. Ἡμέρας δὲ οὐκ ἐπέστη μένων συλλεγῆναι ἀπαντας ὁμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ περιδεῖς ἦσαν, καὶ πόλεμον ἀσπονδον εἶχον πρὸς Ἰουδαίους, ἐπάγει τὸ εἰρήνῃ ὑμῖν, λῶν αὐτῶν τὴν ἁγωνίαν. Ἐδειξε δὲ τοῦ πάθους τὰ γνωρίσματα, ἵνα δείξῃ, ὅτι αὐτὸ τὸ πεπονηθὸς σῶμα ἐνέστη, εἰ καὶ πνεύματι ἦν γενοῦς εἰς ἀφθαρσίαν μεταχωρήσας. Διὰ καὶ οἰκονομικῶς οὕτως αὐτὸ ἐποίησεν ἀφθῆναι, ὥς ἦν ἐξ ἀρχῆς, καίπερ ἰληθῶς δόξαν ἀρχοντος καὶ ὑπερφυῆς. Ἐπαγγέλλεται δὲ ταῖς χερσὶν αὐτῶν, διότι ἐν λήπαις τὸ γένος ἐκεῖνο ἦν καταλλήλως οὖν τοῖς μὲν ἀνδράσι διὰ τὸν πόλεμον εἰρήνην, ταῖς γυναιξὶ δὲ διὰ τὴν λήπην ἐπαγγέλλεται χαράν.

²¹) Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Συνεχῶς ἐπιλέγει αὐτοῖς τὸ εἰρήνῃ ὑμῖν λέγων αὐτοῖς τὴν δειλίαν. Εἶτα φησὶ· Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς, οὐκ εἰ παρὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα γίνεται, ἀλλ' ἀνθεντικῶς δίδωσιν αὐτοῖς τὴν δύναμιν. Πέμπω ὑμᾶς φησὶ ποιῆσαι τὸ ἔργον, ὃ ἐποίησα ἐγώ. Καθὼς γὰρ ἐγὼ ἀπέσταλμαι διδάσκειν ὑμᾶς παρὰ τοῦ πατρὸς, οὕτως καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὡς ὁμοουσιῶν δὲ ὅτιος αὐτῷ τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ ἐμφυσηματος δίδωσιν αὐτοῖς μαθηταῖς, δεικνύς, ὅτι καὶ τῷ Ἀδὰμ διὰ τοῦ ἐμφυσηματος αὐτὸς ἦν τὸ κατ' εἰκόνα δούς. Εἰπὼν δὲ, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἐν εἰδος αὐτοῖς ἐδωκεν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, τὸ κρατεῖν, καὶ ἀφίεναι τὰς τινῶν ἁμαρτίας, χάριν καλῶν διὰ τὸ πνευματικὸν ἀπεργάζεσθαι τοὺς ἀκούοντας.

²⁴) Πῶς δὲ πάντων τῶν συνηγμένων ὁ Θωμᾶς ἀπλημπάνειτο μόνος; φησὶ γὰρ· Θωμᾶς δὲ εἰς ἐκ τῶν δώδεκα καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰκὸς ἦν ἀπὸ τῆς διασπορᾶς τῆς ἡδὴ γενομένης μὲν αὐτὸν ἐπανελεῖν. Εἰπόντων δὲ αὐτῷ τῶν συμμαθητῶν, ὅτι ἔώρακαμεν τὸν Κύριον, οὐ τοσοῦτον αὐτοῖς ἀπιστῶν εἶπεν· Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς, ὅσοι τὸ πρᾶγμα ἠγούμενος ἀδύνατον εἶναι, τὸν ἐστίν, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, διὰ τοῦτο καὶ ἐγκαλεῖται. Ὡς περὶ γὰρ τὸ ἀπίστεον, καὶ ὡς ἐντε, πιστεῖν, ἐνκοιλίας ἐστίν· οὕτω καὶ τὸ πέρα τοῦ μέτρου περιεργάζεσθαι παρὰ τὴν ἐπαγγελίαν διανοίας, καὶ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐφῆ πιστεῖν. Οὐ γὰρ εἶπεν· Ἐὰν μὴ ἴδω μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔὰν μὴ ψηλαφήσω φησὶ, μήπως γατασίᾳ τὸ ὁρώμενον ἦ.

¹⁹ Midōn tehát este lőn azon nap, a hét első napján, és az ajtók zárva valának, hol a tanítványok egybegyűltek a zsidóktólí félelem miatt; eljött Jezus, és a közepén állá, és monda nekik: Béke nektek. ²⁰ És ezt mondván megmutatá nekik kezeit és oldalát. Örültek tehát a tanítványok, látván az Urat. ²¹ Jezus azért ismét monda nekik: Béke nektek; mikép engem küldött az atya, én is küldlek titeket. ²² És ezt mondván, rájuk lehellet, és monda nekik: Vegyétek a Szentlelket. ²³ A kiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsátatnak nekik: a kiknek megtartjátok, meg vannak tartva. ²⁴ Tamás pedig, egy a tizenkettő közül, ki kettősnek mondatik, nem vala velők, mikor Jezus eljött. ²⁵ Mondának tehát neki más tanítványok: Láttuk az Urat. Az pedig monda nekik: Hacsak nem látom ke-

¹⁹) Midőn este volna. Kezdi őket szoktatni, hogy ne gondolkozzanak testileg az ő természetéről s azért zárt ajtóknál, isteni hatalommal jelent meg köztük. Hogy istenileg akart köztük megjelenni kitűnik abból, mert mindjárt megmutatta azokat, melyek a föltámadás hitét illették, és a Szentlélek isteni adományát közlé velők. Nappal azért nem jelent meg, mert várta míg mindnyájan összegyűlnek. Minthogy pedig félnékek valának, és a zsidókkal szüntelen küzdelmük volt: így szólítja meg őket: Béke nektek ezzel lecsillapítván benső szorongatásukat. Megmutatá azután a szenvedés bélyegeit tanúságul, miszerint ugyan azon test, mely szenvedett, támadott föl, habár szellemivé és romlatlanná változott. Azért alkalmazásból úgy láttatá velők, mint volt kezdetül, jóllehet már kimondhatlan és természetfölötti dicsőséget vett föl. Az asszonyoknak elmondja az örömhirt, mert az a nem szomorúságban volt. Kölesőnösen tehát a férfiaknak a harcz miatt békét hirdet: az asszonyoknak pedig a szomorúság miatt örömet.

²¹) Monda tehát nekik Jezus: Gyakran szólítja meg őket így: Béke nektek, eloszlatván félelmüket. Azután így szól: A mint engem küldött az atya, én is küldlek titeket. Nem az atyához intézi a kérést, hanem önállón adja nekik a hatalmat. Küldlek, ugymond benneteket azt a munkát végezni, melyet én végeztem. Mert valamint én a ti tanítástokra küldtem az atyától: úgy én is ugyanarra küldlek titeket. Mivel pedig a Szentlélek egylényegű vele, lehellet által adja azt a tanítványoknak, jelentvén miszerint Ádámnak is lehellet által ő adta azt. Azon szavakkal: Vegyétek a Szentlelket, egy nemét adta nekik a szellemi adományoknak, t. i. a bűnök megbocsátását, vagy némelyeknél megtartását, a kegyet szellemnek nevezvén, mert a hallgatókat szellemiekké változtatá.

²⁴) Mikép hiányzott egyedül Tamás, midőn mind együtt valának? Ugyanis így szól: Tamás pedig egy a tizenkettő közül stb. Valószínűleg az előbb történt szétoszlásból még nem tért vissza. Midőn azután tanítványtársai mondták neki: láttuk az Urat, nem annyira hitlenségből irántuk felel: Hacsak kezeim nem látom, és a többi: mint azért, mert a dolgot lehetetlennek tartá, tudnillik a halottakból való föltámadást. Azért meg is feddetik. Mert valamint ok nélkül, s a mint esik, hinni könnyelműség: úgy mértéken túl fürkészni vastag elmeének tulajdona. Sőt saját szemének sem akart hinni, mert nem azt mondá, hacsak nem látom: hanem hacsak meg nem tapogatom, gyanítván talán, hogy a látvány csupa ábránd lehet.

καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. ²⁶ Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτώ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. Ἐρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν· Εἰρήνῃ ὑμῖν. ²⁷ Εἰτα λέγει τῷ Θωμᾷ· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὦδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖρας μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. ²⁸ Καὶ ἀπεκρίθη Θωμᾶς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. ²⁹ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅτι εἰώρακάς με, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες. ³⁰ Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι

zein a szegek helyét, és nem ereszttem ujjamat a szegek helyébe, és kezemet nem ereszttem oldalába: nem hiszem. ²⁶ És nyolcz nap után ismét benn voltak tanítványai, és Tamás velök. Eljött Jezus zárt ajtónál, és közéjük állott, és monda: Béke nektek. ²⁷ Azután monda Tamásnak: hozd ide ujjadat, és lásd kezeimet, és hozd ide kezedet, és ereszd oldalamba, s ne légy hitetlen, hanem hívő. ²⁸ Tamás felele, és monda neki: Én Uram, és én Istenem. ²⁹ Monda neki Jezus; mivel láttál engem, hitél: boldogok, a kik nem láttak, és hittek. ³⁰ Sok más jeleket is cselekedett Jezus tanítványai előtt, melyek nincsenek megírva e könyv-

²⁶) Καὶ μεθ' ἡμέρας ἡ'. Ἐπειδὴ οὐκ ἤρκεσεν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἐγγερόθαι κατὰ ἀλήθειαν ἐκ νεκρῶν, καὶ ἐπιγνωσθῆναι τὸν Κύριον ἢ τοῦ σώματος ὄψιν, καὶ ὁ τοῦ προσώπου χαρακτηρισμὸς οὐ γὰρ ἐλευθέρων ἐνδυσμασμοῦ τὴν διάφοριαν εἶχον οἱ μαθηταὶ· ὥστε γὰρ ἐκείνοι οὐκ αὐτὸν ὑπάρχειν κατὰ ἀλήθειαν τὸν πάλαι συνόντα αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ ξύλον κρεμάμενον, πνεῦμα δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν τοῦ σωτῆρος εἰκόνα διαπεπλησμένον. Τοῦτο δὲ ἐποίει αὐτοὺς μάλιστα ἐννοεῖν, ἐπειδὴ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων παραδόξως εἰσῆλθε, τοῦ γεῖδους, καὶ παχύτερου σώματος τὴν ἀρμόζονσαν ζητοῦντες εἰσδόν. Μεθ' ἡμέρας ὀκτώ πάλιν εἰσῆλθε τῶν θυρῶν κεκλεισμένων πρὸς αὐτοὺς, καὶ τῷ Θωμᾷ τὴν πλευρὰν ἀπεγύμνω, καὶ τὰ ἐν τῇ σαρκὶ τραύματα καθίστησι διαφανῆ, πάντα δὲ ἐκείνων πληροφωρῶν. Εἰ γὰρ καὶ μόνον τοῦ Θωμᾶ φέρεται λόγος ἀπιστίας, ἀλλ' ἦν πῶς ἄπιστοι κοινὰ τὰ τῆς ὀλιγοπιστίας ἐγκλήματα καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν. Διὰ τοῦτον γὰρ καὶ τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν ἐπέδειξεν, ἵνα πείσῃ, ὅτι αὐτὸ ἦν τὸ σταυρωθὲν σῶμα. Εἰ γὰρ τὸ ἀφθαρτὸν καὶ οὕτω λεπτὸν καὶ κοῖτον σῶμα, ὡς κεκλεισμένων εἰσῆλθεῖν τῶν θυρῶν, ἀπάσης ἀπῆλλαντο παχύτητος· ἀλλ' ὥστε πιστεῦσθαι τὴν ἀνάστασιν, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ σταυρωθεὶς, δείκνυσιν καὶ αὐτὸν διὰ συγκριτάβασιν τραύματα ἔχοντα, καὶ συγχωρεῖ ψηλαφῆσαι αὐτὸν, καίτοι τὸ ἀφθαρτὸν σῶμα οὐκ ἦν ἄπτον χειρὶ. Ἰνα οὖν μηδὲς ἀπιστίας περιλείπεται λόγος, ὡς ἡθέλησεν ἰδεῖν ὁ Θωμᾶς, οὕτως ἐπέδειξεν. Τί οὖν ὁ Θωμᾶς; μετὰ τὴν αὐτοψίαν Κύριον ἑαυτὸν (sic) καλεῖ, καὶ Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν ἀναστάντα καὶ ψηλαφηθέντα, καὶ οὐχ ἁπλῶς αὐτὸν Κύριον καὶ Θεὸν καλεῖ, ἀλλὰ σὺν τῷ ἄρθρῳ· Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου φησι, δεικνὺς φέσει Θεόν, οὐ μὴν καταχρηστικῶς ὡς οἱ ἄνθρωποι. Μακαρίζει δὲ νῦν ὁ σωτὴρ τοὺς μὴ εἰδότες, καὶ πιστεύοντας, ἀσφαλιζόμενος τοὺς λοιποὺς, ὥστε μηκέτι εἰπεῖν, ἃ ὁ Θωμᾶς εἶπεν, μάλιστα μηκέτι δυναμένον ὀφθῆναι σωματικῶς τοῦ Χριστοῦ.

³⁰) Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα. Ἐταῦθά μοι δοκεῖ τα μετὰ τὴν ἀνάστασιν σημεῖα λέγειν αὐτόν. Διό φησιν ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ὥσπερ γὰρ πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἔδει γενέσθαι πολλὰ ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι νῦν ἔστι τοῦ Θεοῦ, οὕτως καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι ἀνέστη. Οὐ πάντα δὲ ἀναγεγράφθαι φησὶ παρ' αὐτοῦ, δεικνὺς, ὅτι οὐ πρὸς χάριν λέγει, ἀλλ' ὅσα ἱκανὰ ἦν πρὸς πίστιν ἐφελκυσσάσθαι τοὺς ἀνούοντας, Ὅτι δὲ τοῦτο ἔστιν, δείκνυσιν εἰπὼν, ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι Ἰησοῦς ἔστιν ὁ Χριστός· ὁ νῦν τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνα γὰρ ἔγραψε φησὶν, ἅπερ ἱκανὰ ἔστι πείσαι, ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἐκ παρθένου Ἰησοῦς καὶ λεγόμενος Χριστὸς νῦν ἔστι τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχ ἁπλῶς νῦν· ἀλλὰ μοναδικῶς καὶ ἰδικῶς ὁ νῦν τοῦ Θεοῦ. Αἰδᾶσκει δὲ ἡμᾶς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν γράφειν ἡξίωσε ταῦτα, ἕξ ὧν ἐπηγάγετο καὶ ἵνα πιστεύσαντες ζωὴν αἰώνιον ἔχητε, δηλονότι οὐκ ἐκείνῳ τῷ πιστευόμενῳ Χριστῷ· ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαρίζομενος ἔγραψε ταῦτα,

²⁶) És nyolcz nap múlva. Miután a halottakbóli föltámadás valóságának megmutatására, és az Ur megismerésére nem volt elég a test látása, és az arcz vonásai, minthogy a tanítványok elméje nem vala ment a kételkedéstől, kik talán azt vélték, hogy nem valósággal ugyanaz, a ki egykor velök társalgott, és a fán felfüggesztetett, hanem inkább az Üdvözítő képére alakított szellem; s e gondolatra őket az is vezette, mert zárt ajtóknál csodálatosan ment be, holott ők földi nehéz testhez illő bemenetelt vártak: mindezeknél fogva nyolcz nap után ismét bemegy zárt ajtóknál hozzájuk, és Tamás előtt lefödi oldalát, és a testén látszó sebhelyeket kimutatja; s úgy mindenkit meggyőz az által. Mert habár csak Tamásról állittatik a hitlenség, de némileg a többi tanítványoknál is közös volt a kishitűség hibája. Azért mutatta meg a szegek helyeit is, hogy megbizonyítsa, miszerint ugyanaz volt a megfeszített test. Ugyanis jóllehet a romlatlan, s így könnyű test, midőn zárt ajtónál ment be, minden vastagságtól mentt volt: de hogy higyük a föltámadást, s hogy ő az, a ki megfeszített: kimutatja egyszersmind az irántuki leereszkedés által saját sebhelyeit, és engedi magát tapogattatni, ámbár a halhatlan test kézzel nem tapogatható. Hogy tehát a hitlenségre semmi ok ne maradjon, a mint Tamás látni kívánta, úgy mutattá meg. Mit szól tehát Tamás? Önlátása után Urának és Istenének nevezi azt ki föltámadott, és a ki őt megtapogattott; s nem is egyszerűen hívja őt Urnak és Istennek, hanem határozó szöcskával: az én Uram, és az én Istenem: jelentvén hogy természeténél fogva Isten, és nem a szokott értelemben (Ur), mint az emberek. Az Üdvözítő pedig most boldogoknak hirdeti azokat, kik nem látták, mégis hittek, megerősítvén a többit; hogy többé ne mondják, a miket Tamás mondott, főleg miután az Üdvözítő többé testileg nem látható.

³⁰) Még sok más. Itt, nekem úgy látszik, a föltámadása után véghez vitt csodákat érti. Azért mondja: tanítványai előtt. Ugyanis, valamint föltámadása előtt soknak kellett történni, hogy higyük miszerint ő Isten fia: ugy a föltámadás után is, hogy higyük föltámadását. Nem minden iratott meg általa ugymond, jelentvén, miszerint nem tetszés végett válogatta a mondottakat, hanem a mennyi elég és alkalmas volt a hallgatókat hitre téríteni. Ennek valóságát jelenti, midőn hozzáteszi: ezek pedig megirattak, hogy higyétek, miszerint Jezus a Krisztus, Isten fia. Azokat irtam ugymond, melyek elegendők annak megbizonyítására, hogy a Szűztől született Jezus, ki Krisztusnak mondatik, Isten fia, s nem csupán fiu, hanem egyedül és sajátlag Isten fia. Azért közli velünk az okot, melynél fogva ezeket írta, hozzáadván: és hogy a hitet fölvevén örök életetek legyen. — Tudnillik nem a Krisztusnak, kiben hiszünk, hanem ma-

γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. ³¹ Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωῇ ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

ben. ³¹ Ezek pedig megírtattak, hogy higgyétek, miszerint Jezus a Krisztus, az Isten fia, és hogy hívén életetek legyen az ő nevében.

CAPUT XXI.

Μετὰ ταῦτα ἐφανερώσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος· ἐφανερώσε δὲ οὕτως. ² Ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Αἰδύμος, καὶ Ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. ³ Λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος· Ὑπάγω ἀλμύειν· λέγουσιν αὐτῷ Ἐρχόμεθα κατ' ἡμεῖς σὺν σοί. Ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθύς, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν. ⁴ Προΐας δὲ ἦδη γενομένης ἔσθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μὲν τοι ἦδυσαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἐστί. ⁵ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Παιδιά, μή τι προσφάμιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, οὐ. ⁶ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε. Ἐβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκῦσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων. ⁷ Λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ὃν ἠγάπα

Ezek után Jezus ismét kijelenté magát a tanítványoknak Tiberiász tengerénél. Kijelenté pedig így. ² Együtt valának Simon Péter, és Tamás, ki kettősnek mondatik és Nathanael a galileai Kánából való és Zebedeus fiai, és tanítványaiból más kettő. ³ Monda nekik Simon Péter: Megyek halászni. Mondának neki: Mi is veled megyünk. Kimentek, és szálltak a hajóba tüstént; de azon éjjel mit sem fogtak. ⁴ Midőn pedig megvirradott, Jezus a parton állá; mindazáltal nem tudták a tanítványok, hogy Jezus az. ⁵ Monda tehát nekik Jezus: Gyermekek, van-e ételtek? Felelének neki: nincs. ⁶ Ő pedig monda nekik: Vessétek ki a hajó jobb oldalára a hálót, és találtok. Kiveték tehát, s már nem bírák huzni a halak sokaságától. ⁷ Monda tehát az a tanítvány,

ἵνα διὰ Χριστοῦ ζῶμεν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ ἡμῶν. Ἦτοι, ἵνα πιστεύοντες τῷ Χριστῷ τὴν μόνην ἀληθινὴν ὡφέλειαν κομισώμεθα τὴν εἰς αἰῶνα ζωὴν, τοντέστι τὴν ἀπάλαυνσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἣν οἱ τοῦ Χριστοῦ φοροῦντες ὄνομα καρποῦνται διὰ τοῦ ὀνόματος· ζωὴς γὰρ ὄνομα ζωοποιόν.

gunknak igen nagyon használván irta ezeket, hogy a Krisztusnak hívén az egy igaz hasznot nyerjük, az örök életet, vagyis a részesülést az örök boldogságban, mely a Krisztus nevét viselőknél jut a név által; mert az élet neve élet-szerző is.

¹) Μετὰ ταῦτα ἐφανερώσεν. Τὸ ἐφανερώσεν τοῦτο δηλοῖ, ὅτι οὐχ ἑωρᾶτο, εἰ μὴ κατέβη διὰ τὸ ἀσφαρτον λοιπὸν εἶναι τὸ σῶμα. Δηλοῖ δὲ καὶ τὸν τόπον, ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐκ εἶ ἐν οἴκῳ ἦσαν οἱ μαθηταὶ διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων, ἀλλ' ἦδη περὶσαν ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν αἰτίας χάριν. Κάμνονσι δὲ αὐτοῖς ἐπέστη ὁ Χριστός, καὶ μὴδὲν πιάσασιν, ἵνα δι' ὧν πιάσῃ διὰ προσταγματος αὐτοῦ, ἐπιγνώσκουσιν αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν. Προσέταξε δὲ ἐπὶ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πλοίου καθεῖναι τὸ δίκτυον, οὐχ ἀπλῶς ἀλλ' ὥστε μὴ συντηρίας τὸ πρόσταγμα νομίζεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τι μέρος ὡς ἂν γανοῖν τῶν ἰχθύων αὐτὸς τὴν συλλογὴν ἐκεῖ τῇ οικίᾳ βονλῇ ποιησάμενος. Τοῦτο δὲ ἐποίει συμβολὴν αὐτοῖς παρέχων τῆς μελλούσης τῶν ἰχθύων ἀγῆρας. Διὰ γὰρ τῆς παρουσίας τῶν ἀλόγων ἰχθύων ἀγῆρας ἐκείνου αὐτοῖς ἐποίει, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς λογικῆς τῶν ἀνθρώπων θήρας αὐτὸν ἔξουσιν ἀοράτως αὐτοῖς συνειργούντα. Τοῦτο δὲ κατὰ θεωρίαν ἐδήλουν, ὅτι πρὸ τῆς τοῦ Κροῖον ἐπιδημίας νῆξ ἦν παρ' ὅλον τὸν βίον, καὶ ἀγνωσία Θεοῦ· οὐδὲ γὰρ ἰουδαῖοι τὰ τοῦ νόμου Μωσέως ἐγύλατον προσταγματα, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἔθνων πληθὺς ἀσαγήνετος ἦν· ὅτε δὲ προΐα ἐγένετο, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἐπελαμψεν ἥλιος, τότε τὸ ἀποστολικὸν λῖνον ἠπλώθη, καὶ τῇ χάριτι τοῦ ἐπιτάξαντος πολλὴν ἀνθρώπων ἀγῆραν ἐθήρευσαν· ὑπερβαίνει γὰρ τὸ ἐπὶ τοῦτο θαῦμα τὴν τῶν ἀποστόλων ἰσχύν.

⁷) Λέγει οὖν ὁ μαθητὴς (ἐκεῖνος). Ἐκ τῆς ἀγῆρας ἐπύγνωσαν, πόση ἦν τοῦ ἐπιτάξαντος ἡ ἰσχύς, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ σωτήρ. Δείκνται δὲ τὰ ἰδιώματα Πέτρον, καὶ Ἰωάννου, ὅτι ὁ μὲν θερμότερος ἦν, ὁ δὲ διορατικώτερος.

¹) Ezek után megjelent. A „megjelent“ annyit tesz, hogy különben nem láttatott ha csak nem engedé, miután már most romlatlan volt teste. Megjelöli a helyet is annak megmutatásul, miszerint már nem a házból voltak a tanítványok a zsidóktól félelemből: hanem már körüljártak Galileában halászat végett. Midőn tehát fáradoztak és mit sem fogtak, megjelenik nálok a Krisztus, hogy majd parancsára fogván, abból megismerjék, hogy ő a Krisztus. Parancsolá pedig a hajó jobb oldalára lebecsátani a hálót; nem ok nélkül; hanem hogy a parancsot ne véljék esetlegesnek, de egyszersmind egy részre (vetteti a hálót), hogy kitűnjék, mikép a halak csoportját ő gyűjté ott össze maga akaratából. Ezen cselekedetével jelképet szerzett nekik a halak jövődő fogásáról. Mert az oktan halak jelen fogása által őket jó reményre kelté, miszerint az emberek szellemi halászatánál is ők tapasztalják velők látatlanul közreműködni. Azt pedig szemléltetést nyilvanítá, hogy az Ur eljövete előtt éj, és Istennek nem ismerése vala minden élőknél; minthogy a zsidók sem tarták meg Moyses törvényeit; és a pogányok sokasága sem vala megfogva. Miután pedig fölvirradt, és az igazság napja földerült: akkor az apostoli hálót kiterjesztetett, és a parancsolónak kegyéből az embereknek nagy sokaságát megfogták; ugyanis az efféle csoda fölülmulja az apostolok erejét.

⁷) Monda tehát a tanítvány. A fogásból megismerték milyen legyen a parancsolónak ereje, s hogy ő az Üdvözítő. Péter és János sajátosságai mutatják, miszerint amaz ugyan buzgóbb volt, ez pedig belátóbb. Mert János először érzé a

ὁ Ἰησοῦς, τῷ Πέτρῳ Ὁ Κύριός ἐστί. Σίμων οὖν Πέτρος ἀκούσας ὅτι ὁ Κύριός ἐστί, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο, ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. ⁸ Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον, οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων. ⁹ Ὡς, οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον, καὶ ἄρτον. ¹⁰ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιάσατε νῦν. ¹¹ Ἀνέβη Σίμων Πέτρος, καὶ ἔλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν· καὶ τοσοῦτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον. ¹² Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Δεῦτε, ἀρτιστήσατε. Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτὸν, οὐ τίς εἰ· εἰδότες ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν. ¹³ Ἐρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως. ¹⁴ Τοῦτο ἦδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς μα-

Πρῶτος γὰρ Ἰωάννης ἐκ τοῦ σημείου ἡσθετο ὅτι ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας διὰ τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας, ὅτι ὁ Κύριός ἦν. Ὁ δὲ Πέτρος θερμότερος ὢν τῇ πίστιν πρῶτος ἐπέβη τῇ γῇ, καὶ οὐδὲ τῷ πλοίῳ ἦλθε πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ τηχόμενος, καίτοι ἀπὸ διακοσίων πηχῶν ἦσαν τῆς γῆς. Τετραβαλλούσης δὲ εὐλαβείας καὶ τοῦτο γνώρισμα, τὸ τοῦ Κυρίου ἀφνίδιον ἐπιστάτος αὐτῷ τὸν μὲν ἐπενδύτην ταχὺ διὰ τὴν γίμνωσιν διαζώσασθαι, εἰς θάλασσαν δὲ καθέως ἑαυτὸν θάτον ἐπιέχεσθαι ἔλθειν πρὸς αὐτὸν, ἐστῶτα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν.

⁹) Ὡς οὖν ἀπέβησαν. Πάντα ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησε νῦν ὁ Χριστὸς τῇ ἰδίᾳ δυνάμει, τὸν ἄρτον, τὸν ἰχθὺν, τὴν ἀνθρακιάν. Ἰνα δὲ γνῶσιν ἐκ τῆς ὁμοιότητος, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ καὶ τοὺς ἀφροενθέντας ἰχθύας ποιήσας, καὶ τὸν ἐπικείμενον τῇ ἀνθρακίᾳ, καὶ δεικνὺς, ὅτι οὐκ ἦν φάντασμα τὸ ὁρώμενον, ἐφα αὐτοῖς· Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιάσατε νῦν· Αἱ ὧν δὲ αὐτὸς ἐν μόνον ἡγεύσεν, οἱ δὲ μαθηταὶ πολλοὺς, ἐμφαίνει ὅτι οὐ πολλοὶ ἡγευθήσαν δι' αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποστόλων ἐνεργείᾳ αὐτοῦ. Μνίσκειται δὲ ὁμῶς ὅτι τῶν ἰχθύων ἀριθμὸς τὸν τέλειον τὸν ἐξ ἐθνῶν λαὸν πιστεῦσαντα. Ὁ δὲ τῶν ἑξ ἰουδαίων μελλόντας πιστεῖν, τὸ ἐξ Ἰσραὴλ κατ' ἐκλογὴν σωθὲν γένος. Ὁ δὲ τῶν τριῶν ἀριθμὸς τὸ τῆς τριάδος παρίστησι κήρυγμα, δι' ἧς τὸ θῆραμα γέγονεν, ἧς εἰς δόξαν ἢ τῶν πιστῶν ζωὴ τῶν σαρκενθέντων συζευγνύμενος νοεῖται διὰ τῆς ἀραγῆς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου σαγήνης.

¹⁴) Ὡς δὲ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν ἄρτον, καὶ ἡρίστησαν μετ' αὐτοῦ, τότε ἐποίησεν αὐτοῖς ἐπιγνώσιν αὐτόν. Διὸ οὐδὲ ἐρωτῶν αὐτὸν τίς ἐστιν, ἤδεσαν γὰρ, ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν, εἰ καὶ φανερῶς αὐτὸν οὕτω ἔωρων, ἢ διὰ τὸ ἐπὶ εἶναι σκοτίαν, ἢ ὅτι ἀγνωστον αὐτοῖς ἐποίησε ἑαυτόν. Ἦδεσαν γὰρ, ὅτι εἰ μὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἐπιτάξας βαλεῖν τὸ δίκτυον εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου, οἳ ἂν τοσοῦτον ἡγευθήσαν πληθὺς ἰχθύων. Θαναμάζοντες δὲ τὴν αὐτοῦ μορφὴν ἐσίων, μὴ τολμῶντες τί αὐτῷ λαλῆσαι. Εἰ δὲ ὁ Λουκᾶς φησὶν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐφαγεν, οὐχ ὡς ἐπὶ τῆς σαρκὸς τροφῆς δειμνῆς τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως· ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἐστιν φάσμα. Δεικνὺς ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὐκέτι συγκρῶς συνῆν αὐτοῖς, λέγει· τοῦτο ἦδη τρίτον τοῖς μαθηταῖς ὤφθη· οὐδὲ γὰρ προστίθεται τὸ μόνον, ἀλλὰ τὰ τοῖς ἄλλοις παραλειμμένα λέγον τοῦτο φησι, καὶ τοῦτο ἦδη πρὸς τοῖς ἄλλοις τρίτον ἐφανερώθη τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐγεροῦς ἐκ νεκρῶν. Κατὰ μὲν γὰρ τὸν Ματθαῖον ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ μόνον, κατὰ δὲ Ἰωάννην ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς

kit szerete Jezus, Péternek: Ez az Ur. Simon Péter pedig hallván, hogy az Ur, köntösét fölvezé, mert mez nélkül vala, és beveté magát a tengerbe. ⁸ A többi tanítványok pedig hajócskán jöttek, mert nem messze valának a földtől, hanem mintegy kétszáz könyöknnyire, huzván a halak hálóját. ⁹ A mint tehát följöttek a földre, láttak tüzet rakva, és melléje halat és kenyeret téve. ¹⁰ Monda nekik Jezus: hozzatok a halakból, melyeket most fogtatok. ¹¹ Fölment Simon Péter, és a hálót a földre huzá, tele száz ötven három nagy hallal; s ámbár annyi vala, még sem szakadt el a háló. ¹² Monda nekik Jezus: Jertek, étkezzetek. Senki nem meré pedig kérdezni a tanítványok közül: ki vagy te; mert tudták, hogy az Ur. ¹³ Jő tehát Jezus, veszi a kenyeret, nekik adja, és a halat hasonlólag. ¹⁴ Ekkor már harmadszor jelent meg

jelből, éles levén elméjének szeme a szív tisztasága miatt, hogy az Ur jelen van. Péter pedig buzgóbb levén hitben, először sietett a földre, s nem is hajón ment hozzá, hanem úszva, jöllehet kétszáz könyöknnyire voltak a parttól. A tisztéletnek kitünő jele volt az, hogy hirtelen megjelenvén az Ur, meztelenség miatt azonnal öltönyvel övezte fel magát, és a tengerbe rohanván, sürgősen igyekezett a parton álló Urhoz jönni.

⁹) A mint fölértek. Krisztus mindent önhatalmával semmiből alkotott, a kenyeret, a halat, a tüzet. Hogy pedig a hasonlatból értsék, mikép ő volt, a ki a fogott halakat is teremté, és a rakott tüzet: s annak jeleül, hogy nem képzelődés az a mit látnak, monda nekik: Hozzatok a halakból, melyeket most fogtatok. A pedig, hogy ő csak egyet fogott, a tanítványok pedig sokat, jelenti, miszerint nem sokat fogott ő, hanem az apostolok, de az ő tényezését. Továbbá a százas halszám jelenti a pogányokból megtért tökéletes hívő népet. Az ötvenes azokat, kik a zsidókból fogtak hinni, az Izraelből a választás szerint üdvözült nemzetséget. A hármak a Háromság hirdetését mutatja, mely által a halászat történt; s melynek dicsőségére a fogott hívők élete egyesítve érték az evangéliumi igének meg nem szakadt hálójá által.

¹⁴) Miután oda adta nekik a kenyeret és vele ettek, akkor ismerteté meg magát. Azért nem is kérdezék őt ki legyen, mert tudták, hogy az Ur, habár nyíltan őt még nem látták, akár azért, mert még sötét vala, akár, hogy magát ismeretlenné tette. Hisz azt tudták, ha ő nem parancsolta volna a hálót a hajó jobb részére kivetni: ily sok halat csakugyan nem fogtak volna. Csodálván azonban alakját hallgattak, s nem mertek neki szólni. Ha Lukács szerint ő is evett, azt nem úgy cselekedte, mintha teste még ételle szorult volna, hanem föltámadásának megmutatásul s annak jeleül, hogy nem rém. Jelentvén az evangélista, miszerint a föltámadás után nem volt mindig velők, megjegyzi: ekkor már harmadszor jelent meg a tanítványoknak. Nem teszi azonban hozzá, csak, hanem azért jegyzi ezt meg, mert olyanokat mond el, a mit mások kihagytak. És most már, egyebeken kívül, harmadszor jelent meg tanítványainak, miután föltámadott halottaiból. Mert Máté szerint csak Galileában jelent meg nekik: János szerint pedig magán a föltámadás napján zárt ajtónál je-

γηράσης, ἔκτενεις τὰς χεῖρας σου, καὶ ἄλλος σε ζώσῃ, καὶ οἷσι ὅπου οὐ θέλεις. ¹⁹ Τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων ποίωι θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν. Καὶ τοῦτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ Ἀκούουθαι μοι. ²⁰ Ἐπιστραφείς δὲ ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δειπνῶ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ καὶ εἶπε, κύριε τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; ²¹ Τοῦτον ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ Κύριε, οὗτος δὲ τίς; ²² Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σὺ ἀκολουθεῖ μοι. ²³ Ἐξήλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, ὅτι

ἀλλ' οὐδὲ γεγηρακότα, ἀλλ' ἄνδρα τελειον. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν τὸν τρόπον δηλῶν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπειδὴ γὰρ ἐβούλετο διαπαντός συνεῖναι αὐτῷ, διεγείρων αὐτοῦ τὸν πόθον, Θάρρει φησί, πληρωθήσεται γὰρ σὺν ἡ ἐπιθυμία ἐν γήρῃ, ἢ οὐκ ἐξήρπασας νέος ὢν. Τὸ ἐξώντες σεαντὸν, καὶ περιπάτους, ὅπου ἤθελες, σημαίνει, ὅτι αὐτεξουσίᾳ κινήματι ὃ ἤθελες, ἐποίεις. Τὸ δὲ ἐπεγχεῖν, ὅταν δὲ γηράσῃς, ἔκτενεις τὰς χεῖρας σου καὶ ἄλλος σε ζώσῃ, καὶ οἷσι ὅπου οὐ θέλεις, τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον σημαίνει, ὃν ἄκων ἐπέστη, ἢ διὰ τὰ ἐπιζόμενα ἐκὼν ἐκείνους ἐξέδωκεν οὐδὲς γὰρ ἀπαθῶς τὸ σῶμα ἀποτίθεται ἢ ὅτι ἤθελε μὲν παθεῖν, οὐκ ἤθελε δὲ σταυρωθῆναι, ἵνα μὴ τῆς αὐτῆς τιμῆς τῷ δεσπότη ἀξιοῦθῃ. Παραίτη οὖν αὐτὸν μὴ λυπεῖσθαι, οὐ γὰρ προαιρετικὸν τὸ σχῆμα τοῦ πάθους, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλων ἐπαγόμενον. Ὅτι δὲ τὴν διὰ σταυροῦ ἀνάγκην ὑπανέτεται, τοῦτο δηλῶν ἢ γὰρ ἐκτασις τῶν χειρῶν, καὶ ὁ δεσμός τῆς ζώσης οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ, ἢ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Ζώνησθαι γὰρ τὸ δεσμεῖσθαι φησί. Ἐπάγει δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ποίω θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν τὸ γὰρ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ δόξαν Θεῷ προσέγει. Εἶτα εἰπὼν, ἀκολουθεῖ μοι, πάλιν τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ὑποδηλοῖ, καὶ ὅτι ταντὸν τῷ σωτήρι πάσχειν ἡμελλεν.

²¹ Τοῦτον ἰδὼν ὁ Πέτρος. Ὡς περὶ ἀγαπῶν τὸν Ἰωάννην ὁ Πέτρος ἐρωτᾷ, εἰ καὶ αὐτὸς διὰ μαρτυρίου τελειοῦται, ἔχει αὐτὸν θέλων κοινοῦν τὸν ἀγαπῶν. Ὁ δὲ Κύριος ὡς μὴ θέλων αὐτὸν τὸν διὰ μαρτυρίου θάνατον ὑποστήναι, τί σὺ τὰ ἐτέρων φησι πολυπραγονεῖς; τίς γὰρ σοι παραμυθία, ἐὰν μὴ ὅπως οἷτος ἀποθάνῃ; ἢ καὶ ἐὰν ἀποθάνῃ; Τί τοῦτο φησί; κολῶν αὐτὸν πλεῶν τῶν δοκούντων ζητεῖν τί καὶ περιεργάζεσθαι; οὐ σὺν τὰ τοιαῦτα φησι πολυπραγονεῖν, καὶ θελήσω αὐτὸν ζῆν ἕως τῆς δευτέρας μου παρουσίας; τί γὰρ σοι μέλλει εἰ μὴ βούλομαι αὐτὸν ἀποστείλαι σὺν σοί, ἀλλὰ μένειν ὧδε; σὺ ἀκολουθεῖ μοι, τουτέστιν ὅπου ἔργον ἐνεργήσῃς, τοῦτο ποίει, καὶ πρὸς τὸν τοῦ μαρτυρίου τρόπον ἐπιβίον δὲ γὰρ σε ἀκολουθῶς ἐμοὶ τὴν διὰ σταυροῦ θάνατον ὑποστήναι.

²³ Ἐξήλθεν οὖν ὁ λόγος. Ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ μένειν τὸν Ἰωάννην, εἰ βούλοιο ἕως τῆς αὐτοῦ παρουσίας ὁ Κύριος μὴ ἀποθανοῦμεν, ἔδοξαν μὲν ὅπως αὐτὸν ἀποθανεῖσθαι, εἰ μέχρι τούτου μένει μὴ ἀποθανῶν. Αὐτὸς δὲ διορθοῦμενος τὴν δόξαν αὐτῶν ὡς οὐ συνειρακότων ὅπου εἶπεν ὁ Κύριος, ἐπάγει Καὶ οὐκ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, φησιν, ὅτι οὐκ ἀποθήσκει· εἰ (οὐ) γὰρ εἶχεν ἐπαγγελίαν τοῦ μὴ ἀποθανεῖσθαι, ἀλλ' ἐξ ἀγνοίας ὑπέλαβον τοῦτο οἱ μαθηταί. Ὡς ἀποφασίζον γὰρ ἐδέξαντο τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται, ὅπου οὐκ εἶπεν ἀλλ' αἰνιγτόμενος τὸ μακροβίον τῆς ζωῆς αὐτοῦ φησίν· ὅτι ἐὰν αὐτὸν θάω μείνῃ, ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σε; ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις Τραυνοῦ ἄνεν τιμωρίας ἀπέθανεν, καὶ τὸ μῆμα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν Εφῶσιν μέχρι τῆς σημερον· εἰ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ αὐθημερον μετέστη.

felővezéd magadat, és jártál a merre akartál; ha pedig megőregszel, kiterjeszted kezeidet, és más fog téged átövezni, és oda visz, hová (menni) nem akarsz. ¹⁹ Ezt pedig mondá, jelentvén, milyen halállal fogja dicsőíteni Istent. És ezt mondván így szóla neki: Kövess engem. ²⁰ Fordulván Péter, látja utána jőni a tanítványt, kit szerete Jezus, ki a vacsoránál mellére hajlott, és mondta volt: Uram, ki az a ki elárul téged? ²¹ Ezt látván Péter monda Jezusnak: Uram, hát ez? ²² Felele neki Jezus: ha akarom, hogy ő maradjon míg eljövök, mi közöd hozzá? te engem kövess. ²³ Elterjedt tehát ez a beszéd a hitfelek közt, hogy

gebb lesz, jelenti, hogy már nem ifjú, se nem öreg még, hanem tökéletes férfiú. E mondatával halálának nemét jelenté; mert miután Péter örökké vele akart maradni, fölkeltvén vágyát, bizzál ugymond, teljesedni fog kíváncsiat vénségben, melyet nem értél el fiatal korodban. Megővezéd magadat, és jártál a hol akartál, ezt jelenti, önhatalmu indulatodból cselekedtetél a mint akartál. Ama hozzáadás, mikor pedig öregebb lesz, kiterjesztet kezeidet és más fog övezni, és oda visz, hová (menni) nem akarsz, a kereszthalált jelenti, melyet önkénytelenül szenvedett; vagy remény fejében magát önként általad, mert senki érzéketlenül a testet le nem teszi. Vagy akart ugyan szenvedni, de nem megfeszítettetni, hogy az Úrral ugyanazon tiszteletre ne méltattassék. Inti tehát, hogy ne szomorkodjék, mert a szenvedés ezen neme nem függ szabadválasztásától, hanem másoktól okozatik. Hogy pedig a keresztféle kivégzésre céloz, onnék világos, mert a kezek kiterjesztése, és az őv megkötése semmi mást nem jelent, mint a keresz-alakot. Megőveztetni annyit, mint megkötöztetni. Hozzáteszi az evangélista: Ezt pedig mondá, (jelentendő) minő halállal dicsőíti Istent; mert Krisztusért szenvedni, Istennek dicsőséget szerez. Azután mondván: kövess engem, ismét a kereszt általi halált érinti, s hogy ugyanazt fogja szenvedni, a mit az Údvözítő.

²¹ Ezt látván Péter. János iránti szeretetből kérdező Péter: vajjon az is vértanúsággal fog-e kimulni, e boldogságban őt is társul akarván birni. Az Ur pedig, mert nem akarta, hogy erőszakos halált szenvedjen, mi gondod ugymond mások ügyeire? Mi vigasztalásod lesz benne, habár ez épen nem hal meg, vagy ha meghal is? Miért mondja ezt? Így akarta őt letiltani többnek, mint neki tetszik, kérdéséről. Minek is azt fürkészni? Nem a te dolgod az effélékre ügyelni; s habár akarnám, hogy éljen második eljövetelemig? Mi közöd hozzá, ha nem akarom őt veled elküldeni, hanem itt hagyni? Te kövess engem, az az láss a munkához, melyet fölvetél, és a vértanúság nemére igyekezzél, mert utánzásomul kereszthalált kell szenvedned.

²³ Elterjedt tehát a beszéd. Hallván a tanítványok Jánosnak főnmaradását ha az Ur akarja, hogy egész második eljöveteleig meg ne haljon: azt vélték, miszerint épen nem hal meg, ha egés addig életben marad. De ő megigazítván véleményüket, mert nem látták be a mit az Ur mondott, így folytatja: És nem mondá Jezus, ugymond, nem hal meg; mert nem volt neki ígérvé, hogy nem hal meg; hanem tudatlanságból hitték ezt a tanítványok. Mert úgy vették az Ur szavát, mint állítást, hogy nem hal meg, a mit azonban nem mondott, hanem életének hosszúságára czélolván, így szólt: ha életben akarom őt hagyni, míg el nem jövök, mi gondod rá? Csakugyan Tráján idejében kin nélkül halt meg, és siremléke mai napig Efezusban van, habár teste még az nap eltétetett.

ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; ²⁴ Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ γράψας ταῦτα καὶ οἰδαμεν ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

²⁴) Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν. Τοῦτο φησὶν ἀξιόπιστον τὸν λόγον ποιεῖν, καὶ δεύτερον τοῦτο ποιεῖ μαρτυρῶν ἑαυτῷ ἀξιόπιστον ἑαυτὸν παριστῶν. Ἔθος γὰρ ἡμῖν ὅτι ἂν σφόδρα ἀληθεύωμεν, μὴ δὲ τὴν ἑαυτῶν μαρτυρίαν ἀρνεῖσθαι. Δείκνυναι δὲ αὐτοῦ τὸ πιστὸν, τὸ καὶ πᾶσι τοῖς γεγονόσι παρῆναι μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ στανροῦ, καὶ μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι πάντα, καὶ ὅτι ἄνωθεν κινήσεις ἦλθεν ἐπὶ τοῦτο. Αὐτὸ καὶ εἰκότως τὴν μαρτυρίαν εἰσφέρει, προκαλοῦμενος καθέκαστον ἐξετάζειν τὰ γεγραμμένα.

az a tanítvány nem hal meg; holott nem mondá neki Jezus, hogy nem hal meg, hanem: ha akarom, hogy ő maradjon, míg eljövök, mi közöd hozzá? ²⁴ Ez az a tanítvány, a ki ezekről tanuskodik, és ezeket írta; s tudjuk, miszerint igaz az ő tanúsága.

²⁴) Ez az a tanítvány, a ki ezekről tanuskodik. Ezt szavainak meghitelesítése végett mondja, s ezt másodszor cselekszi, önmagáról bizonyítván, és magát hitelesnek állítván. Szokásunk ugyanis, ha nagyon igazat beszélünk, önmagunk tanúságát sem tagadni. Megmutatja pedig hitelességét avval, mert minden történeteknél jelen volt, magáig a keresztig, és szorgosan kitanult mindent, és mert Istentől indítva vállalkozott erre. Azért méltán hozza föl tanúságát felszólítván az írottak teljes megvizsgálására.

I. O. G. D.

